

KOSZORÚ
A PETŐFI TÁRSASÁG KÖZLÖNYE

ÚJ FOLYAM

III. KÖTET

1936—37.

BUDAPEST

A PETŐFI TÁRSASÁG PÁRTOLÓ TAGJAINAK TAGILLETMÉNY

TARTALOM

TANULMÁNYOK

	Lap
<i>Bán Aladár</i> : Az V. finn-ugor kultúrkongresszus irodalmi vonatkozásai	65
<i>Kállay Miklós</i> : Magyarok a bécsi színházi kongresszuson és világkiállításon	31
<i>Kállay Miklós</i> : A százéves Swinburne	212
<i>Lázár Béla</i> : A mügyűjtés	85
<i>Pekár Gyula</i> : A százéves Nemzeti Színház	129
<i>Voinovich Géza</i> : Petőfi az ember	8

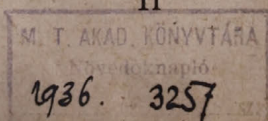
ELBESZÉLÉSEK

<i>Babay József</i> : A veréb	205
<i>Bókay János</i> : Büntetés	197
<i>Falu Tamás</i> : Kávéház	135
<i>Földi Mihály</i> : Magyar krónika	73
<i>Gáspár Jenő</i> : Ujjászületés	151
<i>Gulácsy Irén</i> : Liliomnyílás (Regényrészlet)	23
<i>Gyallay Domokos</i> : A somlyai csodatétel	218
<i>Ifj. Hegedüs Sándor</i> : Michelangelo halála (Drámarészlet)	91
<i>Herczeg Ferenc</i> : Napkelte előtt (Részlet a Napkelte előtt c. könyvből)	193
<i>Pekár Gyula</i> : A rebellis sziget	1
<i>Zádor Tamás</i> : Nyugat ígérete (Regényrészlet)	141

KÖLTEMÉNYEK

<i>Agyagfalvi Hegyi István</i> : A bivaly	155
<i>Baja Mihály</i> : Elégia Madai Gyula sírja fölött	149
<i>Czóbel Minka</i> : Versek (Szikra hiányzik, Régi kő a Tátrában)	195

II

	lap
<i>Falu Tamás</i> : Versek (Esti dal, Mikor az ember hazatér, Hajók)	38
„ „ Pestre járók	90
<i>Feleki Sándor</i> : Porszemek (Sok ember gyűjt, A tudós, Ha átléped küszöbödöt, Ne kutassad)	84
<i>Feleki Sándor</i> : Versek (Verses könyvemmel, A vén postás)	217
<i>Gyökössy Endre</i> : Versek (Izenet a hozzám jóknak, Áhitat)	29
„ „ Vitéz magyarok vezéri	134
<i>Havas István</i> : Szonettek (Homerós, Horatiushoz, Weimárban, Kufstein) „ „ Négy szonett (Rákóczi, Pázmány Péter, A pünkösdi rózsához, Ő járt ott)	21
<i>Kállay Miklós</i> : Kertek árnya	203
<i>Szász Károly</i> : A galamb	97
<i>Szathmáry István</i> : Versek (Mea culpa, Turán)	70
<i>Vályi Nagy Géza</i> : Alföldi nádas	139
„ „ „ Bölesődal tavaszi vetés fölött	7
	211

FIGYELŐ

<i>F-u T-ás</i> : Huj, huj, hajrá!	39
<i>G. J.</i> : A riport egyeduralma	40
„ „ Széljegyzetek a magyar filmgyártáshoz	104
„ „ Régi és új március	158
<i>l. b.</i> : S. G. válaszol	39
„ „ S. G. újra háborog	235
<i>L. B.</i> : A sovinizmus most már nem szégyen	42
„ „ „Tűzbe felét“	101
„ „ A magyar négerek	160
„ „ A könyv sorsa megingott	231
<i>L. B. dr.</i> : Francia kritikusok a magyar költőkről	237
—ő: A költő szerelme aprópénzre váltva	107
„ Lesz-e gyümölcs a fán?	161
„ Az antológiaszervezés titkai	234
<i>r-ő</i> : A Nyugat jubileumára	99
<i>r. r.</i> : Új Petőfi-életrajz	98
„ „ Petőfi és a cenzúra	157

IRODALMI TÜKÖRKÉPEK

<i>Agyagfalvi Hegyi István</i> : Ősi vártán	44
<i>Bán Aladár</i> : A százéves Kalevala és A finn-ugor népszellem teremtő ereje	46
<i>Bónyi Aadorján</i> : Hódítás	111
„ „ Kaland a Rivierán	243
<i>Földi Mihály</i> : Urak és szolgák és Kiáltás a válságból	47
„ „ A század asszonya	167

	Lap
<i>Gáspár Jenő</i> : A nagy tavasz	241
<i>Gyökössy Endre</i> : Vasárnapok-hétköznepok	119
<i>Herczeg Ferenc</i> : Pro libertate	108
<i>Larin Kyösti</i> : Csillagok felé	167
<i>Lázár Béla</i> : A beczkói Biró Henrik-gyűjtemény	165
<i>Nadányi Zoltán</i> : Nem szeretsz	166
<i>Pekár Gyula</i> : A talizmán	164
<i>Petri Mór</i> : Verseskönyvek	239
<i>Rátkay László</i> : Költemények	44
<i>Sik Sándor</i> : Mennyei dal	244
<i>Szász Károly</i> : Cziprus	109

A PETÓFI TÁRSASÁG ÉLETE 48, 113, 169, 245

A SZERKESZTŐBIZOTTSÁG ELNÖKE:
CSÁSZÁR ELEMÉR

A BIZOTTSÁG TAGJAI:
GÁSPÁR JENŐ, HAVAS ISTVÁN, LÁZÁR BÉLA

A SZERKESZTÉSÉRT ÉS KIADÁSÉRT FELELŐS: GÁSPÁR JENŐ
SZERKESZTŐSÉG: BUDAPEST, VI., BAJZA-UTCA 39.
KIADÓHIVATAL: BUDAPEST, VI., ANDRÁSSY-ÚT 16.

BUDAPESTI HIRLAP NYOMDÁJÁ. — FELELŐS VEZETŐ: NEDECZKY LÁSZLÓ

KOSSZORIÚ

A PETŐFI TÁRSASÁG KÖZLÖNYE

TARTALOM:

<i>Pekár Gyula</i> : A rebellis sziget. (Elbeszélés.)	1	<i>Falu Tamás</i> : Versek. (Esti dal, Mikor az ember hazaér, Hajók.)	38
<i>Vályi Nagy Géza</i> : Alföldi nádas. (Költemény.)	7	FIGYELŐ : Huj, huj, hajrá! (F-u. T-ás.) — s. g. válaszol (l. b.) — A riport egyeduralma. (G. J.) — A sovinizmus most már nem szégyen. (L. B.)	39
<i>Voinovich Géza</i> : Petőfi az ember. (Tanulmány.)	8	IRODALMI TÜKÖRKÉPEK :	
<i>Havas István</i> : Szonettek (Homeros, Horatiushoz, Weimárban, Kufstein)	21	<i>Rátkay László</i> : Költemények. — <i>Agyagfalvi Hegyi István</i> : Ősi vártán. — <i>Bán Aladár</i> : A százéves Kalevala és A finnugor népszellem teremtő ereje. — <i>Földi Mihály</i> : Urak és szolgák és Kiáltás a válságból.)	44
<i>Gulácsy Irén</i> : Liliomnyílás. (Regényrészlet.)	23	A PETŐFI TÁRSASÁG ÉLETE	48
<i>Gyökössy Endre</i> : Versek. (Izenet a hozzám-jóknak, Áhitat.)	29		
<i>Kállay Miklós</i> : Magyarok a bécsi színházi kongresszuson és világtárláson. (Tanulmány.)	31		

UJ FOLYAM
*
III. KÖTET
*
1. SZÁM

BUDAPEST
*
1936 OKTÓBER
*
ÁRA 1 P

KOSZORÚ

A PETŐFI TÁRSASÁG KÖZLÖNYE

A REBELLIS SZIGET

Irta: PEKÁR GYULA

*Bledenburg báró cs. k. nyug. követ titkos
feljegyzései a múlt század 30-as éveiből.*

... Egész életemen át óvatos osztrák diplomata voltam s ballplatzi fenkölt hagyományainkhoz képest most se nyilatkozhatom határozottan, de mégis úgy vélem, nem túlzok, ha azt állítom, hogy most minden bizonnyal, sőt valószínűleg talán éltem és emlékirataim legérdekesebb szakához érek. Hja, a szerelem, — hozzá még sziget és szerelem: egy rebellis sziget s egy diszkrét diplomata-szerelem... és óh jaj, csak ne lettem volna mindig oly *pechvogel*, oly balkezes fickó! De ez már családi hagyomány nálunk. Ott az atyám, a híres osztrák tábornok, ő a cs. k. hadireglamán szerint papíron minden csatában megverte Napoleont, a valóságban azonban érthetetlenül mindig közbejött valami s Napoleon minden hadiregulák ellenére, mindig megverte őt... Baj, baj, pedig, ismétlem, eszemmel és szerencsés külsőmmel máris szépen fejlődtem a magasabb ballplatzi iskolában: a Metternich előszobájában. Eszem? Semmi félreértés, sohse fogta rám senki, hogy lángész vagyok, s ez volt a szerencsém, mert a zseniket nem nagyon szeretik nálunk Ausztriában, inkább félnek tőlük, főként a külügynél... szóval, és hál' Istennek nem voltam lángész, sőt ellenkezőleg! Az elnöki tanácsos, a Hofrath Mittelding, megmutatta nekem a titkos minősítési táblázatot s ott ez állt a nevem mellett: „*kelleme-*

sen jelentéktelen“... mellette azonban mindjárt ez a sokat sejtető s teljesen rehabilitáló megjegyzés: „*de épen nem olyan buta, mint amilyennek látszik...*“ Pompás, úgy-e? Erre igazán büszke vagyok. De tovább!

Ami megjelenésemet illeti, itt is kerülni óhajtok minden félreértést. Hát izé... nem voltam szép, de a gondviselés kitüntető kegyéből a csalódásig hasonlítottam a bécsi nők bálványához, a mulatós Xavér főherceghez. Mondják, épp úgy kopaszodtam, épp oly előkelően esozogtam, épp oly kedélyesen és leereszkedően dadogtam, mint ő... s e szerencsés hasonlóság a legmegettisztelőbb félreértések forrásává lőn számomra. Mondjam-e? Láttamra a Burg-ország mindig fegyverbe lépett, a promenádon a legvénebb tábornokok frontot csináltak nekem s Bécs legszebb asszonyai mind utánam szaladtak, valósággal üldöztek, ostromoltak szerelmi ajánlataikkal! Alig győztem izé... a lemondó leveleket írni! De a dologra térve, egy napon egy rejtélyes küldött, különben diplomata kollégám, az örökké ásító Steyff báró kopogtatott be hozzám. Titokzatosan esukta be az ajtót, az ablakok spalettáit is, sőt még a papagályom kalickáját is kendővel takarta le: — Pszt! Diszkrét ügy! Akarsz-e szerelmi borogatás lenni egy boldogtalan hercegnő szívében? Ide hallgass: Launisch-Graetz Gabriella hercegnő halálosan szerelmes Xavér főhercegbe, ki tudni se akar róla... nos, szégyen Gabriella az eszét veszti, az örület szélén áll, úgy hogy itt csak te, vagyis a te hasonlóságod segíthet. A princessz anyja kéret, jer, — nem fárasztó, csupán kis illúziót kér tőled, hogy t. i. Xavér főherceget játszanád Gabriella előtt, érted? Ajánlom, fogadd el: ha ügyes vagy, a princessz szerepeden át majd lassan beléd szeret s te, a kis katona-bárócska, a végén még elveheted a legfelsőbb császári házzal rokon Launisch-Graetz hercegnőt! Kolossal! Ilyenről nem álmodtál, úgy-e?!

Hát valóban nem! Öszintén szólva, én akkorában épp azon törtem a fejemet, hogy a lovag Stern von Praterstern bankár leányát vegyem-e el vagy tán inkább a szintén milliomos Klumpe gyáros zsáktermetű, plump csemetéjét? Most egyszerre büszkén rúgtam el magamtól ezeket az anyagiass terveket:

— Köszönöm, elfogadom... izé csak egyet: szép?

— Buta kérdés, — ásított Steyff, — ezt kérdezheti Xavér főherceg, de nem te. Jegyezd meg jól: egy főherceg szabadon kritizálhat egy főmagasságú hercegnőt, esetleg csúnyának is találhatja, de egy magunkféle katona-bárócska előtt egy hercegnő miu-

dig, hibátlan szépség, még akkor is, ha se nem fiatal, se nem szép már, ha púpos, ha kancsal, ha esetleg nagyot hall, mint például . . .

— Ah? — szontyolodtam, — tehát Gabriella süket?

— Pszt, egy hercegnő sohse süket, legfeljebb előkelően izé.... kissé nagyot hall. Mindezt csak azért sűgom meg neked, hogy feleslegesen semmin se csodálkozzál. Ha a hercegnő pl. hirtelen a nyakadba borul... se baj, hagyjad, te csak játszd Xavér főherceget s ha sűrget: „Xavér szeretsz?!“ te csak mondjad, de jó hangosan ordítsad: „szeretlek!“ Nagyon fog örülni...

Rövid leszek, — a legilletődöttebb tisztelettel másztam bele a kitűntető kalandba s Gabriella csakugyan nagyon örült. Én is, bár, bevallom, a „szerelmi borogatás“ szerepe eléggé fárasztónak bizonyult. Szegény leány, minden tisztviselői fegyelmem ellenére is bizony nehezemre esett őt szépnek találnom, — de mindegy, engem, a legnemesebb családi ambició hevített: leendő unokáimra gondoltam, kik majd büszkék lesznek arra, hogy egy Launisch-Graetz hercegnő volt a nagyanyjuk! E magasztos tudat adott erőt szerelmi válalkozásomhoz és denikve, mire Gabriella magához tért, mire megtudta, hogy nem vagyok Xavér, nemesak megbocsátott, hanem már szeretett is és mindenáron a nőmmé akart lenni. A szűlők persze kétségbeestek, de Gabriella az összeűlő családi tanács előtt is rendületlenül fenntartotta óhaját: Vagy én, vagy senki! Nehéz napok, én szurkoltam, az unokáimra gondoltam... végre megkaptam a családi döntést: „Báró Bledenburg Agenor megkapja Gabriella hercegnő kezét, de csak azzal a feltétellel, ha rövidesen valami fényes tettel annyira kitűnteti magát a cs. k. ballplatzi diplomáciában, hogy grófi rangra való emelhetésének semmi komolyabb akadályja nem leend...“ Én rohantam a boldogító végzéssel Metternichhez s a lába elé borultam: az Istenért, adjon módot, alkalmat... életem, boldogságom, unokáim! A herceg, ki kacér selyem pongyolában űlt íróasztala előtt s épp szerelmes leveleit rendezte, jóakaró mosollyal vetette fel illatosra piperézett szép ősz fejét:

— Hm, de ugyan hova küldjem én önt, fiatal ember, hogy hamarosan kitűntesse magát? Nézze, Waterloo óta teljes a nyugalom Európában, Napoleon is meghalt már, szóval, mi most 1831 novemberében a „szent szövetség“ teljes diadalával élvezzük a világbékét. *Ganz unmöglich*... én az ön kedvéért nem forgathatom fel a világot... Hopp, ki az már megint?! Senkit se fogadok!

Megfordultam: az ajtó a tilalom ellenére is felpattan s egy gömbölyű valaki gurul be, kinek oly formátlan a pisze képe, akár egy rosszul sült cselédkenyér. Ah persze, a chiffre-osztály főnöke: lovag Wokurka, mögötte egy poros kurir:

— Bocsánat, Durchlaucht, de nápolyi követünk e sürgönye oly vészes dilemma elé állítja Európát, amire nincs példa a diplomácia történetében.

Akkorra már az osztályfők és Hofrathok is mind berohannak s Wokurka hápogva olvassa fel a nápolyi sürgönyt:

„Van szerencsém jelenteni főmagasságodnak, hogy néhány órával ezelőtt itt a Két Szicilia királyságának tengerén olyasmi történt, ami örökké emlékezetessé teendi az 1831. év novemberének a mai 18-ik napját. Vulkáni mozgalmak közepett, ma hajnalban, Sziciliától északnyugatra új föld: egy sziget emelkedett ki a habokból, melye eleinte csak kénesen gőzölgő, fekete szirtfoknak tetszett, azóta szemmel láthatóan folyton nő s nyilván még tekintélyesebbre, esetleg egész földrésszé fog gyarapodni. Itt Nápolyban már is zúgnak a harangok, az érsek körmenetben hirdeti, hogy ő előre megálmodta ezt a csudát: ezt a szigetet Szent Januarius közbelépésére maga a Mindenható ajándékozza hű nápolyi népének! Viszont az érseket követő hírnökök is trombitákon hangoztatják: ő két-sziciliai felsége, II. Ferdinánd, magamagáról már *Ferdinánd*-nak nevezte el az új szigetföldet s ily néven hozzá is csatolta koronájához! Ügyes sakkhúzás a forrongó nép lekenyerezésére... Mi, diplomaták azonban nem nézhettük ezt tétlenül s egy órával ezelőtt tétlenül jelentkeztünk a királynál. Doyen-ünk, az angol követ, ki-jelentette, hogy az új sziget a sziciliai vizek zónáján kívül a szabad tyrrhéni tengeren jelentkeztén, birtoklása nem egyoldalú nápolyi kiváltság, hanem egyetemes európai kérdés. A huszonegyéves ifjú király egész idő alatt hátat fordított nekünk, az ablakon dobolt, legyeket fogott s a végén gúnyosan csak ennyit jegyzett meg spanyolul: „Sajnálom, e sziget az enyém, Szent Januariustól kaptam... hahaha, forduljanak őhozzá!“ — „Bocsánat, Sire“, emelte hangját a bosszúságában téglavörösre váló angol, „de mi nem allunk akkreditált diplomáciai viszonyban Szent Januarius-sal s így csak felségedhez tarthatjuk magunkat: ezennel ünnepélyesen tiltakozunk az új sziget elnevezése és annexiója ellen.“ — Így történt, sürgősen kérem főmagasságod további utasításait stb. gróf Schwytz von Langewyl es. k. követ...“

Bevallom, sohse láttam még ekkora megrökönyödést a Ballplaton. Legkiválóbb elméleti diplomatánk, a Hofrath Mittelding, összeapta a kezét:

— Hát ilyen még nem volt! Itt, sajnos, nem alkalmazhatjuk az osztrák diplomácia oly dicsően kipróbált eljárási módjait! Mit tegyünk? *Weiterwursteln*? *Auslaufen lassen*? Vagy *losgehen*? Elfoglalni a szigetet? . . .

— *Abwarten!* — mosolygott Metternich, — ezt az ügyet én Bledenburg bárónak osztom ki. Rajta fiatalember, itt az alkalom, itt kiűntetheti magát . . . Csak a balkezére vigyázzon!

*

Nos, így kerültem én bele az 1831. év ama hirhedt *Ferdinanda*-epizódjába, mely rövid néhány hét alatt majdnem világháborúba bonyolította egész Európát. A Waterloo óta pihenő nemzetek hangulata ugyanis felette hamar harciasra vált: a kis sziget feltűnte egyszerre felvillanyozta hódító ösztöneiket. Minden szál az én kezembe futott össze, — denikve december elejére már egész Európa dörgedelmes *vető*-val felelt a nápolyi annexióra és minden egyes nagyhatalom kardesörtetve jelentette be igényét a szigetre. Ehhez képest persze minden nemzet máskép keresztelte el *Ferdinandát!* Palmerston, ki egy második Gibraltárt akart ott biztosítani az angoloknak, IV. György királyról *Georginá*-nak nevezte el, a franciák Lajos Fülöp királyról *Ludovica*-nak, a szárdinaiak Carlo Alberto királyról *Carolina*-nak és mi imádozt böles Ferenc császárrunkról *Francisca*-nak! A spanyolok benyugodtak a *Ferdinanda* elnevezésbe, mert az ő királyuk is VII. Ferdinand volt, de annál hevesebben vicsorították a fogukat az előretörő angolokkal szemben. Karácsonyra Franciaország már nemzetközi konferenciát javasolt, de mind e halogatás csak mérő szemfényvesztés volt: a hatalmak időt akartak nyerni a fegyverkezésre. Mi értesültünk lázas készülődéseikről és elhatároztuk, ez egyszer megelőzzük Európát!

— *Rajta! Losgehen!* — súgta egy januári napon Metternich a fülembé, — ön, mint a sziget leendő kormányzója, azonnal indul a cs. hajóhaddal és kitűzi a zászlót *Franciscára!* Ne feledje a zenekart és a néphimnuszt . . . Csak az Istenért, vigyázzon a balkezére!

Én átszellemülten hálálkodtam s fogadkoztam. Aztán Gabriellára és leendő unokáimra gondolva, Wetter von Donnerwetter tengeraggal az admirálsi hajóra szálltam.

Hát az egyszer Ausztria valóban megelőzte Európát! Büszke gályáinkkal elsőnek érteztünk oda a déli vizekre *Francisca* elé, —

magunk közt legyen mondva, vulkanikusan gőzölgő, messzire büdöslő, igen kellemetlen szigetecske volt ez, melyen csak az az egy tetszett rokonszenvesnek, hogy kénsárga és lávafekete színe a legfelsőbb sárga-fekete császári színekre emlékeztetett. Hamar most! én a csónakból kiugorva, büszkén tűztem ki a zászlót, de a *Gott erhalte* után se én, se a zenekar nem voltunk képesek megmaradni a sziget orrfacsaró gőzfürdői forróságában. Vissza a fedélzetre! Akkorra feltűntek már a mindenfelől odavitorlázó ellenséges hajóhadak. Estére értek oda, de még meglátták a kitűzött osztrák lobogót . . . ezzel az éj folyamán meg is indultak a szertartásos jegyzékváltások, melyeknek eredményeképp az összes jelenlevő hatalmak az éjjeli sötétségben hadat üzentek egymásnak, — azzal az akkor szokásos ildomos megállapodással, hogy a csata pontosan reggel hat órakor fog kezdődni. Ezalatt persze folyton újabb flották érkeztek — immár százakra menő hajók kivilágított sűrű köre állta körül a mérgesen gőzölgő vitás szigetecskét. Gyönyörű kép, farsangos velencei illumináció, — de jaj, gondoltam magamban, mi lesz itt? Emberhalál, nemzetek veszte, Európa vége?! Bágyadtan dültem le s elaludtam. Hajnalban valami furesa dörgő robajra riadtam fel, mely egész hajónkat megrázkódtatta. A tengernagy a kabinokba rontott, felvert s káromkodva cipelt a fedélzetre. Én a szememet dörzsöltem:

— Mi az?! Hol a sziget?!

— Ez az! — üvöltött Wetter von Donnerwetter, — nincs többé, a sziget . . . ez az átkozott rebellis sziget visszasüllyedt a tenger alá! Ott van ni, csak az ön zászlója úszik a vizen . . .

Megsemmisülten álltam ott: a fenyegetően sorakozó hadihajók és lövésre kész ágyúezrek körén belül a tenger valóban üres és síma volt. Mi, az ellenségek, egy darabig elképedve látcsöveztünk egymásra az égő kanócok mellől, majd egyszerre homéri kacaj hangzott fel mindenfelől: „Hál’ Istennek . . . éljen a béke!“ Azzal elkezdődött a bankettek sorozata, mindennap más hajón pezsgőztünk . . .

Az egyetemes öröm közepett csak én maradtam bús, vigasztalhatatlan. A kihalászott zászlóval s hosszú orral vitorláztam haza. Metternich a fejét fogta:

— Jaj, hogy lehetett ezt ily ügyetlenül csinálni? Különben mindgyárt tudtam én, mihelyt ön azt a szerencsétlen balkezét . . . akarom mondani: ballábát arra a szigetre tette! Még se érti? Ön ráijesztett arra a szegény szigetre, tengeri csatát csődített oda,

nem csoda, ha az a rebellis sziget félelmében visszabújt a víz alá!...

Mit feleljek? Családi balsors... Az elvesztett Gabriellára és leendő unokáimra gondoltam. És e titkos feljegyzéseimen át rájuk gondolok most is: óh, unokák, ne haragudjatok rám, íme *ezért* nem herecegnő, hanem csak a Stern von Praterstern bankár leánya a ti nagyanyátok!

Alföldi nádas

Írta: Vályi Nagy Géza

*Sötét, talányos, zöld vízrengeteg:
Hajlik, hullámszik, imbolyog, dagad —
Fölötte fényben: röpke bogarak,
S mint színes bárkák — pillék tengenek...*

*Ha jő az éj — hát még rejtelmesebb
A víz — zsombékos, süppedő ölen
Sikolt a szárcsa és dobol a gém,
S csapongó kedvű békaraj brekeg...*

*Éber vadász jő s készül esti lesre,
Riasztó puska dörren messzi esendbe,
Ijedt sirály szeszélyes ívet ír..*

*Ezüstzománcot szór a hold sugára,
Zeng, zúg az Alföld nagy szimfóniája:
Futóbetyárok kósza lelke sír..*

PETŐFI AZ EMBER

Írta: VOINOVICH GÉZA

„Úgy hiszem, emlékeztek még arra az alacsony, köpcös mézárásra, ki egykor a félegyházi, szabadszállási és szentmiklósi mézárszékeket árendálta: az az én apám —... Minden becsületes ember szerette ötet közületek, minthogy a becsületes emberek szeretik egymást.“ — Így mutatja be atyját a költő, büszkén származására s atyja becsületére.

Fiatal korában Petrovics István székálló legény volt Maglódon; ott ösmerkedett meg Hruz Máriával, ki a tanító házában élt, félig szegény rokon, félig cselédsorban; később az evangélikus papnál szolgált; ő járt a székbe húsért. Az ismeretségből házasság lett; ötödfél év multán született Sándor fiúk, az 1822 és 1823 közti év-választó éjfelen, az új év első perceiben, Kiskőrösön. Atyjától örökölte hirtelen lobbanó, szenvedélyes természetét, anyjától a mély érzelmességet. (Goethe óta állandó felosztása ez költőknél a lelki örökségnek.)

A gyermekkorának rendesen nincs története; neki már diákora oly hányatott, mint későbbi élete. Atyja sokat tartott a jó iskolára; Pestre adja gimnáziumba, előbb az evangélikusokhoz, aztán a piaristákhoz; osztályának ablakai a térre néztek, hol most szobra áll. A fiú a színház körül ólálkodik; atyja Aszódra viszi, rokoni házhoz, István öccsével együtt. Egyik iskolatársa leírja az időbeli alakját: vékony, hosszúnyakú, előrehajló természetű fiú, erős fekete haja van, orrhangon beszél, kihajtott puha inggallért visel; ügyes mozgású, virgonc; nyakas és önfejű; találó vázlat ez későbbi arcképeihez. Jó tanuló; sokat olvas; rajzolgat; zongorázni is tanul tanítójától; 1838-ban az iskolai év végén ő írja a búcsúzó verset. E három évre szívesen néz vissza későbbi verseiben.

Ezzel vége is van nyugodt fiatalságának. 1838-ban atyja tönkre megy, házát ledönti a nagy árvíz, pénze odavész egy rokonánál; minden igaz, amit a vers *A jó öreg kocsmárosról* ír.

Ettől fogva élete oly változatosan pereg, mint egy film. Hol iskolában látjuk, az alumneum kenyérén, jókedvűen dacolva a sorssal; hol színészek közt keresné a biztos kenyeret. Úgy kezdi, mint a fiatal Shakespeare: „...hordtam a színpadra a székeket, ...s a színészek parancsára kocsmába szaladtam serért, borért...“

A szerző Petőfi c. könyvéből.

1839 nyarán egy mérnök rokonuk, kinek családja hibás volt az öreg Petrovics elszegényedésében, magához veszi a fiút, hogy majd iskoláztatja. Nyár végére mást gondol; levelet ír feleségének, adjon Sándornak egy pár forintot, s menjen a hova tetszik, „belőle úgy sem lesz egyéb komédiásnál“. Az asszony kiteríti a levelet a zongorán, hogy a fiú meglássa. El is olvassa. Hová legyen? Bemegy Sopronba, beáll „sárgapitykés közlegénynek“. — „...főztem a kukoricagombócokat... s mosogattam a vasedényt oly téli hidegben, hogy a mosogatóruha ujjaimhoz fagyott.“ Takarodó után gyertyát tesz ágya fölött szuronya karikájába, annál olvas. Patrónáskájában hordja Horatiust, csákója alatt Schillert, Liszt hangversenyére kiszökik a kaszárnnyából. Örálláson verset ír a faköpönyegre. E „pokol“-ból a költészet emeli ki. „Oh, ha ezt keblemben nem hordanám: a kétségbeesés ölne meg.“ De „a káplár, mihelyst tollat lát kezemben, lármáz, szitkozódik reám s dolgot ad“. Félév multán beteg lesz; „Nervenfieber, fruchtlos behandelt“. Egy emberséges orvos szíve megesik rajta, kezére jár, hogy kiszabaduljon.

Tizennyolc éves, félbemaradt diák, obsitos katona.

Pápán terem. Régi cimborája, Orlay szobájában egy szalmazsákon üt tanyát. Eljár az iskolába, mint benevolus auditor; házitanítóskodik, ebédjeért felolvas egy öreg papnak. Nem állja sokáig, felkerekedik, meg visszatér. Összebarátkozik Jókaival. Jókai akkor festőnek készült, Petőfi színésznek, Orlay, a későbbi festő, elbeszéléseket írt. Petőfi beadja egy-két versét a Képzőtársaság pályázatára, aranyakat nyer. Felbátorodva, próbát tesz Bajzánál; *A borozó* megjelenik 1842 májusában. Ősszel még visszatér Pápára, de nem tud megélhetést találni, szüleitől pedig nem akar segítséget elfogadni; inkább ő kínálja oda Pápán nyert aranyait.

Fogja hát a vándorbotot megint, hogy színésznek csapjon fel. Ez legkönnyebben elérhető út a művészet felé, s abban a korban közel áll a hazafisághoz és irodalomhoz. „Művész és költő! mint hevülök.“ Elmegy Bajzához, Vörösmartyhoz, aki megdícsérte verseit. Nagy Ignác fordítani valót ad neki a *Külföldi Regénytárba*. Költői sikere föllekesíti, minden élménye, hangulata dallá változik. Ha színpadra lép, papírra veti *Első szerepem* versét; káromkodik, azt is leírja: *Lánggal égő teremtetten*. Sorra veszi emlékeit; így lesz verssé a *Deák pályám*, *Katonaélet*, *Hírös város*... *A borozó* sikere a bordalok felé csá-

bitja. A bornak a mult század elején nagyobb szerepe volt az életben s több bordalt írtak; e tettetett vidámsággal túleszi magát a nyomorúságon. Nem is a bor lelkesíti, hanem a versírás. Ezekben is többnyire van egy kis valóság-mag. *Hortobágyi kocsmárosné*... kezdetű versét csakugyan a Hortobágyon írta, a *Felköszöntés*-sel pápai barátaitól búcsúzott, keserű kedvben; a *Disznótorban* egy színészlakomára készült. Ebben is keresi a változatosságot és a lélektani vonásokat, s Bajza *Boréneke*, *Vörösmarty Főti dala* mintájára a hazafi érzéshez emelkedik. (*Egri hangok, Részség a hazáért.*) Éber megfigyelése egy-egy genre-képet, alakot rögtönöz; néha csak kívülről, mint *Ambrus gazdát*, többnyire azonban lelki rajzzal, minő a *Szomjas ember tüdőése*, még inkább *Pál gazda*, aki minden bajt előre lát, mi szándékából következik, mégis megteszi; végtére azzal fenyegetőzik, hogy felkötí magát — s azt is megteszi.

Mért tartóztatja ily sokáig ez a tárgykör, e népi világ? Mert ebben él, az együttlérés költészete az övé, mint Burns-ról mondotta Carlyle; és mert a versírás kedvtelése, kényszere lakozik benne, de még keveset látott a világból, szűkében van a költői tárgynak. Alakokat teremt hát, akikben megszólaljon. Így zengenek meg népdalai; így fújja ő a bojtár furulyáját, néz esketőre vitt babája után, adja a szerelem sötét vermébe esett szerelmest. Horváth János találón szerepjátszásnak nevezi ezt s rámutat, hogy önmagáról szóló dalaiban magát is alakítja. (*Deák pályám. A jó tanító.*) A népdal divatját éli e korban, neki kapóra jön: a pillanatnyi kedv szerint szülemlik, sokféle helyzetet, sok hangot és színt vált. Népdalai érzésre mélyebbek, formára tisztábbak, tárgyban változatosabbak a valódi népdalnál, főképp pedig mozgalmasabbak, elevenebbek. Minden csupa mozgás, csupa élet. *Gyere lovam*... kezdetű verse szakasztott mása e négysoros népdalnak: „Fakó lovam fel van kantározva, — El is megyek a rózsámhoz rajta. — Repülj fakó, szikrázik a patkó... — Ez a kislány de kedvemre való.“ Minden sor új mozzanat: készülődés, indulás, vágatás, a légény megérkezése, aki már látja és öleli kedvesét. Petőfinél mindezt még fokozza a szálló madár képe s ezt is túlhaladja a vágy és gondolat; a legény nem magában, hanem lovával beszélget, s ezzel a külső mozzanatok közé lelkiek vegyülnek. Minden csupa szemléletesség, merő cselekvés nála. Nemesak az érzést fejezi ki, mint a népdal, — megjeleníti a beszélőt magát. A dal genreképpé telik meg, s mindig

más- és másképpen fejezi ki ugyanazt az érzést, a szerelmet. A *Befordultam a konyhára...* kedves kép, magánbeszédben; az *Alku* jellemzőbb párbeszéd; *A faluban utcahosszat...* népes jelenet, mély lelki rajzzal, amint a dacos legény titkolni akarja bánatát, vígságot tettet, s éppen ez világít keserűségébe; a *Meggy a juhász számaron...* egész történetet mond el s csattanója a naiv bánat tehetetlen kitörése, egy félszeg drámai mozdulat, egyszerre kelt részvétet és mosolyt. A *Falu végén kurta kocsmá...* mozgalmas tömegjelenet, szinte dióhéjba zárt népszínmű, jellemző faji vonásokkal, s a társadalmi ellentétet is érinti.

Szembetűnő, hogy derültebb érzéseik csak álruhás alakjainak vannak; ami vers róla magáról szól vagy magára tér, mind szomorú, mint az *Élő halott*, *Boldogtalan voltam*, *Temetésre szól az ének*. Ez utóbbi mintája a valódi dalnak; egy benyomás, melyet a költő magára vonatkoztat, ezzel viszi tovább. Keserű hangulata őszintébb, mint szerelmes versei.

Vándorszínészkedése nem járt szerencsével. „Nagy ügyelbajjal kivívtá“, hogy jutalomjátékul Lear bohócát játszhassa; máskor azt kívánták, hogy énekeljen vagy sűgő legyen. A társulat felbomlott, ő betegen Debrecenbe ment. „Egész csontváz vagyok... így tengek inséges állapotban.“ Pákh ad neki ruhát, egy öreg színházi jegyszédőné házában lakik, de szobája falán ott van Vörösmarty és Victor Hugó arcképe, franciául tanul, Tieck fejtegetéseit olvassa Shakespeareről; egy szalmaszéken verseit írja össze, gémberedő ujjait pipáján melengetve. Mintha egy kép volna ez *Az apostol-ból*; Orlay meg is festette.

A kaleidoszkop fordul; új kép: nekivág az alföldnek, télen (1844 febr.), süvöltő szélben, havasesőben, hogy arcán megfagnak a könnyek, gyalog, kopott ruhában, mely alá odagombol egy füzet verset. „...ha eladhatom, jó, ha el nem adhatom, az is jó, ...mert akkor éhenhalok vagy megfagyok s vége lesz minden szenvedésnek.“ — „Egy heti kínos vándorlás után Pestre értem... Nem törődött velem senki a világon... Verseimet sokat hurcoltam ide-oda,.... egyik könyvtáros sem akarta megvenni.“ — Elmege Vörösmartyhoz, az elolvassa a kéziratait, ajánlására kiadja a Nemzeti Kör, „s lett pénzem és nevem“.

A jó hírrel hazasiet szüleihez, Dunavecseré, megengesztelné őket, akik rossz szemmel nézték színészi kóborlását.

Itt fűrtökben teremnek dalai, mint az akác virága. Jobbára dalszerű, rövid versek, mégsem népdalok; szinte észrevétlenül

átesapnak a múdalba, anélkül, hogy levetkőznék megszokott sa-
játságait. Most alig van köztük képzelt helyzet, képzeleti
alak; magáról szólnak és élményeiről, szinte költői napló mód-
ján. Genreképek helyett szüleit festi le. Mikor hiába kopogtatott
a pozsonyi színház kapuján s a mindennapi kenyérért az ország-
gyűlési tudósításokat másolta, anyjára gondolt, hogy csak ő meg
ne sejtse helyzetét. (*Távolból.*) Hányattatásai után most Eldo-
rádója a szülei ház. Lefesti betoppanását, amint érzelmei elfojt-
ják szavát (*Füstbe ment terv*), az estéket, midőn apjával boroz-
gat (*Egy estém otthon*), csónakázását, mely alatt tréfásan szü-
leire gondol (*Vizen*); mindent és mindenkit leír, akit lát, ami
történik vele; megemlékezik katona barátjáról, költői levelet ír
Kerényinek, ami legközvetlenebb formája a magáról való hír-
adásnak. Mindez elégtelenség jele; nem kívánczik ki magából,
helyzetéből.

Most szerelme sem képzelt, nevén szólítja, leírja mozdula-
taikat. Csak ábránd ugyan, mégis testet öltött. Képzelt alakjai
helyébe maga lép és a valóság. Most jelennek meg költeményei-
ben első vonásai annak a Petőfi-arcképnek, mely mindnyájunk-
nak ismerős.

S éppen most nevezgetik „pór-költő“-nek, mikor kezd új útra
térni. Elbúcsúzik a színésztől s beáll Vahot Imre mellé segéd-
szerkesztőnek a *Pesti Divatlap*-hoz. Vahotnál lakik; az a szom-
széd szobából nézi az üvegajtón át, milyen gyorsan termi tolla
a verseket.

A nyugodtabb életben két nagyobb munkába fog. Egyik
A helység kalapácsa; a dagályos novella-irodalmat figurázza ki;
ellenséggel harcol: a szenvedéssel, csinált érzéssel, ficamlott
nyelvvel, az erdő alvó szépeért, a természetességért, akit az ő
szerelme ébreszt föl. Másik műve *János Vitéz*. Belemarkol a népi
képzelet kincstárába; a népmesék költészetét szűri le s foglalja
versbe. Fonalát maga szövö, a mesék szálaiból. A kezdet minden-
nap valóság, szerelmi idyll; egymásba fűzött kalandok folytat-
ják, a nép mesélő kedvének bő és szabad áradásában; ismert mo-
tívumokat újakkal told meg, átesap a nagyításba, a nagyításból
a csodálatosba, sőt a hihetetlenbe; a mesék képtelen térképét te-
riti hőse elébe; Pegazusa, mint a János vitéz lova, a csillagok
közt jár. Mindenütt a lírai költő uralkodik; szerelem, hűség és
bánat az egésznek veleje. Mindent megszépít; mint a költemény-
ben a tündérlányok keresztülhúzzák szőke hajukat a föld alatt

s abból válik az arany, — ő is átszővi költészetével a népmesék termőföldjét. Mintha a népköltészet egész forrását ki akarná meríteni, az elbeszélőt is, mielőtt új útra lép.

E népies költészet teljes összhangban volt korával. Az Akadémia megalapítása a nemzeti nyelvre, *Zalán futása*-nak hatása az irodalomra fordította a nemzet figyelmét. Az ébredő nemzeti szellem keresni kezdte az irodalomban saját vonásait. Kisfaludy Károly, Czuczor, Erdélyben Kriza, népdalokat költenek, még Berzsenyi is megszólaltatja a magyar ritmust. A népdal vívja ki mintegy a nemzeti költészet jogát a klasszikai versformák mellett, s egy időre szinte nemzeti műfajszámba megy. Belőle s a régi költőkből vonják le a nemzeti versidom elméletét. Petőfi szinte ösztönszerűen megalkotta a művészi népdalt s e formában úgyszólván csaknem minden érzést, minden helyzetet kidolgozott, ami e keretben megfért. Utánzóinak alig maradt tarlózni való.

Ő maga nem állott meg a népdalnál, mint Burns, hanem világos egyszerűségét, tiszta és könnyed formáját, benső mozgalmát mind átviszi nem-népies költeményeire, utat törve a nemzeti költészetnek. A népdalból kiindulva, megújította egész költészetünket.

Legelső versei közt is voltak fennebb szállók és magvasabbak, későbbi tárgykörének első hírmondói, melyek kiemelkedtek a népdal határai közül.

A *Hazám*-ban nyitotta meg tájképeinek sorát. Szerelmi valomás ez az alföldhöz; ez alá írta először magaválasztotta magyaros nevét, a Petőfi nevet; ezt állította kötete élére; ennek alapvonásait színezte egyre gazdagabban alföldi képeiben. (*Az Alföld, A puszta télen, A téli esték.*) A puszta jelképpé válik szemében, kétszeresen is. Rokonnak érzi jellemével:

Mint a róna, hol születtem,
Lelkem útja tetteimben
Egyenes . . .

Azonfelül a szabadság képét látja benne.

Nemsokára megírja a *Honfidal*-t, szerelemvallását a hazához, kissé még a bordalok hangján, de már az önfeláldozásig szárnyalón; még nem forradalmi érzéssel, csak általános lelkesületsből.

Megszólal már költeményeiben dicsőségének előérzete is, a *Jövendölés*-ben. *Alom* címen mondja el anyjának, mint román-

cot, hogy leplezze a személyes vonatkozást. Vágy ez, még nem jóslat; melyik fiatal költő nem álmodik hírnévről? Benne mélyen gyökerezett a hit, ez adott neki erőt küzdelmei, csalódásai közt. „Mikor még nyomtatva sem láttam nevemet, csak magamnak firkáltam, mikor még statiszta voltam a pesti Nemzeti Színháznál... mindenkor már világos sejtéseim voltak arról, mi velem egyszer történni fog... Megálmodtam az őrszoba meztelen fa-ágyán, hol — mint de Manx báró — az egyik oldalamat alám tettem derékaljnak, a másikkal betakaróztam, — megálmodtam itt, hogy nevet szerzek két országban.“

Természet, haza, hírvágy — mindez személyesebb, különösebb, elvontabb tárgy, elütő a népdalok körétől; hangulataik is mélyebbek, egyénibbek.

Egyéni költeményeiben több oldalról elemzi és színezi érzéseit; egy-egy témából egész csokor verse nő.

A fiatal költőt, kire „a hír csillagja már sugárt vetett“, szívesen látják írói názakban. Jár Vachott Sándorékhoz, hol fiatal leány is van, Vachottné huga, Csapó Etelke. 1844-ben náluk tölti a karácsonyt, Vörösmartyék, Bajzáék, Kazinczy Gábor körében. Verset ír Etelke emlékkönyvébe. A lány pár nap mulva koporsóban fekszik. A költő először áll szemben a halállal s éppen ily fiatal élet romja mellett. Egy pár verse közvetlenül fakad a koporsónál, a harangszó hallatán; aztán beleássa magát a fájdalomba, visszajár hozzá a holt leány alakja, a gyászos jelenetek, a maga bánata, — egész kötetre való verset ír, mégis úgy látszik, inkább fájdalomába, mint a verstárgyba szerelmes. Tárgytalan szerelemvágya többször tárgyat keres; egyszer a palota és kunyhó regényes ellentétét állítja szembe, mintha tehetségét tenné próbára (*Szerelem gyöngyei*), máskor futó hangulat varázsa ejti meg (*A négyökrös szekér*), szétfoszló hangulatok; végül kiábrándultság vesz erőt rajta.

Ez időtájt többféle keserűség gyúlt fel benne. Mint segéd-szerkesztő, sűrűn találkozott idősebb és fiatal írókkal, a közélet embereivel; tud a nemzet vágyairól, az országgyűlés küzdelmeiről a magyar nyelv, sajtószabadság, vallásegyenlőség dolgában; egész szenvedéllyel érzi át a köz elégtelenségét. Így írja első politikai költeményeit *A külföld magyarjaihoz*, *A királyok ellen*, melyeket a cenzura elnémít. Annál erősebben érzi a láncokat. Ritkábban ad hangot ily érzéseinek, de annál költőibb alakban (*Isten csodája*, *A hazáról*); háborúról álmodik és csatatéri halá-

láról (*Ha az Isten ekkép szólna hozzám...*), mintha jós sejtelmek villannának föl benne. Képzetele minden érzését a legfelső fokra fokozza. A nyugtalan század hű gyermekének érzi magát, eszménye a világszabadság, azért kíván harcolni, elesni. (*Egy gondolat bánt engemet, 1846.*)

Az irodalomban is csalódás éri. A fiatal írók társaságba állnak, külön folyóiratot készülnek indítani; a hatóság nem ad rá engedélyt, a terv dugába dől. Őt magát a kritikusok támadásai elkeserítik, gúnyos versekben hadakozik velük.

A sok nélkülozés, valódi és képzelt csalódás, örömtelen jelen, bizonytalan jövő kimerítették. 1846 végén azt írja összegyűjtött költeményei előtt: „Nekem nem adta Isten a sorsot, hogy kellemes ligetben csalogánydal, lombusogás és patakesörgés közé vegyítsem énekemet a csendes boldogság- vagy csendes fájdalomról. Az én életem csatatéren folyt, a szenvedések és szenvedélyek csataterén; régi szép napok holttesteit, meggyilkolt remények halálhörgése, el nem ért vágyak gúnykacaja, csalódások boszorkánysipításai között dalol féltébolyodottan múzsám, mint az elátkozott királyleány az operenciás tenger szigetében, melyet vadállatok és szörnyetegek őriznek.“

E mélységből olyan költemények szárnyalnak fel, mint *Az utolsó ember*, melyben schopenhaueri gondolatokra ismertek; *Almos vagyok és mégsem alhatom*, *Almaim*. Előhírnökei ezek az objektívált keserűségnek, mely *Az örült* monológjában tör ki. Mintha Lear szomorú bohócát hallanók, akit maga is játszott, vagy inkább Leart magát, amint fájdalmát az örület torz szokkenéseibe tördeli. Kínjának okát meg sem tudja nevezni, kínzója minden és mindenki; e sajátos költemény nem annyira lírai monológ, szinte ballada: egy elhallgatott történet, letéve a téboly nyelvére.

Most írja drámáját, a *Tigris és hiéná*-t, anya és fiú gyűlöletét, Boris és Predzlaváról, s rémséggel teli regényét, *A hóhér kötele*-t. Mintha Victor Hugótól Sue mellé pártolt volna. Közben papírra veti keserű ötleteit, kifakadásait, gondolatforgácsokat, sebzett szívének vércseppjeit, ember- és világmegvetését. „A föld egy óriási szemétdombnak tetszett előttem, melyen az emberek, mint undorító féreg-milliárdok nyüzsögnek“, írta később. E képek és sóhajok úgy követik *Az örült*-et, mint üstököst levált darabjai; belőlük még egy pár ily monológ telnek. Nyíltságában „egészséges pesszimizmusnak“ nevezték ezt. Meltzl úgy nézi:

minden darab egy-egy interpelláció: Van-e tudomása az Univerzumnak arról, mily eszeveszett igazságtalanságok fordulnak elő a földön? — A költőt vonzotta ez új tartalom, új hang. Ez aforisztikus foszlányokat *Felhők*-nek nevezte; e cím jól fejezi ki a hangulat borúja mellett mulandóságát. Utánzóiban megutálta a világggyűlölet hangját és pose-át. (*Világggyűlölet.*) Két nagy költeményben az axiomák virágpóra a líra mézévé változik. *Mért vagyok én még a világon...* versében megleli a világggyűlölet pszichológiáját: az ő lelke van megmérgezve, ha minden vágy, minden gondolat holtan hull belé, mint madár a Holt-tengerbe. „Minden virágnak, minden kis fűszálnak — Jut a napból, ha több nem, egy sugár“ — mondja másik, lemondón, mintha maga a könny szólalna meg, — a lemondásban mégis éppen a szerelem sóvárgása árulja el magát. Kiemelkedik a tétlen töprengésből: „Sors, nyiss nekem tért, hadd tehessek Az emberiségért valamit.“

Egészséges lelke magtálalta kettős sebére a kétféle orvosságot, — de azt nem gondolhatta, milyen közel vannak hozzája.

Életének története nem egyéb, mint költészetének fejlődése, amint új tárgyak, új érzések gazdagítják; népies dalaiban kifejlett a forma tisztasága; amit átélt, abban az érzések sokszínűsége; a *Felhők* meghozták a gondolat értékét. Most elérkezik két legnagyobb érzéséhez; az egyiket fiatal kora hozza meg, a másikat a korszak szelleme.

Leverte hangulatban többször ment gyógyulni falura, vidékre. Így járta be 1845-ben a felföldet. Berzeviczy Albert a kor romantikai irányával magyarázza nagy érdeklődését a romok iránt; ily helyi ihlet szülte *Salgó* és *Szécsi Mária* lírai története. Most, 1847-ben nyár végén kelet felé indul két barátjával. Nagy-Károlyban fogadói szobája ablakából a szemközti ház kertjében egy szép lányt pillant meg. Este bál van, bemutatkozik neki. Szendrey Ignácnak, a Károlyiak erdői inspektorának leánya, Julia. Művelt, érdekes egyéniség; Petőfit rég ismeri költeményeiből. Többször találkoznak, s midőn Szendreyék hazamennek Erdődre, a költő oda is kimegy, mintha a várat akarná megnézni, melynek ép részében gazdasági irodák voltak, emeletén a Szendrey-család lakása. Ablakaik a régi vadaskertre nyíltak, északra erdős rózsáság, dél felől oda kékeltek Erdély bércsei. Juliának hízeleg a költő hódolata, érzi, hogy „vigyázni kell a baloldalára“ s mert „egy kicsit majd elkésett a vigyázással“, hűvösnek tette magát. Petőfi úgy szeret, mint a felgyúlt Romeo: „Szerettem én már?

Esküdd el, szemem!“ Szeptember végén átadja a lánynak vallomását: „Költői ábránd volt, mit eddig érzék, Költői ábránd és nem szerelem.“ Jól ismeri Julia lelkét: „...hiszem: van szíved, lángoló, Csakhogy az észnek jégpáncélja rajta, Miként a volkán tetején a hó.“ Julia sokat zongorázik, naplót kezd írni. Petőfi körül bokrétával virít a vers; október elején egy bokrétában elküldi Erdődre, mint „az ősz utolsó virágait“. Julia félni kezd attól, „hogy komoly, tartós érzelem váljék belőle“. Érveket gyűjt érzései ellen. Fél, hogy „kiállhatatlanná válhatik előtte bármely lánc, mely őt röptében korlátozná...“ „...szebb és jobb a költő álomképének lenni...“ Cserélgetik érzéseiket: mikor egyik vidám és bizó, a másik kétkedő, hideg. Mikor újra találkoznak a tó partján, a szomorúfűz mellett, „oly különösnek, szeszélyesnek mutatám magam, milyen nem is vagyok“ — írja Julia. Petőfi úgy megy el, hogy többé nem találkoznak; — Julia az ablakból kendőjét lengeti utána. Szerepet cserélnek: a költő csügged, eltemeti ábrándját, — Julia szívében kihajt a szerelem. Szerelmes leveleket ír naplójába; be is vallja szerelmét, fél is tőle; ő, a szenvedélyes lélek, éppen a költő szenvedélyétől döbben vissza. Megijed, ha a szerelem föllángol; bántja, ha lohadni kezd: mint a gyermek, ha tüzelt játszik.

A költő érzései rendszeresen hültek, amint egyre többet s többet vitt át belőlük verseibe; mintegy kifogy a kifejezésekből. Most minden gondolata Juliához kapcsolódik. „Véres napokról álmodik“, — már lesz, ki megsirassa; ha régi vándoréveire gondol, — kedvese a talált kincs, mely gazdaggá teszi. Beck Károlynak, a német költőnek azt írta jelmondatául: Bettelsack und Freiheit, — ez megfelelt eddigi életének; mostantól fogva jelszava: Szabadság, szerelem!

Télen messze esnek egymástól. Hír szállong Julia férjhezmenéséről; a költő összes költeményeit készül kiadni, irodalmi gondolatai vannak. Mert a versírás természete, mint dalos madárnak az ének, most is sokat ír, főképp hazafias költeményeket; közben egy-egy könnyed verssel hűtögeti szívét. Egyik ilyen verse: „Reszket a bokor...“ kezdetű, tavasz felé nyomtatásban kezébe jut Juliának; félig édes emlék ez, félig búcsúvétel. Juliára mind a kettő hat. Ez lett Galeottójuk, mely őket egymás karjába vezette. Julia hírt ad magáról, Petőfi egy erdői barátjának levelében. Naplójában „örültséghez hasonló indulat“-ról beszél, de atyja, kinek a verset megmutatta, eltiltja a válaszadástól. Napló-

jában írja le, mit felelne; eljut a szerelmes szív önfeláldozásáig. A költő levélben megkéri kezét; az apa egy évi várakozási időt szab. Petőfi Erdődön terem. Titokban találkoznak, „a tó felett, a fák alatt“. A leány szép és érdekes; környezete, a romladozó vár s a pusztuló kert, hangulatos; Petőfinek több versében, az *Apostol*-ban is, a palota és kunyhó fog kezét a szerelemben; a szülők ellenkezése, az akadály, tilalom: mindez merő romantika. A leányuk sorsáért aggodó szülők könnyes szemmel engednek, öszre halasztva az esküvőt. A költő versei sűrűn röpdösnek Erdőd felé. Szeptember 8-án (1847), első találkozásuk évfordulóján tartják meg az esküvőt. Feleségét Koltóra viszi, egy kis faluba, Kővár vidékén, a Lápos-völgyben, Nagybányától egy órányira. Petőfi már járt ott, új barátjánál, gr. Teleki Sándornál. „A táj olyan szép, mintha az én képzeletem után alkotta volna a természet.“ Most megkéri barátját, adja át a kastélyt boldogságuknak s hagyja magukra őket. Negyvenkét boldog napot töltenek itt. „Oh, ezek mámoros napok valának! és éppen ezért nem is tudom, hogy töltek el...“ Egy szobában volt a két íróasztal; Petőfi huszonkét költeményt írt itt, Julia naplóját folytatta: „Nem esengek a mult után, nem sóvárogok szebb jövő felé..., jelenem elég, hogy elfoglalja lelkemet.“

A boldogság tetőpontján — lélektanilag érthetően — beáll egy-egy pernyi lankadás; a szenvedély szárnya is csügged néha. Az élet prózája kopogtat az ajtón, az őszi hervadáson a mulandóság érzése rezdül át. (*Az ember.*)

„... a virágok már elhervadtak... az idő halad, oly vén házas vagyok már (öthetes), maholnap talán már böleső jön a házba s utána nemsokára koporsó“ — írja a költő egy barátjának. Érzései a *Felhők* óta sokszor járnak leverő gondolatok kíséretével, a halál kísértete egyre sűrűbben jelenik meg előtte. Így születik meg a *Szeptember végén*, mely magába szívja összes koltói verseit: az ősz és a mulandóság hangulatát, örök szerelme fogadalmát s a beteljesült boldogság kétségeit; a vers varázsát fokozza, hogy a jóslat betelt: a korai halál és az eldobott fátyol is. Egy elborulás hangulata ez, de ő minden hangulatának hangot ad. Boldog versek áradnak nyomában: „Elértem, amit ember érhet el...“ — prózában is: „... az én mézesheteim a sírig fognak tartani“.

Szerelmi regényének minden hangulatát, összes fordulatait feltárta verseiben, sőt az *Uti levelek*-ben is. Vallomásait mohón

és gyönyörűséggel olvasták s üdék maradtak máig. Nem láttak azelőtt ily közvetlen, ily természetes verseket. A költők a szerelemről inkább mint elvont érzésről, fogalomról beszéltek; Petőfi egybeforrasztotta az étellel, az ideál helyébe élő alakot állított. A szerelem életét tárta ki, föllángolását, incselgését és kétségeit, durcásságát és kifáradását, mindezt a való élet mozzanataiban, lefestve a szereplőket, s tájképeket, kis jellemrajzokat, egész jeleneteket vonva versei körébe. Minden költőivé vált körülötte, mert maga költő volt; életrajza voltaképp új meg új érzések feltűnése költeményeiben. Érzéseivel megszépítette nemzedékek szerelmét. S szerelmes versei nem apadtak ki a házasságban sem. Gyulai Pál mutatott rá, hogy ő állította lyránkba a szerető alakja mellé a feleséget, a szerelmi mámor nyomába a házaseslet boldogságának képét. Szinte játéknak veszik az életet; amint eljártsszák „multjok jelenéseit“, máskor, amint felesége nevenapján köszöntőre készül. Boldogságukat oly áradó versek mutatják, mint a *Mosolyogj rám!* és *Minek nevezzelek?* Julia érdekes lényé ebren tudta tartani a szerelmet. Naplója őt is költői léleknek mutatja; később maga is írt verseket. A költő világnézete megváltozik. Verseiben többször leírta a szegény vándorlegényt, magát, aki fiatalos vidámsággal, kedves daccal hány fittyet a nyomorúságnak, most *Bolond Istók*-ban révbe ér, s a boldogság ölébe hajtja fejét. Az optimizmus kátéja ez. A bizalom világnézeté emelve; a küzdelem idyllhez érve. Önéletrajz ez, ének a boldogságról, — szerelemvallás Juliához.

S mintha a sors csak arra várt volna, hogy szerelmét megélje és kiénekelje, Európaszerte kezd fellángolni másik eszménye, a szabadság. Összefűzi azt szerelmével. Koltón ölében tartva kedvesét, a szabadságharcokról gondolkodott; amint a 48-iki februári párizsi forradalom szikráit felénk hordja a szél, ezzel toppan felesége elé: „Varrd meg ezt a zászlót, feleségem! — Ha ilyen szép kéz varrja meg, A győzelem belé szeret“. „Feleségem mindig buzdítólag áll gondolataim, terveim előtt, mint a hadsereg előtt a magasra emelt zászló“ — mondja. „Míg én az egyik asztalnál a *Nemzeti dal*-t írtam, feleségem a másik asztalnál nemzeti fejkötőt varrt magának“. Március 15-re virradó éjjelen „bátor, lelkesítő, imádott kis feleségével“ tanácskozik, hogy mit kell tenni; a költő természetesen a sajtó felszabadítását látja legfontosabbnak. Ő e nap vezére s „nem cserélne Napoleon dicsőségével“. Most szabadon írja éles köztársasági verseit, izgató balladáit; egyik

lázító verséért Bécsből „intézkedést“ kívánnak az igazságügy-minisztertől; — Deák az aktát „Levéltárba“ utalja. Fellép szülőföldjén országgyűlési követnek; megbukik; e keserű csalódásból visz át néhány életrajzi vonást a testetlen forradalmi láz költeményébe, *Az apostol*-ba. Jelszava megint átváltozik, most: haza és szabadság. Elégedetlen az országgyűléssel; Jellasich előnyomulásának hírére csak a kardban bízik. Öccse is katona; atyja zászlótartó volt a pákozdi csatában, a sereggel Parndorfig üldözte a futó ellenséget; ott a táborban a költő is megfordult. Álbarátok és irigyei újságokban is kérdezzetik: mért hagyja rozsdásodni kardját? Feleségét Erdődre viszi s elbúcsúzik tőle:

Isten veled, szép ifjú hitvesem,
Szívem, szerelmem, lelkem, életem.

Egyre hangosabban fújja riadóit, de gyakori köztük egy-egy édes hang feleségéhez, halk és gyöngéd, mint az altató zene, vagy még annál is lágyabb, csak szívdobogás. (*Három madár, Szeretlek, kedvesem!*) Haza is fut feleségéhez engedelem nélkül, Debrecenből, ahol mint nemzetőrkapitány, újoncokat tanít. A vesztett csaták, Buda eleste hírére Kossuthhoz folyamodik, hogy Bem győztes seregéhez mehessen. A vizaknai, dévai csatákban nyeregtelen lovon, tollas Kossuth-kalapban hordja a parancsokat, csatadalával buzdítja a legénységet. Rajongott Erdély felszabadítójáért; költeményeinek hőse most Bem, a székelyek, az erdélyi hadsereg. Bem is szerette, fiának szokta szólítani, s hogy a csatától távol tartsa, többször futárnak küldte a kormányhoz. Mintha a sors be akarta volna tölteni rövid életében minden vágyát: a szerelmi boldogság után azt is, hogy a szabadságért harcolhasson.

Az orosz benyomás hírére, a kormány menekülését látva, kis családjával Mezőberénybe megy. Tétova röpdös, mint a fecske a viharban. A hírre, hogy az oroszok arrafelé közelednek, Aradra készül. A felfogadott szekér rúdja eltörik, az indulás másnapra marad. Ekkor, készülődésük közben, arra megy szekéren: Bem hadsegéde s Egressy Gábor; Bemhez hívják. „Fatum szerint történik minden“ — mondotta, s a szekeret Erdély felé fordítja. Családját Tordán hagyja, maga nem szakad el többé Bemtől.

A segesvári csata reggelén, Székelykeresztúron, házigazdája leányának kérésére elszavalja egy versét, az *Egy gondolat bánt engemet*... kezdetűt; „ott essem el én, a harc mezején“. Ez a sors még a nap betelik rajta. Bem a tartalékhoz rendelte, de ő

azt mondta: „Nem akarom, hogy távol legyek a végsapástól“. Még látták, amint egy hídról a csatát figyelte; menekülés közben is, lengő zubbonyában futni; híre járt, hogy egy bajtársa kenyelébe emelte, de ő a kukoricásba futott, s társa még látta az üldöző orosz kardjának villanását.

A megmenekültek Marosvásárhelyen verődtek össze. Bem és mindenki Petőfit várta.

Nem látta többé senki.

Élete fölért a tetőpontra.

E csatatéri halál, e nyomtalan eltűnés szinte művészi része esodálatos pályafutásának: örök élön és örök-ifjan tartva alakját.

Nevének viselői sorra kihalnak: szülei, felesége, fia, testvér-öccse. Őt a sors kivette az idő es az elmúlás hatalma alól.

Szonettek

Íria: Havas István

Homeros

*Ibolyafényét Hellas kék egének
Felitta mégis, vak Homér, szemed.
Lantod húrján a lángszerezte ének
Megihletett három évezredet.*

*Iliászodban nép, kit ifjúsága
Vitt harcba, győz, mert csupa tetterő.
Nauzika lelke ég Odüsszeédbe,
S Ithaka partja viharzik elő.*

*Világtalan, te? ki remekbe fested
Az achiv rókák szemfüles szeszét,
Sikerök arcát, győzelmök hevét!*

*Ezer prizmája volt költőszemednek.
Ki látott többet, mint te, óh, örök
Szépségek apja, napszemű görög!*

Horatiushoz

*Horác, a földön nincs más hatalom,
Mint a szerencse léha kereke.
Tenyerén hordja társai kegye,
Kit fölkap, legyen bár böles, vagy barom.*

*A munka, érdem: nem számít ma se,
A becsület játék. Kalózhadak
Vitézség nélkül is hódítanak.
Önző a kor. Erénynek nincs becse.*

*S én, két évezred posthumus szülöttje,
Dalod intelmét most is hallom ám:
Minden hitványság bűn marad örökre.*

*Győzelme: torló hab az Adrián,
De múltó, mert mint biztos hegyfokok,
All a lélek szépsége s fennragyog.*

Weimárban

*Károly Agost nagyhercegi személye,
Mi röpke játék! jön szemközt velünk.
Ifjú barátja, ki tereferélve
Kíséri: Goethe, ha nem csal szemünk.*

*Schiller professzort nézik, ablakában
Búsong. Köszöntik; mélán fölnevet.
Sétára hívják dévaj mimikával...
„Göthös vagyok még — jelzi — nem lehet“.*

*A mult visszfénye, vagy a halhatatlan
Kor lelke él itt, mely meg nem szakadt,
Mint esti pír, mikor elment a nap.*

*Varázslat van a patinás falakban,
S megbabonáz a nap, mely ránk lövel.
Fantómok serge jár itt s átölel.*

Kufstein

*Kecsesen ül a hold. Előtte térdel
Mint Grál-lovag: Kufstein, a sziklavár.
Fent kőcellában ír Kazinczy, vérrel,
Lent az Inn partján jödler-nóta száll.*

*A jámbor dalt rab Wesselényi hangja
Szakítja félbe. Láncát tördeli.
Oltárterítőt varr Teleki Blanka,
Hímes vásznára folynak könnyei.*

*Ejjél. A táj ölt zordabb látszatot.
A levegőben árnyak suhogása
Felver a sírból egy-két századot.*

*Hang, szó elesuklik... Léptek koppanása...
Indul a várba új csapat fogoly?
És a hold arcán megfagy a mosoly.*

LILIOMNYÍLÁS

Írta: GULÁCSY IRÉN

Izotának, az öreg dajkának, ugyancsak meggyűlt a gondja Máriával! Amilyen szófogadó, csöndes gyermek volt rendes körülmények közt a kislány: ma éppolyan nyafka és nyűgös. Még hugocskája, az eleven, szőszke Hedvig sem tudta fölvidítani, — pedig a királylányokat — Nagy Lajos két lánykáját — bensőségteljes testvéri szeretet fűzte egymáshoz és Hedvig ennek tanujelét is adta, mikor félbehagyta a játékot vőlegényével, Vilmos herceggel, akihez ébredő szívecskéjének egész melegével vonzódott.

Hogy a tízéves Hedvig már menyasszonya volt a nála egy évvel idősebb flucskának, ezen abban a korban, mikor 1381-et írtak a levelek aljára: senki sem talált semmi megütköznivalót. Főképp nem a királyi családok gyermekeinél, akiknek politikai összeköttetéseit már jóelőre kellett szövögetni.

Lajos király mindkét leányára hatalmas európai trónusok váraoztak. Így csak természetes, hogy a tizenkétesztendő Mária — Marenka, ahogy az udvarnál becézték — ugyanúgy gyűrűt viselt az ujján, mint Hedvig. IV. Károly német császár utószülött fiának, Zsigmond markolábnak gyűrűjét. A két úrfi a magyar udvarnál nevelkedett, de míg a szelid, gyöngédhajlamú Vilmos most is ott kerengett menyasszonykája körött, addig Marenka jegyese — Zsigmond — sehol sem volt látható. A nagyobbacska fiú odafent a palotában, az „urak házában“ forgatta már a kupát, ahol ma a királyi vadászatok befejeztével, nagy lakomát adtak.

— Tán ez a baj...! — rágesálya körmeit aggodalmasan a kis Hedvig s az ő határozottabb és erélyesebb módja szerint éppen cselekedetre készült — hogy ezt a kérdést okvetlenül kibogozza és gyámoltalan testvérkéjének kezérejárjon — mikor a csomó megszerezcsak magától megoldódott.

Marenka fölvetette barnafürtös fejecskéjét.

— Miklós fönn, a lakomán lakozik! — mondta pityergőre görbülő szájjal.

— Talán Zsigmondot érted! — buzgólkodott rögtön Buba, ahogy Hedviget nevezték.

Marenka azonban tagadó mozdulatot tett.

Az író nő Nagy Lajos király e. regényéből.

— Nem, — válaszolt nála merőben szokatlan határozottsággal. — Jól mondtam! Miklóst akartam mondani. Miklóskát!

— De hiszen Zsigmond a vőlegényed?

— Most! — biccentett dacosan Mária barna feje. — Mig el nem csapják! Tudod?

Úgyvalahogy képzelte ezt a kislány, hogy amint Zámbó úr kincstartó az atyja, — Bebek György tárnokmester az anyja, — és Telegdy Miklós főkomornyik a nagyanyja mellett, ugyanúgy Zsigmond az ő oldalán: jegyes. Jegyesi hivatalt viselő személy. De ahogy azokat az urakat alkalomadtán más hivatalnokok váltják fel, hasonlóképp előbb-utóbb bizonyára Zsigmond vőlegényi állása is megszűnik s őmellé majd más vőlegényt alkalmaznak. Olyat, aki kedves lesz hozzá! Akit ő szeret! Mint Hedvig Vilmost.

— Hát érted? — vetette föl ragyogó barna szemeit. — Egyszer csak elmegy! Haza fog menni császárnak, vagy másvalaminek a saját országába! Nem gorombáskodik itt többé velem.

— Hát gorombáskodik? — hökkent meg Hedvig.

— Igen a! — pillantottak búsan a hosszú, barna pillák. — Borsót dug a fülembe, ha a dadus nem látja és léclábúnak, utálatosnak rútol! Én is utálok.

Miklóskát bezzeg nem utálta. Sőt egész csudálatos-valami volt, amit iránta érzett. Valami furesza zsongást belül... Valami megnevezhetetlen szőgyenkezést, de mégis kívánczóságot...! Valami megmagyarázhatatlan örömet, ha közelében látta és nyugtalanságot, türelmetlenséget, ha az apródúrfit távolparancsolták tőle az ő lovagi dolgai. Hanem az is igaz, hogy Miklós sohasem ólálkodott borsóval a füle körül! Tizennégy esztendejének kamaszkodásait fékrefogta mellette, sőt a nyáron egymaga több pillangót fogott neki, mint ahány ujjacskája van a két kezén! Marenka szerint már csak ezért is a legtöbb érdemmel bírt a remélhetőleg mentől előbb megüresedő jegyesi állásra, nem szólva arról, hogy a fiú is olyan furesza, meleg, éhfarkas szemekkel nézett mindig rá, ahogy senki rajta kívül. Ilyenkor mindig elpirult, mint a pünkösdi rózsza és olyan mély bókot esapott, hogy földet söpörte a kalapjának struccollaival.

— Így ni! — írt Marenka egy széles kört és Buba a szakértő meglepődésével bölintott.

— Az már szép!

A lehető legtermészetesebbnek találta mind a hallottakat s ugyanilyen egyszerűnek, világosnak látta most már a teendőit is.

— Idefigyelj, — súgta meleg gyermekszájjal. — Parancsolj dolgot Izotának, szökjél meg tőle s légy egy óra multán a várkertben. Nem a felsőben! Az alsóban. Ahol nyáron az a sok fekete csiga mász...

— Házatlan! — ragyogtak föl Marenka szemei.

— Az, — eresztett egy kis tokát Hedvig és pártfogói szerepében büszkén bólogatott:

— Bízj ránk, Vilmossal majd eligazítjuk! Zsigmond csak hadd forgassa a kupát, míg majd felköszönnek neki!

Hogy csinálta, hogy sem, a leendő lengyel királynő, azt Magyarország jövőendő királynője egyelőre persze nem tudhatta. De tény, hogy Hedviget rövidesen egy udvari milessel lehetett élénk tanakodásban látni és hogy Miklós valóban ottvolt a megbeszélthelyen.

Nemcsak beváltotta ígéretét a testvérke! Hanem éppen abból kerekedett a baj, hogy túlságosan is beváltotta! Három Miatyánknyi idő sem telt bele s Miklós máris a kertben sétált és ő maga is boldogan a nemremélt együttléttől, várni kezdte a kis hajadont, aki egy idő óta határozottan sokkal több helyet foglalt el fiui szívében, mint a teknősbékája, Mátyásmadara és Muki az agár, melyek pedig mostanig vetélytársak nélkül uralkodtak ott.

— Mit bánom őket! — döntött. — Kinőttem belőlük! Ez már az a nagyrament állapot, ami titkokkal jár...

Ábrándosan füttyörészett s mélyebben meggondolva, hogy ezáltal igazán olyan titkos ténykedést művel, aminél később lovaggá és férfiuvá semmi sem tehetné, — s hogy ez itt most a legvalóságosabb szerelem, amiről az énekmondó inasok csak fölakadt szemmel tudnak históriázni: egész odalett a büszkeségtől. De mikor meg éppenséggel az jutott eszébe, hogy ez a gyönyörű férfiui, lovagi és szerelembeli állapot pontosan egy királynnyal kapcsolatban szakadt a nyakába, kezdte erőtlennek érezni ennyi dicsőség hureolására a lábát.

Lebocsátkozott egy útmenti köre és csöndesen lihegett.

— Domina, — próbálta a humanista versíró uraktól ellesett pátosszal, — persze csak úgy befelé — Domina, fön ségedé a fejem és kardom!

Szünetet tartott s figyelt.

Vajjon, hogy hat ez a vallomás? Mert vallomást tenni okvetlenül kell! Azt határozottan tudta. Csáky Pista nemrég mátká-

sodott és ott is volt vallomás! A szüleinél is, ahogy egyszer óhatatlanul elleste, mikor a nagyok az asztal fölött tréfálkoztak.

— Domina, Domina, — kezdte előlről, de nem vette végig. Megrázta a fejét.

— Nem lesz jó, — gondolta. — „Fejem“ és „Kardom“: az tulajdonképpen ugyanaz. Amire magister Colomanus azt szokta mondani, hogy „*pleonasmus*“.

Ejnye-ejnye?

Lecsukta szemeit és úgy tünődött.

— „Eröm és életem!“

Megint fejrázás lett a dologból. (Itt is ugyanaz a baj!)

Hogy jobban összeszedhesse a figyelmét, újból kezdte a szem-lehúnyást.

— Domina, Domina, — mormolt — szívem és kardom fönségédé, — ő dicső hölgy!

„*Dicső hölgy...*!“

Ez határozottan gálánsan csengett! Illőbb szavakat magister Colomanus sem találhatna! Szív és kard: nem egynemű. Az kettő. Kettővel multiplikálva: az négy. Négyyszer négy: egyenlő tizenhat. És ötször — — —

De itt nem következett semmi. A tétova zsongás megszűnt. Az úrfi álla leesett. A fiataliságnak azzal az ájulásszerű álmával, aminek nincs szüksége holmi átmenetekre: egyik percről a másik pillanatra... aludt. S oly mély eszméletlenséggel aludt, hogy még az sem rázta föl, mikor mindinkább hanyatló feje hátraesuklott, egésznap vadászatban kifáradt tagjai lehulltak s ő azon lovagi és hősszerelmes minőségében elterült a puha őszi avaron.

Soha gyöngédebb ágyban nem feküdt, soha gyönyörűbb álmot nem látott ennél! Marenkát látta nagynak, királynői díszben, egy szép liliomot — Anjou liliomot — fogva egyik kezében. Nagy volt ő is, merő-aranyos vértzet pompázott daliás termetén s tenyerével segített tartani azt a nehéz országalmát, melynek súlyától a másik gyöngéd kezecke megroskadott egy kicsit. Egyyszer az ő kezéből is ki akart gördülni a huncut országalma! Hanem akkor meg ottvolt Marenka keze s ők csak összenéztek és boldogan nevettek.

Ha tudta volna, hogy milyen közel van ezalatt a valóságban is álmai tündéréhez! Mekkora szökött, milyet kiáltott volna! Így azonban csak feküdt tovább és hagyta leboesátva szemének sötét pillangóit.

Marenkának nagyon tetszettek ezek a bársonyos pillangók. Tetszettek azok a fényes, csigás fürtök, az álmában is finom és nemes arc, — az a lecsukott szája. De azért — valahogy nem így képzelte az egészet. Úgy képzelte ő, mint Vilmoséknál, hogy az ember majd megfogja egymás kezét, nézi majd egymást és az embernek majd megmondják, hogy tulajdonképpen nem is olyan léclábú, csúf és kiállhatatlan portéka, amilyennek Zsigmond szokta őt gúnyolni, hanem ellenkezőleg! gyönyörű és fölséges kegyosztó lény, akinek egyetlen intésére halált halni is öröm... Hát így valahogy...

Csak hogy ebből többé semmi sem lesz! Semmi beszéd, semmi kézfogás, semmi jó, belső melegség, önmagának egy másik drága szempáron át való megkedvelése. Mindezeket már elrabolta az álom. A kis pajtás alszik és ő — Marenka — dehogy költené fel! Dehogy riogatná, dehogy szégyenítené! Tudja ő azt, hogy rossz az ilyesmi, — olyankorról, mikor szeszélyes királyi anyjának rossznapja jár, — undok álomzaeszkónak pirongatja őt, sőt néha az is eszébe jut, hogy az ilyen leendő királynőknek, mint ő, meg Hedvig: tulajdonképpen már a nappal kellene fölserdülniök, vagy talán egyáltalában nem is aludniok...

Visszabocsátotta hát a kezét, mellyel szinte megérintette volna azt a lassanpihegő dolmánykát és költögetés helyett megtörölte a szemét. Két nagy, fényes könnyesepp üldögélt abban, s mialatt a keskeny kis gyermekáll búsan megvonaglott, le is utazott szépen az a két forró gyöngy oda, Miklóska bársonypillangóira.

Mária lehajolt és olyan vággyal, melynek paranesszavát nem bírta egészen elfojtani: odanyomta édes, könnyes, esalódott gyermekszáját a Miklós szűztiszta homlokára.

— Aludj! — suttogta. — Azért én nem haragszok...

Dehogy haragudott! Csak a szívecskéje fájt. Olyan különösen fájt, hogy sohasem érzett effélet, még verésekkor sem. Ez egész másfajta fájás volt. Talán még nagyobb, mint amaz, de ugyanakkor édesebb is. Az ébredő nő első, titokzatos, szent fájdalma, — sok-sok utánajövőnek hírnöke.

A hold kibujt a felhőtarisznyák szakadásain. Letűzött szelid ezüstpermetegesen. Marenka még mindig állt és nézett. Csak mikor a vén dajka aggodalmas kiáltozásait a távolból meghallotta: ébredt ki a révedezéséből. Gyorsan letörülte a könnyeit és körülnézett, hogy mégis hát: hogy hagyhatná va-

lami jelét az ittjárásának?! Hogy ha már szemével nem is, szavával nem is, de legalább a gondolatával találkozék majd kedves pajtásának.

Kicsit távolabb egy gyöngé mogyorócsereje állongott a várkerti út szélén, didergőn, magánosan. A szél megcibálhatta, mert oldalán félig letörten csüggött lefelé egy kis lombesokor.

Azonnal feléje indult. Leszabadította a vihartört gallyat és leguggolt Miklós mellé. Odaszúrta a jelt a kezeügyébe.

A kiáltozás közben egyre közelebről hallatszott. Nem volt többé veszteni való idő. Annyi csupán, míg az ember megbor-zong a hűvösfuvallatú őszalkonyati széltől, — míg eszébejut, hogy az alvó még jobban sinyli a hideget s míg azt a rózsaszín hattyúbőrös subicát . . . rá lehet hamar teríteni az úrfi vállára. Azzal már futott is Marenka, könnyű lábacskákkal, mint a suhanó őz. Kicsit megfaggatták az elveszett subácskájáért, kicsit kikapott a bódorgásáért, — de most már nem bánt semmit. Az a meleg, amit Miklós vállán hagyhatott, cserébe a saját csalódásáért: kárpótolta és megvigasztalta.

Női sorba lépett. És első leckéjét vette abból, amit úgy hívnak, hogy: „megalkuvás“ . . . Amit úgy hívnak: „önfeláldozás“ . . .

Hajnali napfény keltette fel a fiút. Meg a subica csiklandozó cirógatása. Nagyot tüszentett tőle és felült. S a következő szökéssel talpon is termett. Egy pillantással látta és értette meg, ami történt. Fájdalmában és szégyenében nem szánt volna felordítani. De a toroka összeszorult. Könnyek szöktek a szemébe s az indulat lármás zenebonasága helyett csendesen megöntöztek a drága kis mogyoróvevesszőt.

*

Ha első asszonyfájdalma volt Marenkának, amit ezen a helyen érzett: Miklós pedig az utolsó gyermekkönyveit hullatta.

Nem fog ez a két nagy barna szem harmatozni, soha többé mától! Az önvád, a mulasztás tudata: verses vallomásnál is jobban megérlelték a gyermekben a férfit.

Míg élt sem bocsátott meg magának Miklós, — Garay Miklós, Magyarországnak későbbi legnagyobb nádora — ezért az átaludt tündéraloméért, aminél többet nem várhatott Anjou Máriától, Zsigmond király mártirfeleségétől: szerelmének szomorú, korán sírbahanyatlott, királynőjétől. De a fa még az ő hosszú életét — hosszú vezeklését — is túlélte. Az háromszáz év

mulva is ott pompázott a diósgyőri várkertben és ha reménytelen szerelmesek kareolták bele szívüket, nevüket: érzékenyen, bőségesen, azonnal megesordult. Csöndben álmódó suttogással a vén kert fái között: lehet, hogy még mindig... emlékezett.

Versek

Irtó: Gyökössy Endre.

Izenet a hozzám-jóknak

*Testvér, tegnap még alélt-beteg voltam,
Szinte láttam már tört-magamat holtan;
Riadt jaj-baj sarokba ültetett,
Nem fogta fogam a lány kenyeret,
Számba a falat kínzó-keserű lett,
Bűnné torzult bennem a könnyörület;
Kihullt kezemből munka, koszorú,
Szavam ha volt is: fáradt, szomorú,
Mert a hü asszony kórházba szaladt,
Ijedten leste beteg fiamat
S én rájuk hullva olyan fehér voltam,
Szinte láttam már tört-magamat holtan.*

*Testvér, most nézz! Ilyen mind az az ember,
Akit az Isten sujtó keze nem ver.
Az öröm sétál bennem boldogan,
Elmetszi ma a vasat is fogam,
Idegem jobb a platina-fonalnál.
Hogy fejem fehér, testvér, sose sajnálj,
Mert szemem ragyog, két orcám piros;
A csók, dohány, bor nekem nem tilos;
A drága asszony pompásán aludt,
Fiam friss verssel járja a falut,
Testvér, látod, ilyen mind az az ember,
Akit az Isten sujtó keze nem ver.*

Áhítat

Lelkem

*Forró álmokba szédült lelkem
Ritkán örül, sűrűn borong
S ha megüti az élet nyersen,
Zeng, zeng, mint egy ezüst korong.*

A gond...?

*Sokan kérdezetik: mi bánt?
Miért kerülök cirkuszt és cigányt
A morcos gond már hozzám is elér?
— Nézzetek: a hajam fehér!*

Élet-halál

*A réten egy magyar paraszt kaszál,
Szikár, komoly, erős, mint a halál;
Kaszál, kaszál, tovább, mindig tovább,
Amíg csak egy élő füvet talál.*

Elbújni a Jóságba

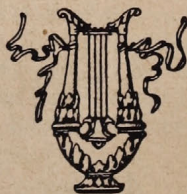
*Ó, ha le tudnám bűneimet vetni, mint a ruhám!
Aztán el tudnék a Jóságba bujni fehér-puhán,
Mint patyolatba húzott paplan alatt ágyam ölen:
Boldog könnyemből az öröm patakja folyna körém!*

Ecce homo

*Úgy tele vagyunk bűnnel rakva,
Mint virággal a májusi barackfa,
Mint villannyal a pesti Váci-utca
Sok fényes, esti kirakatja.*

Ki a Jó és Erős?

*Jó-szándéknál egyebem sincsen,
Erőm, jóságom mindig fogytán,
Rossz és gyenge azért vagyok tán,
Mert mindig jó s erős az Isten?*

MAGYAROK A BÉCSI SZÍNHÁZI KON- GRESSZUSON ÉS VILÁGKIÁLLÍTÁSON

Írta: KÁLLAY MIKLÓS

A kora ős nagy irodalmi és művészi eseménye kétségkívül a Société Universelle du Théâtre Bécsben rendezett IX. Nemzetközi Színházi Kongresszusa s az azzal kapcsolatos színházi világkiállítás volt. Kibővítette ezt a keretet egyes résztvevő nemzetek nagy együtteseinek előadása. Ezek az előadások olyan kivételes művészi eseménnyé emelték a színházi kongresszust, amelynek megismétlődésére hosszú évtizedek türelmével szoktak várni világvárosok is. Bécsben utoljára 1892-ben volt színházi világkiállítás, sokkal nagyobbarányú a mostaninál, amit érthetővé tesz az a körülmény, hogy Európa akkor a tartós béke legvirágzóbb esztendőit élte és Bécs színházi szempontból az öt világrész legfontosabb középpontja volt. A Nemzeti Színház résztvett azon a világkiállításon is, de nem úgy, mint most, egyetlen előadással. Akkor október 1-től október 6-ikáig hat estén át játszott a Praterben épített Ausstellungstheaterben, ahol akkor Réjane, Duse, Sarah Bernhardt és a bécsiek nagy tragikája Charlotte Wolter ragyogott. A Nemzeti Színház akkor a többi közt Katona Bánk bánját, Csiky Gergely Nagymamáját játszotta és Madách Tragediájával búcsúzott a világkiállítás ünnepi mámorában égő Bécs nemzetközi publikumától, Éva szerepében az akkor ifjúsága teljes varázsában tündöklő Márkus Emiliával.

Az idejű nemzetközi színházi kongresszust a Párisban székelő Société Universelle du Théâtre rendezte. Ezt az egész világra kiterjedő színházi egyesülést, amely minden a színházat közelről vagy távolról érintő kérdéssel, úgy művészi és irodalmi, mint technikai és gazdasági és erkölcsi természetű problémával élénken foglalkozik, Firmin Gémiernek, az Odeon nemrég elhunyt kiváló igazgatójának fáradhatatlan buzgalma hozta létre a világháború után éppen a népek legszörnyűbb széttagoltságának válságos éveiben. Firmin Gémier sorra járta Európa nagy színházi városait. Volt Budapesten is és a Kamara Színházban tartott lenyűgöző érdekességű előadást a színház új renaissance-áról s a népek kulturális összefogásának szükségességéről. Ennek a nagy buzdító és lelkesítő munkának sikerült létrehoznia a Société Universelle du Théatret, amely már kilencedik nagygyűlését tartotta most Bécsben.

A nagygyűlés munkája két részre tagozódott: volt hatalmasan kiépített elméleti és kiváló érzékkel, magas művészi színvonalon megvalósított, sőt látványos gazdagságával a széles rétegű tömegekre is vonzó, gyakorlati programja. A kongresszus munkarendjének elméleti része az üléseken zajlott le a legváltozatosabb tárgyú előadások keretében. A gyakorlati részt a régi Hofburg termeiben rendezett színházi világkiállítás és a Bécs különböző színházaiban tartott nagy együttesek előadásai valószínűsítették meg.

Az elmélet mindig szürkébb, mint a gyakorlat. De azért a kongresszus előadásai között volt nagyon sok magasszínvonalú és fölöttébb érdekes. Már az előadók személye is súlyt és érdekességet adott a legtöbbször. Európa színházi életének nem egy világhírű neve szerepelt az előadások műsorán. Színpadi szerzők, kritikusok, rendezők, szcenikusok, a színházi kultúrpolitika intézői a legváltozatosabb szempontokból szóltak hozzá a színház legaktuálisabb kérdéseire. Elég, ha az előadók közül csak H. R. Lenormand, a világhírű francia drámaíró, Dr. Friedrich Schreyvogel, André Mauprey, Paul Blanchart, Franz Herterich, Maurus Fontana, Hans Nüchtern, De Pino neveit említjük. A magyarok különösen nagy számban és élénk érdeklődéstől kísérve vettek részt az előadók sorában. Heltai Jenő a magyar drámaírás mai helyzetéről beszélt igen alapos tanulmány keretében nagy áttekintéssel, rengeteg adattal támogatva. Sebestyén Károly szellemes, elegáns előadását a magyar kritikáról igen nagy tetszés kísérte. Rendkívül tanulságos és széles kultúrájú volt Oláh Gusztáv előadása a modern színpad kialakításáról. Góth Sándor és dr. Staud Géza a mai színésznevelésről tartottak sok eredeti szempontot felvető konferanszot. Különös jelentősége volt azoknak az előadásoknak, amelyekben a különböző kultuskormányok képviselői szóltak azokról az irányelvekről, amelyek az államok színházi kultúrpolitikáját vezetik s amelyekben elsősorban az új kollektív kultúrzsükségletek kielégítése is szerepet játszik. Egészen új távlatok tárultak ezekben a hozzászólásokban az egyetemes színházi kérdések széles szemhatárán. Éppen ezért kísérte olyan általános figyelem dr. Haász Aladárnak, a magyar kultuskormány képviselőjének magasszínvonalú előadását. S ezért volt olyan érdekes De Pinonak, az olasz kormány színügyi megbízottjának az olasz állam színháztámogató intézkedéseit megismertető beszéde.

Az előadások tartalmi és személyi érdekessége nem hagyott volna hát semmi kívánnivalót maga után. A hiba inkább ott volt, hogy az előadásokat aránylag kevesen hallgatták. Az előadóterembe a kongresszus résztvevő és igazolt tagjain kívül alig fért be valaki. A délelőtt és délután megszakítás nélkül tartott ülések kimerítették ezt a hallgatóságot. Az lett volna a leghelyesebb, ha mindenki meghallgatta volna azt az előadást, amely a legjobban érdekelte. Ez azonban csaknem lehetetlenné vált, a műsor állandó változtatása miatt. Egészen kivételes eset volt, ha az előadás akkor hangzott el, amikor a műsor jelezte. Így azután megtörtént az is, hogy éppen olyan előadónak volt elég kisszámú hallgatósága, akiket a legtöbben és a legjobban szerettek volna meghallgatni.

A másik hiánya volt a nagygyűlés teoretikus részének, hogy az előadásokat nem követte vita. Egyáltalában az egész kongresszus folyamán nélkülöztük a termékenyítő vitákat. A helyes az lett volna, ha az előadók által felvetett szempontokhoz többen hozzászóltak volna s élénk eszmecsere tisztázta volna azokat a kérdéseket, amelyek így egyszerűen csak szőnyegre kerültek, de továbbra is megmaradtak nyílt kérdéseknek. Pedig nagyon sok olyan momentuma volt az üléseknek, ahol nagyon is kialakulhatott volna az egészséges diszkusszió, ami aztán lényegesen elevenebbé, gazdagabbá, sőt feszültebbé tehetné volna a nagygyűlés levegőjét. Az elnökség részéről meg is volt a törekvés arra, hogy ezt a vitát megindítsa, de minden erre irányuló kísérlete kudarcot vallott.

De annál látogatottabb és egyetemesebb hatású volt a nemzetközi színpadművészeti kiállítás. A régi Hofburg huszonnégy termében, köztük a könyvtár csodálatos barokkpompájú kupolacsarnokában alig fért el ez a páratlan gazdagságú, minden várakozást felülmúló, nagyszerű kiállítás. Látványosságnak is káprázatos volt. Lenyűgözte a laikus nézőt és a legtermékenyebb tanulmány lehetőségeit tárta a szakértő elé. A szó szoros értelmében vilákiállítás volt ez, amelyen Oroszország, Amerika és Ázsia is résztvett s valóban a gazdagság zavarával kellett küzdenie, hiszen helyszűke miatt a kiállításra kerülő anyagot a legnagyobb mértékben megszorították és megrostálták. Ez viszont a kiállítás szépségének és színvonalának egészen kivételes felfokozására vezetett.

A kiállítás kettős irányban is kimerítő képet ad. Egyrészt látványos panorámában tárja ki a legmodernebb színpadi kép kialakításának stílusfőrekvéseit, másrészt nagy vonásokban, szinte a kezdet kezdetétől megmutatja a színpadi díszítés történetének fejlődésvonalát. Sőt tovább haladva, bekapcsolta a kiállításba a színpadművészetnek azokat a szélső határterületeit, melyek az európai színpadművészettel tartalmilag és formailag kapcsolatban vannak. Ilyenek a művészi film és annak története a kezdet kezdetétől, a mozgatható színpadi figuráktól, a ködfátyolképektől, a hatásokban és ösztönzésekben rendkívül gazdag keleti színház, a maszk művészete és a bábjáték. Bécsnek különösen bőséges és választékos gyűjteménye van régi bábszínházakban, amelyek közt egyformán akad akár a képzelet játékos naivságával, akár a barokk csillogó és zsúfolt pompafülledtségével és túlfinomult artisztikus hatásaival készült.

A kiállítás barokk részei különben is lenyűgöznek a felhalmozott kincsek káprázatos gazdagságával. A XVII. században a hanyatló Spanyolország után a barokk művészetnek egész Európára kiható kultuszát Bécs vette át. III. Ferdinánd és I. Lipót császárok alatt az egész művelt világra szétsugárzó ragyogását éli a bécsi színház. A látványos játékok rendezése szétrepeszti a kőszínházak szűk falait és pompázatos felvonulásokban, tündöklő népünnepélyekben és udvari balettekben keres érvényesüléséhez mennél tágabb teret. Ezeknek az ünnepeknek minden fényt és káprázatot egyesítő terveit a legkiválóbb dekoráló művészek készítik. A tervek remek metszetekben sorakoznak fel a Burgkönyvtár hatalmas kupolacsarnokában. Itt láthatók Burnacini elragadó színes metszetei is, a *commedia dell' arte* hagyományos alakjai a legnagyobb skálájú változatosságban. Ugyanitt vannak az osztrák színpadművészet két elhúnyt nagyságának, Alfred Rolternak és Oscar Struadnak remekbekészült díszlettervei.

A történelmi részhez tartozik a színpadi kosztüm kiállítás is. Az egyik vitrinben ott díszlik az osztrákok nagy tragikájának, Charlotte Woltersnek Hans Makart által tervezett kosztümje. Ott látjuk továbbá Leopold Demuth, Josef Kainz, Stella Hohenfels és mások híres kosztümjeit. De talán a legérdekesebbek azok a ruhák, amelyeket Elszler Fanny viselt a világhírű „Cachucha” balettben. Ragyogó kosztümöket állított ki a Hofoper is. S természetesen nem hiányoznak a legmodernebb figu-

rinek sem. Ezeket különben az egyes nemzetek külön csoportjaiban is bőven lehet látni.

A kiállítás mai részében egyes nemzetek külön csoportokban szerepeltek. Nagy elégtételül szolgálhat nekünk, hogy a nemzeteknek ebben a színházművészeti versenyében Magyarország vezető helyhez jutott. Szakértők körében általános volt a vélemény, hogy a kiállítás két legszebb, legötletesebb és legérdekesebb csoportja a magyar és az olasz.

Pedig a magyar színpaddíszítő művészet még igen fiatal. Ugyszólván nincs is multja. Kezdetei csak a 19-ik század második felébe nyúlnak vissza. A modern magyar színpaddíszítő művészet úttörője Márkus László az Operaház jelenlegi igazgatója volt. Annál imponálóbb, hogy a kiállítás magyar csoportja mégis ilyen magas színvonalú s az eredeti és rátermett tehetségekben ilyen dűskáló volt. A kiállított metszetek közt ott szerepelt Márkus Lászlónak egy Orfeushoz készült légies szépségű színpad képe, Oláh Gusztávnak Kelet sugárzó mesevilágának álmát idéző Azra díszlete s az új Hunyadi László mise en scène egyik Fülöp Zoltánnal készített monumentális hatású színpadi terme. Pompásan reprezentálta Horváth Jánosnak modern gyökerű és egyben nagyszerű stílusérzékű dekoratívságát a Missa Sollemnis díszlete, amelynek a pécsi dómtérre tervezett változatát is ott láthattuk. Vargha Mátyás a Nemzeti Színház fiatal dekorátorja egy hatásos Hamlet-díszlettel szerepelt. Impozánsan volt képviselve Jaschik Álmos a Roninok kincse egyik színpadi képével és pompás kosztümterveivel, továbbá a Csongor és Tünde s a János vitéz színpadképeivel. Fantasztikus szépségűek és egyben stílusremekek voltak gróf Batthyányi Gyulának, Herceg Bizancához készített színpadterve és kosztümjei. A terem közepén kapott helyet Németh Antalnak az Ember tragédiájának szegedi szabadtéri előadásához tervezett, forgatható nézőterés modellje. Ott állott az egész szegedi Dómtér szilhuett kiképzése a Dóm előtt s az árkádokban elhelyezett színpadképekkel és közepén a nézőtér felépített tribúnjével. Ezt a tribűnt kis gépezet segítségével forgatni lehetett s egyben a világítást is rá vetíteni a körszínpadnak megfelelő részére. Az eredeti tervnek állandóan tömeges nézőközönsége volt.

Magyarok szerepeltek azonban még más nemzetek csoportjában is, még pedig elég elismerésreméltóan. A francia csoportban legmodernebbek és legötletesebbek Medgyes László színpadi

tervei. Vértés Marcel operettdíszletekkel és mondain figurinokkal szerepel. Nagy számmal és igen színesen vonulnak fel itt az oroszok. Leon Bakst, Leon Leinitz, Simon Sissim, Michel Larionov színpadképei és figurinjai élénk fantáziájával és nagy dekoratív érzékkel készültek. A legkiválóbb modern francia festőművészek is képviselve vannak a kiállítók közt: Raoul Dufy és Dunoyer de Ségonzac színpadképei igen érdekesek. Náluk természetesen a festői hatások dominálnak, ugyanígy a festőiségen van a hangsúly a fiatal expresszionistáknál és kubistáknál is, mint Jean Hugo, Yves Alix, Paul Colin, Ternaud Séger és Picabia.

Az olasz kiállítás színpadképei kivétel nélkül modernnek. Egyszerűség, monumentalitás, erőteljes nagy hatások és szcenikai célszerűség jellemzik csaknem valamennyit. Ezek a tulajdonságok emelik ki őket a többi csoport eklektikus gazdagságából. Ezeken szinte egységesen ott van az új renaissance, a novecento stílusa. A kiállított makettek közül legmegragadóbbak Domenico Bologna Hamlet-díszlete, Sansesini és Pellegrini Agamemnon-színpada, Giannino Becher Elhagyott Didojá, Angelo Frigeri Macbethje és Antonio Natalininek Bontempelli egyik darabjához, a Hold óréhez készített dekorációja.

Igen bőséges és artisztikus anyaggal vonultak fel a csehek. Kiállításunk igen tekintélyes helyet is foglal el, művészeik a német, orosz és francia hatások sikerült utánérzéseit állítják a színpad szolgálatába.

A modern osztrákok közül különösen megkapók Emil Pirchan lendületes színpadfantáziái. Igen szépek Oscar Leske, Ludwig Haas és Karl Walser munkái. Az osztrákok közt állított ki a magyar Nagy Elemér is, Reinhardt rendező növendéke. Az Ember tragédiájához készített ötletes süllyeszthető színpadkerete, amelyen az egyes képek rekvizitumai fantasztikusan megvilágított körfüggöny előtt a mélyből emelkednek ki, eredeti és sikerült megoldása ennek a nehéz mise en scène-nek.

Az angol és orosz kiállítás rendkívül művészi színpadképei és figurinjai nem szolgáltak nagy meglepetéssel azoknak, akik a színpadi dekoráció iránt állandóan érdeklődnek, mert a Studio-ban s más művészeti folyóiratokban és színházi folyóiratokban megjelent képeket láttak viszont. Érdekes új anyag volt az Amerikai Egyesült Államok kiállítási csoportja. Itt különösen Szudeikinnek a Metropolitan Opera számára Stravinszky-mű-

vekhez készült dekorációi keltettek feltűnést. Egészen kivételes szépségűek voltak azok a komor sejtelmességű rajzok, amelyeket James Reynolds készített a Bolygó hollandi színpadterveinek. A szép és eleven holland kiállítás nagy és mélygyökerű színpadkultúráról tanuskodott. Néhány érdekes svéd színpadterv színeinek élénkségével és formáinak lendületével tűnt ki. Kár, hogy a német színpadművészet nem vonult fel a kiállításra. Pedig a legújabb időkben sehol nem vett a színpadművészet olyan lendületes fejlődést, mint éppen Németországban.

A kongresszus minden estéjét egy-egy nemzet színházának előadása foglalta le. Első este a bécsi Operaház díszelőadást tartott a kongresszus tiszteletére. Wolff-Ferrari vígoperáját a Négy házsártost játszottak briliáns előadásban. A Burgtheater nagy klasszikusának, Grillparzernek Aranygyapjú trilógiáját adta elő egy estére összevonva Friedrich Schreyvogel kitünő átdolgozásában.

Az olaszok a Theater in der Josefstadt intim színpadán Pirandello tragico-burleskjét, a Questa sera si recita a soggettót mutatták be. Ez a darab, amely egyszerre játszódik színpadon és a nézőtéren és amely szervesen egymáshoz kapcsolja a karzatot és a színpalak mögött láthatatlan színpadrészeket is, pompásan perdült Guido Salvini kitűnő rendezésében. A naturalista olasz színjátszás ragyogtatta szinte korlátlan lehetőségeit, amelyek természetes eszközökkel, szinte misztikus mélységek megérettetésére képesek. A színészek közül Gina Graziosi, Enzo Biliotti, Evi Maltagliati és Eduardo de Filippo művészi alakítása emelkedett ki. A franciák a Comédie színjátszó stílusának nemes hagyományait és ragyogó beszédtechnikáját csillogtatták egy hűvös Marivaux-darabon keresztül.

Az utolsó estén a Nemzeti Színház együttese a Roninok kincsét mutatta be a kongresszus nemzetközi publikumának. Az egész rendezés, a színpadképek s az együttes tökéletes stílusa és játékának összhangja s a magánszereplők megrázó drámai erejű játéka valósággal magával ragadta a közönséget. Különösen Timár, Somogyi Erzsébet, Pethes Sándor és Góth játéka tetszett. Ez a nagyszerű magyar színházi est méltó befejezése volt a hat napig tartó színházi világgongresszusnak.

Versek

Írta: Falu Tamás

Esti dal

*A fák úgy állnak, mintha vetkőznének,
A nap leszáll, az alkonyóra itt
És minden fa, az ifjabb és a vénebb,
Ölébe ejti álmos lombjait.*

*Most verset súg a levél a levélnek,
Mindegyik mintha sorsát mondaná.
A szél föltámad, suttogva zenélget,
S dallamot költ a verssorok alá.*

Mikor az ember hazaér...

*Mikor az ember hazaér,
Ereiben már hül a vér.*

*Már nem rohan, már nem kevély,
Lehajtott fővel mendegél.*

*És míg szívében vad parázs,
Az ember mind mélyebbre ás.*

*S a mély úgy küldi föl a bút,
Mint egy örök ártézikút.*

Hajók

*Folyam voltam zúgó, hömpölygő
És hullámozó viharban
Személyhajó és teherhajó
Úszott dél felé rajtam.*

*Aztán vizem lassan sekély lett,
Bár könnyektől is ázott,
De nem úsztak már hajók rajta,
Csak karesú vitorlások.*

*A szívem most már keskeny árok,
Szárad, szikkad, halódik,
Nem bírja el csupán az álmok
Könnyű papírhajóit.*

HUJ, HUJ, HAJRA! Háromszoros huj! huj! hajrá! a győzteseknek. Háromszoros huj! huj! hajrá! az összes versenyzőknek. Háromszoros huj! huj! hajrá! az államnak, az egyesületeknek, magánosoknak és a közönségnek, mely egyetlen emberként állt a nemzeti színek diadaláért küzdők mögé, s a várakozáson felül való eredményt kilekesítette belőlük. Véresre tapsoljuk tenyerünket, s magunk is az izgalmak csúcsán hallgattuk végig a rádió kivételes tehetségű bemondójának helyszíni közvetítéseit. Azonban... Azonban nemcsak tornászok vagyunk, hanem szellemiség is. Vannak költőink, íróink, művészeink, tudósaink. Mekkora eredményt tudnánk elérni és felmutatni, ha az ország, mint egy ember, éppen úgy odaállna a tudós, az író, a költő, a művész mögé, ahogyan ezt most tette olimpiai ifjainkkal!

Sajnos, tudunk arról, hogy egyik világirodalmi világkongresszusra egy kitűnő írónk nem kapott valutát. Nem kapott pedig azzal az indokolással, hogy a kongresszuson való képviseltetésünk nem országos érdek. Ugyanakkor azonban huszonkét futballistának adtak valutát, hogy külföldi játékukat lebonyolítsák. Egy kiváló fejlet nem érdemesítették erre a kitüntetésre, negyvennégy lábát azonban: igen. Sőt a kísérők lábait is. A márciusi ifjak mintájára követeljük ezért: 1. A szellemiségnek a sporttal való egyenrangúsítását. 2. Követeljük... A többi pontot már mindenki elképzelheti.

Végezetül ismételten: háromszoros huj! huj! hajrá! a sport minden ágának, de — szíves engedelmükkel — háromszoros huj! huj! hajrá! az irodalomnak, a művészetnek és a tudománynak is.

(F—u. T—ás.)

s. g. **VALASZOL.** A *Literatúra*-ban hosszú évek óta Pekár Gyula ellen folytatott támadások ügyét lapunk előbbi számában szóba hoztuk, mire a szerkesztő s. g. választ írt. Választ? Ellenkezőleg, beismerést. Mert ez a válasz egyszerűen beismeri, hogy csekély 12 esetben támadta elnökünket, minden alkalmat felhasználva, hogy személyes sérelmeitől fűtve, vádakot kovácsoljon ellene. Azt természetesen nem kifogásolnók, hogy a társaság elnökének megnyilatkozásait szóvá tegyék, akár pro, akár kontra. A szabad szó jogát dehogyan akarjuk tagadni. Csak azt kifogásoljuk, hogy ezt a hajsztát személyes okokból rendezzék. Ilyen okok nem szerepelhetnek a nyilvános támadások hátterében. Mikor ebből a szem-

pontból védtük elnökünket, ezt a védelmet Pekár Gyula ép olyan meglepetéssel olvashatta a *Koszorú*-ban, mint s. g. maga, mert előzőleg egyik sem tudott róla. Nem vezethetett ebben semmiféle személyes sérelem. Hiszen a *Literaturának* és szerkesztőjének én igazán hálás tisztelője vagyok, nemcsak azért, mert könyveimről mindig oly melegen emlékezett meg, cikkeimet közölte, hanem komoly tudományos tanulmányaiért is, melyekből oly sokat tanultam és tanulok. A *Munkácsy-kérdésről* írt művem bírálatának meg egyenesen örvendtettem, mert néven nevezte a gyermeket, rávilágított az okra, mely megírásában vezetett. Különbben is, majd félszázadra nyúló irodalmi pályám alatt sohase vittem át személyes sérelmeket irodalmi bosszúhadjáratba, s még ellenfeleim érdemeit se hallgattam el soha. Nyilvánvaló tehát, hogy s. g. visszaütése félrefog. De mindez mindegy! A kínos ügynek van egy kellemes akkordja, az, hogy s. g. úr kilátásba helyezi, hogy ha a sors neki is, Pekár Gyulának is, megfelelően hosszú életet ad, a kettőjük közt fennforgó ellentétet is el fogják intézni. Kívánatos, hogy ez minél előbb megtörténjék. Ha felszólalásom ezt valamiben is elősegíti, örömemre fog szolgálni, mert valóban az irodalom érdeke, hogy két ilyen kiváló munkását személyes sebek, — melyekre az idő meg szokta hozni a kellő írt, — ne hajszolják bele ily igaztalan hadakozásba. (l. b.)

A RIPORT EGYEDURALMA. Valamikor a könyvkiadás, a folyóiratgazdaság és a kevésbé korlátozott napisajtó aranykorában szinte versenyeztek egymással a kiadók és szerkesztők, hogy minél több szépirodalmat adjanak a közönségnek. A folyóiratok oldalszáma és a napilapok terjedelme nem kényszerítette a szerkesztőket arra, hogy csak rövidlélekzetű, apró, kis elbeszéléseket vásároljanak és adjanak közre, hanem gyakorta jelentek meg kis regények és hosszabb novellák is, amelyekben az író művésziesebben tudta kidolgozni mondanivalóját s amelyekben a közönség is gyönyörűségét találta. Ebben az időben virágzott ki a magyar sajtóban a novella, az a műfaj, amelyet Gyulai Pál is a legművészebbnek tartott és amelynek virágkora ma már csak abba a mesevilágba tartozik, amelyet annyiszor szoktunk elsíratni a boldog békeévek fogalma alatt. A háborús korszak, a forradalmak ideje s az utána következő és ma is fennálló papírkorlátozások kétségtelenül közrehatottak, hogy ez a műfaj lassanként kimaradt a magyar sajtóból s egyre ritkább a könyvpiacra is. Szinte azt lehetne mondni, hogy a novella meghalt s helyét a folyóiratokban és napilapokban az apró, néhány oldalas, vagy szaknyelven szólva néhány lábas tárcák foglalták el, amelyeknek szűk határa legfeljebb csak egy ötlet, egy szíporca fellobbantására alkalmas. A novellairódalom így lett vázlatirodalommá s a novellairás vérszegény anekdotázássá.

Ez olyan beteg állapot, amelyen a külső erők nyomása miatt csak nehezen lehet változtatni. Meg kell azonban állapítani, hogy nem is igen törekednek arra az illetékesek, hogy itt valami javulás

álljon be. Ha valaki egyszer megírja a háború utáni sajtó történetét, kénytelen lesz feljegyezni, hogy teljesen megváltozott a napi- és folyóiratsajtó belsőleg is. A folyóiratok nagy részében uralkodóvá vált a képes riport, a napisajtót pedig teljesen hatalmába kerítette a riportláz. A kiadók, valahányszor ezt szemükre vetik, mindig azzal védekeznek, hogy a háború utáni emberek nyugtalan, ideges, nincs ideje a hosszabb olvasmányokra s a film rászoktatta arra, hogy minden szellemi termékét sűrűsítve, képekkel tarkítva, minél kevesebb szöveggel kapja. A napilap birodalmában ez az elv még inkább érvényesül, az irodalom és komoly szócikk nem kell, csak riport, riport, riport, riport a múltból, a jelenről és a jövőről. A riportnak ez az egyeduralma betört az irodalom területére is, ez hozta létre a gombaszapora memoárirodalmat, az életrajz-regényt, ez az irányzat hajszolja a kiadókat arra, hogy azt a kevés helyet, ami a napiesemények mellett a szórakoztató olvasmányokra fennmarad, történelmi, rendőri, technikai vagy hadászati riportáznak tartásák fenn. S hogy hassanként így kihál az író, csak az újságíró marad meg, vagy a kettőnek valami furcsa keresztezése, a kronikőr, a felületes, mélységekkel és magaságokkal, lélekábrázolással és írásművészettel keveset törődő mesterember, azzal ők nem törődnek.

És itt érkeztünk el arra a területre, ahol nincs mentség és kimagyarázkodási lehetőség, ahol nem lehet sem a közönség idegességére, kevés ráérő idejére, a papírrendelet szűkkeblűségére, stb. hivatkozni. Az utóbbi időben minden tárgyilagos olvasó sajnálattal kénytelen megállapítani, hogy a napisajtó egy részében, különösen az ú. n. riportlapoknál, amelyeknek természetszerűleg kevesebb a terjedelme, egész oldalak jutnak mindenféle botrányos történetek feltalálására. Ezek a történetek váltakozva dolgozzák fel a régi külföldi vagy honi társadalmi botrányokat, előkelő körök szerelmi élményeit, lepedés kártyacsaták fülledt levegőjét, történelmi hősök szennyesét vagy hálószoba intimitásait, szerencsefik és iparlovagok tündöklését, az alvilág posványát, ahol pénzzel vásárolják a szerelmet, olcsón adják az emberéletet, egészen a hisztériás tömegmozgalmakig, amelyek a társadalmi és lelki betegségek egész szennyvizét zúdítják az olvasóra. Erre a sokszor névtelenül megírt, egész oldalakat betöltő, sokszor az igazságot is nélkülöző újfajta mesemondásra van hely. Az egész oldal terjedelem egyenlő egy nyolclábos tárcanovella terjedelmével. Ez ma olyan keret, amelybe, ha megalkudva is, a magyar írók mégis irodalmat és művészt tudnának adni a közönségnek, s amelynek határai között azok is szellemi táplálékot kaphatnának, akik nem a történelmi pletykákra, a bűnözők lelkivilágára, régi és újkori Casanovák élményeire kíváncsiak, hanem az emberi lélek üde szépségeire.

És a kiadók hiába hivatkoznak itt a közönség ízlésére. Nem igaz, hogy az olvasó lelke és idegzete annyira megromlott, hogy csak ezeket az olesó szenzációkat éhezi és szomjúhozza. A legjobb bizonyosság erre a színház. Esztendőkön keresztül itt is az igazgatók azzal védekeztek, hogy a közönség kívánja az ordináriságokat, míg aztán

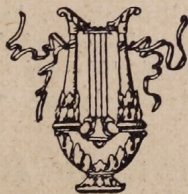
a mult évad bebizonyította, hogy a publikum igenis kívánja és akarja a jobb ízlésű darabokat és a színpad tiszta levegőjét. Hát legyen vége a riport egyeduralmának is! Az élet úgyis annyi vértől és szennytól csepegtő történetet szolgáltat minden nap, nincs szükség arra, hogy a multból ismeretlen tollforgatók ássák ki az irányzatos pletykákat és a rosszillatú krónikákat! Jusson levegőhöz az igazi irodalom is! Ha a riport kissé szerényebbre húzza össze magát, ha zsarnoki göggyével alábbhagy s legalább számonként egy-egy oldalt tisztán hagy az íróknak is, a novella szerény hamupipókéje is visszatérhet a folyóirat- és a napisajtóba. A beteg idegzetek és a kibillent lelkek krónikaéhsége helyett térjen vissza az egészséges ízlés és a zavartalan műélvezés uralma. (G. J.)

A SOVINIZMUS MOST MÁR SZÉGYEN. Egy új művészeti lap indult meg a minap, melynek első számában egy magyar kritikus éles tollát Munkácsyba vágja és kiamputálva élete művéből a *Krisztus Pilátus előtt*, a *Milton*, a bécsi *mennyezetkép*, stb. e. nagy alkotásait, csak a vázlatait és tanulmányait ösmeri el. Az utóbbi időben általános szokássá vált az új magyar kritika körébe ezt hirdetni, — szinte r. t.-gá alakulva — írásban, szóban, sőt idegen (francia) nyelven is. Erről szól a „Munkácsy-kérdés“ e. művem, melyben e felfogást esztétikai érvek százával igyekeztem megdönteni. Úgy lát-szik hasztalan, mert az új lap mindjárt első számában helyet adott egy olyan cikknek, mely ezt a felfogást ismétli, mint betanult leckét. Mit jelent ez a felfogás? Olyan ez, mintha valaki azt mondja: Arany balladáiról, eposzairól, mint ponyváról, beszélni sem érdemes, az Őszikék az igazi remekei, — ezekért, csak ezekért szabad lelkesedni. Vagy: az *Ember Tragédiája* féremű, csak a *Mózes* egyes helyei az igazi értékek. Vagy ott, ahol Petőfi ezt írja: „Ha a föld Isten kalapja, úgy hazánk bokréta rajta“, ott Petőfi, a sovínista nevetéséges figura, de az „Akasszátok föl a királyokat“ az igen, ezért a Petőfiért kell lelkesedni. A „János vitéz“, „Tündéralom“ a „Szeptember végén“ költője szóra se érdemes, csak népdalaiért lelkesedjünk. Így tesznek Munkácsyval is. Kiamputálják magyszabású remekeit és néhány impresszionista művét tartják *igazi* Munkácsynak. Sovínista, ki a mestert, az ő hatalmas képzeletének mesteri alkotásaiban méltatja. Már pedig, — olvassuk e cikkben — szégyenlené magát a szerző, ha sovínista volna. A sovínizmus tehát szégyen!

Nemrég Párisban jártam a nagy sztrájk idején. A házakon vörös és nemzeti lobogók lengtek egymás mellett, alattuk e felírás: „A kommunizmus ekonomikus kérdés — mi jó franciák vagyunk.“ Tehát a francia kommunisták is azzal maszlagolják a francia polgárt; hogy ők jó franciák; bizonyára ez a jelszó Spanyolországban és Oroszországban is. Csak nálunk szégyelni való érzés a sovínizmus. Szégyenletes dolog nagy költőinket, nagy művészeinket totalitásban szeretni. Pedig a nagy költő-művész olyan, mint a briliáns, melynek más-más lapja fénylik, ahogy időről-időre más-más lapra hull rá a fény. Minthogy a fény állása időről-időre változik, mindenkor a mű-

vésznek csak azt a darabját szabad elismerni, mely „divatban van“. Aki nem így jár el, sovinsta, ami pedig szégyelni való érzés. Ime a legújabb felfogás, az új kritika megállapítása. A francia kommunista hirdetheti, hogy „jó francia“, kiplakatírozhatja, hogy sovinsta, de ha magyar kritikus méltányolja a nagy mestert, akkor a szégyelni való sovinizmus bűnébe esik. A sovinizmus — még túlzásai-ban is — több értéket adott nemzetének, mindenhol, mint a még oly „fennkölt“ internacionalizmus, ez a se hal, se hús elv, mely kiszárítja a velőt a csontból, megdermeszti a szívet és megmérgezi a lelket. Nekünk nem kell amputált Munkácsy, sem amputált Petőfi, nem szégyeljük bevallani, hogy igenis sovinsták vagyunk és nem engedjük, hogy érzéseinken átgazoljanak.

Ne nézzen le a *Művészet* cikkírója, hogy nem szégyenlem, amiért magyar sovinsta vagyok, noha a szellemi együttműködés bizottságának budapesti megbeszélésein a holland kultúrhistorikus, Huizinga — egy Európát összefogó humanizmus védelmében — korunk csapásának nevezte a nacionalizmust. Vele szemben (olvasom a Bud. Szemle 1936. 358. l.) egy román tudós, Oprescu, azt a tételt állította fel, hogy elégedjenek meg a sovinizmus megbélyegzésével. Huizinga, a középkor egységes (katholikus) szellemiségének fényétől elkábulva, — joggal vagy jog nélkül — az egyes nemzetek egyéniségének későbbi kialakulását elítélheti, de a magyar sovinizmus sohasem hirdette sem önönmaga, sem mások elnyomását, csak azt: *ne bántsát a magyart!* Ezt a sovinizmust nem lehet megbélyegezni, ezt ápolni kell, ez nemzeti létünk alfája és omegája. (L. B.)

IRODALMI TÜKÖRKÉPEK

RÁTKAY LÁSZLÓ KÖLTEMÉNYEI

Rátkay László, mint az országgyűlés kiváló ellenzéki tagja, forró lelkesedéssel karolta fel Petőfi kultuszát és jelentékeny erkölcsi része van a Petőfi-ház létrejöttében. Nemzedékünk inkább csak a vidéki színpadokon ma is gyakran játszott *Felhő Klári* című népszínművéből és egy-két, életében napilapokban, folyóiratokban megjelent verséből ismeri. De ő a nyolevtavas-kilencvenes évek költészetének tekintélyes képviselője. Erdemeiül a Petőfi-Társaság 1908-ban tiszteletbeli tagjául választotta.

Puritán jelleme megakadályozta, hogy versei életében kötetben jelenhessenek meg. Halála után családja legyőzte a megjelent és hagyatékában talált költeményeinek kiadása elé meredő újabb akadályokat és így a Petőfi-Társaság örömmel, büszkeséggel bocsátja útjára Rátkay Lászlónak költői tehetségét és nemes, rokonszenves egyéniségét bemutató tekintélyes kötetét.

Teljes megnyugvással és örömmel vesszük azt is, hogy a költemények nyomdai rendezését, valamint a költőt méltató bevezetését oly kiváló esztétikus. végezte, mint *Pitroff Pál dr.*, akit a Rátkay-családdal régi, kedves kötelékek fűznek.

Rátkay László, aki különben lelkes társunk volt, nem szerette a külső fényt, az egyszerűségnek, a lényegnek volt igazi embere, egész életét beragyogta forró szíve. S amily tiszta volt ez az emberi élet, éppoly ragyogóan tiszta költészete is. Azt hisszük, nemes kötelességet teljesítünk, midőn teljes erkölcsi erőnkkel támogatjuk posthumus kötete megjelenését. (A Petőfi-Társaság előszava. Budapest, 1936 február havában. Pekár Gyula elnök, Havas István főtítkár.)

AGYAGFALVI HEGYI ISTVÁN: ŐSI VÁRTÁN

Negyedik verseskönyvemnek azért adtam ezt a címet, mert elloboghatatlanul ég lelkemben az a tűz, mely primipilus eleimet az ősi grániera állította, hogy ijjal, vagy kopjával a kezükben védjék meg azt a tenyérnyi földet, mely nekik bölcsőt, kenyeret és koporsót termett.

Az én ősi vártám azonban már nem az öldöklő fegyverek őrsege. A toll a késő unoka íjja s új az ellenség is, mely felé keserűsége nyilait röpitgeti: a magyar elfásultság, hazafiatlanság, anyagiasság, testvérgyűlölet és szolgalelkűség.

Könyvem hat ciklusra oszlik a versek lelkesége szerint: a „Magyar sors“, „A csonka kéz“, „Az elátkozott ember“, „Babilon

menekültje“, „Lucifer leborul“ és „Dalszövegek“ című veresoprotokra.

A „Magyar sors“ ciklus átfogó gondolatát ez a két sor adja meg:

*„Minden, de minden idegen,
csupán a sóhajtás magyar!”*

De mégse a kétségbeesés sötét vigasztalansága ömlik el a ciklus huszonhat versén: a derengés, a hajnal félénk világa átüt az éjszaka feketeségén s „a konok napleső“ már a „fényeső“ jöttén ujjong a szíve mélyén.

„A csonka kéz“ sorozatáról nagyon nehéz írnom, mert alig-alig gyógyuló sebbe kell mártanom a tollat.

1929-ben írtam meg „Az én családom“ című versemet, melyet az „Árny és ezüst“ című előző verseskötveembe soroztam be. A költeményben a családomat — feleségemet, önmagamat és három gyermekünket — a kézhez hasonlítottam, melyben együtt és külön-külön él az öt ujj: az öt családtag. A versnek csak két strófáját idézem:

*„Az én családom olyan, mint a kéz:
öten vagyunk, mint a kéz ujjai.
Öt külön élet, mégis egy egész...
Ó a csonka kéz szörnyű valami!*

*Ötödik ujj, e virgona kis csikó
a kis fiam: egy percig sem pihen.
Kópéskodik, bosszant, vagy hízeleg...
Az ujj-családban egy még nincs ilyen!”*

1932-ben tragikus hirtelenséggel meghalt a kőszegi katonai alreáliskola egy kis másodéves növendéke s ezzel csonka lett a kéz, melynek csonkaságától akkor borzadtam meg legelőször, mikor még életvidáman körülöttem ugrált s nyakamba csimpaszkodott az én feledhetetlen Sanyikám. „A csonka kéz“ ciklus tizenhat verse egy-egy fejfa, — vagy talán ősi hún-székely kopjafa? — mellyel a kis székely katona kora sírját körülűzdeltem...

„Az elátkozott ember“ ciklusa a lázadó fájdalom, a sötéténlátás könyve.

„Babilon menekültje“ egy beteg, a világváros szennyében-kormában fulladozó lélek menekülő vágját, gyógyulás-keresését vetíti. Szomjúságát a napfény, az erdő-mezők isteni íze után s a gyógyuló szív ujjongó örömét, háláját a sok szépségért, mellyel az égi kéz megajándékozta és megvigasztalta.

*„Gazdag vagyok! Minden enyém:
erdők smaragdja, víz ezüstje,
az esthajnalok arany álma,
pásztortüzek rubintos füstje!*

*Enyém a nádak halk meséje,
a fák füttye, a szél trillája;
futó patak nekem kacag,
csókját a lomb nekem kínálja!*

A „Lucifer leborul“ c. ciklus vallásos tárgyú költemények gyűjteménye. A lázadó térd legörnyedése a porba s a porbanjáró szem fölrepülése a csillagos magasságok felé.

A „Dalszövegek“ sorozata részben megzenésített, részben megzenésítésre váró, rövidlélekzetű verseket foglal magában.

Könyvem hat ciklusában hat különböző hűrt ütöttem meg. Hogy milyen sikerrel, annak elbírálása nem rám tartozik. Egy azonban bizonyos: vannak, voltak és lesznek különb lantpengető magyarok, mint e sorok írója, de azt a legszigorúbb kritika se tagadhatja meg tőle, hogy az őszinte és szívbőljövő érzések kobzosa volt...

BÁN ALADÁR: A SZÁZÉVES KALEVALA ÉS A FINN-UGOR NÉPSZELLEM TEREMTŐ EREJE

A két legutóbbi esztendőben a velünk magyarokkal legközelebbi rokonságban álló nemzeteknél két, ránk nézve is fontos, világraszóló ünnepi alkalom zajlott le. 1935 febr. 28-án a finn fővárosban a *Kalevala-ünnep*, e nagyszerű naív eposz megjelenésének 100-dik évfordulóján, amelyre a finn kormány nemzetünk képviselőiben Vikár Bélát és csekélységemet hívta meg. Minthogy e megtisztelő meghívásnak nem tehettem eleget, a Petőfi-Társaságban és a Turáni Társaságban áldoztam a rokonnép géniuszának. Előadásaimat „A százéves Kalevala“ (Budapest 1935) című füzetben foglaltam össze olyképpen, hogy minden, e tárgyra vonatkozó lényeges mozzanat rövid méltatást találjon benne, s az érdeklődő tiszta fogalmat nyerjen a Kalevala-kérdésről. Fő célom volt kimutatni, hogy a finn eposz különálló népénekek egybefűzése s a népnek eszeágában sem volt az egyes énekeket hosszú, egységes művé szerkeszteni, amint hogy ezt nem is tehetné volna, mivel ezek az énekek különböző, egymástól távoleső vidékeken születtek és seholsem éltek egymással kapcsolatban. Megemlítem még azt a bennem rég felmerült gondolatot, hogy a finn nép költői dicsősége ninesen lezárva a Kalevalával, sem a fordításomban megjelent rövidebb népversek gyűjteményével, a Kanteletárral. A Finn Irodalmi Társaság kézirat-gyűjteményében még óriás mennyiségű régi népköltési termék van felhalmozva kb. másfélmillió sorban. Ez a hatalmas anyag, melyet a finnek harminc vaskos kötetben adnak ki, lehetővé teszi, hogy azokból tehetséges költők újabb nagyszabású epikumokat alkossanak, melyek felérhetik, sőt tán némely tekintetben felül is multhatják a Kalevalát.

A másik ünnepi alkalom az 1936 jún. 26–28-án lefolyt V. finn-ugor kultúrkongresszus volt, amelyen Falu Tamással egyetemben

képviseltem Társaságunkat. Ezen a rokoni találkozáson „A finn-ugor népszellem teremtő ereje“ címen tartottam előadást, mely finn, észt és magyar nyelven külön füzetben jelent meg Tallinnban, Észtország fővárosában. Ebben kimutattam, hogy a finn-ugor népcsoport 5000 éves kultúrhagyományában rendszeres kutatással ma is oly nyomokat találhatunk, melyek jogosulttá teszik a külön *urali* (azaz finn-ugor és szamojéd) ősi műveltség egykori virágzásának föltevését. Ami e maradványok közül valóban értékes, mindaz az emberi szellem legmagasabbrendű tehetségéből, az esztétikai érzékből fakad s a népköltés és a népművészet alkotásaiban található fel. Íróink és költőink közül csak néhányan (Zempléni Árpád, Havas István, Bán A.) merültek el a rokonnépek hagyományában, művészeink pedig eddigelé úgyszólván teljesen mellőzték azokat; pedig ez ősi kultúremlékek hivatva vannak arra, hogy a rokonnépek szellemi alkotásainak új és eredeti színt és jelleget adjanak s a világ figyelmét ezáltal reájuk irányítsák. Ez óhaj megvalósulásának főkövetelménye, hogy az ifjúságot a néphagyományok megbecsülésének és megértésének szellemében neveljék az elemi iskolától az egyetemig.

FÖLDI MIHÁLY: URAK ÉS SZOLGÁK ÉS KIÁLTÁS A VÁLSÁGBÓL

„Urak és szolgák“ című kötetembe azokat az elbeszéléseimet és novelláimat gyűjtöttem össze, amelyeknek története és hangulata embereknek egymás mellé vagy alá rendeltségéből, tehát többnyire társadalmi helyzetéből keletkezik. Tisztviselők egymás között és fölött, hivatalnokok kollegáik, kolleganőik és főnökeik közt. Vannak csoportok a társadalomban, amelyek hosszantartón vagy átmenetileg ilyen kiszolgáltatottabb helyzetbe kerülnek, ezeknek összeütközéseiről is szól egyik-másik történet. Van végül egy legfelsőbb hatalom, amely urat egyáltalán nem ismer; a kis kötet utolsó darabja a föld egyik leghatalmasabb urának válságáról szól, amely Isten előtt kényszeríti térdre.

„Kiáltás a válságból“ c. könyvem azokat a tanulmányaimat tartalmazza, amelyeket az ú. n. világválságról írtam négy-öt esztendő alatt. Felfogásom a válságról az, hogy nemcsak gazdasági, politikai és társadalmi válság, hanem elsősorban ember-válság. A tanulmányok több-kevesebb részletességgel leírják azt a világtörténelmi folyamatot, amelyben élünk és a kibontakozás útját egy új teokráciában vélik felfedezni. A teokratikus, metafizikai, az Isten-hitben megújuló, Isten felé közeledő és majdnem Vele egyesülő emberben keresi a kötet a válság orvosságát.

A PETŐFI-TÁRSASÁG ÉLETE

PETŐFI KULTUSZA

Petőfi halálának 87. évfordulóján, július 31-én, hazai lapjaink csak gyéren emlékeztek meg a legnagyobb magyar lírikus haláláról; ellenben tudósítások alapján megemlítették, hogy Erdély magyarsága a Segesvár melletti csatatéren, Petőfi valószínű sírjánál, több ezer főnyi tömegben gyűlt egybe, a kedvezőtlen időjárás ellenére is.

A *Gyallay* Domokos szerkesztésében Kolozsvárt megjelenő *Magyar Nép* ezt a tudósítást közölte az ünnepről: Petőfi halálának évfordulóját bensőséges összejövetellel ünnepelte meg a magyarság. Ünneplő dalárdák vonultak fel a síremlékhez. *Tóth* Lajos református lelkész imája után az ünnepi beszédet *Szabó* Béni magyarpárti képviselő tartotta. Ismertette a nagy lelki gazdagságot, amit Petőfi költészete jelent a magyarságra nézve. Megható szavakban mondotta el a költő halálát, érdemeit pedig abban foglalta össze, hogy Petőfi Sándornak és költészetének világtörténelmi jelentősége van.

Beszéde végén felhívást intézett a magyarsághoz, hogy Petőfi sírjának rendbentartására minden magyar hozzon áldozatot, mert nem méltó a magyarsághoz, hogy a világ egyik legnagyobb költőjének a sírja elha-

gyatott állapotban van. Utalt arra, hogy a sírkert és az emlékoszlop mai elhanyagolt állapotában szégyene a magyarságnak. Petőfi sírja jelenleg az államhatalom tulajdona s beszédében kérte a kormányt, hogy lovasias és szép cselekedet formájában adja vissza a sírt a magyar népnek.

Beszéde után szavalatok következtek, majd dr. Willer József kamarai képviselő helyezte el a *Magyar Párt* koszorúját a síron. Az ünnepséget a koszorúk elhelyezése zárta be. Említésre érdemes, hogy a sírra koszorút helyezett Pap Gyula 84 éves székely iparos, aki immár negyvennegyedszer vesz részt a Petőfi-ünnepségen.

Este az ünneplő közönség Segesvár városában gyűlt össze, ahol díszhangverseny volt. A hangversenyen dr. Willer József képviselő mondott megragadó ünnepi beszédet. Az ünneplő közönség ezrei mind a dél-előtti, mind az esti ünnepségről azaz az elhatározással távoztak el, hogy a nagy magyar költő sírjának rendbehozatala érdekében mindent el fognak követni.

Egy másik, Kolozsvárról keltezett hír szerint, az erdélyi magyarság, a Segesvár mellett megtartott nagysikerű Petőfi-ünnepségek hatása alatt, elhatározta, hogy Petőfi-szobrot ál-

litanak Segesvár mellett. Költségeit közadakozás útján teremtenék elő. A hír igen szépen hangzik, mi azonban kétkedéssel nézünk megvalósulása elé. Románia, mely a Petőfi-emléktáblákat sorra szereli le, aligha fogja engedélyét megadni ahhoz,

hogy Petőfi-szobrot emeljen a kormányzása alatt sokat szenvedő és ildözőtt magyarság.

A szobor felállításáról egyébként a *Magyar Nép* említést nem tesz, ami megerősíti, fájdalom, kételkedésünket.

EGY ÚJABB PETŐFI-LEGENDA

A Bécsben megjelenő *Wochen-Ausgabe Neues Wiener Tagblatt* ez évi június 20-iki vasárnapi száma: *Der Dichter in Ketten* c. alatt *Hermann F. Bönisch* tollából cikket közöl Petőfi szibériai haláláról. A szibériai legenda nem először bukkan fel szemünk előtt, azonban a nagy távolság, az adatok hozzáférhetetlensége és bizonytalansága mindenkor megakadályozták az alapos kutatást, főképp az utánajárást, úgy, hogy Petőfinek a fehéregyházai esatáten történt elhalálózása még mindig az egyetlen elfogadható valószerűség a kutatók szemében.

Bönisch Hermann az igen elterjedt bécsi lapban megtisztelő, rokonszenves módon foglalkozik a legújabb legendával, melyet F. és Sz. hadnagy és zászlós beszéltek el neki 1919-ben; később *Skridelszkij* orosz alezredes is megerősítette az elbeszélés valószínűségét. Eszerint a két tiszt Szibériában, a Szligir folyó mentén egy jakut falueskára bukkant, melyben az emberek magyarul beszéltek. Ezek a magyarok — 1849-ben, szabadságharcunk leveretése után idehurcolt magyar foglyok utódai, akik legenda küzdelmek után telepedtek le itten. Amikor ezt Bönisch elbeszélte Skridelszkij ezredesnek, ez az irodalom iránt érdeklődő, nagyműveltségű orosz tiszt, aki a jakutszki kormányzóságon teljesített egykor szolgálá-

tot, azt mondta, hogy volt a kezében egy akta, amely *Alexander Stjepanovics Petrovics* nevű fogolynak 1857 május 18-án, Ikatovo nevű faluban történt elhalálózásáról szólt. Ő ebben a névben Petőfi Sándort sejtette, s ehhez a véleményhez esatlatkozik a cikk írója is.

A cikk tartalmával nem foglalkozhatunk itt ez alkalommal bővebben, a zárt gyűlés fog további sorsáról határozni. Amit azonban még meg kell említenünk, az az örömdetes tény, hogy a nagyközönség soraiból többen is figyelmeztették a társaság vezetését a megjelent cikkekre, ami a Petőfi-kultusz eleven élő voltának s mélységének valóban eltagadhatatlan jele.

A Petőfi-kultusz újabb külföldi térhódítását jelenti egy kanadai angolnyelvű lapban (*The Magyar Musa*) megjelent nyole Petőfi-vers, melyeket *Watson Kirkconnell* fordított le angolra. Egy francianyelvű anthológiában pedig (*Anthologie de la Poesie Hongroise par Jean Hankiss et L. Molnos-Müller*), mely a magyar költészetről ad átfogó, tanulmányos és érdekes képet, Petőfi öt jeles fordítású verssel van képviselve s egy összefogó méltatással bevezetve. Az anthológia megjelenésének érdeme Hankiss János egyetemi tanáré, aki ezzel a művel nagyszolgálatot tett irodalmunknak. De

megjelent Petőfi költeményeiből egy kötetre való a japánok nyelvén is: *Metzger* Ferdinánd fordításában,

aki, mint már jelentettük, Tokióban Petőfi nevével a múlt évben egyesületet szervezett.

SZEPTEMBER VÉGÉN

A Petőfi-Társaság, most már hagyományoszerűen, őszi irodalmi évadját szeptember vége felé nyitja meg. Az idén szept. 20-án nyitak meg az Akadémia ajtói a nagyközönség előtt, mely a díszterem padjait zsúfolásig töltötte meg ülésünkön.

Az elnöki emelvényen fölesendült *Pekár* Gyula elnök szava, aki lelkesen köszöntötte a hallgatóságot. Költői lendületű beszédjéből közöljük a következő részt:

„Szeptember vége... imhol itt ismét az új évadra szárnyát bontó Petőfi-Társaság ama újatos első ünnepe, mely kegyeletes hagyományainkhoz képest minden visszatérő nyárvégen az örök Petőfi-sejtelemeleggyöngédebb és leglátnokibb titka elé zárandokoltat minket, hogy pár röpké perere a döbbenő csodálat mély esendjébe merítse alá lelkünket. Itt az a kísértő pillanat megint, midőn rajongásunkban ama fensőbb Megfoghatatlan után akarnánk nyúlni, mely magyar Orpheusunk isteni lényegét alkotja... persze csak akarnánk, ám az a látnoki Megfoghatatlan, mely őt, saját szavai szerint, „az istenség küldött szent levelévé“ avatja, mindannyiszor, ezúttal is tiltóan síklik ki merénylő ujjaink közül. Kezünk végre is lehanyatlik, fohászra, tán épp hálafohászra kulesó-lódik, mert hisz a Költő, ha szerelmes szíve vérének árán is, akkor, arra koltói régi „Szeptember végén“ írta meg ugyanezzel a címmel s magyar ajkán magyar szóval azt a

huszonnégysoros rövid verset, melyet általán a világirodalom legszebb költeményének tartanak. Pedig e remekbe csiszolt három stanza témája voltaképp oly egyszerű... igen, egyszerű, de az a prófétai látás, ami e költeményből sugárzik s az Idő földi hármasságának korlátain túlra a jövőbe világít bele, ez a mennyei adomány oly *vates*-i aranyat ragyogtat, amely féltve őrzött szellemi kincs csak oly halandóknak jut osztályrészül, kiknek próféta homloka már a mindent előre tudó istenség felhők feletti zámolyáig ér föl“...

A nagy tapsal fogadott megnyitó után is folytatódott a közönség lelkesedése, amikor *Várad* Aranka lépett az emelvényre s elszavalta Petőfi: *Szeptember végén*-jét. A művészi előadásban a költemény sejtlemes szépsége, a költő borongó hangulata megragadón érvényesült, amit a művésznő ünneplése is tanúsított.

Havas István főtítkári jelentésében nagy gonddal számolt be a Petőfikultusz fölmerült újabb jelenségeiről; adatai a Koszoruban is megjelennek. *Gyökössy* Endre több érdekes tárgyú, meleg és tiszta hangú szép költeményét mutatta be, melyek mély hatást keltettek a hallgatóságban. *Gulácsy* Irén készülő nagy regényének: *Nagy Lajos királynak* egy megkapó fejezetét mutatta be, mely a király két leányának adja lélektanilag is művészi rajzát. Többször fel kellett állnia, hogy megköszönje

a hallgatók tetszésnyilvánítását. *Falu* Tamás költeményei, szellemes finomságukkal, frissességükkel hasonlóképp megragadták a figyelmet, amelyet a szerzőnek külön is meg kellett köszönnie. Végül *Pekár* Gyula elnök bemutatta *Mariay* Ödönnek, az is-

mertnevé kiváló írónak, a *Tizedik szimfónia* c. humoros, kedves hangú elbeszélését, melyben a megírás és a forma íróművészetét élvezte a közönség. A felhangzó tapsra meg kellett jelennie, hogy azt személyesen megköszönje.

IDEGEN KÉZEN A KOLTÓI-KASTÉLY ÉS BIRTOK

A Teleki grófi család történeti nevezetességű koltói kastélyát, a hozzátartozó parkkal és földbirtokkal együtt, amik hatszáz éven át a Telekiek birtokában voltak, az utolsó tulajdonos János gróf, Petőfi egykori barátjának: Sándor grófnak legifjabb fia, eladta *Tibil* Joan dr. román országgyűlési képviselőnek, Nagybánya kir. ügyészének. A grófi család most már elhagyja a megszentelt emlékü ősi Koltót s Budapestre költözik, itt élő gyermekei körébe.

Most kaptuk meg *Gyalui* Farkas kolozsvári tagtársunktól az ott megjelenő Keleti Ujság okt. 4-iki számát, melynek munkatársa: *Gyulay* Károly beszámol a koltói kastélyban tett látogatásáról. Teleki János gróf betegesen feküdt, a tudósító a gróf feleségével beszélt, aki a következő felvilágosítást adta:

— Mivel a több, mint hatszázéves koltói birtokunkat a kastéllyal együtt eladjuk s Magyarországon élő gyermekeinkhez. költözünk, — világosít fel a grófnő, — elhatároztuk, hogy férjem édesapjának 1892-től a Petőfi somfája alatt pihenő földi maradványait a kastély nyugati oldalában lévő családi sírhelyre helyezzük át. Néhány nappal ezelőtt, a család tagjainak jelenlétében, a legnagyobb csendben meg is történt a kihantolás.

Ezen a napon vettünk örökre búesút mindentől, ami a miénk volt és ami hatszáz éven keresztül apáról fiúra szállt. Nehezen válunk meg e helytől, de nem tudtunk más megoldást találni. Férjem többször akart itt magyar gazdasági iskolát létesíteni, hogy annak adja át a kastélyt. Szó volt arról is, hogy a transzylvániai írók számára szanatóriumot rendezzenek be a kastélyban, de ez a terünk sem sikerült.

Teleki Sándor gróf feljegyzései iránt érdeklődünk, mire a grófnő kijelenti, hogy nem állhat e tekintetben rendelkezésünkre, mert férje az édesapjára vonatkozó írásokat és feljegyzéseket már Magyarországra juttatta. Szóbelileg azonban úgy is sokat mesélt a regényes életű főúrról, aki Európában mindenütt otthon érezte magát, de mégis ezt a csendes kis falut vallotta igazi otthonának.

Elsétáltunk *Petőfi somfája* alá. Ezen a néven ismerik a széles környéken azt a terebélyes fát, amely alatt mostanáig Teleki Sándor gróf hantjai nyugodtak. Még látszik a kihantolás helye. Ott találtuk a sírt fedő kőlapot, melyen ez az egyszerű felírás olvasható.: „Római Szent Biródomi széki gróf Teleki Sándor 1848—49-beli honvédezredes és író. szül. 1821., meghalt 1892-ben.“

Teleki Sándor életének utolsó tíz évét teljes visszavonultságban töltötte. 1892 május 18-án, este félhétkor örökre lehunyta szemét. Kívánsága szerint *Petőfi fája alatt hantolták el*. Most, negyvennégy év után kihantolták és a családi sírboltba helyezték a dicső ezredes hamvait.

Teleki János gróf birtokát a kastéllyal együtt két- és félmillió lejért vette meg *Tibil* Joan dr. A grófi pár néhány nap mulva Magyarországra költözködik.

A grófnő kérdezősködésünkre, — folytatja a tudósító, — még elmondta, hogy Petőfi történelmi nevezetességű fáját a Petőfi Társaság kérte el; a nyolevan centiméter átmérőjű somfa elszállítása azonban olyan körülményes, hogy talán meg sem lehet oldani. Egyelőre a grófnő a fa egyik épségben lévő ágát s az alatta álló kőlapú asztalt viszi magával Magyarországra.

Nehéz érzésekkel, meghatottan búcsúztunk a koltói Teleki-kastélytól, melyben Petőfi Sándor mézesheteit

töltötte Szendrey Júliával és amely most idegen kézre kerül.

A lap képes melléklete 3 képet ad a koltói eseményekről. Az egyikben a kastély látható, az az oldala, melyben Petőfi 1847 szeptember hó 8-tól esküvője napjától lakott október 20-ig. Később, 1876-ban, mint Teleki Sándor gróf vendége, ugyanebben az emeleti szobában lakott Jókai Mór is. A második kép azt a jelenetet ábrázolja, mikor a gróf kihantolt tetemét *Pakocs* Károly esperes, egyébként kiváló erdélyi író, beszenteli új helyén, a családi sírboltban. A harmadik képen látható Petőfi somfája, nagy terebélyes ágaival, alatta a kőlapú asztal, melyen a költő a Szeptember végén-t írta, a világirodalom egyik remekét.

A mulandóság, a változás fölött érzett fájdalunkat eloszlatja lassanként a halhatatlanság fénye, melyről a kastély, a somfa, s egy márványlapú kis asztal regél.

A képeket eltesszük a Petőfi-házban s várjuk a Budapestre érkező grófi család szíves értesítését.

ÚJ PETŐFI-EMLEKMŰ

A Petőfi Társaság Dömsöd község közönségének meghívására, ezévi október 18-án, d. e. 11 órakor a község Szigetrészén álló tölgyfa alatt fölállított Petőfi emlékművet avatta föl. A hagyomány szerint: a tölgyfa sátorában írta Petőfi a *Piroslik már a fákön a levél* c. dalát. Az emlékművet a község közönsége állíttatta. A jeles mű alkotója: *Lux Elek* szobrászművész, a Petőfi Társaság tagja, akit hálásan ünnepeltek.

Az ünnepély sorrendje a következő volt: Az avató beszédet *Havas István*, a Társaság főtítkára mondta. Az emlékművet Dömsöd község ne-

vében *Németh János*, a község főbírája vette át. Petőfi: *Piroslik* már a fákön a levél c. dalát *Dezső* Lajos rektor-tanító zenésítette meg. Előadta: a dömsödi férfi-dalárda. Petőfi verseiből *Nyerges* László szavalt. A Himnusz eléneklése után a közönség még sokáig gyönyörködött a szép emlékműben, mely Dömsöd egyik nevezetessége lesz. A Petőfi-kultusznak pedig, mely ehhez a községhez fűződik, egyik beszédes tanuja.

Délután művészi hangverseny volt. a zsúfolásig megtelt nagyterem közönsége elragadtatással ünnepelte a megjelent tagokat, akik műveikből

adtak elő: *Havas* Istvánt, *Gáspár* Jenőt, *Gyökössy* Endrét és *Agyagfalvi Hegyi* Istvánt, valamint *Murgács* Kálmán urat, az ismert nevű

zeneszerzőt, aki néhány Petőfi-dalát adta elő, zenekari kísérettel. *Dezso* Alajos Petőfi-dalokat adott elő nagy sikerrel.

CSÁSZÁR ELEMÉR MADÁCH-ELŐADÁSA A BERLINI ÉS A BOROSZLÓI EGYETEMEN

Örömmel jelentjük, hogy *Császár* Elemér alelnök a berlini és a boroszlói egyetemek meghívására *Madách Imre* és *Az ember tragédiája* címen nagyszabású előadást tartott, mely rávilágított a nagy költő egyéniségére, műve keletkezésére, a Goethe Faustjához való viszonyára s költői és filozófiai problémáit érintve, bekapcsolta a világirodalomba s kijelölte ottvaló helyét és jelentőségét. Befejezésében utalt arra a szerepre, melyet a tragédia, világirodalmi útjában, a németiség irodalmi életében már eddig is betöltött.

A berlini előadás június 15-én folyt le az egyetem helyiségében. Jelen voltak: a német kultuszminiszter képviselője, a magyar követség képviselői, az egyetem rektora és bölcsészeti dékánja, tizenkét egyetemi tanár, köztük *Farkas* Gyula, a berlini egyetem magyar nyelv és dalmi tanára s a zsúfolásig megtelt terem lelkes hallgatósága. Az előadás előtt *Max Vasmer* tanár üdvözölte *Császár* Elemért s a végén is ő köszöntö meg előadását.

A boroszlói előadás június 18-án történt, tán még díszesebb és ünnepösebb keretek közt, mint a berlini, mert ennek az egyetemnek *Császár* Elemér tiszteletbeli szenátora s ottani tudós tanártársaihoz már régebbi baráti kapcsolat fűzi, amit az egyetem dékánja: *Malten* üdvözlő beszédjében kiemelt, utalva arra, hogy az egyetemnek illetén cseretanári intézménygondolata a boroszlói egyetemből indult ki. Az előadás után *Merker* tanár köszöntö meg az előadást s amit beszéde további folyamán *Császár* Elemérről, tudományos munkásságáról s előadás jelentőségéről nagy elismeréssel megrajzolt, mi is nemcsak szeretettel, de büszkeséggel is, magunkévá tesszük. A *Madách* szellemi egyénisége, mely a Petőfivel oly sokban kongruens, nagyságánál fogva rendkívül alkalmas arra, hogy tudósaink, fáradságot nem kímélve, hirdessék világszerte. Társaságunk alelnöke, aki e tudós feladatnak a külföldi egyetemek auláiban első hirdetője, megérdemli elismerésünket.

FÖLDI MIHÁLY SZÉKFOGLALÓJA — KENEDY GÉZA EMLÉKEZETE

Földi Mihály a Petőfi Társaság új rendes tagja 1936. október 11-én foglalta el székét a Petőfi Társaságban. Bevezetőül tagelődjéről, *Kenedy Géza*ról emlékezett meg a következő méltatással:

— Az új tagnak, aki e nemes Tár-

saság küszöbét átlépi, régi és jóleső kötelessége az emlékezés arról a társáról, aki előtte élt és működött. Az élő, aki itt most megszólal, úgy érzi, hogy az irodalom egyik termének ajtaját előtte egy másik író nyitja ki, író, aki a testi lét körvonalaiiban

ugyan nem látható, de akinek szellemi alakja tisztán, világosan előtte áll és érthetően, biztatón szól hozzá: ez az én hajlékom, itt voltam és itt vagyok, figyelj, ez az én alkotásom, lelkem erőiből ezt tudtam anyagba önteni, itt a fény, melyet gyujtottam, élesztettem, vigyázz erre a fényre, őrizd meg és vidd tovább a ma, a holnap, az ember halhatatlansága felé.

— A fény, mely Kenedy Géza életéből árad, először rendkívüli szélességével, szokatlan terjedelmével ragadja meg a szemlélőt; alig van területe a magyar szellemi életnek, amelyen tisztá, határozott ereje meg ne villant volna. Jogász volt, kiváló jogtudós, védőügyvéd, országgyűlési képviselő, parlamenti bizottságok tagja, fontos egyesületek elnöke, szerkesztő egyik legnagyobb napilapunk élén, de ez a nagyméretű polgári elfoglaltsága szinte háttérbe szorul, amikor hatalmas szellemi hagyatékát nézzük. Három nagy korszak erői táplálják és befolyásolják ezt a munkás és gazdag életet: a ferencjózsefi kor nyugodt áradása szépirodalmi műveket, verseket, novellákat, karcolatokat, tartalmas vezércikkeket, finomhangú tárcákat, fordulatos történeteket, jogi tanulmányokat érlel meg benne, e korú munkássága fölött életének egyik nagy élményeként is a bosnyák háború „Löporfüstje“ gomolyog; a világháború előtt tíz-tizenöt esztendőn át szellemi élete teljesen kitérül és európai távlatokba emelkedik: egy magyar polihisztort látunk ezekben az években, aki feldolgozza immár földalatti moráljásokkal telített és végzetes összecsapásokkal fenyegető korának majdnem valamennyi szellemi áramlatát, boncolókése alá veti annak a feszülő időnek minden poli-

tikai, szociológiai, tudományos és irodalmi gondolatát, hogy népével megismertesse és a növekvő iránytalanságban irányt szabjon, a torlódó homályban világosságot teremtsen... gondoljunk itt *Az élet könyve* és a *Szociológiai nyomozások* című kiemelkedő műveire; végül a harmadik korszak, a katasztrófát követő és haláláig tartó tragikus, majd új remények felé induló idő, melyben a cikkek és tanulmányok egész hadseregével küzd eszményeiért s amelyből hatalmas és jelképes kísérletként emelkedik ki Dante-fordítása, az Isteni Színháték prózai átültetése, figyelemre méltó mintegy korát és utódait, hogy a napi gondok és viszályok közt sohasse feledkezzünk meg a nagy kapcsolatokról, az ember és a végtelenség, a magyarság és az európai-ság, a mulandóság és örökkévalóság kapcsolatáról.

— Az a szellemi fény azonban, amely Kenedy Gézából árad, nemcsak rendkívüli terjedelmével, hanem különös világosságával és szokatlan mélységével is megállít minket. Polihisztor, mondtuk, de a legjobb magyar polihisztorok közül való, mert tisztánlátó, határozottan boncoló és célszerűen összefoglaló akár a darvinnizmusról, akár az új társadalmi elméletekről, vagy az erkölcs törvényeiről értekezik. A mélységére pedig jellemző, hogy nemcsak izekre szedi korának és a mi korunknak számos jelszavát, nemcsak elválasztja sok tovahömpölygő elméletnek értékes magvát értéktelen sallangjaitól, hanem szinte perrendszerű tárgyalásai folyamán olyan következtetésekre jut, amelyek világosságukkal, mélységükkel, sőt prófétás lendületükkel ma is meghökentik és magábaszállásra kényszerítik az olvasót. Ki ne

döbbenne meg, például, amikor 1910-ben megjelent egyik könyvében a következő sorokra bukkan: „A haza és a nemzet eszméje igenis képes a fölemelkedésre, noha — be kell vallani — kemény küzdelmek árán. E két nagy társadalomalkotó elv sehol a világon nem vesztette el összefoglaló, rendalkotó erejét, sőt emelkedését a nagy birodalomban látjuk. Ha elveszíténé valaha, utána a mi korunkban csak a *zsarnokság* jöhet.“ „Ez bizonyos,“ — teszi hozzá megfellebbezhetetlen meggyőződéssel, majd így folytatja: „Ha más nem, akkor ez a tudat hajtja vissza az embereket a hazafiság és nemzetiség födele alá és ebben törik meg az új irány ereje is, mint ahogyan a szilárdan álló szikla előtt megdagad és tajtékzik a sebes hegyi folyó. Ha a két nagy szellemi fölfogás ezen a ponton sem tud kiegyezni, következik a vasvessző, a katonacsizma, meg a gépfegyver. Miért? Mert — banalitás — de rendnek muszáj lenni.“ Valljuk be, hogy 1910-ben az egész világon nagyon kevesen látták ilyen tisztán és tömören összefoglalva az eljövendő eseményeket, mint ez a magyar gondolkodó, de akkor fokozódó hittel tudunk figyelni ama tanácsra, intelmére, mely így szól: „A hazafiúi és nemzeti érzület jövődéli tisztább alakja: a *nemzeti nyelv*.“ Rögtön megjegyzi: „Ez jelkép. A költők szerint „nyelvében él a nemzet.“ És nem véletlen az sem, hogy ezt a mondatát tulajdonképpen egyetlen költő sem mondotta így soha, de mégis valamennyi mondta. Sőt, mondta Montesquieu is így: *La langue c'est la nation*.“ És néhány oldallal tovább kibuggyan belőle a vallomás, minden magyar író hitvallása: „Olykor, ha valamit fordítok és az idegen nyelv szépségével összemérem a ma-

gunkét, valami olyant érzek, amit szóval nem is tudok kimondani. A magyar nyelv egyenrangúságát a nagy, fejlett európai nyelvekkel. A holtakkal és elevenekkel egyaránt. És azt a fölséges eredetiséget, ami a mi nyelvünkben lakik. De ezt csak az érti meg, aki nemcsak mondja, hanem meg is szenved érte.“

— Ezeket a következetesen vallott és minden divattal, minden ellenséges irányzattal dacoló elveken át szemlélve Kenedy Gézát, alakja megnő előttünk és aranyló, hősi színt nyer. Alakja megnő és szorosán odasímul a nagy magyar írók, gondolkozók utódainak táborához, ahhoz a fenkölt táborhoz, amelynek jelképe az őr-álló szellem katonája. Beöthy Zolt látta meg élesen és azóta mindnyájan látjuk a magyar író homlokán a volgai harcok titkos jegyét; a magyar író, mikor kiemelkedő alkotásokkal gyarapítja irodalmunk gazdagságát, egyúttal őrt áll a mindig fenyegetett szellemi végeken és a magyar szó erejével erősíti a mindig edzésre szoruló megpróbáltatott nemzeti lelket és a magyar szó nyiláival lengíti a történelmi veszedelmeket. A magyar irodalom együtt él és bukik vagy győz a nemzeti gondolattal, sorsa minden más nép sorsánál elválaszthatatlanabbul összefonódik a magyar nép végzetével, a magyar író kezében a toll nemcsak az esztétika műszere, hanem a népi fennmaradás egyik biztosító fegyvere is. Kenedy Géza a hősi és hitvalló magyar írók méltó utóda, aki korának kavargó, tusakodó irányzatai között rendkívüli műveltséggel, lankadatlan erővel és kristályos erkölcsi elvekkal rendszerezett, vizsgálódott, bíralt, irányított, megértett mindent, ami egyáltalán érthető volt, az európai zürzavarból kiválasztott mindent,

amit népének termékenyítésére méltónak talált, de éles ítéllettel és rendíthetetlen akarattal küzdött minden gondolat ellen, amely a magyar sors szempontjából aggasztónak vagy veszedelmesnek mutatkozott, vagy amely erkölesi fogyatékosága miatt minden emberi együttélés, minden rend lazításával fenyegetett. Méltónak bizonyult arra a szellemi örökségre, melyet nagyjainktól kapott és méltó arra, hogy kegyelettel, okulásal és gyarapodva vegyük át és terjesszük az ő szellemi hagyatékát.

— Egyik tanulmányában, mely „Deák Ferenc emlékezete” címen jelent meg, így ír politikai multunk nagy böleséről: „Élete folyása, munkálkodása, valamint jelleme is a folytonosságnak szakadatlan, szinte egyforma láncszemeiből áll, amelyből csak itt-ott emelkedik ki egy-egy felülőbb távolságjelző szem, hasonlatosan ama régi földmérőláncainkhoz, amelyeket talán mindnyájan ismerünk. Amit gondolt, mondott és cselekedett, abban mindvégig egyszerűség és egység uralkodik; életének leírói közül talán munkájának egykori osztályos társa, Csengery Antal jellemezte őt legjobban ezzel a két szóval: „egyszerű nagyság”. Csengery

Antalnak ez a két szava nem véletlenül ragadta meg Kenedy Géza figyelmét. A magyar gondolkodást, a magyar szemléletet az egyszerűség, a világosság, az értelmes tagoltság, mélységeknek és magasságoknak, színeknek és árnyékoknak mértéktartó, talán ázsiai nyugalma jellemzi, amelyet költői téren is csak történelmi viharoknak egy-egy Petőfiben vagy Vörösmartyban felesapó vihara hasít meg átmeneti időre. Kenedy Géza világában a magyar gondolkodás nyugalma fogadja az embert; ebben a világban járva megszélesedik a tekintet távlata mintha a rónáinkon járnánk; úgy érezzük, hogy megismerkedünk valakivel, aki ott volt, ahol az „egyszerű nagyság” él.

— Elhoztam ide ezt a néhány fény sugarat egy gazdag élet naprendszeréből, hogy annak biztató melegében — régi szokásra hivatkozva — megkérjem Önöket, engedjék meg, hogy székfoglalómul egy elbeszélésemet felolvassam.

A nagy tetszéssel fogadott megemlékezés után Földi Mihály *Magyar krónika* című elbeszélését olvasta fel, amely után Pekár Gyula elnök avatta taggá a következő fogadóbeszéddel:

PEKÁR GYULA ELNÖK TAGAVATÓ BESZÉDE

— *Kedves Társunk!*

— Elismerő örömmel s gazdag toldattól még sok új szépet váró bizalommal üdvözöllek ma itt a Petőfi-hagyományok irodalmi szentélyében magyar Orpheusunk márciusi szabadságzászlaja alatt, mely alól egykor Ő bontott szárnyat: nem a hazát tagadó nemzetköziség, hanem a független nemzetek saját külön „szabadsága” s az ezeket ily értelemben

összegező Világszabadság felé . . . Itt állsz, tarsolyodban közel harminc művel, kezvedben harcok erővel, szemedben apostoli hittel, spirituális rajongással s Téged szemlélve önkéntlenül is az álmodó költő s a cselekvő többi ember közti különbség régi problémája kezd játszani elmémmel. Ha a cselekvőerő képviselői — ahogy a köztudat is hívja őket — vas és bronz hősök, szóval *fémemberek*, akkor velük szemben a sokkal ritkább

és kivételesebb költők-művészek a Teremtés anyagformáló háztartásában az isteni esztétika egy sokkal rejtettebb, határoltabb kis osztályához, tán épp a . . . drágakövekhez tartoznak. Az óriási vas- és rézrétegekkel szemben a gyémánt, a rubin, a saafir, a smaragd, a topáz vagy opál felragyogása szinte mindig véletlen, kivétel, meglepetés, csak úgy, mint kivétel a Shakespeare stratfordi születése és szent véletlen a kiskőrösi magyar Betlehem ama pór bölcsője, melynek párnája alá a Végzet ama szilveszteri éjjél percében Petőfi zsenijének a szellemi gyémántját rejtette. Ügylátszik, nincs szabály se a drágakövek, se a költőtehetségek keletkezésére, tán innen hasonlóságuk, ritkasági becsük, — a Teremtő nyilván isteni kivételek kisebbségének szánta mindkettőjüket. A *fémemberek* többsége a cselekvő földi lét ura, de a költő-lélek drágakövében benne égnék a földöntúli Szíriuszok ama azonos spektrumszínei, melyek az anyagon túl már a szellemi lét titkaihoz kapcsolják a hivatottakat. A költő nem tudós, de sejtő és sejtető, az emberiség szükséges éltetője s felemelője a földi sár siralomvölgyében.

— Egy szó mint száz: minden poéta lelke megannyi külön vegyészeti drágakő, — bevallom, érdekes lehetne ily szempontból osztályozni a világ költőit, de e pereben mégis más a feladatom. Téged látva, kinek lelki vezérdallama a Nagy Titkok utáni rajongó vágyakozás, önkéntelenül is azt kérdem: ki vagy Te, melyik a te tehetséged drágaköve? Én tehetségedet szeszélyes, szintjászó, misztikus villogású opálnak látom, melynek káprázata olykor a Zenith mennyei oltárlángja, máskor meg a Nadir legvésezebb földi szenvedelmeinek a pokoli máglyája. Baljóslatú és félel-

mes: az opál a drágakövek örök lázadója, — az opál még viselőjével is szembeszáll, vést hoz arra a gyöngébe, akinek parancsolhat. Kedves társunk, — te ezzel a szimbolikus opállal lelkedben már ott álltál egyszer a mennyek és poklok közti válaszfalon, de erős voltál s nem balra, hanem a szellemi lét új sugarával szemedben jobbra fordultál s máris diadalmasan indultál el „Isten országa felé“. Dantei úton haladsz, *ad astra semper, excelsior!*

— De lássuk fejlődésedet. 1894 budapesti szülőtte vagy, ki mint az itteni ref. főgimnázium diákja elsőnek nyered meg a „Thaly Kálmán irodalmi ösztöndíjat“. Aztán orvosi diplomát szerzel a Pázmány egyetemen s mint a 19. számú segélyvonal orvosa szerb, olasz és oláh fronton végigszolgálod a világháborút. Tizenhatéves korodban tűnsz fel „Peterzilka bácsi“ elbeszéléssel s közvetlenül a világháború előtt egy „Péterke, Szeppi, meg a többiek“ című novellakötetet adsz ki, melyet az akkori lapok és ítések „egy irodalmi csodagyerek rendkívüli alkotásaként“ magasztalnak. Ez első szárnypróbálgatásod után azonban jön elbeszélő köteteidben („Rabok“, „Valakit szeretni kell“, „Háry János“, a „Láthatatlan út“, „A másik élet“, stb.) s első regényeidben („Sötétség“, „Szahara“, „Az élet tolvaja“, a böleselőn értékes „Kezdődik újra minden, az „Utolsó álarc“, a „Csábító“ stb.) jön, mondom, fejlődésed második része: *önmagad keresése* az emberi élet minden megnyilatkozásában, minden szélességi és hosszúsági fokokon át, melyeket szárnyaló képzelmed az eszmék repülő turistájaként keres fel érdeklődésével, hogy a szenvedő és gyűlölködő mai ember legfájdóbb problémáit megpillanthassa. Opálos színeket játszó tarka egyve-

leg ez a sorozat, melynek avatott kézzel festett drámáiban a lélek forradalmának vigasztkereső mámora küzd a kakofóniás léttől való megtisztulás imperativusával. Vihar tombol e műveiden át s midőn a tornádó és taifun már mindent letarolni látszik, egyszerre szélesend áll be és elkövetkezik rád életednek döntően szükséges csodája, az az ibseni „Wunderbare“, mely fejlődésed harmadik epokhájába vezet át: a megváltó szellemi lét fensőbb régióiba emel fel téged.

— Ne kérjük, kedves társunk, e nagyszerű megtisztulás körülményeit; minden ily *avatar*, rejtély, minden ily lélekcsere csoda . . . csak annyit állapítsunk meg, hogy hirtelen és óriási emelkedése az lelkiségednek, tehetségednek és irodalmadnak, ami e harmadik életszakodban „Kádár Anna lelkét“ és „Isten országa felé“ című trilógiádat megíratta veled. De pedzik már ez eszméket a „Hamlet királykisasszony“ tanulmányod s Dosztojevskij-értekezésed, sőt önérzetesen magad írod egyik előszavában: „érdememnek érzem, hogy a magyar regény területét spirituális problémákkal kiszélesíthettem“. Nem részletezhetem itt életed eddigi — már említett — két főművét, — népszerű alkotások ezek itthon nálunk, de külföldön is, hol a német, olasz, hollandi fordítások mellett könyveid legközelebb már angolul, lengyelül, franciául is meg fognak jelenni. A *Corriere della Sera* az elismerő bámulat hatalmas tanulmányát közli és pedig kültagunk, a jeles Vellani Dionisi tollából, arról a „Kádár Anna lelke“ regényről, melynek hősnője mindjárt a mű elején ezt mondja magáról: „Én voltam már, mielőtt megszülettem volna és tovább leszek, tovább élek halálom után is. . .“ Ez a regény *credo*-ja, *leitmotiv*-ja, mely a picaresque-szerűen kalandos és fantasztí-

kus cselekményen át a szerelem misztikus örökkévalóságának a szimbolmává emeli a hősnőt. „*Bal masqué de la fantasie* . . .“ mondaná *Flaubert* s az Annában lakó két lény a testi-lelki átalakulások folytonos viharában valóban oly transzcendentális szenvedelemmel úzi és kerüli egymást, amely dimenziókat csak *Poe Edgar* és *Vil-liers de l'Isle-Adam* ismertek. Lehetnek kifogások a regény túlbonyolított meséjének a merészségével szemben, de ez a mű mégis a lélek és test örök harcának a hatalmas freskóképe, mely ékesszólóan mutat rá a szellemi lét egyéni folytonosságára s arra a második — tán igazabb — életre, mely a külső élet felszíne alatt bennünk lüktet: más fensőbb törvények és célok szerint . . .

— A *spiritus praevaleat* elv azonban még hatalmasabb fényvel világít „*Isten országa felé*“ trilógiában, kedves társunk. Itt már egészen elhagyod a romlott és feslett földet, hogy a sziklánál erősebb hit világába emeld fel az ingadozó és elesett embert. Helyesen mondták: nem egy embernek, nem egy nemzetnek, az egész bűnbesett emberiségnek a regénye ez a könyv, melynek a tésztöltött kenyérral szemben maga a tésztett Sátán az egyik hőse, az az Örök Gonosz, kit látszólag eltemetett a középkor, de aki most minden élők-nél előbben lép ki a „felvilágosodott“ huszadik század káprázó vilanyfényébe. Ilyen a te Ördögöd, kedves társunk s a jelen nyomorát, gyűlöletét, poklát látva, vajjon merné-e tagadni valaki, hogy valósággal van ördög e földön? Van: démoni embersegédeivel rombolóan ő uralkodik planétánk felett. — — —

— *Sed nunc sat*, kedves társunk. Az a rövid film, amit lepergettem rólad, képzelmed, tehetséged hatalmas távlatait mutatja és főként azt, hogy

egyetemes áttekintésű, egész ember vagy, kinek semmi emberi nem idegen se a földön, se a föld felett s ki a Végtelen keresőjeként apostoli rajongással törzs a szellemi lét Nagy Titkai felé. De ugyanily fanatikus magyar is vagy te, hisz te voltál az a merész magyar író, ki egy francia hírlapi leveledben oly keményen kioktattad egy párizsi kollegádat a magyar igazság s a trianoni égbekiáltó igazságtalanság felől... Mondjam-e még? Hő óhajunk, hogy életed eddigi

nagy vargabetűje után tovább és egyre magasabbra emelkedjél a szellemi lét szférái felé, *semper excelsior!* A magyar irodalom még sok új szépet vár gazdag tolladtól és én az örvendő várakozás e hitével és bizalmával fogadlak ebben az ünneplő órában a Petőfi Társaság rendes tagjává!

Földi Mihály meghatva köszönte meg az elnök beszédét, s ígéretet tett, hogy munkásságával mindig növelni igyekszik a Petőfi Társaság fényét.

SURÁNYI MIKLÓS HALÁLA.

Surányi Miklós 1936. június 23-án halt meg, hónapokon át tartó betegeskedés után Budapesten, s június 25-én a Kerepesi-uti temetőben helyezték el örök nyugalomra hamvait. Temetésén nagy és előkelő közönség vett részt. Társaságunk nevében Voinovich Géza búcsúztatta el, aki mint a Kisfaludy Társaság elnöke annak nevében is búcsúzott tőle, nemcsak megindító, de nagy finomságokkal értékelő beszédjében.

Az elhunyt kiváló írónak épp most szeptember folyamán akarták megtartani tisztelői harminc éves jubileumát, mert első novellája 1906-ban jelent meg. Ebből az alkalomból jelentek volna meg összegyűjtött művei is. A jubileumi bizottság most emlékbizottsággá alakult a nagy író emlékének méltó megörökítésére.

Az emlékbizottság 1936. évi október 4-én délelőtt 11 órakor tartotta első ülését a Magyar Tudományos Akadémia nagytermében az irodalmi világ számos előkelőségének és az irodalompartoló közönség tömegének jelenlétében. *Herczeg* Ferenc elnökölt az ülésen. Közreműködött *Csathó* Kál-

mán, *Halasi Nagy* József, *Kéky* Lajos és *Kiss* Ferenc. A fővédnökséget *József* kir. herceg vállalta, hatvan tagú elnökség alakult meg és többszáztagú nagybizottság.

Surányi Miklós Felsőmindszenten 1882 február 16-án született. Édesapja gazdatiszt volt, később Pécs város szolgálatába lépett. Középiskolai tanulmányait *Surányi* Miklós a pécsi ciszterciták gimnáziumában végezte. Diákkorában neveltetését anyai nagybátyja, *Gundy* Miklós esperes, sásdi plébános irányította. Az érettségijét után, 1900-ban Budapestre jött, s a *Magyarországnak* lett munkatársa, a Pázmány Péter Tudományegyetem jogi karának pedig hallgatója. 1908. évben Máramaros vármegye levéltárosának nevezték ki. Tíz esztendő telt el Máramarosszigeten.

Első regénye. *A trianoni páva*, 1916-ban jelent meg és *egyszeriben ismertté tette nevét országszerte*. 1918-ban *Surányi* Budapestre költözött, azóta az irodalomnak élt. A Petőfi-Társaságnak 1917 óta, a Kisfaludy-Társaságnak 1922 óta volt rendes tagja, azonkívül a kormányzó a Corvin-koszorúval is kitüntette.

Közel negyven műve jelent meg. A legnevezetesebbek: A trianoni páva (1916), A Szent hegy (1917), Kantate (1918), Domoszlai László (1920), A nápolyi asszony (1924), Csodavárók (1929), Egyedül vagyunk (1935).

A *halhatatlan ember* (1925) és az *Aranybástya* (1934) című színműveit bemutatta a *Nemzeti Színház*. Az *Aranybástyát* a Tudományos Akadémia a *Vojnits-díjjal jutalmazta*. A lélektani regénynek volt hivatott művelője. Történeti regényeiben plasztikusan tudta érzékeltetni a kort; emberei, alakjai, akiket feltámasztott, éltek, szinte sugároztak felénk. Nem annyira megítélni, mint inkább megérteni akarta az embert, s megértetni erkölcsi és szellemi habitusát

az olvasóval is. Volt valami a világnézetében abból a fényből, amit a humanisták vallottak magukénak. Klasszikus multjával s emlékeivel Pécs városa hatott reá erősen, ahol gimnáziumi tanulmányait végezte s mint kisdíák: a híres *Gregoriánus* gyermekkarnak volt tagja; ott énekelt ő is a remek árpádkori ősi domban, melynek boltívei hangulatát, sejtelmes szépségeit fölszívtá ifjú szelleme. Erről a szerepéről igen szeretett beszélni bizalmas barátaival. Janus Pannonius emléke, nemes városának képe: mélységesen élt szívében; erről a szeretetéről ragyogó és forró lapok tanuskodnak műveiben, melyek meg fogják őrizni emléket.

ELHUNYT TAGOK EMLÉKEZETE

Rátkay László.

Rátkay László egykori tiszteleti tagunk emléket örökítette meg Dunaföldvár községe, midőn képviselőtestülete elhatározta, hogy a költőnek a dumaföldvári hídavatásra írt gyönyörű költeményét márványtáblára véseti és a táblát a dunai híd oszlopában helyezi el. Ezt az alkalmat országos ünnep keretében óhajtja majd megülni. Ugyanakkor a Csonka-torony melletti Vár-közt *Rátkay László-utcának* nevezték el.

Paulay Ede.

Paulay Edéről, egykori alapító tagunkról, születése századik évfordulóján, március 15-én nagygyűlési jelentésünkben mi is megemlékeztünk, de megemlékezett ugyanekkor a Nemzeti Színház is, melynek egyik legnagyobb igazgatója volt. Emléke-

zetére *ünnepi társulati ülést* tartott, s erre Társaságunkat is meghívta. Az ünnep tárgysora *Németh* Antalnak, a Nemzeti Színház igazgatójának szép emlékbeszéde volt, valamint *Márkus* Enmának, a színház örökös tagjának visszaemlékezése *Paulay* Edéről. A tagok az ülés után a Kerepesi-úti temetőben megkoszorúzták *Paulay* sírját. Március 17-én este pedig előadták *Madách*: Az ember tragédiáját, azt a művet, amelyet *Paulay* a nagy szerzőhöz méltó kongenialitással tett színpadra alkalmassá.

Lampérth Géza síremlékének avatása.

Május 21-én, a Kerepesi-úti temető 46. számú parcellájában nyugvó egykori főtitkárunk, majd tiszteletbeli alelnökünk sírjához zárandokoltunk, hogy a családja állította síremléket

leleplezzük. A hazai pompás mészköből készült művön a költő arcképe van vésvé, nemes felirattal, melynek klasszikus szövege az elhunyt egyik verséből való. Szépszámú és előkelő közönség vett részt az ünnepen, akiket az özvegy és leánya fogadott. A Petőfi-Társaság nevében *Pekár Gyula* elnök mondott megragadó beszédet, melyben érintette Lampérth Géza költői egyéniségének jelentőségét, magyar erőtől és színektől duzzadó líráját, munkáinak sokoldalúságát és nagy számát s azt a veszteséget, mely halálával az irodalmat érte. A Protestáns Irodalmi Társaság nevében *Kovács Sándor* püspök, a Balatoni Társaság nevében pedig *Sziklay János* író mondott beszédet. A Petőfi-Társaság nevében az elnökön kívül *Havas István* főtítkárr és *Bán Aladár* rendes tag voltak jelen. A szobormű *Damkó József* szobrászművész izléses szép alkotása.

Bársony István emléke

Az ügyvédek sportegyesülete október 18-án, a fehérmegyei *Sárkeresztesen* Bársony István egykori társunk szülőházán felállított emléktáblát lepelték le. Az emléktáblán a következő szöveg olvasható:

Ebben a házban született 1855 december 15-én a természetleíró irodalom magyar mestere: Bársony István.

Ügyvédek Sportegyesülete Turista Szakosztálya 1933.

Társaságunk nevében és képviselőiben *Falu Tamás* jelent meg a szép ünnepen.

KITÜNTETÉS, ELISMERÉS

A Kormányzó úr *Pekár Gyula* elnökünket és *Herczeg Ferenc* tiszteletbeli elnökünket, *Hubay Jenő* t. tagunkat, érdemeik elismerésül tit-

kos tanácsosokká nevezte ki, *Kornis Gyula* tiszteleti tagunknak pedig, a Pázmány Péter-tudományegyetem 300 éves ünnepének méltó megrendezéseért, teljes elismerését fejezte ki.

Raffay Sándor tiszteleti tagunkat születése 70-ik évfordulóján ünnepelte nemcsak egyháza, melynek szerezett nagynevű püspöke, nemcsak Társaságunk, melynek tevékeny tagja, hanem az ország egész közvéleménye is. Ugyancsak meleg ünnepelésben volt része *Porzolt Kálmán* rendes tagunknak, aki most érte meg születése 75-ik évfordulóját s akinek írói és kulturális tevékenységét ismerjük és nagyrabecsüljük valamennyien.

Kállay Miklós rendes tagunknak *A roninok kincse* c. színművét a Nemzeti Színház, a Bécsben megtartott nemzetközi színházi kongresszus alkalmával, ott magyar nyelven előadatta. Az érdekes tárgyú és milliójú darab lelkiségével és előadásával egyaránt nagy sikert aratott, amiről a külföldi lapok is egyhangú elismeréssel emlékeztek meg.

Pekár Gyula elnökünknek: *Az ezüsthomlokú vándor* c. regénye megjelent a londoni könyvpiacra *The Wanderer with the silver forehead* címen, Balogh Barna dr. kitűnő fordításában. Kezdeté ez annak a nagyobb regényciklus fordításának, melynek legközelebb folytatása lesz az *Attila* és a *Tizezermérföldes sárkány* c. két regény.

Az észtországi Tallinban június 26—29. napjain megtartott V. finn-ugor kultúrkongresszuson Társaságunk képviselőiben résztvettek *Bán Aladár* és *Falu Tamás* r. tagjaink. *Bán Aladár* a kongresszus egyik al-elnöke volt s észtnyelven előadást is tartott: *A finn-ugor népszellem termelő ereje* címen.

KATONA JÓZSEF MELLSZOBRA A NEMZETI SZÍNHÁZBAN.

A Nemzeti Színház elkészíttette Somló Sári szobrásszal Katona József emléksobrát és szeptember 11-én, ünnepség keretében leleplezte. *Németh Antal* igazgató és *Tasnádi Nagy András* kultuszállamtitkár beszéde után a székesfőváros, a Tudományos Akadémia, az irodalmi Társaságok és színházak képviselői ünnepezték a nagy magyar drámaíró emlékezetét. Társaságunk képviselőiben *Havas István* főtitkár és *Gáspár Jenő* titkár koszorút tettek az új szoborra.

ENDRŐDI SÁNDOR DOMBORMŰVÜ ARCKÉPE A PETŐFI-HÁZBAN.

A Petőfi Társaság egykori alelnökének, Endrődi Sándornak domborművü arcképét fia: Endrődi Béla író megküldte a Petőfi-háznak azzal a kéressel, hogy azt a könyvtárszobá-

ban helyezzük el. A dombormű, solymári *Walkó László* szobrászművész becses alkotása, méltóan fog elhelyezkedni a Petőfi-háznak éppen abban a szobájában, melynek jeles könyvgyűjteményét Endrődi Sándor egykor annyi ügyszerettel és bibliográfai érzékkel gyűjtötte s állította össze, hogy a Petőfi-kultusz szolgálatában teljesítse feladatát.

A TAGOK MEGJELENT MŰVEI:

Bán Aladár: *A Finnugor népszellem teremtő ereje*. Tallin, 1936.

Császár Elemér: *Berzsenyi Dániel*. (Különlenyomat a Budapesti Szemléből.)

Komáromi János: *Őszi harmat után* (A gyűjteményes kiadás legújabb kötete, 1936.)

Rátkay László költeményei (A Petőfi Társaság kiadása, Pekár Gyula és Havas István előszavával, 1936.)

Watson Kirkconnell: *A Golden Treasury of Polish Lyrics*. Winnipeg, Canada, 1936.

A PETŐFI-TÁRSASÁG PÁRTOLÓ TAGJAI

A Petőfi-Társaság újabban jelentkezett pártoló tagjai:

Höcher Ágoston, fngi kormányzó, Magyaróvár, S. Pálkás Gyula, kir. főadjunktus, Budapest. Dr. Frindt József, egészs. főtanácsos, Gyöngyös. Himberger István bankigazgató, Komárom. Dr. Kiss Lajos ny. törzsorvos, Komárom. Dr. Bátor Kálmán kir. járásbíró, Igal. Medgyessy Endre százados, Mezőhegyes. Dr. Négyessy Imre ny. polgármester, Szentés. Kaffka Péter főmérnök, Budapest. vitéz Hány László alezredes, Budapest. Mihalovits Géza őrnagy, Tab.

Dr. Lakos István polgármester, Szentés, Endrey Béla polgármester, Hódmezővásárhely. Dr. Medvetzky Imre árv. elnök, Hódmezővásárhely. Dr. Csáky Lajos v. főügyész, Hódmezővásárhely. Dr. Szánthó Lajos kir. járásbíró, Szentés. Dr. Hubert Elemér bankigazgató, Budapest. Fazekas János jb. elnök, Mezőkövesd. Nyáry Béla kormányfőtanácsos, Kaloosa. Dr. Kovácsics Sándor egy. m. tanár, Győr. Fővényessy Sándor tanácselnök, Győr. Dr. Nagy Ferenc járásbírósi elnök, Szeghalom. Bogyay Szilárd nagybirtokos, Öreglak. Barabásszegi Bihar Elemér ny. tábornok.

Budapest. Dr. Mándi András kir. közjegyző, Hajdunánás. Tary Emil rendőrkapitány, Szentés. Varga Imre bankigazgató, Budapest. Dr. Pénzes Mihály polgármester, Hajdunánás. Dr. Kaáli Nagy Mareel r. főtanácsos, Eger. Braun Károly polgármester, Eger. Dr. vitéz Hetey István jb. elnök, Hajdunánás, vitéz Fogarassy Árpád alezredes, Hódmezővásárhely. Dr. Schmidt István tb. főszolgabíró, Zalaegerszeg. Zseránszky Jenő ny. pü. főtanácsos, Vecsés. Bein József bankvezérigazgató, Tiszalucz. Balassa

József ker. tanácsos, Hódmezővásárhely. Dr. Lajtos Lajos bankigazgató, Hódmezővásárhely. Dobó István állampénztári főtanácsos, Hódmezővásárhely. vitéz Rátvay Imre es. tábornok, Budapest. vitéz Zámbery Gyula ny. alezredes, Budapest. Tóth Dezső tb. elnök, Sátoraljaújhely. Dr. Hessky Sándor főügyész, Győr. Dr. Radoesay László főispán, Esztergom. Dr. Valló István tanácsnok, Győr. Späth Gyula polgármester, Győr. Skultéty László alispán, Győr. Koller Jenő polgármester h., Győr.

A PETŐFI TÁRSASÁG ELNÖKSÉGE ÉS TISZTIKARA:

Elnök: Pekár Gyula.

Tiszteletbeli elnök: Herczeg Ferenc.

Aelnökök: Császár Elemér, Szász Károly.

Főtítkár: Havas István.

Títkár és múzeumőr: Gáspár Jenő.

Pénztáros: Bán Aladár.

Ellenőr: Falu Tamás.

Vagyonkezelő: Magyar Földhitelintézet.

Jogtanácsos: dr. Váradi Jenő.

A PETŐFI TÁRSASÁG TAGJAI:

Tiszteletbeli tagok:

Csajthay Ferenc (Budapest), Hegedüs Lóránt (Budapest), Hubay Jenő (Budapest), v. József kir. herceg (Budapest), v. József Ferenc kir. herceg (Budapest), Kornis Gyula (Budapest), Lőrinczy György (Budapest), Pekár Gyula (Budapest), Raffay Sándor (Budapest), Szász Károly (Budapest), Torkos László alapító tag (Budapest).

Rendes tagok:

Agyagfalvi Hegyi István (Budapest), Babay József (Budapest), Baja Mihály (Debrecen), Balla Ignác (Milanó), Bán Aladár (Budapest), v. Bodor Aladár (Budapest), ifj. Bókay János (Budapest), Bónyi Adorján (Budapest), Czóbel Minka (Anarcs), Csathó Kálmán (Budapest), Császár Elemér (Budapest), Dutka Ákos (Budapest), Falu Tamás (Ócsa), Farkas Imre (Budapest), Feleki Sándor (Budapest), Földi Mihály (Budapest), Gáspár Jenő (Budapest), Gulácsy Irén (Budapest), Gyökössy Endre (Budapest), Harsányi Lajos (Rábapatona), Harsányi Zsolt (Budapest), Havas István (Bu-

dapest), ifj. Hegedüs Sándor (Budapest), Herczeg Ferenc (Budapest), Hevesi Sándor (Budapest), Juhász Gyula (Szeged), Kállay Miklós (Budapest), Komáromi János (Budapest), Lázár Béla (Budapest), Madai Gyula (Budapest), Molnár Ferenc (Budapest), Nádányi Zoltán (Berettyóújfalú), Oláh Gábor (Debrecen), Petri Mór (Budapest), Pintér Jenő (Budapest), Porzsolt Kálmán (Budapest), Szathmáry István (Budapest), Szécsi Ferenc (Budapest), Szöllösi Zsigmond (Budapest), gróf Teleki S.-né, Szikra (Budapest), Vályi Nagy Géza (Budapest), Voinovich Géza (Budapest), Végvári, Zádor Tamás (Budapest).

Levelező tagok:

Gyallay Domokos (Kolozsvár), Gyalui Farkas (Kolozsvár), György Lajos (Kolozsvár), Jankovics Marcell (Pozsony), P. Jánossy Béla (Kolozsvár), Kristóf György (Kolozsvár).

Kültagok:

Balázs Árpád, Dvortsák Győző, Horvát Henrik, Jekkel Péter, Kiss Ferenc, Kisfaludi-Strobl Zsigmond, Lux Elek (Magyarország). — H. Glücksmann (Ausztria). — Aage Madelung (Norvégia). — Herbert Eulenberg, Ludwig Fulda, Hedwig Lüdecke, Philipp Aug. Becker (Németország). — Umberto Norsa, Emilio Pavolini, Ettore Jani, Franco Vellani-Dionisi, Silvino Gigante (Olaszország). — H. A. C. Beets-Damste, Jan Vreede (Hollandia). — Boleszlava Jarosevszka, Jan Dobrowski, Marian Zdziechowski, Adam Kozlowski (Lengyelország). — Mich. Arnaudoff, Fehér Géza (Bulgária). — K. E. Sööt (Észtország). — Karl Wilh. Schöldström, Fredrik Böök, Leffler Béla (Svédország). — Ottó Manninen, Larin Kyösti, Jaerventaus Arvi (Finnország). — P. Jose Olea, Enrique Diaz Canedo (Spanyolország). — Kemény György (U. S. A.). — Watson Kirkeconnel (Kanada).

A Petőfi Társaság alapítási éve: 1876.

Székháza: Budapest, VI., Bajza-utca 39.

A Társaság felolvasó üléseit (szeptembertől májusig) a Magyar Tudományos Akadémia üléstermében tartja.

A szerkesztő bizottság elnöke:

CSASZÁR ELEMÉR.

A bizottság tagjai:

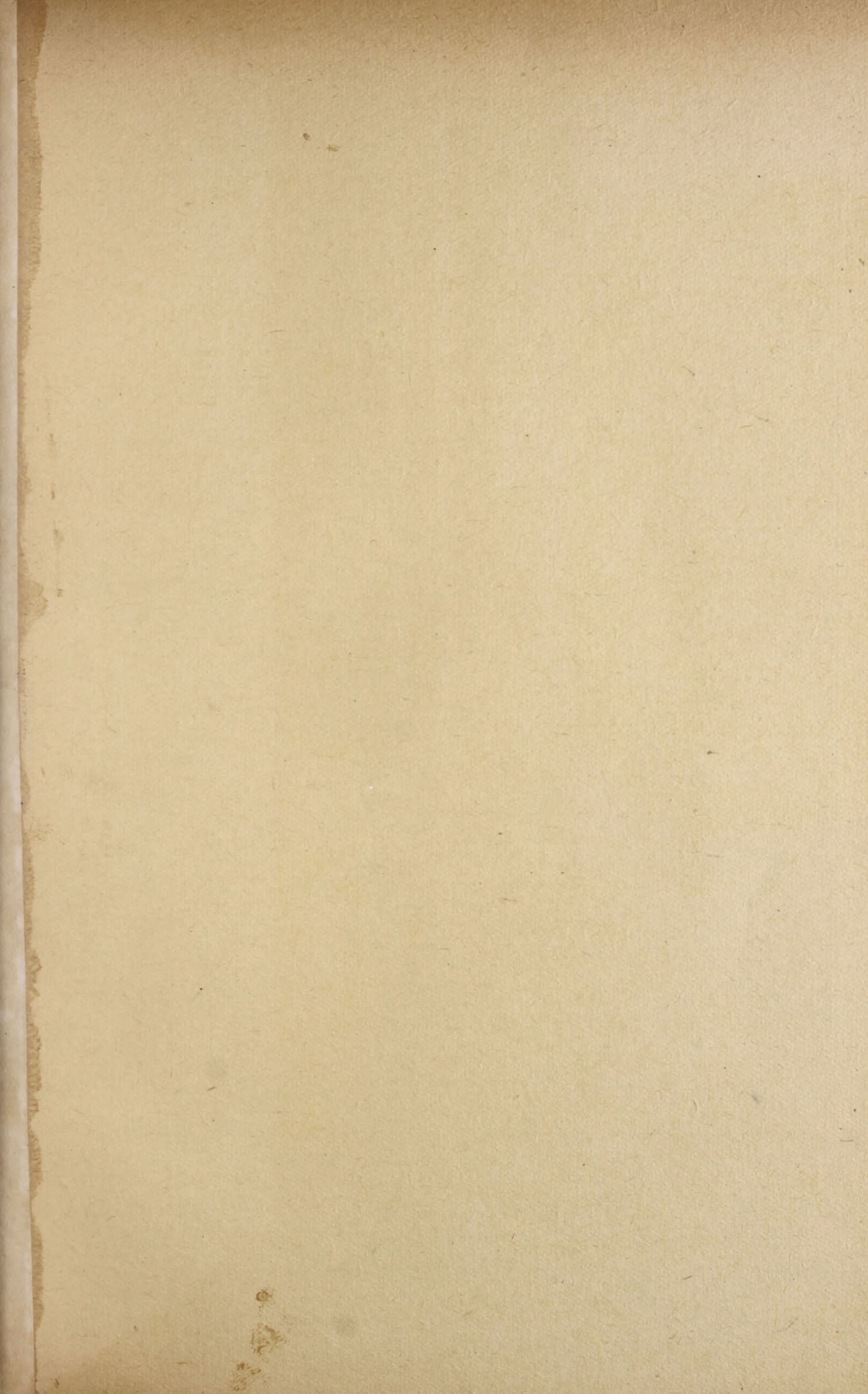
GÁSPÁR JENŐ, HAVAS ISTVÁN, LÁZÁR BÉLA.

A szerkesztésért és kiadásért felelős: **GÁSPÁR JENŐ.**

Szerkesztőség: Budapest, VI., Bajza-utca 39.

Kiadóhivatal: Budapest, VI., Andrásy-út 13.

Budapest Hírlap nyomdája. — Felelős vezető: Nedeczky László igazgató.

A PETŐFI-TÁRSASÁG

országos mozgalmat indított

a nemzeti irányú irodalom ujjáélesztésére.

Ezt a célt szolgálja, amikor a Petőfi-Társaság pártoló tagjai részére járó illetményköteteket nagy gondal válogatja össze, a magyar irodalom legjava terméséből.

1936. ÉVI ILLETMÉNYKÖTETEINK:

- Január: *Székely Tibor*: Bolgár Miklós ifjúsága I.
Február: *Székely Tibor*: Bolgár Miklós ifjúsága II.
Március: A Petőfi-Társaság Antológiája
Április: *Terescsényi György*: Merre van napkelet I.
Május: *Terescsényi György*: Merre van napkelet II.
Június: *Gulácsy Irén*: Förfeteg
Július: *v. Somogyváry Gyula*: És mégis élünk I.
Augusztus: *v. Somogyváry Gyula*: És mégis élünk II.
Szeptember: *iff. Bókay János*: Julika, a fiúk barátja.
Október: *Majthényi György*: Lizi I.
November: *Majthényi György*: Lizi II.
December: *Pekár Gyula*: A talizmán.

A köteteket kiadóhivatalunk:

Budapest, VI. kerület, Andrásy-út 16. sz. küldi el.

A Koszoru, a Petőfi-Társaság közlönye egy irodalmi évben négyszer jelenik meg: október, január, április és június hónapokban. Előfizetési ára egész évre 4 pengő.

A Koszoru kiadóhivatala: Budapest, VI., Andrásy-út 16. Távbeszélő: 1-266-83.

Felelős kiadó: Gáspár Jenő.

KOSZORÚ

A PETŐFI TÁRSASÁG KÖZLÖNYE

TARTALOM:

<i>Bán Aladár</i> : Az V. finn-ugor kultúrkongresszus irodalmi vonatkozásai. (Tanulmány.)	65	<i>Kállay Miklós</i> : Kertek árnya. (Költemény.)	97
<i>Szász Károly</i> : A galamb. (Költemény.)	70	FIGYELŐ : Új Petőfi életrajz. (r. r.) — A Nyugat jubileumára. (r-ő.) — „Tűzbe felét!“ (L. B.) — Széljegyzetek a magyar filmgyártáshoz. (G. J.) — A költő szerelme aprópérezre váltva (—ő.)	98
<i>Földi Mihály</i> : Magyar krónika. (Elbeszélés.)	73	IRODALMI TÜKÖRKÉPEK : (Herczeg Ferenc: Pro libertate. — Szász Károly: Cziprus. — Gyököcssy Endre: Vasárnapok — hétköznapok. — Bónyi Adorján: Hódítás.)	108
<i>Feleki Sándor</i> : Porszemek. (Költemények.)	84	A PETŐFI TÁRSASÁG ÉLETE	113
<i>Lázár Béla</i> : A műgyűjtés. (Tanulmány.)	85		
<i>Falu Tamás</i> : Pestre járók. (Költemény.)	90		
<i>Ifj. Hegedüs Sándor</i> : Michelangeló halála. (Dráma részlet)	91		

UJ FOLYAM
*
III. KÖTET
*
2. SZÁM

BUDAPEST
*
1937 JANUÁR
*
ÁRA 1 P

AZ V. FINN-UGOR KULTÚRKONGRESSZUS IRODALMI VONATKOZÁSAI

Írta: BÁN ALADÁR

A magyar nemzet már a honfoglalás óta szinte lázas buzgalommal kutatta eredetének titkait s nem találva egyéb útmutatásra, a nép ajkán élő hagyományokhoz fordult, s miként Anonymusból tudjuk, a hunokhoz kapcsolta származása történetének szálait. S ez alkalommal is bebizonyult, hogy a költészet sejtelmei gyakran rátalálnak azokra az igazságokra, melyekhez a tudomány csak később, fáradságos kutatások árán jut el. A népnek igaza volt, minthogy a tudomány mai állása szerint is a hun az ural-altáji — költői néven turáni — népesalád altáji ágának tagja volt, tehát tágabb értelemben egy-eredetű a magyarral. Az ural-altáji népesalád ugyanis, mint neve is mutatja, két ágra oszlik. Az altájihoz tartoznak a török-tatár és a japáni-koreai népek, az urálihoz pedig a finn-ugor és a szamojéd törzsek. Joggal nevezhetjük tehát a finn-ugorokat s így a magyart is uráli népeknek; ez az elnevezés, amellet, hogy szebb, költőibb hangzású, szabatosabb is, mint a szokásos „finn-ugor“ elnevezés, amely kizárja a nyelvészet és folklór szempontjából fontos népesoportot: a szamojédot.

Mióta a nemzet széles rétegeiben elterjedt ennek a több mint 5 évezredre visszanyúló dicsőséges eredetnek a tudata, egyre nő az érdeklődés legközelebbi rokonaink: a finnek és az észtek iránt. Ez érzelm fokozásának egyik legfontosabb tényezője a finn-ugor kongresszusok intézménye, amelyet 1921-ben, tehát másfél évtizeddel ezelőtt hitt létre finn tanfériak lelkesedése, kik a világháború után függetlenné lett finn és észti nemzet tanerőit az említett év júniusában közös tanügyi kongresszusra hívták össze Helsinkibe. Ezen a találkozózn, mely első volt a maga nemében, nagyérdemű elnökünk, *Pekár Gyula* akkori kultuszállamtit-

kár intézkedése folytán 5 magyar kiküldött, köztük csekélységem is, részt vett. A megnyitó ünnepen indítványoztam, hogy az eredetileg finn—észt tanügyi kongresszus programja bővítettessék ki s neveztessek el nemzetünket is felölelő néven. Ez indítvány következtében lett azután az időszakonként egybehívandó rokon találkozó névben és tartalomban finn-ugorrá.

A mult június hóban immár ötödször gyűltek össze, ez alkalommal Tallinban, Észtország fővárosában a finn, az észt és a magyar nemzet képviselői tanácskozni a közös kultúrfeladatok megoldásáról és az ősi hagyományok kultuszának fejlesztéséről. A Petőfi Társaság, amely mindenkor szoros viszonyban állt a néprokonsági törekvésekkel, ez alkalomra is kiküldötte képviselőit Falu Tamás tagtársunk és csekélységem személyében. Jelen tanulmányomban e nagy összejövetelnek, melyen több mint másfélezer finn, észt és magyar vett részt, csupán egyik, bennünket legközelebből érdeklő oldalát, a szépirodalmi óhajtom vázlatosan ismertetni.

A több mint 100 előadás között számban szerény helyet foglaltak el a szépirodalommal foglalkozók. Érdekes, hogy a 6 főelőadásból, melyből minden finn-ugor nemzetnek kettő-kettő jutott, magyar részről mind a kettő irodalmi tárggyal foglalkozott, míg a 2—2 finn és észt előadó gazdasági kérdéseket fejtegetett. Mi, magyarok fogtuk fel tehát a rokon közeli mibenlétét leghelyesebben, mivel a néprokonsági munkának, mint a Petőfi Társaságnak nemrég elhunyt nagynevű finn kültagja, Setälä Emil gyakran hangoztatta, elsősorban a szellemiek terén kell érvényesülnie, mert ezek kötik össze legszorosabban mind az egyéneket, mind a tömegeket a lelkiség mélyreható kapcsolataival. Nem csupán az anyagi előnyöknek van kézzel fogható hasznuk. Az életbevágó dolgok mindig a szellemiekből indultak ki s ami e kiindulást nélkülözi, többnyire múltó értékű. E szempontból bizonyára elsőrendű feladat a rokon népek irodalmi érintkezéseinek fejlesztése. Ebbe a gondolatkörbe kapcsolódott be Hankiss János debreceni egyetemi tanár előadása: „A magyar irodalom világ-helyzetéről.“ Kimutatta, hogy a nyugati népek már kb. egy század óta élnek érdeklődéssel fordulnak a finn-ugor népek irodalma felé. A magyar élet és a belőle fakadt irodalom és költészet — Petőfivel és Madách-csal élén — főleg exzotikumaival, azaz a nyugati népek szellemiségétől elütő tulajdonságaival vonja magára a figyelmet. S ezt a különálló, eredeti lelkiséget tekintve

mondja ki Hankiss, hogy a magyar, a finn és az észti irodalom megismertetése a nyugattal nemcsak a mi ügyünk, hanem a világé is.

Nekem jutott a szerencse, hogy magyar részről a másik főelőadást megtartsam „A finn-ugor népszellem teremtő ereje” címmel. Igyekeztem kimutatni, hogy az évezredek finn-ugor, azaz uráli örökségnek félreismerhetetlen nyomai maradtak fenn az e csoporthoz tartozó népek őshagyományjaiban, főképp a népművészetben és a folklórban s e hagyományok tanulmányozása és felhasználása eredeti szint és jelleget adhat a művészeti és költői alkotásoknak. Nálunk eddigelé csupán szórványosan mutatkozott e hagyományok hatása; így Zempléni Árpád Turáni Dalok c. gyűjteményében, Havas István Nyirfakisasszony c. bájos költői elbeszélésében és — legyen szabad felemlíteni saját művemet is — a Petőfi Társaság almanachjában megjelent verses elbeszélésemben, a Bűvös Nyílvesszőben.

A magyar irodalmi szemlélet jelentékeny dolgozatokat mutatott fel a kongresszus irodalmi szakosztályában is. *Falu Tamás* a magyar irodalmi társaságok, főképp a Petőfi- és a Kisfaludy-Társaság történetének és működésének rendszeres fejtegetését nyújtotta. Falu Tamásnak a kongresszusi sajtóban több költeménye is megjelent Sööt Edvárdnak, Társaságunk észti kültagjának kongeniális fordításában. Különösen nagy tetszést aratott aktuális költeménye az észti—magyar testvériségről, mely ekképen szól:

EMLÉKEZEM...

Emlékezem, a boldog gyermekkorban,
Ha kertünk fölött megdördült az ég,
Anyánk ölébe hajtottuk fejünket
És ő ránk tette őriző kezét.

Rengett a föld, vad villámok cikáztak,
Vihar fütyölt kicsi házunk felett,
De megnyugodtunk, mert fölöttünk
állt a
Villámhárító anyaszeretet.

Most így vagyunk mi, magyarok és
észtek,
Míg a világon minden elborult:
Alázatosan meghajtjuk fejünket,
S vigyázz reánk közös anyánk: a mult.

Falu Tamáson kívül még két magyar tartott előadást ebben a szakosztályban. *Csekey István* e. tan. „Liszt Ferenc ikonográfiaja“ címen és *Virányi Elemér*, a jeles nyelvész „A finn-ugor néprokonsági eszme az irodalomban“ címmel. Felolvasásában lelkiismeretes gondnal és kiváló esztétikai érzéssel vette szemügyre mindazon számottevő alkotást, amely Finn-, Észt- és Magyarországon a rokonnépek irodalmáról megjelent.

A felolvasó üléseken kívül volt még egy kimagasló alkalom, amelyen a fajrokonni érzésből támadó költészet hangot talált. Ez a fényes sikerű megnyitó ünnepség volt. Itt az államfő, Páts Konstantin vezetésével megjelentek a kormány tagjai, a hadsereg vezetői és általában az észt közélet kiválóságai. Nem foglalkozhatom most az ott elhangzott és ránk, magyarokra szerfelett érdekes beszédekkel, csupán a szorosan vett költői hangokat idézem fel. A kongresszusra összesereglett finn és magyar testvéreket az ősz költő, a már említett Sööt E. köszönté hexaméteres versével, mely fordításomban magyar nyelven is bemutatásra került:

FINN ÉS MAGYAR TESTVÉREINKHEZ

Ósi korok mélyéről szól a vér szava hozzánk.
 Megzendült most is, hogy déli s északi törzsek
 Hős Kalevek várába siessenek ünnepet ülni.
 Hozva nekünk örömet, kedvet s bátor bizodalmat.
 Egy tőből eredénk a sorsnak rendeletéből,
 Légyen a gond s öröm is hát egy testvéri szívünkben.

Sziklavidéki rokon, te jövé az ezertavú honból
 Most is a tengeren át, mint akkor, a vészes időben,
 Amikor kockán forgott a mi nemzeti létünk.
 Téged hitt ajakunk bajtársul a harc mezejére.*

És te, déli rokon, napfényderítette vidékről
 Eljöttél a dalok, rózsák sugaras mezejéről,
 A viruló rétek s termékeny kertek öléből:
 Szétdarabolt, hősvér-áztatta csonka-hazádból...

Megvan mindenikönknek a gondja, mitől szíve vérzik!
 Ám ez légyen a jelszó: „Küzdj és bátran előre!“
 Kebledben van a nap s onnét int fénye jövődek.

Jöttünk, hogy szíveket leljük, lelkekre találjunk,
 Összegyülénk célt tűzni elénk, kijelölni utunkat
 S együtt gyujtani isteni fényt vezetőül egünkre!

* Észtország függetlenségi harcában, 1919-ben, a finnek is résztvettek.

S most kénytelen vagyok ismét magamról szólni. A rendező bizottság mindjárt az államfő beszéde utánra helyezte szerény költeményemet, mely az uráli vagy tulajdonképpen az özszes turáni népek sorsát jellemzi fővonásokban, énekelhető formában s ezért Jürgenson, a jeles észt zeneszerző meg is zenésítette. A verset Manninen Ottó egy. tanár, Társaságunk kültagja, a jeles Petőfi- és Arany-fordító ültette át finnre, észt fordítását pedig Ants Oras tartui e. tanár készítette. A három nyelven elszavalt vers a következő:

URALIAK HIMNUSZA.

A zord Ural kopár tövétül,
Évezredek sötét ülébül
Népraj kelt útra egykoron,
Át ismeretlen tájakon.
Vésszel, viharral szembeszállva
Elszéledt a nagy világra,
S Észak, Nyugat, Kelet terén
Hont szerze néki hős-erény.

És tőle népek származának,
Turáni törzsön zsenge ágak,
Kik sok kemény csapás alatt
Pátrán megállták sorsukat.
Dolgoztak és hullatva hó vért

Harcoltak szebb, dicső jövőért,
S ápolva lánglelkük tüzét,
Fényt szórtak a homályba szét . . .

S most győzelemben vagy leverten,
Hatalmi polcon vagy bilincsben,
De tiszta szívvel mindegyik
Buzgón ekép fohászcodik:

Ős Istenünk, kinek hatalma
A küldetés útját kiszabja,
Add, hogy fajunk mindenkoron —
Fenkölt érzésbe gazdagon —
Küzdhessen szent eszményekért:
Világüdvért és nemzetért!

A kongresszus lezajlása után átkeltünk Finnországba s itt a Petőfi Társaság nevében Falu Tamás és csekélységem lélekemelő ünnepség keretében, magyar nemzeti színekkel ékesített koszorút helyeztünk a finnek Homéroszának, Lönnrot Illésnek szobrára. Hasonló kegyeletes aktus folyt le Tartuban, az észt Athénben, a Kalevipoeg szerzőjének, Kreutzwald Frigyesnek sírjánál.

Megállapítottuk, hogy a turáni népeket a kíméletlen sors kegyetlen kézzel szórta szét Európa s részben Ázsia mérhetetlen térségein, s még az egymáshoz legközelebb lakó finn és észt nemzetet is a tenger hullámai s egy óriási, idegenlelkű nép tömegei választják el egymástól. Ám e magukra utalt népekben a tudomány igazságának fényétől fölébredt a közös származás, az ősrökonság tudata s az ennek nyomán támadt eszményi vágyódás egymás után. S ezt az érzést nem zavarja az érdekek összeütközése. E kicsiny, nehéz helyzetben élő nemzetek nem ontják egymás vérért testvérhareban, mint azt más népesaládok tagjai

teszik. Az Ural béreceitől messzire sodrott népek árva testvéreként csak néha-néha találkoznak, mint az ész hitregében Hajnal és Alkonyat (Koít ja Ámarik), az örök jegyespár, kik kezét nyujtanak egymásnak a nappalal egybeolvadó pillanatnyi szent-iváni nyáréjen, egy tiszta szellemi ölekezésben egyesülve, hogy azután ismét szétmenjenek az élet küzdőterére. De lelkükben több lett a szép emlék, a vigasztaló remény s új hurok pendültek meg szívük hangszerén, melyek erősbülten zengik tovább a messze vetődött testvérek szeretetének egymás után epedő dalmát!

A galamb

— Poe Edgar „Hollójá“-nak ellenképe —

Írta: Szász Károly*

*Kis szobámba' néma éjen
Ültem elmerülve mélyen —
Megbűvölt egy szent varázs.
Nyílt ablaknál szenderegtem —
És egyszerre künn a kertben
Nesz hallik, mint szárny ha rebben —
Ily sötétben mily csodás...
— Rút bagoly talán — mi más? ...*

*Engem, gyászba' járva-elve
— Az első tavasz se telt le —
Nem vigasztalt semmi sem —
Sűrű, forró könnyben áztam,
Enyhülést hiába vártam,
Bánatom' magamba zártam,
Érted, elhalt hitvesem,
Kit nem látok sohasem.*

* Szász Károly legújabb verseskönyve „Cziprus“ címmel most jelent meg. Ebből a könyvből közöljük ezt a szép költeményt. A költemény alatt a következő megjegyzés olvasható: „Ez az igénytelen parafrázis világért sem jelenti azt, mintha versenyre kívánna kelni a híres amerikai költő világ-irodalmi remekével — csak a kétségbeesés hitetlensége mellett meg akarja szólaltatni az öröklét biztató hitét, a gonosz sötét holló mellett a szelid fehér galambot — a Sátán mellett a Szent Lelket.“

*Am szobám nyílt ablakán át
A szárnyak gyors csapkodását
Mindig jobban hallok — és
Már-már szinte megremegtem,
S bárha búmat nem feledtem,
Fölzavarta méla lelkem'
Ez a titkos rebbenés —
Mert erőm már oly kevés...*

*Aztán csend lett újra — és én
Az elnémult éjbe nézvén
Kissé nyugodtabb valék —
Mert mint hogyha most szememre
Ülne álom könnyű terhe,
S én mosolygó hitvesemre
Boldogan tekintenék...
De üres volt ott a lég,*

*Am erősbül a zaj újra —
S mintha nyílnék Eg kapuja,
S onnét jönne most a hang...
És szobámba bérepülve
— Tán az Isten volt, ki küldte —
Íróasztalomra üle
Egy kedves fehér galamb —
Ég követje itt alant.*

*Gondolám, ez tán vigaszt hoz,
S én, leülve asztalomhoz,
Rá tekinték melegen —
S mintha rám néző szemébe'
Érző lélek lángja égne,
S ajka is nyílnék beszédre
— És hangját én úgy lesem,
Ülvén szembe ő velem.*

*Oh, ha e madár valóba'
Isten hírhozója vóna,
És azért van itt talán:
Hogy míg én e néma házba'
Égve búba', élve gyászba'
És gyötrődve szörnyű lázba' —
E sötét, bús éjszakán
Várjam, hogy a nagy talány.*

*A mi semmit el nem árul
A rejtélyes túlvilágrul,
Fejtessék meg általa.
„Szólj, madár! Oh, nyisd meg ajkad'.*

Látod, lelkem vágyva hallgat,
Izgatottan csüggve rajtad —
Él-e, mondd, ki meghala?!...“
S csendül a galamb szava:

„Mindörökre!...“ „Légy úgy áldott,
A ki szóddal így megváltod
Szenvedéstül lelkemet!...
Mint egykor képedbe' szálla
Isten Lelke, szent Fiára,
Úgy jössz most kedves madárka,
Elhagyván a mennyeket,
Vigasztalni engemet“.

Él tehát hű, drága szépem
Oda fön­n a fényes Égben,
Porlik teste bár alatt —
Így akkor hát van remény is,
Hogy meglátom újra én is,
S egyesülük véle mégis!...
„Így lesz-é ez? Mondd, galamb!“
„Mindörökre!“ ... szól a hang.

Aldva légy, Isten szent Lelke!
Szívem csordultig betelve
Boldogsággal — s üdvre kész.
Bánatom' öröme váltád,
Már szemem a mennybe átlát,
Földi gyásznak sűrű fátylát
Szétszakítja égi kéz,
S mindörökre megigéz.

...Most a hajnal a sötétbe
Rózsaszín palástba lép be
— Meghasadt az ég alul —
S én, tekintve a madárra,
Érzem, nem maradtam árva,
Most már nem ragadja szárnya
— Úgy küldé hozzám az Úr:
Mindörökre vigaszul.

És a nap mikorra felkelt,
S én köszönhetém a reggelt,
Szívem hálával teli —
Érzem, Ég követje híven
Megmarad mellettem itt benn —
S hogy hűséges társát szívem
Síron túl is megleli:
Mindörökre hirdeti!...

MAGYAR KRÓNIKA

Írta: FÖLDI MIHÁLY

Deres József 1912 július 8-án született erdélyi földön, a Csiki havasok alján, nagy fehér faluban, ahol a kis kertes, napos házak úgy gyülekeznek a templom köré, mint csibék az anyjuk köré. Két esztendő korában, egy forró augusztusi napon, apja, Deres Ferenc csendőrőrmester oly hevesen és hosszan szorította mellére, hogy rémülten és szepegve kapkodott az anyja felé. Mikor felocsudott a rémületéből és meg tudta kérdezni, hogy miért szúrta meg arcát apja vastag bajusza és egyáltalán hova távozott el az apja, olyan választ kapott, amelyet teljes jelentőségében nem fogott fel. Azt hallotta, hogy kitört a háború és apja elvonult az oroszok ellen. Nem is értette, miért sír, kesereg oly sokat az anyja; hát ha háború van, akkor apja győzni fog és sorra leteríti mind az oroszokat és az összes ellenségeket . . . nem is tarthat sokáig az olyan háború, melyben az ő bajuszos, hatalmas, mélyhangú, kardos és puskás apja résztvesz és rendet teremt. De csak tél követte az őszt, a nyár elolvasztotta a havat a templom tornyáról és a mezők kibuggyanó zöldjéről, aztán megint őszi ködök ereszkedtek az udvarra, ahol kutyája és macskája társaságában homokból, sárból, kőből és szalmából Jóska házat épített, az őszt megfagyasztotta a tél, a telet felfalta a nyár, négyszer lombosodott az eperfa az ablakuk alatt, négyszer hullajtotta el levelét, míg végül nevéhez méltón, megderesedve, megfehéredve és megrokkanva hazatért a háborúból Deres Ferenc. Jóska anyja megint sírt, csak most hangosabban és örömében, símogatta-ápolgatta Jóska apját, kedves ételeit főzögette elcsöndesedett, szomorkásan mosolygó urának, aki a térdére ültette Jóskát és unszolására elmesélte, napról-napra elmondta a nagy háború történetét, ahogy ő látta, ő szenvedte végig orosz mocsarakban és olasz kavernákban, ahol az első peretől az utolsóig vitézül küzdött a magyar, minden csatában győzött és mégis borzalmas éjszakába hanyatlott. Jóska nem tudott betelni a valóság meséivel; minél többet hallott, annál szomjasabb lett, minél többször ütötte meg fülét ugyanaz a szó, annál rejtélyesebben hatott rá, annál nyugtalanabban kereste, fürkészte értelmét. Azt mondja apja, hogy világháború. Hát miért van háború a magyar ellen? A magyar az olyan, mint ő meg az apja. Miért indítanak háborút ellenük, kinek vétettek, miért üldözik, miért

akarják megölni őket? Azt mondja apja, hogy világ... világháború. Ki az a világ, hol van és milyen? Túl a falun, túl Marosvásárhelyen, túl Kolozsváron, még Budapesten és a Kárpátokon is túl... ott kezdődik a világ és az mind ellenség? Addig unszolta apját, míg az térképet mutatott neki... hiszen most már ügyis iskolába jár majd, értse meg... itt vannak ezek a színes foltok, sárga, rozsdás területek, földek, meg kék vonalak, folyók, piros görbületek, határok... ezek itt országok, földrészek, tengerek, ez itt Európa, az ott a tenger, az már Amerika, emitt meg Ázsia... ez a világ... de hát ez mind ellenség?... A nedvesedő udvaron, az ősülő fák, hervadó virágok közt Jóska most már nem házat, hanem apja mosolygó társaságában meg kutyája és macskája figyelő jelenlétében térképet, térképet meg világot, világot épített sárból, kőből, szalmából, világot, melynek Oroszországa és Európája, Ázsiája és Amerikája van, világot, mely felfoghatatlanul nagy és rejtélyesen ellenséges, világot, amely... hamarosan, egy újabb, különös, megdöbbentő napon levette a szép egyenruhát az apjáról és megfosztotta a kenyerétől. Ezt sem lehetett teljesen megérteni, csak látni lehetett, hogy a világ, az ellenség közelebb jött, most már nincs olyan távol, mint a térképen vagy az udvaron, most már láthatatlanul és (szinte észrevétlenül idegyülekezik a házuk köré, beszívárog az udvaron... csak hallja, hallja, de nem érti, apja magyarázza, halkán és elkeseredetten magyarázza sápadt és reszkető anyjának, hogy most már nem lehet csendőr. nem veszik át az új világba, elküldik, tegyen amit akar, de nincs kenyere, nincs munkája, mások már itt az urak. A világ, az ellenség most betelepedett a házba is. Mintha sűrű fekete posztóval vontak volna be mindent, halk és gyászos lett az életük; hihetetlen dobok peregtek, kísérteties trombiták keseregtek; apja nap-hosszat ül egy helyben, anyja szédülten támolyog, még a kutya is behúzta farkát, eloldalgott a sarokba és hosszan nyög; bevonult a házukba valaki, valami, ott trónol láthatatlanul és sanyargatja őket.

Elviselhetetlenül hosszú ideig tartott ez a szorongó állapot, ez a panaszkodás, elkeseredés, várakozás; a tél megint havat rakott a toronyra, a tavaszi fény újból elolvasztotta a havat, akkor Jóska apja azt mondta, hogy tenni kell valamit, tenni kell valamit, mondta, sóhajtott éjszaka, napközben, el kell kezdeni valamit, így nem élhetnek tovább, apja meg anyja órákhosszat tárgyalt, susogott, sírt, pörlekedett, hol az apja, hol az anyja

rohant el hazulról, néha mind a ketten elmaradtak, végül egy reggel emberek jöttek, idegen emberek, akiket sohsem látott, magyarul beszéltek ugyan, de félelmetes volt a tekintetük, a hangjuk, nézték a házat, az udvart, földet, elmentek, néhány nap múlva visszatértek és addig alkudoztak, míg a hétéves kis Jóska megértette, hogy neki, az apjának meg az anyjának el kell innét menni, mert eladták a házukat, földjüket, mindenüket, pénzt számoltak, idegen új pénzt, sok-sok papírpénzt, bankjegyet tettek az asztalra és ott kellett hagyni a házat, melyben laktak, meg azt a másik kis házat az egész világgal, melyet Jóska az udvaron épített és elindultak egy másik faluba, meg egy harmadikba és városban is jártak és mindenütt munkát és kenyeret kerestek. Kerestek, de ritkán találtak. Volt, hogy kocsmában, volt, hogy mézárszékbén dolgozott az apja, néha valamelyik hetivásáron cepekedett, egyszer két hétig egy bútorszállítónak segédkezett, a vasútnál is felfogadták néhány hónapra, de hosszabb ideig sehosem volt alkalmazása, falvakon és városokon vonultak át és Jóska hasztalan vágyódott vissza a házukba, hiába faggatta apját, anyját, mikor mennek már haza, mikor veszik már vissza a házukat, csak bolyongtak egyre tovább, fogyasztották a vagyunkájukat és egyre távolabb húzódtak az otthonuktól. Akkor nagy elhatározás fogamzott meg Jóska apjában, Deres Ferencben. Azt mondta, ki kell vándorolni. El kell menni egy olyan világba, ahol béke és munka van, ahol megbecsülik az embert akkor is, ha magyar. Jóska aggódva figyelte, hogy apja meg anyja izgatottan fontolgatják a tervet, megint nézegetik a háborúból hozott térképeket, számolgatnak, irodába járnak, idegen emberekkel tárgyalnak és egyre sűrűbben hallotta ezeket a szavakat: Európa... Amerika... világ... Amikor a legizgatottabbak voltak, elindultak. Csomagjaikkal egy vasúti állomásra meneteltek, ebédidőtől majdnem éjszakáig vártak egy vonatra, összebújtak és egymásra dülve aludtak hajnalig, akkor felkeltették őket, egyenruhás emberek vizsgálták mind a hármukat és mindenféle kérdésekkel faggatták apját, végül elhagyhatták a vonatot és zavartalanul várakozhattak egy másikra. Így éltek néhány napig. Egyik vonatról a másik vonatra költöztek, idegen padokon és állomásokon kenyeret, szalonnát, hurkát meg almát ettek s mire elfogyott a hazai kenyér, eljutottak a tenger mellé, nagy kikötőbe, ahol megint sokáig, több napig vártak, míg beengedték őket a hajóra. Apja azt mondta, hogy a víz, melyet lát, az a tenger, a hajó, me-

lyen utaznak, olasz hajó, az országot pedig, ahova igyekeznek, Braziliának hívják. Jóska sokáig azt hitte, hogy apja tévedett és Brazília nincs a világon, mert múltak a napok, folyton nőtt, dagadt a víz, sok idegen világba érkeztek, de egyik sem volt Brazília. Mért kell ebbe a titokzatos Braziliába menni, mért nem lehet otthon maradni? Kiderült azonban, hogy mégis van Brazília, egyszer mégis elhagyhatták a hajót, pedig már kezdett megbarátkozni vele, partraszálltak egy olyan mozgalmas, lármás kikötőben, ahol ijesztő arcú emberek futkostak... ijesztőek voltak, mert fehér embereken kívül sápadt, barna és sötét feketebőrűek is mutatkoztak, kiabáltak... apja azt mondta, hogy ezek indiánok és négerek. Nem volt idő a nézelődésre, nem lehetett megkérdezni, ki az olasz, ki a német, ki a portugál meg a mestic és a kreol, mert apja egyre nyugtalanabbul magyarázta, hogy sietniök kell, fogytán a pénzük, gyorsan meg kell találniok régi barátját és fegyvertársát, Cseresznyés Pistát, aki még a háború előtt vándorolt ki ide és biztató leveleket küldött. Néhány napig megint vándoroltak, gyalog, kocsin, vonaton kutatták Cseresznyés uramat, míg végül megtalálták egy kávéültetvényen. Megörültek egymásnak, hajlékot kaptak, kipihenték magukat és Cseresznyés uram azzal bízta őket, hogy bár ott náluk is válság rágja most az életet, mert túlságosan sok a kávé, annyi már, hogy termelni sem érdemes, amit meg termelnek, azt jobb elégetni, mint eladni, majd csak talál munkát az ő édesegy felebarátjának, akit mindig szívesen szeretett. Talált is, de nem ott az ő környékén és nem a kávéültetvényeken, mégcsak nem is a gyapottermő vidékeken, hanem messze tőle egy higanybányában, amelyről hallotta, hogy munkásokat keres. Ideirányította barátját és családját, bőven ellátta őket elemőzsiával, tanáccsal, kevés útipénzzel is, még ajánlólevelet is adott annak a németnek, aki ott a gyárban fel fogadja a munkásokat, mert hogy az a német azelőtt szintén kávé volt itt a szomszédjában. A német, a maga módján, barátságosan megvizsgálta és fel is fogadta őket, mert mindaketten, Jóska apja is, anyja is munkába álltak. Munkába álltak és négy év alatt meg is haltak. Előbb Jóska apja halt meg higanymérgezésben braziliai életük harmadik esztendejében, egy év múlva pedig követte Jóska anyja, Deres Ferencné, született Pattantus Rozália, boldogult Pattantus Gergely szabómester egyetlen leánya.

A tizenkétéves Deres Jóska, aki már iskolába is járt és egészen jól megtanult beszélni új környezetének nyelvén, néhány napig kint tartózkodott a temetőben és hol az apja, hol az anyja sírjánál ácsorgott, üldögélt. Nézte-nézte a friss domborulatot, a fakereszteket és megint csak nem értette, amibe pedig már kezdett beletörődni, hogy mit kerestek itt, miért jöttek el hazulról, miért vonultak ki a világba, melyről már annakidején a háborúból megtanulhatták, hogy ellenség. Nézte a sírokat és eszébe jutott az elhagyott ház, a régi udvar, az eperfa és az udvaron a kis ház, amelyet sárból, szalmából, kőből építgetett és hirtelen otthagytott, mielőtt befejezte. Oly világosan látta a falakat, orra oly tisztán szagolta az otthon illatát, az eperfa levelének susogása oly édes zenével csapódott a fülének, hogy néha kinyújtotta kezét, mert meg akarta fogni a fát, a falakat, a feledhetetlen bútorokat. Hozzádörgölözött a kutyája, kényesen rányávogott fehér macskája. Itt van, itt van minden a közelben, idehallatszik a templom harangja, kertjük virágillata az orrát csiklandozza és arcába fúj a csiki havasok hűvös szele. Mit keres itt? Mért nincs ott? Alom, hogy itt van, fojtó, kínzó álom... nem igaz, hogy elvándoroltak, nem igaz, hogy apja, anyja itt fulladozik a földben... mi közülük ehhez a földhöz, a bányához, a higanyhoz, a félelmetes négerkekhez, a parancsoló németekhez, az idegen portugálokhoz... álom mindez, a valóság ott van, ott, kéznyújtásnyira, a csiki hegyek alján, a fehér faluban, a templom alatt. Ébredj fel Jóska, menj vissza a valósághoz... s mintha valóban álmodnék, elindult az eperfa irányában. A temetőből a kikötőbe jutott, a forró éjszakában ott szimatolt az érkező, induló hajók közt, hajnalban fellopózott egy német teherhajóra, melyről azt hallotta, hogy Hamburgba igyekeznek, — elbújt a mentőcsónakban. Reggel megtalálták, a kapitány elé vezették.

— Ki vagy és hogy kerülsz ide? — kérdezte szigorúan a kapitány.

Megmondta. — Deres Jóska vagyok, kapitány úr, magyar fiú, hazamegyek.

A kapitány nem büntette meg, lapátot nyomatott a kezébe és beállította a fűtők közé. Dolgoztatták, de adtak neki enni és egyszer sem ütötték meg. Hamburgban partra tették; megköszönte szívességüket, búcsút is intett a kapitánynak, akit megszeretett, majd rögtön elindult gyalog Németországon, Ausztrián át a régi ház felé. Rongyosan és kimerülten érkezett a házuk elé,

felnézett az eperfára, bekukkantott a kerítésen, majd nekibátorodva benyitott az udvarra. Ekkor idegen, soha nem látott kutyák rohantak rá a ház mögül és megállásra kényszerítették. Hangoosan, többször köszönt... dícsértessék! dícsértessék!... mondta... hívta a gazdát, a kutyák éktelenül ugattak és toporzékolva körülugrálták, míg ki nem jöttek az emberek a házból és rá nem kiabáltak. Ekkor rémült csak meg igazán. Soha nem látott emberek olyan idegen nyelven szóltak hozzá, hogy egy szót sem értett belőle. Álmodik? Most Brazília dobbant elé, Santa Cruz és Rio de Janeiro, a kávé és a higany, a néger és az indián, a mestic és a kreol s egyszerre jobban értette a portugált ennél az idegen szónál, amely gyanakodva, ingerülten, ellenségesen zúdul rá. Ott a valóság, ez az álom? Zavartan magyarázkodott.

— Kérem, én Deres Jóska vagyok, itt születtem ebben a házban, ez a ház a mienk... itt hagytam az udvaron a kisházamat... hazajöttem, meg akartam nézni, itt akarok maradni, jut itt hely nekem is... az édesapám Deres Ferenc csendőrőrmester...

Sokáig nem magyarázkodhatott, mert folyton csak küldözgették, kézzel-lábbal mutogattak a kapu felé, hogy menjen, csak menjen, nincs itt semmi keresni valója s mert nem akart távozni, csendőrnek adták át, három vékony csendőrnek, akik, miután két napra lezárták és egy napig eredménytelenül vallatták, úgy határoztak róla, hogy átkergetik a határon. Csodálkozott, de mikor már-már kétségbeesett, azt mondta magának, hogy mindez nem valóság, csak álmodik és hamarosan megpihenhet az eperfa alatt. Mindenfelé faggatták és iratokat kértek tőle. Azt mondta, nincs irata, sohasem volt. Azt mondták, igazolja magát.

— Szívesen, — felelte. — Deres Jóska vagyok, magyar fiú, apám Deres Ferenc csendőrőrmester, meghalt higanybajban, Braziliában.

Azt mondták, menjen haza.

— Haza akarok menni.

— Braziliába — felelte egy hivatalnok.

— Nem, kérem, haza, a falumba.

— De ha már Braziliában élnek a szülei?! — felelték felelősségrevonó hangon.

— Nem élnek, kérem, mert meghaltak és Brazília nem az én hazám. Oda szeretnék menni, ahol születtem, ott szeretnék élni.

— Hát mért nem mégy?

— Mentem, de elzavartak.

A hivatalok nem boldogultak vele, ő sem a hivatalokkal. Igazolni semmit sem tudott, sem Braziliát, sem a csiki falut, az eperfát épp úgy nem hitték el neki, mint a higanygőzt, bosszúságot, kényelmetlenséget okozott, zavart keltett... próbáltak segíteni rajta, de vagy nem fogadták be, ahol el akarták helyezni, vagy ő nem tudott megmaradni, ahol megszánták... úgy látszik, mondta magának, mégis csak most álmodom, az a torony, az a falu, az a ház, az az eperfa, az az álom és ott Braziliában, ott van a valóság. Egy júliusi napon, július nyolcadikán, a születésnapján oly nyugtalanná vált, hogy megint útra kelt. Elgyalogolt Ausztriába, onnét Németországba, a hamburgi kikötőben vizsgálgatta néhány napig a hajókat, aztán fellopózott az egyikre, elbújt s csak másnap, a nyílt tengeren jelentkezett. Ezúttal meg is verték, de a tengerbe nem dobták, hanem elszállították Braziliába, ahová éppen jókor érkezett... az utcákon a forradalom tüze csorgott, a hegyekben a háború füstje gomolygott, a falvak közt csapatok és ágyúk száguldtak... Jóska felesapott katonának. Azt mondta, huszár akar lenni, huszár is lett, két esztendeig az is maradt és vitézül harcolt mindenki ellen, akiről azt mondták neki, hogy az az ellenség. Kétszer sebesült meg; egyszer a karját lőtték át, egyszer a jobb tüdejét, de komoly bajt egyik golyó sem okozott. Kár, gondolta két esztendő múltán, hogy véget ért ez az amerikai háború... mert most megint elködösödik szeme előtt a világ, úgy érzi, hogy megint édes illatok nőnek az orra alá, megmozdul lába alatt a föld, megint csak mehetnékje van, megint csak haza kellene menni, haza, az eperfa alá. Huszárból tengerész lett és egy kék testű, sárga kürtű hajón majdnem az egész világot behajózta... eljutott Japánba, botorkált Sanghainban, dalolt Tangerben, táncolt Honoluluban, égette déli tengerek napja, dermesztette északi földek szele, csak egy országban nem kötött ki a „Jóreménység“ nevű hajó, abban az országban, ahol az elhagyott ház évről-évre forróbban, bódítóbban, sápadtabban, egyre fehérebb zászlóval integet, hívogat. Egy augusztusi napon olasz partot ért a Jóreménység, a sós levegőbe most már elviselhetetlen ízeket kevert az otthoni eperfa... Jóska elhagyta a hajót, átsuhant a határokon, rohant a fehér ház felé... éppen jó időben!... mert éppen soroztak és Jóskát is elvitték katonának Románország fővárosába, Bukarestbe, ahol öt hónapig szolgált, míg át nem szökött néhány tábla közt, kanyargós utakon, ferde ösvényeken, melyeket határnak hívnak... másodszor érkezett a test-

vérei közé, másodszer fogadták szeretettel és hivatallal... és a hivatalban megint kérdezték, mi a neve, mi az apja neve, mi az anyja neve és mikor született és hol született?... ám, ha ott született, ahol született, akkor román állampolgár, de ha ott szolgált, ahol szolgált, akkor brazíliai és a katonakönyve tanúsága szerint Braziliába szállítandó, a tengerészkönyve tanúsága szerint a Jóreménység nevű hajóra irányítandó...

— Testvérek, — kiáltotta ekkor és összedobálta az iratait — egyszer az volt a baj, hogy semmi iratom nem volt, most meg látom, az a baj, hogy sok az iratom... de ne nézzétek a betűt, a betű elküld, az egyik amoda, a másik emide, a szívet nézzétek, a ti szíveteket, meg az én szívemet... azt hallgassátok, az mit beszél!

— Jó ember, — magyarázták a hivatalban — nem szívtelen emberek ülnek itt, de az életben nem lehet mindent úgy elintézni, ahogy a szív kívánja... törvény is van, a törvény pedig néha erősebb a szívnél.

— Hát mit mond a törvény? — kérdezte kétségbeesetten.

— A törvény megkérdi, — mondták — hova való, milyen illetőségű, aztán...

— Aztán, — kiáltotta — ha az a hely ide illetékes és mégis odavaló, akkor az ember, aki idevaló és oda illetékes, akkor az ember mit tegyen és hova menjen?

Hát bizony úgy alakult a sok tárgyalás, hogy Deres József magyarországi — romániai — brazíliai magyar, délamerikai tengerész, brazil és román katona, megint csak felkapaszkodott a rakodómunkások közt egy hamburgi hajóra, megint csak Brazília felé vándorolt, de ezúttal már borús kedvvel, zaklatott lélekkel. Nem értette, nem tudta felfogni az ügyeit. — Magyar vagyok, — magyarázta mindenfelé — magyar akarok lenni — bizonygatta a tengerészeknek, még a kapitánynak is — és az egész világ beleszól abba, hogy ki kicsoda és ki mi lehet és hol élhet? Mért? Mért ellensége a világ az embernek, mi jogon veszik el a szülőhelyét is, mért nem engedik haza?

Mért nem engedik haza, mért nem élhet ott, ahol akar, mért lökdösik, úzik, hajtják, — faggatta most már csillapíthatatlan kíváncsisággal és robbanó dühvel az embereket a hajón és az embereket a brazíliai parton. — Feleljen kérem, — állított meg egy szakállas férfit az utcán — beleszólok én az ön életébe? — Feleljen kérem — vallatott egy fehérsapkás urat, aki gépkocsi-

jához támaszkodott — kérdem én öntől, hova utazik? — Igazam van! — kiáltozott, — igazam van és mi közöm hozzá és mi közük hozzá és oda megyek, ahová akarok és ott élek, ahol akarok és velem senki sem rendelkezik és engem nem lökdösnek ki többé a házamból.

Igy kiabált és fenyegetődzött, míg megint el nem jutott a kikötőbe és ismét el nem bújt az egyik hajón. Ott meghúzódott és rettegetve figyelte az embereket, akik mind az ellenségei. Mikor felfedezték és megbüntették, nyugtalanul pörlekedett és szaka datlanul fenyegetődzött. — Nézzétek a csillagokat, — mutatott a kék égre — minden csillagnak helye van és a saját helyén ragyog. Az ember is csillag, a magyar ember is csillag és Isten a magyar csillagnak is helyet adott az égen, ki fosztja meg az égtől a magyar csillagot?! Adjátok vissza az eget, adjátok vissza a földemet, a házamat, a levegőmet, mert nem veheti el ember azt, amit Isten adott!

A hajón is, meg a kikötőben is, ahova érkeztek, ujjal mutogattak rá. — Itt van az ember, akinek nincs papírja, mondták róla és feltartóztatták. Be is zárták és vallatták és tárgyaltak róla. Egyik ország hivatala a másiknak ajándékozta, csak saját-magának nem adták vissza. Ekkor már haragudott, szelíd kék szemére szürke és piros ködök borultak, hosszú gesztenyebarna haja az arcába hullott, becsületes és eddig csak kérésre nyúló keze ökölbe szorult. Döngette a falat, rázta börtönének ajtaját, megtámadta közönyös vagy gúnyolódó őreit. Ellökte az ételt, felborította a kancsót, szétrúgta ágyát. — Nem vagyok bűnös és nem vagyok beteg, — kiáltozta — ti vagytok betegek és a világ a bűnös! — Dühöng az ember, akinek nincs papírja, — mondták róla és megszigorították börtönét. Nevetett és fenyegetődzött. — Verjétek csak bilincset a kezemre, kötözzétek meg a fejemet és lábamat, akkor is hazamegyek, akkor is hazarepülök! Kötözzétek meg a csillagokat, tudjátok-e? Megtilthatjátok-e a napnak, hogy süssön, én rám is süssön? Megyek a csillagokkal, mert én is csillag vagyok!

És egy őszi estén csak annyit láttak az örök, hogy felugrik börtönének közepén és vigyázz állásba vágja magát.

— Vigyázz! Tisztelegj! — vezényelte keményen.

Mereven állt az alkonyatban, balkeze a combján, jobbkeze a halántékán. Aztán hangosan, értelmesen így szólt:

— Jelentem alássau, Szent Mihály urunk, itt vagyok és készen állok.

Igy szólt, mert amilyen értelmesen beszélt, olyan tisztán látta három lépés távolságban maga előtt a szigorú és igazságos Szent Mihályt, aki megérkezett hozzá fekete lovával, melyen elszállítja a földről a lelkeket. Világosan hallotta, hogy a szigorú és igazságos Szent Mihály mindig nyugodt hangján így válaszolt neki: — Jól van fiam, akkor mehetünk.

— Jelentem alássan, mehetünk, — mondta bátran Deres József és kinyújtotta kezét, hogy meg fogja Szent Mihály lovának kantárát. Meg is fogta és fel is pattant a fekete lóra.

Ez volt aztán a csodálatos út, a biztonság és a szabadság. Mert Szent Mihály urunk a nemes fekete paripa elé állt és abban a percben hiába forgatták nyakukat és meresztették szemüket a sanda örök, minden fal leomlott és minden kapu kitérült és Jóska szabadon vágatott börtönökön, házakon, városokon és országokon át a kék ég felé, a villogó csillagok közé. És amilyen messzi látszanak a csillagok, mikor a föld börtönéből nézi az ember, olyan közel vannak, mikor Szent Mihály lova viszi az embert. Jóska is alig örült a szabad vágatásnak, már meg is érkezett az egek kapujába. Zárva volt persze, de Szent Mihály fekete lovának ezüst patkója megbökte a hatalmas kaput. — Én vagyok, Mihály, — szólt Szent Mihály — hazahoztam a Jóska gyereket. — Ekkor rögtön kitérült a végtelen nagy kék kapu és megnyílt a hatalmas Isten egének fényes udvara. Olyan fény tündöklött ott, hogy Jóska szeme hunyorgott és szája mosolyba virult. De akárhogy hunyorgott, annyit meglátott, hogy az udvar közepén egy olyan óriási mérleg ágaskodott, amilyent még elképzelni sem tudott.

Szent Mihály a mérlegre mutatott.

— Állj fel rá, Jóska fiam.

Amikor pedig Deres Jóska csodálkozott, megmagyarázta: — Megmérjük a lelket, mielőtt az Úr színe elé bocsátjuk.

Jóska felpattant az aranyserpenyőbe és figyelte, hogyan méri meg Szent Mihály. Nem értette egészen a dolgot, mert bár finoman libegett a két serpenyő, súlyokat nem látott; meg is kérdezte, hogy most mi lesz vele?

— Elvezetlek az Úr színe elé, mert oda való vagy, — mondta Szent Mihály — csak várj sorodra.

Ekkor már intett is Szent Mihály, mert a fekete lovon új lelkek érkeztek. Szent Mihály intésére Deres Jóska olyan könnye-

dén, hogy szinte repült, az udvar tulsó végébe perdült, ahol azok a lelkek váraoztak, akik kiállották Szent Mihály mérlegét. Türelmesen táboroztak itt, szép muskátlik és bólogató eperfák közt. Nemsokára Szent Péter is arra jött és megismerte Jóskát, meg is szólította.

— Hát aztán mi volna a kívánságod, Jóska fiam?

Jóska sokáig hangtalanul nézett Szent Péter jóságos szemébe, mert annyira megilletődött, hogy nem tudott mindjárt megszólalni. De minél mélyebbre hatolt a tekintete a Szent feneketlen szemébe, annál tisztábban meglátta vágyódásának képeit. Házat látott a Szent szemében, kis fehér házat, az udvaron pedig sárból, szalmából, kőből házat építő kisfiút.

— Tetszik-e látni — kérdezte Szent Pétertől — azt a kisfiút?

A Földre mutatott, amely soha olyan közel nem volt hozzá, mint most.

— Látom, fiam, — bólintott Szent Péter. -

— Tetszik tudni, — panaszkodott Jóska — odahagytam esonkán, aztán... aztán... szeretném megépíteni... hogy egész legyen...

— Építsd, — biztatta Szent Péter. — Kapsz itt majd hozzá mindent, ami kell. Csillagot... hitet... erőt... szerencsét.

— De... de... — kapkodott még Jóska — az, amit itt építünk, igazi az?

— Csak ez az igazi, édesfiam, — bólogatott Szent Péter — mert csak az maradandó a Földön, ami itt épül az égben.

Jóska még sok mindent akart kérdezni ott az égi udvar aranyos sarkában, de ekkor olyan tündöklő fénnel szólaltak meg a trombiták, mintha a Rákóczi-indulót fujnák... Szent Péter csöndre intette Jóskát... Szent Mihály az új csapat élére állt és vezette a hazatért lelkeket a trombiták irányában az Úr Isten színe elé.

Porszemek

Írta: Feleki Sándor

Sok ember gyűjt

Sok ember gyűjt egy éltén át,
Csak gyűjt, csak gyűjt, se hall, se lát,
Hogy szaporodjék a vagyon
És meghallhassan — gazdagon.

A tudós

A vén tudós könyvbe merül,
Kételyein az segítsen.
Töpreng, hogy mi az igazság:
Van-e Isten, nincs-e Isten?

Majd becsapja fóliánsát,
Hej, nehéz a döntés itten!
Homlokát dörzsölve sóhajt:
Van-e, nincs-e? Tudja Isten!

Ha átléped küszöbödöt

Ha átléped küszöbödöt,
Hogy elindulj útra, messze,
Hullass könnyet, mert nem tudod,
Visszatérés oda lesz-e?
S ne válj soha el haraggal,
Kedveseid szemébe nézz.
Csókold őket, mert különben
Szomorú lesz utad s nehéz.

Ne kutassad

Soha, soha ne kutassad,
Miért szenved a szenvedő,
Miért is ült homlokára
A szomorú, sötét redő.

Ne kutassad s ne keressed,
Miért arcán a barázda.
Múlt gyönyör s bú sírköve az,
Almából más fel ne rázza.

A MŰGYŰJTÉS

ÍRTA: LÁZÁR BÉLA*

André Lhote, a francia kubista festő, az absztrakt művészet egyik szélverője, — ki mindenesetre jóval jobb írónak, mint festőnek — azt írja egyhelyt: „A sznobizmus és spekuláció az a két elv, mely ma Európa és Amerika igen sok amatőrjét elhatározásaiban vezeti. Alig lehetne az egész világon ma száz olyan modern műbarátot összeolvasni, kiket a művészetnek csak érdektelen szeretete hevítene!“ Ezt Lhote azon a konferencián mondta, melyet a népszövetség szellemi együttműködésének bizottsága hívott egybe Velencébe, néhány művészt és egy-két tucat műkritikust, hogy megbeszéljék a mai művészet legégetőbb problémáját: a művészet viszonyát a természethez.

Ha Lhotenak ez a mai gyűjtőkről kimondott lesújtó ítélete helytálló, ha a művészet érdektelen szeretete nem hevíti a mai gyűjtőt, ha csak spekuláció és sznobizmus az ihletőjük, — szerettem volna, ha Lhote elsőben is feltette volna a kérdést magának: el lehet-e teljesen választani a spekulációt a gyűjtéstől? Lehet-e követelni, hogy a gyűjtő a maga művészenek értéknövekedését ne kívánja? Már Lichtenstein herceg, a XVII. század nagy osztrák gyűjtője írta: hogy csak olyan élő festő művét vásároljuk, aki „nach ihren Dold vil-teuerer und schwerer zu bekommen wirdt sein!“ A Lichtenstein galéria alapításakor tehát már felmerült a haszon gondolata. De másrészt, ha Lhote annyira sajnálja, hogy csak spekulánsok vásárolják a modern művészek műveit, miért nem mélyedt bele a maga és festőtársai lelkiismeretébe, kérdezve: nincs-e ebben nagy része magának a mai művészetnek is? Abban, hogy a művészet gyökerestől elszakadt a hagyománytól (vagy legalább is látszólag elszakadt?), hiszen ez a gyűjtők világát is kettészakította. Az egész európai művészet, a troglodyták művészetétől kezdve az impreszionizmusig, ha két fejlődési sorban is, de egységes alapon fejlődött az idők sodrában, a két képzeletstruktúra szerint alkotó mesterek között mégsem tátongett áthidalhatatlan ür. Ha Michelangelo és Coreggio mennyezetképeit nézzük, látjuk, hogy minden ellentétes formafelfogásuk mellett, egyik sem szakadt el az euklideszi térfelfogás-

* A szerzőnek „Beckói Bíró Henrik gyűjteménye“ című, sajtó alatt levő művéből.

tól, csak két formáját alkalmazták, még pedig mindegyiket szigorú következetességgel, de nem szakadt el a mi időérzetünk következményeitől sem, csak a maguk térfelfogásának megfelelő időérzetből indultak ki, tehát Michelangelo a kétdimenziós tért adta a szimultán időben, Correggio pedig a háromdimenziós tért a szukcesszív idő áramában. Az egész európai művészet — a legutóbbi időkig — ennek a két felfogásnak egyikét vagy másikat követte. A gyűjtők előtt az átálmódott realitás csudái nyíltak meg.

Csak a modern művészek — azok közül is csak a legutolsó fázisában a művészetnek — vonták ezt az egységes alapot kétségbe. Többnyire félreértett jelszavak alatt. Maga Lhote, ki a kubizmust védi, bevallja, hogy az ú. n. tudományos kubizmus, mely a háború alatt született, sous le signe un peu ridicule de la quatrième dimension (i. m. 43. l.) (a negyedik dimenzió kissé nevetséges pontban), az eukledesi térfelfogással szakított. Ez maga után vonta időfelfogásunk felforgatását is, amivel a futuristák kísérleteztek, s így olyan szakadás állott be, melyet aztán a régi „elmaradt“ látású emberiség, amelyik megszokta, hogy két szemmel lásson, hogy minden egyes tárgy mögé ne képezzen külön tért (mint a kubizmus), hogy ugyanazon tárgy mozgásának egymásutánját ne akarja az egyidejűség béklyójába szorítani (mint a futurizmus), hogy az öntudat alatti jelenségeket ne zavarja össze a tiszta eszmélettel (mint a szürrealizmus), hogy a festészetet, mint részben terművészetet, ne akarják a tisztán időben lejátszó zenével azonosítani (mint az arbiter musicalister-ok), ezek a régi látású gyűjtők úgy állottak e zavaros kísérletek előtt, mintha önmaguk is megzavarodtak volna.

Természetes, hogy ilyen technikázás — mert valójában mi egyéb ez az egész „modern“ művészet? — csakis sznoboknak vagy spekulánsoknak tetszhetik. Még azt is kétségbevonjuk, hogy ezeknek is „tetszik“. Csak játszanak, hazardíroznak vele, aminek — mint Lhote mondja — a háború utáni, rövid ideig tartó prosperitás (u. o. 44. l.) adott tápot. De ma? Vagy holnap? Mi lesz a művészettel? Mert hiszen ha a művész légüres térben él, ha nincs visszhangja, ha nincs, aki a festő, a szobrász művét meghatva szemlélje, ha nincs, kinek szívében a formák és színek finom melódiák muzsikáját ébressze, ha nincs, kit messzi világokba ragadjon magával, ha egyszóval nincs műgyűjtő, ki együtt érez a művészettel, — mi lesz akkor? Kinek szólnak ezek a kubista ákombákomok, ezek a futurista zürzavarok, ezek a konstruk-

tivista merevségek, ezek a szürrealista titkos hieroglifák? A művészet, ez a művészet és az igazi műgyűjtők elszakadtak egymástól.

Az igazi műgyűjtők, Lhote és társai maguk számára új gyűjtőtípust akarnak kiformalni, de mivel ez nem sikerül és csak sznobokhoz és spekulánsokhoz jutnak, állandó a panasz ajkukon. Ki a hibás? Miért követelik a lehetetlent, azt, hogy az emberi természet megváltozzék? Hogy új szemet szerezzünk be, hogy új érzéseket kapjunk, hogy új formákba gyömöszöljük a világot?

Valjon igaz-e, hogy minden kornak meg volt a maga új művészete és hogy minden új művészet új szemet is adott a világnak? Igaz. Igaz, de ez az új szem a régi szem látási módjának csak egy új változata volt, ahogy Verlaine mondotta, la nuance, rien que la nuance... de testünk, de lelkünk elferdülését nem követelték tőlünk. Ilykép a művészet fejlődése — ha két sorban is — egységesen áramlott tova és a századok folyamán az árnyalatok végtelen sokaságában, mint sziporkázó tűzijátékban, gyönyörködhettünk.

Ezeken az árnyalatokon múlik minden. Minden kor nagy mestere egy árnyalat megteremtésével vált naggyá. Minden kor nagy mestere korában és korával élt, de megtalálta a korának megfelelő kifejezési forma új árnyalatát. Ezért élő és értékes maradt minden kor számára. Ezzel elérte, hogy kortársaihoz beszélve, megértették az utódok is. Mert úgy érzett, mint ők és mert hangot adott érzéseiknek, visszhangra is talált közöttük. Amit azok még dadogva sem tudtak volna kifejezni, azt a nagy művész ragyogó képekbe önti. Éppen ebben rejlik nagysága. Az a kortárs, aki az új árnyalatot, az ő lelkének is megfelelő új árnyalatot kifejező nagy mester szavától megrészegszik, az az igazi műgyűjtő.

Természetes, hogy az ilyen gyűjtő specialista lesz. Az az, csak bizonyos, a maga lelkének megfelelő új érzésárnyalat kifejezésétől borul mámorba. Ez az új árnyalat az a cél, melynek gyűjtését tűzi ki aztán maga elé. Az igazi gyűjtő, ha régi képet gyűjt, akkor is önmaga képét tükrözteti. Az egyik — Francis Cook például — korareneszánsz festményeket gyűjtött olyan időben, mikor ezekről csak a Prerafaelita Brotherhood művészeinek — Sir John Millais, Dante Gabriel Rosetti, stb. — s műbírálójának — Ruskinnak — körében esett szó.

De Cook kora művészi törekvéseiből kiérezte a múltnak, a korareneszánsznak kapcsolatát a jelennel. Egy Ghirlandajo mellett tökéletes harmóniában megfért egy Madox Brown, egy Botticelli mellett egy Dante Gabriel Rosetti vagy Burne-Jones, Cook ezt az árnyalatot, ennek az árnyalatnak közösségét bizonyára azért érezte át, mert az a maga lelkivilágával összhangzott.

De kérdem: Lhote modernjeivel a múltnak melyik művészete áll közös alapon, mikor minden eddigi látással ellentétes alapra helyezkedik? Ki tudja magát a kubizmus érzésvilágába beleélni, ha még oly szerelmese is a művészetnek? Csuda-e, ha csak sznobok és spekulánsok lettek a gyűjtői?

Az igazi gyűjtő — a maga sokezer változatával, — mind visszavezethető egy közös nevezőre: azért részegszik meg az új árnyalatot kifejező új mester művétől, mert abban a maga lelkének képét megérzi.

Mikor Chocquet — a vékonypénzű kishivatalnok — az első impresszionistagyűjtők egyike lett, vajjon lelkének mely húrját szörlaltatták meg azok az azidétt még félreismert vagy egyáltalán nem is ismert remekművek, melyeket ilykép olesón, de megmentett az elkallódástól? Ismét egy szempont, mely a gyűjtést kiemeli az üres játék köréből. Egy Wolfner Gyula azzal, hogy éveken át kitartó céltudatos energiával semmibe se vett, még maguktól a művészekről sem méltányolt vázlatokat, előkészítő tanulmányokat gyűjtött, a lélektani rejtelmek fel nem becsülhető értékeit mentette meg a tudományos vizsgálatnak, — mert hiszen sem Székelyt, sem Szinyeit nem lehet a Wolfner-gyűjtemény ritkaságai nélkül igazán megérteni... (lehet-e egyáltalán a művészetet megérteni? nem pusztá sejtés, titokzatos beleélés, beleálmódás az alkotó képzeletjárásába ez a mi egész tudományunk?) de viszont, ha ezek a vázlatok elkallódtak volna, miből élnének és táplálkoznának sejtéseink?

Íme a nagy példák: a Caillebote-, a Comando-gyűjtemény. mindkettő a Louvre-ba került. Előbbi kizárólag impresszionistákat gyűjtött. Micsoda béka-egér harc keletkezett, míglen a Luxembourg-múzeum — legalább is a gyűjtemény egy nagy részét — nagy kegyesen elfogadta! Íme a gyűjtő, aki felfedez, aki előre megérzi az igazi értéket. Comando gróf esete más. Az ő gyűjteménye, ha sokoldalúbb volt is — és nem is kizárólag a maga ízlését mutatta be (hiszen ismeretes, hogy egy nap meglátva egy remek japán fametszetet, azt mondta műkereskedője-

nek: „kérek egy száz lapból álló japán fametszet-gyűjteményt, csupa elsőrangú lapot“. Tehette, mert igen gazdag ember volt.), — végül mégis olyan összhangzó egész lett, hogy mikor a Louvre-ba került, az egész gyűjtemény együtt maradhatott. (Csekélység: 25 Degas, 10 Manet, 20 Monet, 4 Cézanne, 12 Pissaro, 12 Sisley, csak Renoir hiányzik!)

A nagy gyűjtők koszorújának ma talán utolsó levele Pellerin, a svéd margaringyáros, aki neuillyi villájában folyton csereberélte szerelme tárgyait. Először — szégyen ide, szégyen oda — bizony egy tizedrangú festővel kezdte, Henner-rel. De mikor Corot-kat látott meg, azonnal áttért a Corot-gyűjtésre, majd az impresszionistákra, aztán csak a Manet-kat tartotta meg, míg végül túladva rajtuk is, ma kizárólag Cézanne-okkal van tele a háza. Az ilyen változatos ízléspálya nagyon érdekes lélektani rejtély. Közlebb kellene Pellerin urat ismerni, hogy bele lehessen hatolni gyűjtési módjának titkaiba. Sznob vagy spekuláns-e az öregúr? Vagy ideges szerelmes, ki szereti a változatosságot? Pedig alapjában egy vörös fonál húzódik át gyűjtésén, Corot álmatag lelkétől a légköri színváltozatok mesteréhez jutott el. Monethoz, onnét a főmesterhez (Manet), míg végül — akkori kedvence finom úriasságától elfordulva — a színnel a valóságot erőszakosan is megragadni akaró Cézanne-nál kötött ki. Útja a pehelykönnyűtől a megfoghatóig vezetett. Az álomlátótól a valóságkergetőhöz. A gyűjtő megöregedésének menetét látjuk-e ebben? Semmi esetre sem kizárólag művészi szempontok, bizonyára emberi vonatkozások is belejátszottak gyűjtése e folytonos változataiba.

És ha festők gyűjtenek? Liebermann vagy Hatvany gyönyörködése a tulajdonukba került remekeikben vajjon pusztán a gyűjtő együttérzése-e az idegen mű lelkivilágával, avagy nem a mesterségbeli eszközök felhasználásának zsenialitását méltányolják-e első sorban? Talán mind a kettőt, csak nem egyszerre. Ezért látjuk, hogy a festők gyűjteményében mily különös gondadal illenek össze távoli korok remekei a céltudatos válogatás eredményeképp. Mert a festmények, ha egymás mellé kerülnek, sokkal jobban hajba kapnak, mint maguk a festők. A kávéházi együttlétben is sok a vita, hangos a vélemény megnyilvánítás. De a képek a falakon, egymás mellett, gyilkolják egymást. Innét van a sok pör az akasztás miatt. Szinyei lekaptarta a falról 1873-ban a bécsi kiállításon a „Majális“-t, mert a magasba húzták.

nehogy az egerek felfalják a macskát, mint ahogy később Telepy bácsi írta a művészeknek. Hasonló jelenetben minduntalan van részünk ma is. A magángyűjtemények nagy veszélye éppen az ilyen helytelen akasztás, melyet rendszeren a lakás nem kiállítási célokat szolgáló beosztása okoz. Igen sok érték veszendőbe megy, mint mondani szokás, az egyik kép üti a másikat, ami bizony magát a gyűjtést is zavarja.

Meg kell ugyanis állapotunk, hogy nem is olyan könnyű mesterség a gyűjtés. Arra, hogy valaki csupa végleges értéket gyűjtsön, aligha volt példa. Az igazi gyűjtő kell, hogy örökké selejtezzon.

Pestre járók

Írta: Falu Tamás

*Korán kelnek, mert a vonat indul,
A gép siet, senkire se vár
És a reggel ködös óráin túl
Szigorú a hivatal s a gyár.
Lelkükben még édes álom láza,
De éhen hal, ki tovább henyél.
Testüket a vonat dobja, rázza.
Pesten terem nekik a kenyér.*

*Ki-bejárnak, utaznak ők folyton.
Podgyászuk a szürke napi gond.
Kezük békén játszik órabojton,
S fülükben a messzi ház zsidong.
Szeretnének otthon ülni csöndben
És nézni, hogy nő a kis család,
De évekig fáradtan, törötten,
Utazni kell új holnapba át.*

*Egyszer aztán végleg hazaérnek,
Rokkantul, vagy hajlott öregül,
Jön a nyugdíj, kegydíj, nyugodt élet,
Csend van kívül és csend van belül.
Örülhetnek majd annak, majd ennek,
Messze már a hivatal, a gyár,
De hajnalban mindig fölijednek,
S irigylik azt, ki még Pestre jár.*

MICHELANGELO HALÁLA

Írta: Ifj. HEGEDŰS SÁNDOR

I. JELENET.

(Michelangelo háza. Félíg szoba, félíg műterem, háttérben a Pieta befejezetlen szobra. Elöl kerevet, karosszékek, egy kis asztal. Félhomály az egész szobában, nyomott hangulat, meg lehet érezni, hogy minden pillanatban beállhat a szerencsétlenség, a halál. Michelangelo fején papírsapka, melyben egy kis darab gyertya ég.)

Michelangelo *(nagynehezen dolgozik a Pietán. Közben leül):* Kár, nagy kár, a kezem már nem engedelmeskedik! *(Sóhajt.)* Holott tisztán látom a vonalat, melyet ki kellene hoznom. Megállni most?? Amikor az idő sürget? Nem! *(Felkapja a vésőt és vágja a követ.)* Mindig csak dolgoztam, dolgoztam, mint egy rabszolga. Be sem végeztem az egyik munkámat, már is üttek, hajtottak a másikkal. Semmit sem fejezhettem be úgy, ahogy én terveztem. Kis töredékeket hullattam le a földre azokból az alakokból, amiket megálmodtam és amiket megvalósítani sohasem tudtam. Ha elkészültem valamivel, lefitymálták, kifogásolták, nem láttak munkámban mást, csak hibákat. *(Kalapács után nyúl reszkető kézzel.)* Szinte érzem, hogy a halál megfogja sarumat, hogy vele menjek, de nem, nem. „Ha van még egy fikarenyi erőd, akkor ne hagyd magad, dolgozz, dolgozz, amíg fejedben ez a kis darab gyertya, az a kis lobogó láng pislákolva világít!” *(Hévvél vés és kalapál egyideig, mignem kihull kezéből a kalapács és felnyög):* Nem megy! A kő erősebb, mint én, attól tartok, hogy világeletemben mindig a kő volt az erősebb! *(Jaj! — fölkiált és összeroskad.)*

II. JELENET.

Giovanni *(a szolgál, lámpával megáll az ajtóban, kissé fel-emeli, körülnéz, keresi a mestert. Megpillantja, amint ott fekszik féláljultan a szobor lábainál. Rémulten kiáltja):* Boldogságos Szent Szűz... *(A lámpát az asztalra teszi, azután a szoborhoz szalad és letérdel Michelangelo mellé, kétségbesett hangon költögeti):* Maestro, Maestro! Kérve kértem, ne mozduljon el a székből, míg vissza nem térek.

Michelangelo *(halk hangon):* Mi történt? *(Körülnéz.)* Giovanni, te vagy?

Giovanni (*kitörő örömmel*): Én vagyok, jó uram, én vagyok. Minek fárasztja magát, az orvos is mondotta, első a pihenés, a feltétlen pihenés és akkor néhány nap mulva friss erővel újra munkához foghat.

Michelangelo: Néhány nap... Az orvos mondta... Mit tudja ez a szegény orvos. Nem szabad megállni egy pillanatra sem. Megértetted?

Giovanni: Ne tessék azt mondani, Donáti a leghíresebb orvos, ő csak tudja, mit mond, — kapaszkodjék belém, Maestro, fonja karját a nyakam köré. Így ni. (*Ezalatt feltápáskodtak és a szolgálta lassan vezeti a roskadozó öreget a nagy karosszékhez. Beültette a beteget, betakarja, fejéről leveszi a papírsapkát és félreteszi az asztalkára. Gyengéd korholással*): Éppen csak kimentem a lámpáért és máris visszajöttem volna, de meglátott a szomszéd, az öreg Lorenzo, aki kérdezősködött és tudni akarta, hogy mi újság itt nálunk. Amire örömmel mondtam: „Hála a jó Istennek!“ gazdám már sokkal jobban van, ha pár napig pihen, újra kezébe veheti a kalapácsot...

Michelangelo: Jó, jó tudom, derék fickó vagy, Giovanni, kegyes hazudozással át akarsz segíteni engem, ezeken a nehéz órákon, fogadd ezért köszönetemet. (*Sóhajt, aztán hirtelen kérdi*): Tomasso még nincs itt?

Giovanni: Minden percben itt lehet.

Michelangelo: Ezek azok a percek, amelyek már nagyon sokat jelentenek számomra. Lépteket hallok, talán ő az.

Giovanni: Megnézem. (*Hátrasiet, kinyitja az ajtót, melyen belép Frederico Donáti, az orvos.*)

III. JELENET.

Giovanni (*hévvel újságolja*): A Maestro már sokkal jobban van, meghallotta, hogy közeledik valaki.

Donáti: Örömmel hallok azt, Giovanni.

Michelangelo (*csalódottan*): Ön az, dottore? Mindig más jön, mint akit várunk. Ha tud állapotómon örülni, — hát tessék!

Donáti: Azt szeretem, ha zsörtölődik, Maestro, és ha nincsen velem megelégedve.

Michelangelo: Nem vagyok én már senkivel sem megelégedve.

Donáti: Ilyen az ember, minél egészségesebb, annál jobban elégedetlenkedik.

Michelangelo (*gúnyos mosollyal*): Nagyon elmés vagy! miért is lettél orvos, miért nem lettél inkább executor!

Donáti: Talán okosabban tettem volna. Na de Maestro, nyugodt lehet, túlvan minden veszélyen. Ebből a csúf február hónapból már csak néhány nap van hátra, küszöbön a tavasz, kísüt az éltető nap és vele együtt jön az új élet, az új erő.

Michelangelo: Milyen nagyszerűen tudtok ámítani... Meg akartok vigasztalni. El akarjátok hitetni velem, hogy új erő fog fölemelkedni bennem, holott mindnyájan tudjátok, számomra már nem virít több tavasz... Az én megbízatásom befejeztetett.

Donáti: Nem vitatom, hogy a Maestro nagyobb művész bárkinél, de hogy jobban értsen az orvosi tudományokhoz, mint teszem azt én, abban kételkedem.

Michelangelo: Mit tudsz te? (*Kezével legyint*): Hol van Tomasso? Miért nincs még itt? Az ő szemében fogom meglátni a könyörtelen igazságot. Én tudom, ő is orvosért szaladt. Nem szolt egy szót sem, de én éreztem, hogy lelke eltelt aggodalommal, mikor meglátott, kiszaladt!

Donáti: Ez érthető, minél jobban szeretünk valakit, annál jobban aggódunk érte.

Michelangelo (*gúnyosan nevet*): Na lám, az executor Mindent kimagyaráz, mindent kiforgat.

Donáti (*színlelt derűvel*): Csak gúnyolódjék, csak csipke-lődjék, — mégsem megyek el innen.

Michelangelo: Tévedsz, ha azt gondolod, hogy el akarlak zavarni. Ellenkezőleg. Örülök annak, hogy itt vagy, mindjárt megcsinálhatjuk a végrendeletet.

Donáti: Akkor meg éppenséggel eléri a száz esztendőt.

Michelangelo: Minthogy én hamarabb elmegyek, mint a száz év elérkezne, hadd mondjam el néked akaratomat. Van egy jó öcsém. Derék testvéremnek, Buonarottinak a fia, Lionardo... (*Fáradtan elhallgat.*)

Giovanni (*az orvoshoz, halkán*): Már a mult héten küldtünk neki üzenetet, hogy jöjjön.

Michelangelo: Megértetted, dottore?

Donáti: Jó, jó, de hiszen még korai erről beszélni.

Michelangelo: Azt már én tudom. De nem is értem, már régen itt lehetnének.

Donáti: Sárosak az utak. Nehezen jut előre rajta a postakocsi.

Michelangelo: Csak találj ki megint valamit te, te ámitó.

IV. JELENET.

Előbbiek és Tomasso.

Tomasso (*sietve bejön, amint megpillantja a csoportot, megdöbben, aggodalmasan felkiált.*) Mi újság?

Michelangelo (*kissé felegyenesedve, örömteli hangon*): Tomasso, mio caro.

Tomasso (*megkönnyebbülten felsóhajt*): Hála Istennek, hogy hallom a hangodat. (*Odaszalad a székhez és letérdel.*)

Michelangelo: Hol jártál, fiam... annyira vártalak... csakhogy te itt vagy. Hiszen már mindenki elment az életemből, az idő végtelen ürje elszedte sorra anyámat, apámat, testvéreimet, Urbinót, a hű szolgát s hogy a fájdalom teljes legyen, Vittoria Colonnát és te is el akarsz hagyni?

Tomasso (*zavartan*): Én... én...

Michelangelo: Elaludtam vagy talán elbódultam és mire magamhoz tértem, már nem láttalak a szobában. Jer, jer ide közelebb hozzám s ne hagyj el, soha többé. (*Michelangelo örömkönnyek között borult Tomasso nyakába.*) Beteg vagyok, Tomeo... nem lelem sehol helyem, nagyon megöregedtem. Szegény atyám kilencvenkétéves korában halt el. Én mindössze még csak nyolevannégyéves vagyok. Atyám... mily messze van Ő időben és mégis, mintha most közelednék hozzám...

Tomasso (*elfogult hangon*): Mire való az ilyen beszéd? Magadat búsítod vele és minket is.

Michelangelo: Ha akarom, ha nem, meg kell emlékez-nem azokról, akiket életemben szerettem... (*Michelangelo elgondolkozik.*)

Donáti (*elégedetten*): Milyen élénken beszél.

Tomasso: Mondd, Maestro, kire gondolsz?

Michelangelo: Rafaelre, akinek lelke tele volt hittel, tele volt rajongással; tépte magát, mert az alkotás vágya sarkalta!... Talán éppen azért nem tudtam megérteni Őt... És Leonardora, a nagy mesterre, akit egyszer durván megbántottam... De ő a böles és belátó, hamar elfeledte. Engem még most is bánt a dolog!

— Tudod-e Tomasso, az volna az én örömem, ha most Tizián lépne be... Tizián, a Velence-i Nagymester! Szeretem színeit, az

Ő egyéni piros színeit és festési modorát, mely elbájoló és tűzzel teli. Amikor az ember távozni készül az élők sorából, búcsúzik szeretteitől, ellenségeitől... Én már csak az emlékezés formájában búcsúzhatom... De hát ki is törődik velem? Hogy élek-e, halok-e? ... Egyedül maradtam és nem marad semmi utánam, ha meghalok... Ennyire vittem egy hosszú életen át...

V. JELENET.

(Előbbiek és *Cherado Fidissima orvos.*)

Fidissima: Jó estét, Maestro. Erre jártam és mivel halottam, hogy kissé gyöngékedik, ezért utólagos engedelmével bejöttem.

Michelangelo: Már gyülekeznek, mint varjak a dögre.

Tomasso: Hogy mondhatsz ilyet, drága Mesterem.

Michelangelo: Még most is milyen kegyetlen hozzám a sors, nem hagynak nyugodtan meghalni.

Tomasso: Te vagy kegyetlen hozzánk, hogy mindig halálot emlegeted. Meghalni te sohasem fogsz. Mert amit te alkottál, az örökké élni fog.

Michelangelo: Badar beszéd. Jól tudom, hogy hiábavaló volt egész életem. Törődék maradt minden munkám. S az én nagy fáradságom mellett még a lelkinyugalمامat sem hagyták meg nekem soha... Mi nyereségem van nekem az életből!?

Tomasso: Ne félj, ne félj, Maestro. Lesz nyeresége lelkednek is, testednek is.

Michelangelo: Hogyan tudnátok ti értékelni azt, amit én csináltam? Ki bírálja meg azt, hogy mi jó és mi rossz. Ami ma tetszik, az holnap már nem kell senkinek, s amit ma félrelöktök, azért holnap lelkesedtek!

Tomasso (*Hevesen*): Az idő nem fogja eltemetni azt, amit a lángész alkotott.

Michelangelo: Mire mondod ezt?

Tomasso: Nem te voltál az, aki egykor indulatosan megjegyzted, hogy az elmúlás elásta igazságtalanul a régi görögök egyik legnagyobb alkotását, a Laokon Csoportot, — de nem hagyta elveszni az idő azt, amit egykor a lángész alkotott?

Michelangelo (*Felsóhajt*): Köszönöm, Tomasso, hogy emlékezetembe hoztad a halhatatlan Laokon Csoportot. Az meg van

mentve. De akad-e majd lelkesedő, aki az én szerény munkámat is ki fogja menteni a feledés sötétjéből?

Tomasso: Földi jutalmat vagy elismerést várni olyannak, akinek alkotásra született a lelke, igazán gyermekábránd.

Michelangelo: Igazad van, Tomasso! Mit várnék még az élettől... Rám már nincs szükség, ami még hátra van, azt elvégzi a halál. *(Mindenkinek hallgat és megilletődéssel állnak ágya körül.)* Mi van ezzel a lámpással?... Olyan homályosan ég, alig látok...

Giovanni *(Meghökkenve a doktorra néz, mutatja, hogy baj van):* A lámpással?... Ne haragudj uram, de fogytán az olaj... Én vagyok a hibás, elfelejtettem gondoskodni róla... Azért ma este már csak ilyen homályosan fog pislákolni...

Michelangelo *(sóhajt):* Mielőtt kialszik a lámpás pislákoló fénye... hadd mondjam tollba utolsó akaratomat. *(Halálos csend van a szobában. Michelangelo lélekezete mindegyre rövidül, majd sóhajtva szól):* Írjad, Tomeo!

Tomasso *(leül a kis asztalhoz az ágy mellé, elővesz egy papírt, kalamárist és lúdtollat és írni készül):* Mondjad, uram!

Michelangelo: Lelkemet hagyom Istennek, testemet a földnek! *(Kis szünetet tart, majd folytatja.)* Földi javaimat Leonardonak, Buonarotti fivérem fiának és ő elégitse ki abból Cessát, nővérét. *(Michelangelo két keze ökölbe szorul, mintha kalapácsot és vésőt tartana, azután tétova mozdulattal, mint aki szobrot farag, elhaló hangon hörögve kiáltja:)* Pieta! Pieta! Adjátok ide vésőmet! A Pietán szeretnék dolgozni... Ezt be akarom fejezni... Vezessetek oda. *(Főlemelkedik, de visszaesik az ágyba. Mind dermedten állnak a beteg körül, a San Spirito templom tornya tizenegyet üt.)*

Donáti *(föleje hajol és a szívét hallgatja):* A szív kezd kihagyni... Ereje hanyatlík. *(Michelangelo nehezen lélekezik, még egyszer fölemeli fejét, visszahanyatlík és meghal. Az orvos int Tomassónak, hogy vége.)*

Tomasso *(reszkető kézzel lezárja Michelangelo szemét és fátyolozott hangon mondja):* Bevégezte utolsó napját életének és elkezdte az elsőt, az örök béke, a halhatatlanság birodalmában...

Donáti *(ránéz merően a halottra és suttogva mondja):* Lángész volt! S mégis úgy halt meg, mint a többi ember... De lelke mibennünk fennmarad és tovább él.

Tomasso: Legyen álma édes, dicsősége örök és halhatatlansága dönthetetlen.

Giovanni (*Felzokog. Imába kezd, a többiek vele imádkoznak, letérdelnek és úgy mormolják*): „Mi Atyánk, ki vagy a mennyekben...!”

FÜGGÖNY.

Kertek árnya

Íria. Kállay Miklos

A kertek árnya és a szívemen.

*A kertek árnya bűvös, babonás,
A lombra hűnyő hűvös álmodás,
Mely zöld szemével szenderg szüntelen.
A kertek árnya tűnő, titkos árny,
Mely lombsikátorok csendjén oson,
Mint lelkek, kikkel rejtve röptű szárny
Suhanva surran hűs, holt városon.
A kertek árnya forró fénybe fáradt,
Halálos csókú, mérges mézű száj,
Mely ájult csöndbe fojtja fenn a fákat
A kertek árnya bolygó, barna bánat,
S a bánat oly édes, ha fáj.
A kertek árnya ősi, ólmos álom.
Tündér igézte bús varázslatul.
És megdermedt a nyírott lombú fákon,
A márványpadra ejtett rózsaszádon,
S a néma szobrok hűs havára hull.
S a hid ivén unottan andalog,
Mint vénkedő lány száján halk dalok,
Miket szegény a fásult estbe nótáz.
A kertek árnya késett tor, fakó nász,
S úgy száll le, mint gyászos, nagy angyalok.
S keblén merengve szunnyad már az éj,
E drága asszony titkos tűzben égve,
Éjjéli bálra készül szenvedélye,
Fejéke csillogó csillagkaréj,
S a gyöngye gyepebe szánt uszálya széle,
És száll a lomha szárny, az árny, s a súlya
Lankadt lelkemre lendül nesztelen
És bánatát szegény szívembe szúrja*

És és a kertek árnya szívemen.

ÚJ PETŐFI-ÉLETRAJZ. Új Petőfi-könyv nem szorul igazolásra: mindegyik újból ráirányítja a figyelmet a legnagyobb magyar lírikusra, rábírja — hogy ne mondjam: rákényszeríti — az embereket a Petőfivel való foglalkozásra. Más kérdés, van-e jogosultsága, *tudományos* igazolása egy új Petőfi-könyvnek. Hiszen van Petőfinek teljes, minden mozzanatra kiterjedő, s utolsó szaváig megbízható életrajza, *Ferenczi Zoltán* háromkötetes műve; van költészetéről egy nagyszabású, páratlanul mély elemzés, *Horváth János* hatalmas műve, s van egy kicsiny, formás, népszerű Petőfi-könyvünk, *Kéky Lajosé*, — sőt még Petőfi-regényírónk is van, nem is egy. Nem tagadom, bizonyos aggodalommal vettem kezembe *Illyés Gyula* most megjelent 313 lapos Petőfi-könyvét, — sietek kijelenteni, kellemesen csalódtam. Új adatok persze nincsenek benne, még csak az anyag újszerű csoportosításával sem próbálkozik meg, helyenként, szerencsére elvétve, pontatlanságra, téves beállításra és ízléstelenségre is bukkanunk, de ezzel szemben talált műve számára egy olyan föladatot, amilyenre eddig még senki sem gondolt: Petőfit az *embert* állította az érdeklődés előterébe, s egy nagyszabású lélekrajz keretében fölvonultatta azokat a mozgalmakat, amelyek lelkén rövid, tüneményes pályája alatt végighullámoztak. Majd föltárva Petőfi értelmi, érzelmi és erkölcsi világának elemeit, s azokat összeolvastva, a lélekrajzot jellemrajzzá mélyítette. S ennek a lélek- és jellemrajznak van értéke: egyfelől teljesen hozzásimul a köztudatban élő Petőfi-képhez, tehát hű, másfelől érdekes, gazdag, eleven, tehát művészi. Igazi arckép, becsületére válik a festőnek. Komoly tanulmányok alapján készült — kivált Petőfi költészetét ismeri és érti kitűnően — és ami fő, nagy szeretettel hőse, és nagy megbecsüléssel a magyar irodalom iránt. Az a rajongásig fokozódó szeretet, amellyel hőse emberi és költői nagyságát olyan éles világításba helyezi, könyvének vonzó vonása, s fokozza érdemét az, hogy nem esik túlzásba, nem téved szertelenségekbe: nagyhangú, puffogó szolamok nélkül is föl tudja emelni Petőfit méltó helyére. Mértéktartását, tapintatát egyébként is ki kell emelnem: nincs semmi bántó, semmi diszsonáns hang az életrajzban (csak a Petőfi korabeli nemeség szerepét ítéli meg anachronisztikusan, a jelen nézőpontjából). Nem ok nélkül hangsúlyozom ezt. A könyv a Nyugat kiadásában jelent meg, szerzője olyan milióban dolgozik, amely megbűvölvé a modernség és a nyugatiasság jelszavától, tudatosan szembehelyezkedett nemzeti klasszicizmusunkkal s a hagyományok lerombolását hirdette és követelte. Ettől Illyés Gyula könyve távol áll s mentes minden irodalompolitikától, az irodalom szeretetében fogant. Hogy szívünk húrjait a tulsó partról érkező hangok bírják együztérésre, az valóban nagy örömünkre szolgál.

r. r.

A NYUGAT JUBILEUMA. Most ünnepli harminc éves jubileumát a Nyugat című folyóirat, s vele az az irodalmi forradalom, amely minden létjogosultság nélkül született, s amely tagadhatatlanul erős nyomokat hagyott maga után. Létjogosultság nélkül született, mert nem volt szükség bomlasztó és robbantó erőire, s erős nyomokat hagyott maga után, mert kettészakította a magyar irodalmat, olyan végzetesen és jóvátehetetlenül, hogy legjobb szándékú bölcseink sem tudják azóta sem a szakadékot áthidalni. A jubileummal éppen ezért foglalkozni kell, s kell azért is, mert olyan fellengős nyilatkozatok hangzottak el éppen mostanában, amelyek köteleességünké teszik az állásfoglalást. Babits Mihály kísérelte meg, hogy harminc esztendő elmúltával igazolja a Nyugat megalakításának szükségességét. Többek között azt mondta nyilatkozatában, hogy a folyóirat megszületésére első sorban azért volt szükség, mert a magyar irodalmat a századforduló körül ellepték a Jókai-Petőfi-Arany epigonok, új szellem, új nevek, új szelek kellettek tehát. Építeni kellett, ki kellett szárítani az elsekélyesedett irodalmi tócsákat, a művelt nyugat zsilipjeit kellett felnyitni, hogy újjászülessék a magyar irodalom. Ezt jelképezte és jelképezi a folyóirat címlapján Mikes Kelemen nyugatra néző arcéle.

Lehet, hogy ezt akarták a Nyugat alapítói, de ma, történelmi távolságból nézve a harminc évet, éppen az ellenkezőket érték el. Hiába sorol fel Babits egész sereg író, mint aki a Nyugat emlőin nevelkedve, a százszázalékos magyar íróideált jelenti szemben ama bizonyos „epigonokkal“, a Nyugat és eszmevilága sohasem tudott igazán vérévé válni a nemzeti közvéleménynek. Az a klikk-szellem, pajtáskodó kritika, egymást magasztaló kávéházi költő-szolidaritás, amelyet éppen a Nyugat honosított meg, hiába igyekezett akár a lírában, akár az elbeszélő irodalomban, drámában vagy kritikában mindenáron új nagyságokat előtérbe tolni, ez a Madách falanszterére emlékeztető lombik-irodalom feldobhatott divatos neveket, de igazi, ma is élő értékek nem váltak belőlük, Adyt, Babitsot, Kosztolányit, Móriczot, Ignótust s talán még néhányat kivéve, akik közül Kosztolányi és Móricz Zsigmond az ellenoldalról sodródott később a Nyugathoz. Közülük Kosztolányit például Babits egész haláláig féltékenyen mellőzte, Ignótust pedig úgy elfelejtette és úgy megtagadta ünnepi nyilatkozatában, hogy még ma is visszhangzik a Nyugat szellemi apasági keresetétől a radikális és liberális sajtó. (Vaijon nem Babits saját forradalmi multjának és vörös katedrájának alibije akar-e lenni ez az Ignótust megtagadó nyilatkozat, s feledtetése annak a munkának, amelyet a folyóirat éppen a nemzeti lélek kikezdése körül végzett?)

Mert ma már senki sem vesz komolyan olyan irodalmi háriánoskodást, amely azt állítja, hogy az igazi írók csak a Nyugat táborában dolgoztak, s a többi, mintegy „partibus infidelium“ epigon volt. A nemzeti közvélemény, amely — hogy csak a legnagyobb neveket említsük — szeretetébe zárta Gárdonvi, Mikszáth, Tömörkényi, Herczeg Ferenc, Pekár Gyula, Bársony István, Móra Ferenc,

Zilahy Lajos, Csathó Kálmán, Gulácsy Irén prózáját, Szaboleska Mihály, Vargha Gyula, Kozma Andor, Jakab Ödön, Sajó Sándor költészetét, Beöthy Zsolt, Riedl Frigyes, Négyesy László, Császár Elemér, Horváth János, Pintér Jenő, Voinovich Géza esztétikai megállapításait és értékeléseit, harminc éven keresztül érthetetlennek és vérségétől idegennek érezte a Nyugat irodalmát, amelynek közösségéből például még Molnár Ferenc is ki volt zárva, úgy látszik nem lévén eléggé modern és eléggé érték az új eszmék új lovagjai előtt. Hagyjuk tehát ezt az utólagos irodalmi értékelési magyarázkodást! De beszéljünk őszintén arról az irodalmi szakadásról, amelynek a Nyugat volt az okozója, s a nemzeti szellemtől való ama eltávolodásról, amely már külön idegen irodalom volt a pesti aszfalton, s amelynek megmérgezettjei sorsfordulókkor aztán olyan könnyedén hulltak el, s lettek szereplői vagy az őszirózsás, vagy a vörös forradalomnak, később tagjai a magyarságra cseppet sem hízogó „emigrációnak“. A Nyugat harminc évének ez a legtragikusabb eredménye, erről megfélekednie nem volna szabad Babits Mihálynak, ha a tárgyilagosság erény volna a Nyugat világában, s néhány bűnbánó szót illet volna erről a tevékenységről is mondani.

Ezeknek felemlítésével nem akartuk a jubileum házi örömét rontani, sőt éppen a tárgyilagosság nevében meg kell még valamit állapítanunk. Lehet, hogy a magyarság nemzeti önérzetének és érzékenységének alvó korszakában voltak évek, mikor a Nyugat irodalmi szöszék és ítélszék lehetett. De az utolsó tizenöt esztendő sok mindent jóvátett. A magyar irodalom visszatért ismét a nemzeti gondolathoz és az igazi írói eszmékhez, s még inkább az olvasóközönség, amely addig is idegenkedve hallgatta azokat az irodalmi szirénhangokat, amelyek a Nyugat vizeiről hangzottak fel. A nagy jubiláns összezsugorodott írógárdával, s még jobban megfogyatkozott olvasótáborral szerénykedhetik csak az ünnepi napokban, s be kell vallania, hogy az utóbbi időkben olyan válságokon ment keresztül, amelyek már-már létét fenyegették. Aki ünnepel, csináljon mérleget is. A mérleg meg fogja mutatni, hogy ha voltak érdemei a Nyugatnak az újabb magyar irodalomban, negatívok voltak-e vagy pozitívok, s hogy ezeknek az érdemeknek mi volt az ára. És a mérleg megmutatja a mai helyzetet is. A Nyugat valamikor kettészakította a magyar irodalmat, s olvasóit eltépte a nemzeti gondolattól. A szakadék, sajnos, még ma is megvan. De inkább az írók között. Az olvasóközönség vigasztalóan túlnyomó többsége a nemzeti irodalom oldalán áll, igényeiben, irodalmi szemléletében, világfelfogásában rég elszakadt a Nyugattól. Ki, mivel vétkezik, abban bűnhődik. Ezt az igazságot bebizonyítva láthatja magán a jubiláns, s ha vannak magábaszóló percei, a túlsó partról, amelyen még mindig olyan konok daccal áll, sőt ünnepel, megállapíthatja, hogy ő, az „epigonok“ ellen egykor olyan gögösen támadó, most önmagának szürke epigonja.

(r.—ő.)

„TÜZBE FELET!“ Hatvanöt tanár összeállott, hogy egy valóban jelentős feladatot oldjon meg. Meg akarták ismertetni az életbe kilépő ifjúsággal a mai magyar lírai költőit. Az antológiát, mely ilykép létrejött, a Vajthó László szerkesztette *A tanítás problémái* című kiadmánysorozat 12. köteteként adták ki. Ha mindenik tanár támogatja a könyvet, anyagi sikere biztosítottnak látszik. Ez az elgondolás vezethette a szerkesztő-kiadót, de ilykép felelőssége annál súlyosabb. Valóban a mai magyar líra költőit kell adnia, oly lelkiismeretes összeválogatásban, hogy abból a tanár és tanítvány tiszta képet, hű képet, nem pedig ferdítő tükörképet kapjon. Vajjon ez történt-e? Mily kép az, mely e tükörből felénk int? De ki ismeri a mát? — kérdik vissza a szerkesztők. Ha azonban feladatukat megoldhatatlannak érezték, miért vállalkoztak rá? Valóban a tükörkép, mely az antológiából a mai magyar líráról felénk villan, torzvonásaival a mai magyar líra képét egészen meghamisítja. Mert mi is ez a ma? Hogy megérthessük, fejlődésében figyeljük meg, mondják a szerkesztő-kiadók és a közelmúlt poétái közül felvonultatják Vajda János, Reviczky, Komjáthy, Endródi, Ábrányi Emil, Kiss József, Makkai Emil, Vargha Gyula, Kozma Andor, Szaboleska, Palágyi, Zempléni, Londesz, Gárdonyi, Sajó Sándor verseinek kisebb-nagyobb sorozatát. Mind halott már, ajkuk elnémult és dalaik elesengtek. Ha ezt a névsort, a maga zűrzavaros egyvelegében, megfigyeljük, első szempillantásra érthetetlennek találjuk a kiválasztást. Mely eszmei közösség fűzi e költőket egymáshoz? Esztétikai énjük minőségbeli értéke pedig mely ellentétes! Külön-külön véve látjuk, hogy irányuk és egyéniségük megismerésére egyenesen megtévesztők éppen a kiválasztott versek. Ha a múlt század optimista lírájával szemben a mind erősebben felhangzó pesszimizmus őseit keresik a szerkesztő-kiadók, sem Vajda, sem Reviczky nincs jellegzetesen képviselve. Mennyivel könnyebb lett volna ez eszmei irányt a nevezett költők egyéb, vagy Bartók Lajos, Jakab Ödön, Szávay Gyula versei közül is kiszemelni.

Azonban a szerkesztő-kiadók a mai költészet középpontjába Adyt helyezvén s költészete egyes vonásainak multba gyökeredzését akarván éreztetni, előállanak Komjáthy légmentes költészetével, pedig ha a szimbólumok korai feltűnédezését akarták volna éreztetni, Váradi Antallal ezt kézzelfoghatóbb módon igazolhatnák. Ha az ígért „közélgő társadalmi forradalom“ (385. lap) előhírnökeit keresvén, Kiss József „*Tűzek*“ c. versét állítják oda, amint fenyegeti a burzsujt az „oduikból elővánszorgó rászedett és megcsalt milliók“ kal, bizony akkor nem Ady előfutárát mutatják be, aki nem volt híve már a Károlyi-forradalom zavaros ideológiájának sem, legfeljebb a Palágyi Lajosét (*A marha*), vagy Illyés Gyula felfordulást sóvárgó eszmevilágának előfutárát, — de kérdjük, mily kommentárt fűz majd hozzá a tanár? Mert ne feledjük, iskolai könyvet forgatunk, a tanítvány kérdő szemekkel várja az utasítást a vers minden egyes sorának megértéséhez. Ha igaz, amit az egyetlen kommentáló tanár, Juhász Géza ír, hogy a „kor sötétjébe mindig a költő világít leg hamarább“,

akkor a tanár ma, éppen ma, vállalhatja-e tiszta lelkiismerettel, hogy a mai kor alvilági rémeit idézze, mikor az ifjúságra ezer oldalról — utca, újság, társaság — zúdul rá a megkísértő sok zavaros eszme? Lehet, hogy Juhász Géza, magas ideális csúcsra emelkedve, úgy tudja, hogy „idővel a legjobb társadalmi rend is elavul“, de ma, éppen ma, a legkaotikusabb időkben, a középiskola feladata-e ilyen meggyőződést hirdetni, az ifjúság lelkébe a kétely csíráját hinteni és költőket aszerint kiválasztani, hogy éppen a szegénység keserű (Kassák), a halálos kétségbeesés sötét (Babits), a borongás lesújtó érzeteit (Tóth Árpád) élje át a sok ifjú lélek? De ami ennél is vakmerőbb kísérlet, ha csak 6 verset adhattak Ady-ból, miért éppen azt a versét választják, amelyben a költő patyolatsóvárgásában fertőzött vére keserűséget sóhajtja? Avagy nemi felvilágosító óra legyen a mai költészet tárgyalása? A magam tanári tapasztalata alapján — pedig annak húsz esztendeje s a helyzet azóta nem javult! — csak azt mondhatom, hogy ekkor (érettségi előtt) ez a felvilágosítás már elkésett és így ez a munka haszontalan. Semmiesetre sem való azonban a magyar költészet eszmevilágába, mely alapjában a tiszta erkölcs és az úri testi tisztaság érzéseit fejezte ki mindenkor. Az erkölcsi nevelés fontosságát hirdető kultuszminiszter vajjon mit szól mindehhez?

Majd azt olvassuk Juhász Géza kommentáló levelében, hogy a mai költők *aktivisták*, azaz hatni akarnak. Nem fedi ugyan a szó mai értelmét ez a körülírás, mert az aktivista költők forradalmi cselekedeteire buzdítást értenek rajta. A mai rettenetben, millió magyar idegen uralom alatt való borzalmas helyzetében, hazánk elszakított földjét gyászoló keservünkben ezek a szerkesztő-kiadók elnémitáni szeretnék a költőket. Azokat a megrendítő lírai sóhajokat, a mélységes felhördüléseket, égbeesapkodó sikolyokat, melyek a mai költők lelkéből feltörnek, mint lávapatakok, ugyan hol találjuk az antológiában? Pedig az egyiket a Pesti Hirlap ezerpengős díjjal jutalmazta (Falu Tamás). A másikat több tucat nyelvre fordítottak le, hogy megismertessék a világgal a magyar lélek gyászát (Kiss Menyhért). Van olyan költőnk, kit a Petőfi Társaság nagy díjjal tüntetett ki a költészetéből felénk áradó magyar érzés döbbenetes hangjaiért (Szathmáry István) és így tovább. Hiszen nincs is ma olyan *igazi* költőnk, de nem is lehet, akiből a haza fájdalmas sorsa fel ne tört volna mélységes dallamokban, Dutka Ákos, Gáspár Jenő, Vályi Nagy Géza, Gyökössy Endre, Agyagfalvi Hegyi István, Madai Gyula, Baja Mihály, stb., ki tudná őket valamennyit felsorolni? Mindenikből buzogva csapott ki a hazafias fájdalom! Mily könnyű lett volna tehát a tanárszerkesztőnek válogatni ezek verseiből. De ők Babits pacifizmusát előbbre tartják a hazafias fájdalomnál. Nem meglepő ez, ha a szerkesztő-kiadó Vajthó szavaira gondolunk, melyek szerint „a hazafias fűzfapoéta olyan, mint az ókori tolvaj, templomba menekül, mert tudja hogy ott nem bántják“. De kérdem a hatvanötöt, az agyonhallgatott költőket mind fűzfapoétának tartják talán?

Mely elképesztő felfogás, mely a magyar költészetnek örök és kiapadhatatlan forrását, a hazafias költészetet, egyszerűen be akarja temetni egy elutasító mozdulat megszegyenítő gesztusával. Mit szól vajjon e felfogáshoz, az érzéselfojtás e páratlan merényletéhez a nemzeti érzés ápolását legfőbb pedagógiai feladatnak hirdető kultuszminiszter? Hiszen ez antológiai szerint a mai magyar líra érzésköre abban merül ki, hogy dicséri az erdőt (Bárd, Gellért), a régi családi házat (Zilahy), borong az ifjúság elmúlásán (Bárd, Oláh), panaszkodik azon, hogy kerüli az álom (Füst), kellemes régi emlékekbe temetkezik (Móra), elvágyódik messzi tájra (Babits), sóvárog szebb élet után (Juhász), megfürdik a szeszélyeskedés érzéseiben (Áprily, Tóth Árpád), örvend sorsa bizonytalanságán (Heltai), utálja a pénzt, amely nincs (Telekes) sfb. Mindez 1936-ban!

Körülöttünk égbekiáltó fájdalom sikkoltoznak, testvéreink létét fenyegető Szent Bertalan-éjszaka után rikoltoznak, a nagy szociális ellentétek felverik lelkivilágunkat s a szerkesztő-költők antológiájából ha itt-ott hallunk ki egy keserű sóhajt (Kemény Simon), egy-egy utalást a mai gyászra (Sik Sándor), egy keserű felkiáltást (Lendvai, Áprily), s mindezt hangfogóval, csak egy Kosztolányi-vers ha megüt egy mélyebb hangot, csak Babits írja egyszer, hogy mint a cigány a siralomházban, olyannak érzi ő maga körül a hangulatot. De tegyük fel, hogy a mai költészet fő jellemző vonásának a csendesebb hurokat pengető dalnokokat tartják, akkor pedig kérdjük: ha a férfias melankólia megszólaltatóját keresik, hogyan hagyhatták ki Havas Istvánt, ha a finom ironiát akarták bemutatni, miért keresték ki Falu Tamásnak éppen azt a versét, mely a legkevésbé jellemző reá? Ha a csendes lelkizajlást keresték, nem találtak volna Gáspár, Bán, Feleki oeuvre-jében megkapóbb hangokat, mint Bartalis, vagy Gulyás, az ismeretlenség mélyéből kiemelt lantpengetéseiben? Ha pedig Juhász úr a mai költészet egyik árnyalatában Isten felé fordulást lát, mért nem hallották meg azokat a mélységes hitből fakadó hangokat, Bán, Gáspár, vagy Harsányi Lajos költészetében? Azonban az antológia ferde tükrében minden eltorzul. A jellemvonások nem a mai költészetnek, hanem a szerkesztő-kiadók lelkiségének képét adják. Pedig egy antológiának más feladata is volna. Kiemelni például egyes halhatatlanságra érdemes költeményt, mint tették ezt a régiebb antológiák (a Radó, Endródi-félék), melyek révén Szász Károly, Zalár József, Csengey Gusztáv egyes költeményei az irodalmi köztudatba véglegesen belekerültek. Ha pedig a mai költészet őseit keresték, lehetetlen Petőfit és Aranyt kihagyni, mert hiszen ihletett utódjaikkal e kötetben is találkozunk, mert Szép Ernő bájos naivitása (Gyermekjáték), Erdélyi József igaz érzelmességet árasztó verse (Julis néni tücske) Petőfi kései visszhangja, Bárd Miklós, Reményik Sándor, Áprily Lajos nem egy szép verse pedig az Aranyé. Uglátszik mégsem lehet Adyt a mai költészet egyetlen központjának megtenni (az itt közölt 6 vers után pedig semmikép sem), mert egyre újabb és újabb áramlatok keletkeznek, melyeket nem lehet egy

kaptafára húzni. Ime csak úgy kapásból ennyi minden jutott az olvasó eszébe, miközben e szerencsétlen kísérletet, az új magyar költők ez antológiáját lapozgatta. Kazinczy szavat kell átírnunk: „Tűzbe felét“... (L. B.)

SZÉLJEGYZETEK A MAGYAR FILMGYÁRTÁSHOZ. A színház nagy versenytársai között a rádió mellett a film a leghatalmasabb, mint amely a legnagyobb tömegeket foglalja le a maga számára s irodalmilag is versenyképes, ha filmgyártás és a filmpropaganda megértő kezekben van. A film legnagyobb ereje általános érdekessége, a legműveltebb társadalmi rétegektől kezdve egészen a legprimitívebb lelkegig terjed hatása s azt lehet mondani, hogy a rádió mellett ma a legdemokratikusabb kultúrtényező. Ebből következik, hogy óriási, sokszorozott a propagatív ereje s mert a gazdasági viszonyok mostohasága miatt sokkal hozzáférhetőbb, mint a színház, nemzeti szempontból is számolni kell vele, mint művelődési tényezővel. Ha minden egészséges és öntudatos nép a színházat és a rádiót a nemzeti eszmék szolgálatába állítja, sokszorosan áll ez a filmre. A viláznézetek mai harcában elég hivatkoznunk a legnagyobb szélsőségekre. Ott van például Németországban a nemzeti szocializmus, amely még az egészen híg szerelmi történetekbe is beviszi a maga nemzeti öntudatának példaadó hajtőerejét, nem beszélve a teljesen propagandafilmekről, amelyek azonban olyan művészien vannak elkészítve, hogy a leggyanakvóbb nézőt is leszerelik a művészi eszközök. Ott van a szovjetfilm, amely évtizedek óta szintén művészi adagolással igyekszik a maga nemzetköziségének programját hirdetni legújában pedig a olasz fasiszta állam, különösen az afrikai győzelem után, olyan történelmi tárgyakat dolgoz föl, amelyek az ókori nagy Imperium Romanum dicsőnyét vetítik a mai római birodalom polgárainak szemébe. Sőt ha figyeljük a kis Ausztria filmgyártását, még ebben is föllelhetjük a nemzeti propaganda nyomait, a hangulatos bécsi keringő kultuszától egészen a sítúrákon keresztül érvényesülő osztrák táj-bemutatókig, majd a tiroli havasok hőseinek vitézségén keresztül a nemzeti öntudatnak a vértanuságig menő felmagasztalásáig.

Ezzel szemben nézzünk egyszer már őszintén a magyar filmgyártás szemébe. A legtöbb magyar film, tisztelet a kevés kivételnek, többrendbeli eredendő hibában szenved. A magyar filmgyártás legelsősorban nem tudja elszakítani magát a régi és hazug operettromantikától, amely valósággal megmetyeltyezte Középeurópa színpadjait a magyarság hamisan megrajzolt és felfogott néprajzi sajátágaival. Hangsúlyozzuk, hogy itt nemcsak a magyar színpad hibás, hanem a német és az osztrák is, amely a „tschikos“, „gulaseh“ és a „puszta“ görögötüzes romantikáját átültette a filmekbe is. Ezért van, hogy még a németek is, ha magyar vonatkozású filmeket gyártanak, a pusztai betyárok és lovagló amazonok hazug költészetét viszik lepedőre s hogy az osztrák magyartárgyú filmekben is még mindig az uniformisukat levető huszártisztek és pusztai paraszt-

lányok romantikája kísért. De mit várjunk a jó németektől és osztrákoktól, amikor az egész magyar filmgyártás ugyanezekben a hibákban leledzik? A magyar néprajzi különlegességek és tájszépségek bemutatása okvetlenül szükséges és elmaradhatatlan kellék, csakhogy megfelelő művészi módon, nehogy azt higgye a külföldi, aki véletlenül ilyen magyar vagy magyarosított filmet megnéz, hogy az egész magyar élet lovasmutatványokból, csikósokból, huszártisztekből és pusztai virágszálakból áll, akiknek érzelgős és hamis lelkivilága minden, csak éppen nem magyar. Amíg itt gyökeres rendszerváltozás nem történik, amíg faji és néprajzi sajátosságaink adagolásában művészi önkritikát nem tudunk felmutatni, addig nem is lesz átütő propagandasikere a magyar filmeknek s nem változik meg a külföld felfogása rólunk, a betyárok, a puszták, a huszárok, csikósok, az örökös heje-huják, dinom-dánomok és karikás ostorokat pattogtató virtuskodások néperől.

A magyar film második típusa a pesti giccs. A fővárosi, sokszor idegen szellemű színházi felfogás egyszerűen átköltözött a vászonra is. Bosszantóan émelygős, nyakatekert szerelmi történetek peregnék le előttünk a filmen, különleges pesti aszfaltszínárnyalással. Ez a pesti aszfaltnépieskedés, a *Mesék az írógépről* darab-, regény- és film-szériának másodvirágzása, a szegény, de kedves leányzók, elegáns arisztokraták vagy pénzemberek érzelgős és nyálkás szerelmi történetei, lehetőleg bár-betétekkel, vagy más budapesti kellékekkel, esetleg fővárosi idegenforgalmi propagandával, de úgy, hogy a filmből kilógjon a kiáltó és durva reklám. Ennek a filmtípusnak meddőségén és sikertelenségén az sem segít, ha legújabbán a filmdrámák külföldi nagyszerű filmek hatásának utórezgéseit pergetik le. Az ötlettelenség, sivárság, témaszegénység, költőietlenség, a szövegrészek magyartalansága oly kétségbeejtő jelenét és jövőjét mutatják a magyar filmgyártásnak, olyan sivatagját a művészi és irodalmi eltévelyedéseknek, amelyben egy-egy oázist csak akkor lelünk, ha igazi író átdolgozott művei jelennek meg a vászon. Utalunk itt néhány Jókai- és Herczeg-regény-, vagy színdarab-átdolgozásra, amelyeknek igazi, őszinte és nagy sikerük volt s irodalmi levegőjükkel megfogták még a máskülönben cinikus pesti közönséget is. Igen, az ilyen filmeknek van propagandaerejük befelé és meg vagyunk győződve arról, hogy ha külföldre kerülnének, még az idegen szemlélők elé is sokkal jobban odavetítenék a magyar lelket, a magyar történelmet, sőt a magyar tájakat is, mint a mesteremberek által írt, mondvacsinált, szinte gyári sorozatként megszülető, úgynevezett magyar propagandafilmeik.

Hol van tehát a hiba a magyar filmgyártás körül? Bizonyára nem a technikai felkészültség, vagy az anyagiak terén, hiszen hála Isten, ma már mindkét területen megszűntek a kezdetnek azok a nehézségei, amelyekkel még öt évvel ezelőtt erősen számolni kellett. Ma már fényképezés és hangfelvételek szempontjából csaknem tökéletes filmeket tudnak készíteni Magyarországon s a tőke érdeklődése

is megfelelő, nem is beszélve arról, hogy a közönség éppen a nyelvi nehézségek miatt, aztán meg azért is, mert kedvence színészeit látja a vásznon, nagyon szereti a magyar filmeket. Az egyetlen baj ott van, s ezt egyszer már őszintén meg kell mondani, hogy a magyar filmvilágot is ellepték az írásnak és a művészetnek azok az iparosai, akiket a színházi világban eléggé ismerünk s akik divatosságuk szerint vagy a kisipar, vagy a nagyipar kategóriáiba tartoznak. Ezek az irodalmi és művészi iparosok lehetnek ügyes emberek, sőt szakértők is, csak éppen nem írók. Ez a legnagyobb baja a magyar filmnek. Lám, ha egy Jókai-, Herczeg-, vagy Zilahy-film kerül a közönség elé, a lelkek mélyén mindig ottlevő művészi ösztön megérzi az író jelenlétét s mindjárt elevenebb, bensőségesebb, vagy megkapóbb a közönség kapcsolata a filmekkel. Amíg a magyar filmgyártás vezetői nem jönnek rá erre az igazságra, s amíg az ügyeskedő iparosok helyett nem komoly magyar írókat kérnek föl a filmszenáriumok elkészítésére vagy megírására, amíg a legegyszerűbb feliratban is nem az írói szándékot és tehetséget nézik és látják, addig a magyar filmgyártás nem kerül ki abból a sivár útvesztőből, amelyben jelenleg tengődik és hiábavalóan pazarolja a pénzt. Egyet ne felejtssünk: mindenhol, ahol erős a filmgyártás, már régen leszámoltak azzal az ósdi felfogással, hogy a film mesterség és nem művészet. Ha művészet, akkor pedig írókra van szükség, akik a művészetet emberi nyelven és emberi gesztusokkal szólaltatják meg. Tanulják meg ezt az igazságot a magyar filmgyártás vezetői is s akkor még üzletnek is jobb lesz a művészi magyar film.

Még valamit nem lehet és nem szabad elhallgatni ezzel a kérdéssel kapcsolatban. A magyar filmgyártásnak az is nagy baja, hogy nem áll mellette oktató és óvó, irányító és tanácsadó szavával kellő kritika. Magyarországon ma már minden tudomány- és művészeti agnag megvan a maga kritikája, csak a film az a terület, ahol egyetlen egy éltető, felemelő, vagy lesújtó fórum van: a reklám. Ez uralkodik, ez fojtja meg a filmkritikát. A sajtó úgy kezeli a filmet, mint valami fejlődésben levő, jól fizető üzletágot, amelynek hibáit, kinövéseit el kell nézni, szépségeit édig kell magasztalni, vagy síppal-dobbal bele kell hangsúlyozni a közönségbe, még akkor is, ha egyáltalán nincsenek. A filmrovatokban a kiadóhivataloké a döntő szó s a rovatvezetők legfőljebb kerítés mellett mernek andalogni s lehetőleg másról beszélnek, mikor a filmekben az emberi és a művészi igazságokat kellene számon kérni, vagy a hibákra kellene rámutatni. Ez annál kirívóbb jelenség, mert hiszen a színházzal szemben, amely mégis csak magasabbrendű művészet, ugyancsak felvonulnak a dorongok, sőt már a rádióval szemben is hangzik el néha napján kritikai szó. Csak éppen a film lenne tabu? Nem szabad megengedni, hogy pusztá üzleti szempontokból parlagi dudvák verjék fel azt a művészi területet, amelyet a film jelent és nem szabad megengedni, hogy éppen a magyar filmgyártás mellől hiányoz-

zék az őszinte bírálat irányítása. Meg vagyunk győződve, hogyha lesz majd tárgyilagos, pártatlan, magát senkitől és semmitől befolyásolni nem engedő filmkritika, ez nagyban elősegíti a magyar filmgyártást is, sőt kiszabadítja a pénz ma még mindenhatónak látszó karmai közül. (G. J.)

A KÖLTŐ SZERELME APRÓPÉNZRE VÁLTVA. Nem a jóízű emberek hibája, hogy az Ady körül kavargó, úgynevezett irodalmi szenzációk nem tudnak megnyugodni s hogy a szegény halott költőnek még sírjában sincs nyugalma. Hívei, akik úgylátszik ebből a költő-kultuszból jól megélnek, minden negyedévben, szinte refrénszerűen szolgálnak olyan hirlaptudósításokkal vagy könyvekkel, amelyek azt a szerelmi infernót bolygatják meg, amely Ady Endre életét tönkretette s amely költészetét is erősen befolyásolta. Mikor meghalt Léda asszony, oldalas cikkekben és vastag tanulmányokban elemezték az Ady és Léda szerelem minden fordulatát és amikor meghalt Léda férje, újból szerelmi titkokat tudott meg nem az irodalomtudomány, hanem a nagyközönség lihegő és perverz érdeklődése. Azt hitte volna mindenki, hogy a költő, Léda asszony és a férj halála után megszűnnek rajongani és új titkokat föltárni Ady hívei. Nem, valaki kiásta és előszedte Léda asszony és Ady Endre szerelmi levelezését, a legbizalmasabb, a legvérezőbb és legsebesebb emberi dokumentumokat, fényképekkel teletüzdelte és kidobta a bulvársajtón keresztül a pesti aszfaltra: nesztek, esámcsogjátok, itt van a nagy szerelem aprópénzre váltva, a közlési díját is tudják a bentfentesek: ezer pengő. Állítólag az első közlés után könyvben is megjelenik a két boldogtalan sorsú szerelmes levelezésének ez a része, amely még eddig nem került piacra. Kérdezzük: mikor lesz már vége ennek a cseppet sem ízléses szenzáció-üzérkedésnek? Ezek a dolgok könyvtárakba és levéltárakba tartoznak, ahol az Ady-kérdés esetleges buvárlói, irodalomtörténészek, vagy pszichoanalitikusok feldolgozhatják, de hogy nem valók a kritikátlan, nem mindig irodalmi műveltségű vagy emberi hibákat megértő és elnéző közönség elé, az bizonyos. Legyen már egyszer vége az Ady Endre emlékével való kereskedésnek és üzleteskedésnek. Éppen a költő emléke és az Ady-kultusz érdekében!

(—ő.)

HERCZEG FERENC: PRO LIBERTATE

A hanyag adós is, ha sokáig él, végül mégis a tartozás törlesztésére gondol. A Rákóczi-könyvemmel ilyen régi adósságot szeretnék leróni. Még 1901-ből ered, abból az időből, mikor „Ocskay brigadéros“ először jelent meg a Vígszínházban. A Holló Lajos-féle „Magyarország“ ország-világ előtt Rákóczi emlékének megsértésével vádolt, haragosan támadta a színművet és követelte, vegyék le a műorról. Az érvelése egyszerű volt: mindazt, amit a darabban Rákóczi ellenségei mondanak, az én számba adta, hogy lássátok, Herczeg így vélekedik a fejedelemről! (Körülbelül olyan eljárás, mintha Shakespeare-t személyében felelőssé tennék Jágó gázságaiért.)

A közönség azonban mellém állott ebben a furcsa perben és Ocskay brigadéros az első megtendőben szasszor árulhatta el a vezérő fejedelmet. Én akkor megfogadtam, hogy könyvet írok Rákóczi Ferencről. Tisztázni akartam magamat, nem a „Magyarország“ cikkírói, hanem önmagam előtt. Megvolt már akkor a külön véleményem Rákócziról és az körülbelül az ellenkezője volt annak, amit „Magyarország“-ék nekem tulajdonítottak, a kuruc-darabomban azonban nem volt alkalmam, hogy ezt elmondhassam. A fejedelem halálának kétszázadik évfordulóján a kiadóm eszembe juttatta régi tervemet és ekkor a badaconsyi szőlőmbe vonultam és megírtam a könyvemet.

Minél többet foglalkoztam a fejedelemmel, annál nagyobbra nőtt előttem. Bár élete a balsikerek és kudarcok tragikus láncolata volt, én az emberiség legnagyobb hősei társaságában látom. Nemesak azért, mert fegyvert fogott az elnyomók ellen. A szabadságharcba leginkább külső események kényszerítették bele. Egyáltalában nem volt forradalmár-természet, még csak harcos sem. A bécsi politika elképesztő balkezessége lázadót tudott csinálni egy flegmatikus vérmérsékletű, konzervatív gondolkodású nagyúrból, akinek egyéb vágya sem volt, minthogy békében és becsülettel szolgálja királyát. A kuruc fölkelés viharzónájába külső erők sodorták bele, egyéni nagysága akkor nyilvánult meg, mikor le kellett számolnia élete nagy katasztrófájával. Az övéhez hasonló leszámolásra csak olyan szellemek képesek, akikre a balszerencse és szenvedés tisztító hatással van. Rákóczi az élet csalódásai előtt az aszkézisbe menekült, kivette életéből és leértékelte mindazt, aminek elvesztése fájdalmas lehetett neki. Ez a vallás hőseinek módszere. Csakugyan eljutott oda,

hogy le merté írni a szörnyű és nagyszerű szavakat: „Többé nem félek az élettől és nem szeretem!” Föléje emelkedett a saját sorsának.

Bizonyos, hogy Rákóczi szereplésének döntő része volt a mai magyar nemzet jellemének kialakulásában. És bizonyos, hogy sem előtte, sem utána nem élt magyar ember, aki annyit áldozott volna nemzetéért, mint ő. A közéleti férfi, vagy mondjuk: a politikus típusának legideálisabb megtestesítője volt.

Kissé talán szokatlan az előadási módszer, mellyel kitűzött célokat meg akartam közelíteni. A hős élete beleszövődött a világpolitika eseményeibe, hatása érezhető volt Szentpétervártól Madridig és Stockholmtól meg Windsortól Konstantinápolyig, az óriás anyagot tehát rövid kis jelenetekbe sűrítettem, a jeleneteket gyakran változó színtereken játsztam le. Arra gondoltam, hogy mozaiktechnikával egységes képet próbálok adni.

Olvasóim ítéljék meg, mennyire sikerült megvalósítanom szándékomat.

SZÁSZ KÁROLY: CZIPRUS

Mikor az én drága hitvesemet, életem jobb felét, az 1935. évi adventnek első vasárnapján, végtelenül boldog házasságunk 45. évében elvesztettem, a mélységes fájdalom — amely voltaképpen sokkal gazdagabb forrása a lírai költészetnek, mint a boldogság — minduntalan arra készítetett, hogy versekben is kifejezést adjak föltölülő emlékeimnek, érzéseimnek. Majdnem három évtizeddel ezelőtti verseskönyvem megjelenése óta aránylag nem sok verset írtam. De mikor feleségem betegsége véstes fordulatot vett, az esti órák esőndjében szinte napról-napra megcsendült szívem mélyén egy-egy kis költemény, s a halála utáni esztendőben is sűrűn buzogtak föl a bánatos dalok.

Ezek a versek sokáig egészen titokban maradtak, szigorúan elzártam őket mások szemei elől, még családom tagjai sem tudtak róluk. Később aztán mégis arra gondoltam, hogy nem titkolózom velük tovább, — hiszen fájdalommat sem tudtam elrejtteni, ha nem hivalkodtam is vele — s már az elmúlt nyár elején, a Kisfaludy-Társaság ciklusában, fölolvastam közülök néhányat, aztán a *Budapesti Szemle*, az *Új Idők* és a *Tükör* is közölt egyet-egyét, s megérlelődött bennem a gondolat, hogy a nagy halomban összegyűlt versekből egy csomót kis kötetbe foglalva adjak át a nyilvánosságnak.

Igazán mondom, nem azért tettem, csak az én „a világnak üssek vele cégért”, nem költői dicsőségre vágytam, csak az én hű párom emlékének akartam vele áldozni. Akik őt ismerték és szerették, azt hiszem mind tanusítani fogják, hogy az elhúnytak szép tulajdonságai, ritka erényei híven tükröződnek ebből a *Cziprus* címmel az elmúlt karácsonyra megjelent kis kötetből, — mit az ő nyájasan mosolygó kedves képmása is díszít — s én nem túloztam, mikor az ő

lelki képét úgy rajzoltam meg, mint ahogyan e könyvecskéből ki-sugárzik. Akik pedig nem ismerték őt, azok is ki fogják érezni ver-seim hangjából az őszinteséget, s elhiszik, hogy akiről ezek a dalocs-kák zengenek, igazán megérdemelte azt a szeretetet és hűséget, mely-lal a dalok lantosa iránta egész életében viseltetett, s az özvegyen maradt szegény öreg poéta méltán viseli az örökös nehéz gyászt ,az ő felejthetetlen halottjáért.

A könyvecske utolsó versét ezekkel a sorokkal végeztem:

*Ihletten írom ezt a könyvet,
De csak te rólad, egyedül...*

Igen, csak róla írtam. És higgye el mindenki, hogy csak azért bocsátottam ki a kis könyvet, hogy az én drága halottam emléke szívemből és otthonomból kiszállva, jusson el a nagy világba, s fakasszon egy-egy szívből szivárgó meleg könnyszemet. Ha ezt eléri szerény kis *Cziprus*-om: nagy dicsőséget arat, bőséges jutalmat nyer. Mert a könnynél nincs különb kincs, nincs nagyobb érték az egész világon. Benne van a hit, benne van a remény és benne van a szeretet...

GYÖKÖSSY ENDRE: VASÁRNAPOK, — HÉTKÖZNAPOK

Húsz éves közéleti és közírói szerény, de állandó munkám bizonyossága ez a könyv. Mikor ebbe a hittel fűtött közéleti és közírói munkába beleállított a hívogató, majd sürgető, sokszor kényszerítő kérés, nem gondoltam arra, hogy húsz év után ennek az engedelmes munkának ilyen könyv lesz az eredménye. Hiszen szólni is csak akkor szoltam, ha nagyon hívtak; soha se máskor. Inkább el akar-tam — szinte idegesen — magamtól tólni az alkalmakat mindig. De ha komoly emberek szerető parancsa olykor-olykor mégis dobo-góra állított: előre megírt és megtanult beszéddel léptem a rám-váró és rám-figyelő hallgatóság elé. Meg akartam ezzel a hű készüléssel becsülni megbízóimat, közönségemet és magamat is.

Mert nincs gyötrelmesebb kín, mint olyan szónokot hallgatni, aki magát csak a Jóistenre bizza; akinek első mondatai elárulják, hogy nem tudja mikor és hogy jut el beszéde végére. Az ilyen szó-nok nem becsüli meg a maga tehetségét; előbb-utóbb fecsegővé tar-talmatlanodik; illetlen hallgatóihoz; visszaél felkérői bizalmával. A büntető törvénykönyvben paragrafusról kellene gondoskodni, hogy büne és gyalázata mértéke szerint meg lehessen az így szóno-kgatókat fenyíteni.

A könyvemben közölt negyven ünnepi beszéd a biblia, a temp-lom, a kormányzó, a zászló, a költő (Petőfi, Pósa, Gyóni, Vörös-marty, Szabolcska), a dal, a gyermek, az iskola, a polgár, a Márciusi Nagynap, az Októberi Gyász, a Szeplőtelen Fejedelem, a Trianoni Tragédia áldását, áhítatát, tisztaságát, nagyságát, reménységét,

szépségét, munkáját, önzetlenségét, emlékét, örömét vagy bánatát öleli át. Ha ezeket a könyvembe áthívtott beszédeket bizonyos alkal-
mak születték is, én mindig túl akartam látni azokon a napokon, ame-
lyekre írtam. Ezt megérezhette hallgatóságom is; ezért kértek itt is,
ott is elég sokan, hogy — olvasni szeretném egyik-másik hallott
beszédemet.

Könyvem második részében a magyar hétköznapok gondjairól
írt, ma is élőnek hitt cikkeimet és ötven írótestvéremet egy-egy új
könyve alkalmából jellemző és értékelő kritikáimat gyűjtöttem
össze. Ezeket a cikkeket és kritikákat a magyar testvériség határo-
zott szolgálatában próbáltam írni mindig. Mert — halk és alázatos
vallomásként írom itt — én mindenben és mindenkiben a jót keres-
tem. Különösen írótestvéreimmel foglalkoztam mindig a testvéri
szolidaritás és szeretet melegével. Az alkotó íróművész legszerényebb
értékű munkáját is magyar eredménynek érzem. Éppen ezért a ma-
gyar testvériség örömeivel közeledtem hozzá.

Nem tudtam és nem tudok hidegen, vagy hiba-kereső kéjel-
géssel foglalkozni semmivel és senkivel. Szellemi bélpoklosoknak
ismerem és harag nélkül elkerülöm a mindent és mindenkit kiseb-
bítő, vagy agyonhallgató gőgösöket és cinikusokat; az írókat poli-
tikai pártvéleményük alapján — mert az írónak is lehet és legyen
is politikai véleménye — agyondícsérőket, szétmorzsolókat, vagy
szóra-se-érdemesítőket. Nekem öröm volt a legnagyobbak és a leg-
kisebbek könyveiről való írás is. Egyforma öröm. A magyar testvér
öröme. Komoly öröme, mert minden soromat a könyv tanulmányozó
átolvasása után írtam. Szeretettel és meggyőződéssel.

Íme, ez volna könyvem lelke. A már eddig róla írt ismerteté-
sekből és a hozzám küldött levelekből azt látom: nem volt fölösleges
húsz éves közéleti és közírói szerény, de állandó és hittel fűtött mun-
kálkodásomról e könyvvel bizonyosságot tennem.

BÓNYI ADORJÁN: HÓDÍTÁS

Szerte a világon a nők érdekes és nagyszerű pozíciókat vívnak
ki maguknak: szenátorok és börtönigazgatók, diplomatak és rendőr-
főnökök kerülnek ki közülök, Nobel-díjakat nyernek, ragyogó köny-
veket és darabokat írnak. Minálunk is eljutottak az ügyvédségig,
orvosdoktorságig, városatyaságig, képviselőségig.

Bizonyos, hogy a nő, a maga külön adottságaival, akárcsak egy
új emberfajta, merőben más hangot, elveket, tulajdonságokat és mód-
szereket visz be hivatalába, pályájára, mint a férfi. A nő napsugárra
és szerelemre termett: mit csinál ezzel a fajta rátermettséggel, ha
komoly állás és hivatás köntösét — vagy talán csak álarcát — vette
föl magára?

Például adva van egy város, ahol tehetségével és szeretetre-
méltóságával egy nő jelentős állást verekedett ki magának. Azt az

alapvető asszonyi hivatottságot, hogy a nő boldogítson, ennek a városnak a felvirágoztatására és boldogságtételére akarja szentelni. Ő intézi a város kulturális és idegenforgalmi ügyeit. Körülötte persze a többiek mind férfiak, akik a hivataloskodás évtizedes, sőt évszázados formáit folytatják. A nő hivataloskodásának formái és szelleme azonban merőben más. Addig nincs is semmi baj, amíg a nő hivataloskodásának módszereit siker kíséri, de abban a pillanatban, amint a sikerek teljében egyszer csak bekövetkezik az első balsiker, a régiek, a bürokraták, a férfiak nyomban frontot változtatnak, hogy elsöpörjék őt. Nos, erről szól a „Hódítás“, amelyet bizonyos félreérthető vonatkozásai miatt idegen miliőbe helyeztem.

Szeretnék a nő-férfi szembenállásának ezzel a vígjátékával egy eléggé érdekes és kellemes estét szerezni annak, aki bejön darabomat megnézni a Nemzeti Színházba.

A PETŐFI-TÁRSASÁG ÉLETE

HÁROM ELNÖKI MEGNYITÓ

I.

(1936 NOVEMBER 8.)

— „Emlékezzünk régiekről“... mondták ősink hajdan és valóban fenkölten nemes nemzeti ösztön az, mely a mindenkori jelent arra készíti, hogy a múlt szellemi és erkölcsi kincs-ládájába nyuljon vissza erőért, — de mennyivel hatalmasabb és titokzatosabb tüneménye az a nemzeti életnek, ha nem mi, a jelen, emléke-zünk, hanem a haza tragikus percei-ben mi jutunk eszükbe multunk láng-lelkű nagyjainak s ébresztő ébredéssel providenciálisan ők keresnek fel bennünket: önérzetet, reményt és virtuos hitet adni a esüggedőknek. Jaj annak a nemzetnek, melyet mult-jának holtan is élő nagyjai ily éb-resztően nem keresnek fel, az a mult, mely a jelent feledi, a jövőről is le-mond! Az életerő vizsgálói, az élni-akarás hatalmas próbái az ily per-cek, mert hisz a jelen csak a mul-tak mennél súlyosabb szellemi tar-talékjából termelheti ki a nemzetnek szükséges nagyembereit...

— Büszkén érezzük, magyarságunk e mohácsi pereben fényesen teszi le az élni akarás vizsgáját a világtörté-net előtt. Nemesak mi „emlékezzünk a régiekről“, hanem maguk a vész percében ábredő régiek is ébresztően keresnek fel minket. Jönnek, valami szinte misztikus következeteséggel mint küldött jelenések jönnek ránk

egymásután, hogy szent fölényük-vel kényszerítően rázzanak fel ben-nünket esetleg már-már lankadó kö-zönyünkből. Ha csak mi emlékez-nénk, a hatás nem lehetne ekkora, de épp mert mi jutunk eszükbe a nemzeti génusz ez oszlopos nagyjai-nak s a századok mélyéről ők keres-nek fel, ők toppannak elénk, szavuk a nemzeti lelkiismeret viharaként nyugöz le és emel fel. Ily fenséges viharaként toppán elénk most „ha-zánk szentje“, a magyar szabadság legkrisztusibb apostola és szenvedő mártirja: Rákóczi. Más legnagyobbak is felkerestek már így minket, de tán egyikőjük hatása se hason-lítható ahhoz a hősi átszellemültség-hez, ahhoz a zokogtató fenséghez, mely a fölséges Fejedelemből, mint fajunk génuszának esszenciája ránk árad, midőn élete tükrében az örök magyar végzet tragédiáját mutatja meg nekünk... tán hogy vigasztal-jon, tán hogy tanítson, tán hogy a jövő számára megjavítson minket. Ám lehet-e egy nemzetnek a multból tanulnia, a jövő számára ekként megjavulnia? Rákóczi e mostani má-sodik eljövetele azt a szent hitet dörgi a nemzet fülébe: „igen, az én rodostói bús imáim majd megerősí-tenek benneteket, még önmagatok el-len is!...“

— Ime, Rákóczi e szavaitól hangos most a haza, de oktató élettragédiájának hatása nem lenne teljes, ha a lelkeket eltöltő histórián felül a szíveket lángbaborító költészet a legendát a számok valóságánál előbb valósággá nem avatná. És nézzetek, — mint egykor az ő tárogatók költői, ma, kétszázharminc év multán, ismét csak a magyar költészet mesterei azok, kik új szellemben, de a régi hűséggel siratják tovább „hazánk szentjének“, a szabadság legmártirabb apostolának az oktató tragédiáját. Csuda-e, ha a Fejedelem szavától ekhózó Tihannya lesz a poéta lelke, hogy zengően továbbítsa azt a rodostói visszhangot minden egyes magyar lélekbe? A Petőfi Társaság már tavaly büszke örömmel üdvözölte hivatott költőtársunk, *Szathmáry István* viharos lüktetésű, hatalmas Rákóczi-operát s ime most az élő legnagyobb magyar író, *Herczeg Ferenc*, lepi meg az országot

monumentális Rákóczi-regényével, azzal a *Pro Libertate* remekművel, mely a tiszteletbeli elnök legkimagaslóbb életmunkája. Jól mondja a regény vezérmondatában: „a költészet akkor emelkedik fel küldetésének esúcspontjára, mikor történelmi gyász idején a nemzet vigasztalójává szegődik“. Ehhez képest tökéletes korpék az, melynek keretébe a rodostói mártirt beleállítja, — és nem dolgozik ő se regényes fogásokkal, se csinált szövevényekkel, amit ír, több már regénynél: hazánk végzetének bibliája ez, a magyar szabadság credo-ja, térdre hívó oltári szentsége. Stílusa, melyben az epikus rész drámai részekből színesedik, új tökélyekkel gazdagítja nemzeti nyelvünket. Társaságunk hódoló szeretettel bajtja meg Petőfi zászlóját a *Pro Libertate* költője, „hazánk szentjének“ aranytollú irodalmi főpapja előtt!

II.

(1936 DECEMBER 13.)

— Koteles tisztünk, hogy a nemzeti lélek érzékeny szeizmográfjaként figyeljük és latoljuk a teremtő irodalom alkotásait és kedves örömnünk, hogy tagtársaink költői sikerreinek örvendezzünk s azokat mint nemzeti fajsúlyunkat öregbítő kincseket méltányolón magasra emeljük. Múlthavi ülésünkön *Herczeg Ferenc* mesteri *Rákócziját*, viharos erejű „*Pro Libertate*“ regényét méltattam e helyről, ezúttal *Gulácsy Irén* ragyogó tőkélyű, magyar világhatalmat tükröző „*Nagy Lajos király*“ regénye köti le figyelmemet, azzal a bámulattal, mellyel csak az írás igazi remekeinek adózik az olvasó lelke. Kisbetűs jegyzetként első-sorban azt hadd hangsúlyozzam,

hogy különös, de érthető jellege magyar jelenünknek a történelmi regény e kultusza: ha egy zseniális, hős nemzetnek oly vigasztalan a mája, mint a mienk, önkéntelenül is a történelmi tegnapha és tegnapelőttbe menekül a jelen elől, — abban a szebb, dicsőbb múltba, mikor még a diadalmak és uralmak fényes napja sütött ránk s a ma sötét árnyakkal küzdő Budavára még Európa legtündöklőbb udvara és kultúrközpontja tudott lenni. Ily történelmi pillanatokban a történelmi regény az esetleg már lankadó nemzeti önérzet oly bátorító és felemelő hangszerévé, a nemzeti erők oly ébresztő, oly életre riasztó tárogatójává válik, mely láncainkat karddá kovásolja újból s a

múlt példáival a haza jövőjét biztosítja nekünk. Attilától Kossuthig. Széchenyiig így borong ma írónk, költőnk képzelme a multak felett, hogy e múlt káprázatával a meghódítandó magyar jövő felé mutassa nekünk az utat. És temérdek irodalmi problémát vet fel a történeti regény, — hisz ma is vita tárgya ez a három szempont: a) az író vajjon modern szemmel lássa, teremtsé-e újjá azt a multat? b) kortársává váljék-e annak a multnak, oly kortársá, kinek nem szabad tudnia az azóta eltelt századokról és eseményekről? vagy c) tudatalatti modern sejtelmekkel élje-e bele magát ama mult alakjaiba?... Ám hagyjuk e pereben a szürke elméleteket, az igazi tehetség mindig megtalálja a helyes utat s Gulácsy Irénre pillantva, az Isten kegyelméből való teremtés élő és éltető zöldjében látjuk a költészet aranyfáját...

— Minden lélek megannyi külön világ, mondja a spanyol s így senki mással össze nem téveszthető ihletett és ihlető mindenség e kivételes nő lelke és lélekkeremtő képzelme, mely történeti látásával Aladdin lámpásaként világítja be a magyar ezerévet. Vajjon ki a párhuzama, kihez hasonlítsam a világ irodalomtörténetében? Említsem-e *Mme de Lafajettel*, *Mme de Staelt*, *Georges Sand*-t? Nem, tán mégis *George Elliot*-hoz és *Selma Lagerlöfhöz* áll lélekerőben, szívemélységben a legközelebb. De képzelme keletibb, ragyogóbb, rejtelmesebb és meglepőbb, épp mert e lassúbb lüktetésű nyugati lelkekkel szemben magyar fajunk szenvedelmei viharznak benne s paripás rohammal eszelekvéssé gyorsítják az elmélkedést tolla alatt. Mert az, talpig magyar Gulácsy Irén, s tegyük hozzá, csakis ezért tudja ő oly hivatottan látni a

magyar századokat... egy ősnemesi szép fiatal úri asszony, ki sohse álmódott arról, hogy íróvá legyen, kinek ma sincsenek törtető irodalmi ambíciói, ki azóta elhalt nagybeteg férjének betegágya mellett úgyszólván véletlenül lett *literary ladyvé*, hogy ilyes anyagi mellékjövedelmekkel könnyítsen az élet és ápolás terhein. Ám a toll varázsvesszővé válik finom ujjai közt, mely felkorbácsolja fantáziáját és a végre megtalált hivatás útjára úzi őt. Megírja Mohács monumentális regényét, a tragikus „*Eletek völegényeket*“, megírja a Bécsből nézett Thököly-Rákóczi eposziát, a „*Pax-vobis*“-t, meg a magyar hős holtigtartó szerelmének a „*Kálló kapitányát*“ s most végre, mint eddigi alkotásainak betetőző művét kiadja „*Nagy Lajos király*“-át. Volt-e valaha nő, ki hazája legdicsőbb korának ekkora gigászi rekonstrukciójára mert vállalkozni? A leghatalmasabb férfierő ölelkezik a leggyöngédebb, legérzőbb nőességgel ebben az óriási freskóképben, melynek méretei ama Ghirlandajóra emlékeztetnek, ki Firenze mérföldes falaira a város történetét írta fel esetjével. A magyar hatalom és kultúra glóriája ragyog a Gulácsy Irén e papírfalakra írt regényén véges-végig, — de a nagy történeti vonalak keretében megannyi cizellált tökély a lelkek mikrokozmoszainak a mozaikja. Nézzék a három Erzsébet lüktetően élő alakját, figyeljék Garayt s mindenekfelett a leprás nagy király tragikus harcát a végzettel. Minden alak remekbe alkotottan él a képben s még a mellékesek is, mint például a külföldi orvos, mind a vágató eszelekmény drámai lendületét szolgálják...

— De elég, — zárom soraimat, hogy a regény olvasóinak gyönyörűsége

annál teljesebb legyen. Gulácsy Irén társunk e művével hegytetőre ért, de hisszük csak azért, hogy majdan újabb és még magasabb csúcsokat

hódítson meg. Addig is büszke örömmel hajtom meg e *farente divina clementia* alkotó nagy írónők előtt a Petőfi Társaság lobogóját!

III.

(1937 JANUÁR 10.)

Tekintetes Társaság!

A költő kicsiny, de válogatott könyvtárának egyik kegyelt könyvébe ezt írta be: „Petőfi Sándor kinese“, azt hiszem, nem túlzok, ha azt mondom, hogy Társaságunk is azt írhatja be *Kornis* Gyula e kezében lévő annyi mélyre pillantó eszmétől s mélybe világító új szemponttól ragyogó hatalmas tanulmányába: „a Petőfi-Társaság kinese“. A költő „pesszimizmusáról“ szól ez a monumentális essay, melynek egyes motívumait nagyszerű tiszteleti tagunk már székfoglalója alkalmával elénk tárta, de most, hogy nem mozaikdarabokat, hanem Petőfi lelkét a bölcséleti elgondolás hiánytalanul egész mozaikjában láthatjuk, most jóleső esodálattal tekintünk arra a bölcsész, történész, metafizikus és moralista gondolat-atlétára, kinek a Teremtés minden színét játszó átfogó elméjében *korunk Petőfije* oly minden eddiginél gazdagabb lélektartalommal tükröződik...

Korunk Petőfije... e két szó így együtt tán új fogalmat jelez, de ne feledjük, az igazi lángelme tán ép azért halhatatlan, hogy a változó és halandó korok szemében a szellemi gazdagság mindannyiszor más és új lelki mezében mutatkozzék. Az igazi zseni a szellemi lét örökké égő *rádium* féme, mely soha el nem hamvadhat, hanem eszmetüzével minden haladó nemzedéket más-más eszményekre lángoltat, minden muló emberöltőnek más-más gondolatirányba

világít. Nézzék a Plato, Danté, Shakespeare, Goethe nevű hatalmas világtornyokat, kiknek izzó rádiumtűze századok óta ég lelkiünk sötét éjszakájában s fényük minden kort másként hevít, melegít, minden századhoz másként szól. E nagy gondolkodóknak fő érdemük, hogy az utókort gondolkodtatják s nincs érdekesebb tanulmány a lángelmék hatásának e hullámvonalát szemlélni földi haláluk utáni halhatatlan létükben. Innen van az, hogy minden századnak megvan a maga külön Platója, Dantéja, Shakespeare, megannyi külön lelki arculattal... s innen van az, hogy a mi Petőfink is — halhatatlanságának rövid nyolevanöt éve dacára — máris, három emberöltő három külön arculatával tekint reánk.

Az első Petőfi a tomboló lira tündérkirálya, a második a rejtelmes jós, kinek legszebb költeményei mindmegannyi valóravált profeciák, a harmadik a szabadsághős, a segesvári öröktitokba tűnt mártír... Nos, a költő életrajzai eddigelé javarészt arra szorítottak, hogy a „Petőfi-esodák“ krónikái legyenek, ezekkel szemben a *Kornis Gyulával* kezdődő negyedik emberöltő végre felszabadul a „Petőfi-esodák“ lenyűgöző hatása alól s a gondolkodás teljes fegyverzetével igyekszik a mélyére hatni annak, amit eddigelé az ámulattól alig láhattunk.

„A művészetnek“, — kezdi fényeselméjű szerzőnk, — „így a költé-

szetnek“ is ugyanaz a lelki forrása, mint a filozófiának és a vallásnak: az örökkévaló, az el nem múló, a végtelen után való sóvárgás. Plato ezt a sóvárgást *Eros*-nak, magára az igazra, a jóra és a szépre irányuló szerelemnek nevezi. Örök értékeket hordozunk magunkban, — ez a *Symposion* lényege — melyeket a filozófiai és a művészeti *Eros* már ezen a földön megvalósítani törekszik. A filozófia a végső igazságok rendszerét, a világ egész értelmét és célját, a művészet — akár a képzőművészet, a zene, akár a költészet — a szép értékeket akarja megragadni, azt, ami a dolgokban tipikus és örök... költő és filozófus ekként ikertestvérek. Ám csak az a nagy időtálló klasszikus költő, aki a lét és az értékek örök problémáit átérzi, mélyen átéli, akinek művei egyetemes világfelfogást is tükröznek... Petőfi is ebből a csillaghalmazból való: mint lényeglátó költő filozófus is a maga művészi módján. Intuitív gondolkodó, egészben is lát... állandó *gondolatfájásban szenved* s óriási ismeretvágy feszíti hányatott rövid életében elméjét...“

Íme, így mutat rá *Kornis Gyula* a Petőfi helyére a szellemi lét nagyjainak sorában. Ez a tanulmány alfája és az omega? Az essay egyik végső lapján a klasszikus mondatok rögzítik a kutatás eredményét:

„Petőfi csudálatosan gazdag lélek... több ember egyben: hol vidám, pajzán, humoros, hol komoly, gyűlölködő és haragos. — egyszer szelíd bárányfelhős, máskor haragjában mindent összetörő viharos lélek, — majd finoman gyengéd, majd a gúny ostorát pattogtatja, — most csak bölcseledő, aztán izgató demagóg, egyszer az egész emberiséget magához öleli, máskor gyűlölettel taszítja

el magától s átkot szór reá. Majd optimista, olyan, mint a gyermek, aki mindennek naivan örülni tud, majd pesszimista, olyan, mint a esilágász, aki a napon is foltokat keres. Alapjában egészséges lélek, azonban túlzott érzékenységgel és fájdalom-kapacitással. Fájdalom és öröm, harag és szeretet, pesszimizmus és optimizmus ekként gyorsan váltakoznak ebben a minden benyomásra azonnal maximális erővel visszaható lélekben.“

Alfa és omega... az elmélkedés e két végpontja közt vonultatja fel illusztris bölcselelőnk a költő ifjúkori, érzelmi, erkölcsi, politikai, történelmi és metafizikai pesszimizmusának a költeményekkel illusztrált adatait. Kiemeli a fájdalomban való kéjelgését, *Nietzsche*-vel vonja párhuzamba, majd rámutat a magyarság történelmi hivatásába vetett optimista hitére, fellángoltatja az „Apostol“ politikai radikalizmusát. De mindezzel szemben hangoztatja, hogy a költő tolla voltaképp a nemzet kemény ostora, mely felrázni hivatott a magyart közönyéből, mely meg akarja menteni a hazát a pusztulástól. E pusztulás, a nagy megsemmisülés gondolata egyetlen egyszer jelenik meg pennája hegyén: a megrendítő erejű „Örült“ ajakán. Különben bízik ő a magyarság megváltó kibontakozásában, a világszellem ama haladó menetében, mely majdan „lehozandja a meny nyet a földre“.

De sapienti sat, e hatalmas lélekrajz corpusát magát Petőfi szerelmesei, ti magatok olvassátok el. Tán soha még rokon magyar lélek ily mélyre nem pillantott be a Petőfi-rejtelembe s nem mutatta meg nekünk nem magát a megfoghatatlan zsenit, hanem ennek a csodákkal teli

létnek és fensőbb elmének az emberi
összel felfogható benső és legben-
sőbb szerkezetét. E könyv felett üd-
vösen sokat fognak vitázni még, ne-
künk a nemzet hivatott papjának.
Kornis Gyulának a könyve Petőfi
egyéniiségének hatalmas új gazdago-
dását jelenti. „*Korunk Petőfije*“ ez
az új Petőfi, ki *vires ad quint cundo*,

ki a korokon át a jövő felé haladva
csak nyer isteni erejében és hivatott-
ságában. Lángoló elméjű tiszteleti
tagunk e műve valóban a „Petőfi
Társaság“ kincse s én e helyről há-
lásán köszönöm neki, hogy ily ra-
gyogó ajándékkal lepett meg ben-
nünket a XX. század új és az eddigi-
nél nagyobb Petőfijével!

DÖMSÖD ÉS A PETŐFI-KULTUSZ

HAVAS ISTVÁN beszéde Dömsödön 1936 október 18-án,
az ottani második Petőfi-emléktábla avatása alkalmából

Dömsöd neve Petőfi életével és a
Petőfi-kultusszal kapcsolatban nem
jelentéktelen. Szülei a közelben fekvő
Szalkszentmártonból 1846. április
25-én költöztek Dömsödre, ahol Pet-
rovics István a község vendéglőjét
vette bérletbe. A vendéglő és a mé-
szárszék együttes bérlete, mint köz-
tudomású, nem ment jól, annál in-
kább nem, mert a jó öreg kocsmáros
anyagi helyzete már az előző évek-
ben megrendült. Dömsödre érve, egy
725 váltóforintos adósságát kellett
volna egyenlitenie, mely egy kecske-
méti vásárból kifolyóan Csillag Gá-
bor nevű kereskedővel szemben
főnnállott. Petrovics nem tudta a
tartozást kifizetni s újra végrehaj-
tást vezettek megmaradt csekély va-
gyonára. Petőfi nevét költeményei
ebben az időben már népszerűvé tet-
ték az országban, írói jövedelme
azonban csekély volt ahhoz, hogy
küszködő szülein segítsen. Ekkor
fordult Teleki Sándor grófhoz. „ked-
ves druzsájához“ pénzkölesönért s a
tőle kapott összegből 200 frtot azon-
nál szüleihez juttatott, amivel ideig-
lenesen segíteni tudott nehéz helyze-
tükön. Petrovicsék régebbi jó módja
azonban sehogysem tudott vissza-

térni többé, úgy, hogy az 1846. év
végével, a bérlet lejárta előtt, búto-
rak nagyrészenek eladásával, Döm-
södöt elhagyták és Cinkotára, majd
Váera költöztek, Sándor fiúk anyagi
támogatása mellett. A magyar kis-
polgár küzdelmes sorsa lett az övéké
is, akit öregkorára sokszor a gyer-
meki szeretet ment meg a nyomortól.

Petőfi két dömsödi látogatásának
nyoma megmaradt költészetében.
Az egyik, a nagyobb tartamú az,
mely szülei ideköltözése után mind-
járt, május elejétől június elejéig
tartott. Pálffy Albert barátjával, az
ifjú regényíróval szállt meg Dömsö-
dön s együtt béreltek lakást Kovács
Jánosné házában, havi 20 forintért.
Petőfi szüleinél étkeztek s a költő
édessanyja takarította s tartotta rend-
ben szobájukat. Petőfi barátjával
együtt „sokat olvasott és írt“. Néha
egymagában sétálgatott a nagy gye-
pes udvaron s labdázott. Valószínű,
ez volt nála az irásközi szünet, a pi-
henés. Tndtunkkal ez idő alatt írta
a következő verseket:

Várady Antalhoz. Egy pesti barát-
ját üdvözlí május 22-én, komoly és
tréfás ütemekben, levél formában.
A vers csak 1870-ben lett ismereféssé

s azóta van bent költeményei köteteiben. A *Salgó* című költői elbeszélés. A romantikus, kissé sötét világnézetű vers témáját felföldi útjáról hozta lelkében. *Távozol hát ifjúságom?* c. verse is komor hangulatú, valamint a *Száműztem magamat* c. is. Ezen, amint Ferenczi Zoltán Petőfi nagy életírója megjegyzi, már békü-lékenyebb hang is vonul át. Írt-e még ezenkívül valamit, nem tudjuk, mert fönmaradt írásaiiban nincs nyoma.

Előző, de rövidebb dömsödi tartózkodása tán csak egy nap volt, az 1845. év valamelyik szeptembervégi, vagy októbereleji napja, abból az időből, midőn Borjádrol Szalkszentmártonba tért vissza újra, szüleiehez, ahol Pest után a legtöbb versét írta (százon jóval felül). Valószínű, hogy kirándulásképen tette meg az utat Dömsödig. Tán már szó is eshetett róla, szüleivel való beszélgetése közepett, hogy Szalkszentmártont elhagyják s tervként fölmerült, hogy tán jobb volna számukra a kisebb dömsödi mészárszék? Ki tudja! De az bizonyos, hogy itt járt és költeménye alá ő maga írta Dömsödöt. Ez a költemény a: *Piroslik már a fákon a levél* című, jellegzetes Petőfi-dal.

A hagyomány szerint itt ült le pihenőre a tölgyfa alatt s megírta, megörökítette hangulatát, érzését: *Piroslik már a fákon a levél*, s az őszi szelben a pásztor és a betyár sorsa jut eszébe, ami megkapó, közvetlen szavú dalra ihleti. Új hang, új szépség volt ez abban az időben, a magyar néplélek természetes szép szava és dala; és csodálatos jelenség: ma is oly nervedatlanul szép, mint kileneven esztendővel ezelőtt. Mégis meg-rágalmazták rosszindulatú és irigy kortársai s azzal vádolták meg, hogy rosszak a rímek, a versmértéke és hogy költészetében szaggatottság és aljasság van. Csak ez utóbbi, az al-

jasság rágalma váltott ki belőle haragot, s amit feleletül mondott nekik, abban benne van egész világfelfogása a költészetről: „Bátran ki merem lelkiismeretem ítélőszéke előtt mondani, hogy nálam nemesebb gondolkozású és érzésű embert nem ismerek s én mindig úgy írtam és írok, amint gondolkoztam és éreztem. Mindig fájt e vád, mert ennek éreztem méltánytalan voltát. Ha néhol egyes kifejezésekre s a fátgyra nézve szabadabb vagyok másoknál, ez onnan van, mert énszerintem a költészet nem nagyúri szalon, hová csak fölpiperézve, fényes eszimbákban járnak, hanem szentegyház, melybe boeskorban, sőt mezitláb is beléphetni... Hogy bennem szaggatottság van, az, fájdalom, való; de nem csoda. Nekem nem adta Isten a sorsot, hogy kellemes ligetben esaló-gánydal, lombsusogás és patakesörgés közé vegyítsem énekemet a csendes boldogság vagy csendes fájdalomról. Az én életem esatatóren folyt, a szenvedések és szenvedélyek esatatóren; régi szép napok holttesteit, meggyilkolt remények halálhörgése, el nem ért vágyak gúnykacaja s esalódások boszorkánysipításai között dalol feltébolodottan müzsám, mint az elátkozott királyleány az operenciás tenger szigetében, melyet vadállatok és szörnyetegek őriznek...”¹

Íme a nagylélek költői vallomása! S te dömsödi tölgyfa, viharok, küzdelmes harcok ellenálló fája, az a huszonkétéves ifjú, aki megpendítette sátorod alatt 91 évvel ezelőtt a lant idegeit, nem volt méltatlan hozzád, királyi nagyságodhoz, sem erőben, se jellem-bátorságban! A magyar költészet leggyönyörűbb tölgyfája volt ő már akkor is, az ma, s az lesz az el-

¹ Petőfi összes költeményei először 1847. márc. 15-én jelentek meg. Ezek elé írt előszóból való ez a részlet. Az előszót azonban mégsem adta ki.

jövendő századok és évezredek végtelenjében is!

De nemcsak lánglelkű költő, nemcsak a nyelvnek és költői formáknak úttörő mestere, milliók gondolat- és érzésvilágának megszólaltatója, hanem a legtisztábblelkű ember, a legönzetlenebb magyar, nagy embereszmények hőse, a tettek elszánt katonája. Küzdelme, egész élete úgy tekint ránk, mint a kristályok kristálya; a gyémánt. Eszméiből, költészetéből az emberboldogítás nemes szándéka sugárik felénk, fölkelti hazafias és szociális érzéseink egész regiszterét; magához ölel, megindít, megjavít és ebben rejlik összeforrasztó, egyesítő ereje, melynél emberiségnek, nemzetnek, népnek nagyobb kincsét nem adhat az ég. Ilyen csodálatos harmoniájú költő még a legnagyobb nemzeteknek is alig jutott az istenség kegyéből.²

Petőfi kultuszának szolgálata tehát mindenképen megokolt, kívánatos lelki szükséglet. S ebbe a kultuszba tudomásom szerint, Dömsöd már két ízben belekapcsolódott. Mikor a Petőfi-Társaság a múlt század nyolcvanas éveiben a nagyközönség felé fordult azzal a kérelemmel, hogy a nagy költőre vonatkozó relikviák összegyűjtésében legyenek segítségökre, Dömsödről jelentkezett az első adományozó, írja krónikánk, *Keresztes Teréz* úrnő személyében, aki több Petőfi-kéziratot ajánlott fel, köztük a költőnek egy addig nem ismert költeményét is: *Oh, mi szép a vándorélet...* címűt, melyet Petőfi Szalkszentmártonban írt s mely addig nyomtatásban meg sem jelent.

De van nekünk Dömsödről egy igen

² Császár Elemér és Havas István: A Petőfi Társaság hatvan éve az irodalom szolgálatában. Budapest, 1936.

nagy Petőfi-ereklyénk, a Petőfi-ház kiskőrösi szobájának drága kincse, az az ágy, melyben 1823 január 1-ének hajnalán született a költő. Kéry Gyula egykori tagtársunk 1894-ben, Társaságunk megbízásából országszerte kutatta föl a Petőfi-ereklyét. A költő dajkája Kurucz Zsuzsánna, aki még élt akkor, figyelmeztette, hogy Dömsöden az öreg Petrovicsék bútorai még megtalálhatók, köztük az ágy is, melyben fiúk, Sándor született. Az ágy arról volt nevezetes, hogy hureolkodás alkalmával egészben kellett a kocsira tenni, mert ujjvastagságú szőgeit nem lehetett kiszedni. Kéry Gyula sietett Dömsödre s itt D. Cser Gábor jómódú polgár birtokában meg is találta. Király Andor főjegyző és Tóth István kántortanító segítségével többeket hallgatott meg az ereklye valóságát illetőleg s mint tény jegecesedett ki, hogy az ágyat Petrovics István annak idején Lukácsi István esküdtnak adta el, akitől a pénzt átvéve, mondotta szomorúan:

— Nem szívesen válok meg tőle. Régi jó nyoszolyánk volt, benne született Sándor fiám!

Lukácsi István halála után a nyoszolya Mészáros Károlyra maradt, mondja a Petőfi-ház katalógusa, tőle vette meg Cser Gábor, akitől mi aztán csere útján szereztük meg.

Van még a Petőfi-ház ereklyéi közt a költő szüleinek egykori almáriuma s a jó öreg koresmáros egyik hűsvágó bárdja is. Dömsödről való távozásuk idején maradt itt a két darab, a fuvarosnak adták pénz fejében, mert akkora összeg sem állt már rendelkezésükre, amivel kifizethették volna. Kéry Gyula szerezte be ezeket is, itt a színhelyen, özv. Csilling Andrásné asszonytól.

A Petőfi kultuszába már régebben szívesen kapcsolódó Dömsöd, ma egy

ajabb lépéssel ismét közelebb jutott a nagy költő emlékezetéhez, azzal, hogy emléktáblával megörökíti élete egyik jelenetét, azt, amikor a hagyomány megszentelte tölgyfa alatt megírja dalát: Piroslík már a fákon a levél.

Jellemző és őszinte elismerést kívánó eszelekedete ez Dömsöd községnek, melynek jó magyarjai kilencven esztendőn át nemzedékről nemzedékre melengették szívökben a költő itt-tartózkodásának emlékét; hogy megkülönböztetett szeretettel néztek föl egy korosodó tölgyfára, melynek zengő, sárguló lombjai alatt ült egykor egy nagyon ifjú ember, ma a világ egyik legnagyobb költője, a magyar nemzetnek legnagyobb lírikusa, és írt egy dalt, ezerhez közeledő gyöngyeinek egyik bájos gyöngyszemét.

Ez az emléktábla pedig, mely egyik társunknak, Lux Elek szobrásznak

műve, nemesak a költő Petőfi halhatatlanságát példázza, hanem önzetlen lelkülete meleg fényét is tükrözteti. Úgy tudom, hogy az ifjú szívek mozdultak meg itten az örökifjú Petőfiért ifj. Péter Károllyal az élen, aki a község törekvő tisztviselője, jó magyar szív, a Petőfi Társaság felolvasó üléseinek pedig egyik legbuzgóbb hallgatója. Az ifjak mellé álltak az idősebbek, meg a papok, tanítók, községi tisztviselők, az iparos-, gazda- és függetlenségi körök, ünnepet szereztek Dömsödnek és az irodalomnak egyaránt, amit a Petőfi-társaság nevében, az emléket avatva, nekik hálásan megköszönök.

A színmagyar Dömsödnek immár e második Petőfi-emléktáblája beszédes képével, szavaival telítve meg az emberek lelkét, hirdesse, hogy a hit és a haza szeretete sohasem szűnik meg, csak nagyobb, mélyebb és igazabb lesz a jövőben és mindörökre.

A KOLTÓI SOMFA

A *Koszorú* múlt számában megemlékeztünk arról, hogy a koltói Teleki-birtok- és kastély gazdát eszérelt s hogy megindult a mozgalom arra, hogy a legnevezetesebb Petőfi-relikviák Budapestre kerüljenek. A kastély és a híres park fényképe már a Petőfi Házban van, s remény van arra is, hogy az a malomkő asztal, amely mellett Petőfi a Szeptember végét írta, szintén odakerül s úgy látszik, hogy egyedül a Petőfi-somfa átszállításának problémája megoldhatatlan.

A koltói Petőfi-somfa ezévi terméséből Gyalui Farkas kolozsvári tagtársunk 40 darab magvat küldött a Petőfi-házba, Gáspár Jenő gondnok rendelkezésére azzal, hogy azokat a

haz udvarán ültesse el. A mi kedves gondnokunk azonnal szakértőhöz fordult, még pedig *Morbízer* Dezsőhöz, a főváros kiváló kertész-igazgatójához, hogy a nevezetes magvakkal hogyan járjon el eredményesen. Az igazgatóval való megbeszélés alapján, amit természetesen az elnökség is jóváhagyott, a következőkben állapotok meg: A fővárosi kertészet a legnagyobb vigyázattal átveszi s telepén elkülönítve kisarjasztja a történeti nevezetességű somfa-magvakat s a kikelt facsemeték felét a Petőfi-ház udvarán, másik felét pedig valamely budapesti közparkban, egy csoportban ülteti el, mint a koltói és gyermekeit, hogy a város sétáló közönsége is bennök, mint

poétikus nevezetességben gyönyörködhetünk.

A MARCZIBÁNYI-HÁZ KÚTJA

A Rákóczi-út és Síp-utca sarkán álló régi ház lebontása előtt, tulajdonosa, *Holitscher* Szigfrid kir. közjegyző figyelmeztette a Petőfi-Társaságot, hogy lebontandó házát tekintsük meg s ha ott bármit találunk, ami megőrzésre méltó, vigyük el, szívesen felajánlja a Petőfi-háznak. Ebben a házban lakott ugyanis utoljára Petőfi Pesten, 1849-ben s innen indult el Debrecenen át Erdélybe. Bem apóhoz, ahonnan, mint tudjuk, többé vissza nem tért. Gáspár Jenő, a Petőfi-ház gondnoka megtekintette a házat s javaslatára elkértük az udvaron levő piszkei vörösmárványkutat, melyből Petőfikék is beszereztek mindennapi ivóvizüket. A csinos régi pesti kút már ott van a Petőfi-ház Bajza-utcai frontján beillesztve, egykori tulajdonosa szívességéből, a Petőfi-relikviák közt.

KISKÖRÖS SZILVESZTER-ÜNNEPE

A kiskörösi Petőfi-kör s az ottani kaszinó közönsége, a város nagyközönségének lelkes bevonásával, a nemes hagyományhoz híven, az idén is megünnepelte nagy szülöttjének Petőfinek születési évfordulóját. Száztizennégy esztendeje, hogy a ma nagy kegyelettel megőrzött kis házban megszületett a magyar föld legnagyobb lírikusa, kinek dalai nemesak minket ragadtak el, nemesak a mi szívünket töltötték el soha nem hallott magyar szépségekkel, tündöklő életeményekkel, hanem átörve a geográfiai határokon, elvitték a magyar szellem kincseit az egész világnak. Társaságunkat *Farkas* Imre *Babay* Józseffel együtt képviselte a bensőséges Petőfi-ünnepen, melyet a kisdudvari udvarán, pont éjféle kezdettel, harangok ünnepi zú-

gásával indítottak el. Fáklyák lobogása, zászlók lengése közepette ott állt Kiskörös egész lakossága s itta lelkével az ünnepi hangulatot, a napipalló tett éjszaka fényét, melyet egy nagy emberi szív lánglelke árasztott erre a világra.

A PETŐFI-KULTUSZ IRODALMA

A Petőfi-Társaság létének, Jókai örök alapításának igazolására mi sem szolgál jobban, mint az a tény, hogy a Petőfi-kultusz nemesak intenzív melegséggel él itt a szívekben, de egyre növekszik s gyarapodik is. Előnkünk megkapó meleg szavakkal jelentette be *Kornis* Gyula könyvét, mely a költő pesszimizmusát tárgyalja nemesak a ma élő legnagyobb magyar filozófus mélységes szavaiban, hanem a modern mának újszerű és friss értékelésével is. Ép ez utóbbiban van nagy érdeme egy szintén most napvilágot látott könyvnek, mely Petőfi életét és pályafutását tárgyalja 316 oldalnyi testes kötetben s amelynek szerzője egy ifjú poéta: *Illyés* Gyula. A könyv igen kiváló elme munkája, aki nemesak tudással, de nagy rokonérzéssel is írta meg. Érzé és ismeri Petőfi nagyságát és hatását korára és korunkra, eszményeinek értékelésében tárgyilagos igazságra törekszik, amit szinte egészben el is ér. A Társaság részéről elismerésünket nagy örömmel nyújtjuk feléje.

Petőfi és Julia címen egy regény is jelent meg a napokban, *Tiboldi* József írta, aki a Petőfi-kultuszt eddig a költő dalainak megzenésítésével szolgálta érdemmel. Az új területen való írószolgálat az azonban nem mulja felül a kiváló zene- és dalszerző eddig szerzett érdemeit. A Petőfi-szeretete azonban itt is lüktet felénk s munkáját rokonszenvenné és kedvessé varázsolja szemünkben.

ELHUNYT TAGOK EMLÉKEZETE

A *Koszoru* mult évi októberi számában már megemlékeztünk a sárkeresztúri ünnopről, itt csupán helyesbiteni akarjuk, hogy nem október 18-án, hanem október 25-én folyt le, benső és külső fénnel egyaránt. Az avató ünnepi beszédet *Erődi Harrach Tihamér* országgyűlési képviselő mondta.

SZABOLCSKA MIHÁLY.

A *Szarvasi Öregdiákok Szövetsége* 1936. nov. 7-iki ülésén *Szabolcska Mihálynak* Tibai Takács Jánostól festett képét leplezték le. Az ünnepi beszédet *Raffay Sándor* t. tagunk, az avatót *Gyökössy Endre* r. tagunk mondotta. Itt említjük meg, hogy *Raffay Sándor* elnöklete alatt megalakult a *Szabolcska Mihály Emlékbizottság*, melynek célja, hogy a nagynevű költőnek a Kerepesi-úti temetőben nyugvó hamvai fölé sír- emléket emeljen. A kegyeletes szándék végrehajtásához szükséges anyagi erőt a költő híveinek adományából óhajtja a bizottság előteremteni.

MÓRA FERENC SÍREMLÉKÉNEK AVATÁSA

Szeged városáról mondta 48-iki szabadságharcunk idején *Kossuth Lajos*: „Szegednek népe nemzetem büszkesége.“ Sok nagy érdeme van valóban ennek a városnak, de tán valamennyi közt legnagyobb az a törhetetlen szeretet és kitartás, mellyel kultúránkkal, különösen irodalmunkkal szemben viselkedik. A városnak ez a hagyományos nemes szelleme lobbant fel mostan is, mikor a java férfielejét ott leélő egyik kiváló írójának, Társaságunk néhai hűséges tagjának, *Móra Ferencnek*: a szeged-belvárosi temetőben nyugvó hamvai fölé díszes síremléket emelt

s azt november 1-én ünnepi keretek közt leplezte le. *Pálffy József* polgármester ünnepi beszédében, érintve *Móra Ferenc* írói és múzeumigazgatói nagy érdemeit, felavatta a fekete márványból faragott síremléket, melyet hálája jeléül Szeged városa állított föl. Társaságunk koszoruját kegyeletes szavak kíséretében *Szalay József*, a Dugonics-Társaság elnöke tette le, kinek e helyen is köszönetünket fejezzük ki.

A szegedi közönség különben nov. 14-én hódolt *Móra Ferenc* emlékének egy nagyszabású irodalmi est keretében. Költészetét *Sik Sándor* és *Szalay József* méltatták nagy melegséggel.

GÁRDONYI GÉZA.

A budapesti református gimnázium falán ez évi november 29-ike óta egy új emléktábla hirdeti, hogy a nagymúltú iskolában végezte el *Gárdonyi Géza* a középiskola második és harmadik osztályát az 1876—1878. években. Az ünnepen nagy és előkelő közönség hallgatta a *Gárdonyi-Társaság* elnökét, aki a többi közt azt is felemlítette, hogy ez osztályokban a gyermek-Gárdonyi legbízalmasabb diákbárátja *Pekár Gyula* volt s ez az ifjúkori baráti viszony egészen *Gárdonyi* haláláig elevenen élt a két író lelkében.

KISS JÓZSEF EMLÉKEZETE

Elhunyt tagjaink emlékezetével találkoznunk országszerte, ami annak a jele, hogy a java költők nemesek élnek és hatnak; de a magyar olvasóközönség sem hálátlan. Ennek a közönségnek tehát írni, eszményt adni érdemes. Több helyen is, társaságokban, lapok hasábjain emlékeztek meg az elmúlt napokban egykori jeles tagunkról: *Kiss József*ről, kinek most van halála 15. évfordulója és akinek

balladái, merész ódái a Napról, a Tüzekről, méla dalai a szívről, mely elkésett az élet lakomájáról, még ma is hervadhatlanul élnek az ezrek ajkain. Kiss József hűséges tagja volt Társaságunknak s mikor meghalt, amit még eddig senkivel sem tettünk, a Petőfi-házból temettük el. Annak a költőnek hálaemelte hajlékából, aki a magyar szellem egyik legnagyobb kitermelése volt s akinek eszmevilágához a Kiss József eredeti költő-egyénsége is szeretettel simult. A Szépségen túl él az Élet, mindnyájunk halhatatlan igazságos bírója

LEFFLER BÉLA HALÁLA.

Társaságunk munkás és lelkes kültagja, *Leffler Béla*, 1936 november 8-án Stockholmban, hosszas betegeskedés után meghalt. Az ottani magyar követség sajtóelőadója volt, egyetemi c. rendkívüli tanár, a stockholmi Magyar Intézet alapítója és haláláig igazgatója, több magyar, svéd, norvég és finn érdemrend kitüntetéttje. Tevékeny életének legnagyobb érdeme, hogy a svéd

és magyar nemzet kultúrkapcsolatait művelte; sok cikke, tanulmánya jelent meg a svéd lapokban, lefordította e nyelvre *Herzeg Ferenc* több drámáját, s *Ungersk lyrik* címen nagyobb antológiát a magyar költők műveiből. Ez év első felében kaptuk meg legújabb s tán legjelentősebb fordítását: *Madách: Az ember tragédiáját*, melyet a Petőfi-házban helyeztünk el. A szünetnélküli nagy munkásság, melyet nemzetéért annyi sikerrel kifejtett, örzi emlékezetét nemesak a Petőfi-Társaságban, hanem az egész magyar hazában is. A küldött gyászjelentés szerint nov. 12-én temették el Norra Kyrkogårdenban.

SZÁVAY GYULA.

Dec. 10-én a farkasréti temetőben: 1935-ben eltemetett egykori főtitkárunknak, *Szávay Gyulának* nyughelyén leleplezték azt a díszes sír-emléket, amit a Budapesti Kereskedelmi és Iparkamara állíttatott neki. A leleplező beszédet: *Éber Antal* elnök mondta. Az emlékmű készítője *Istók János*.

FELOLVASÓULÉSÜNK GYÖRÖTT

Társaságunk dec. 20-án Győrött, az ottani Kisfaludy Kör meghívására: felolvasó ülést tartott a városháza nagytermében. A megjelent tagokat, *Pekár Gyula* elnökkel az élen, már a pályaudvaron fogadták. Az ülést *Gálos Rezső*, a Kisfaludy Kör elnöke üdvözlő szavai vezették be, melyekre válaszul *Pekár Gyula* kifejtette, miben áll a mai irodalmi élet főfeladata s mik a céljai, hogy a nemzet szellemi életének nem csupán szórakoztató eszköze, hanem felsőbbes irányítója, eszményadója is legyen. *Szathmáry István Rákóczi* époszából adott elő egy részletet, majd ismét

verseiből néhányat, *Pekár Gyula* egyik legszebb novelláját *A tiltott nőtől* olvasta föl, végül *Gáspár Jenő* titkár több költeményét. A zsufolásig megtelt díszterem közönsége megmegújuló hatalmas tapssal fejezte ki háláját és lelki kielégülését minden egyes felolvasás után.

AKIK EMLÉKEZNEK.

Amerika messze földjén. Detroitban *Kemény György* ajánlatára az ottani *Magyar Kultur Club* vezetősége, *Steinberger Vilmos* elnökkel az élen, huszonöt dollárt szavazott meg

a Petőfi-ház relikviáinak jókarban tartására. Az összeget már átvettük s az idegenben is magyar életet élő testvéreinket e helyről is köszöntjük.

SZIKRA BETEGESKEDÉSE.

Fájdalmasan emlékezünk meg a városmajori János-szanatóriumban gyógyulást kereső beteg tagtársunkról: *Teleki Sándorné* főnről, akit inkább *Szikra* írői nevéen ismer az ország nagyközönsége, mely nagy lelkesedéssel olvasta mindenkor regényeit, novelláit és verseit. A jeles nagyasszony már hónapok óta böles megadással viseli betegségét: gyógyulása halad, de látogatókat még mindig nem szabad fogadnia.

A KISFALUDY-TÁRSASÁG ARANY-LAKOMÁJA.

A Kisfaludy-Társaság okt. 22-én, Arany János halála 54. évfordulóján, a Hungária-szálló különtermében emlékestet tartott. A megjelenteket a Franklin Társulat látta vendégül. Az estnek csak egy szónoka volt, amint ezt *Voinovich* Géza elnök röviden bejelentette: *Csathó* Kálmán, a Kisfaludy-Társaság alelnöke, aki kezében az Arany János-serleggel, a nagy költő halhatatlan nyelv-művészetéről emlékezett meg, és szóval tette napjainknak, különösen a fővárosnak idegenséggel teli magyar nyelvét, melynek fattyúhajtásai már eljutnak a vidékre is.

„Ki hivatkozhatik ma már, — mondotta nagy helyeslés közepette *Csathó* Kálmán, — nyelvészeti vitában a magyar paraszt hamisítatlan és ép nyelvérzékére? De egyáltalában, hol is van ma már a magyar paraszt, mióta ősi viseletével együtt levetette ősi szokásait csaknem egy-

től-egyig es legfeljebb idegenek mulattatására, üzleti érdekből hajlandó őket felölteni, mint a színész a kosztümöt? A mindennapi élet számára a falusi nép felöltötte a városi proletár gunyáját, és eltanulta annak a nyelvét. És azóta nincs többé paraszt, csak szegény ember. *Petőfi Sándor* azt írta *Arany Jánosnak*, hogy az az igazi költő, ki a nép ajkára hullatja keblének mennyei mannáját. Ő a népnek akart dalolni és erre buzdította költőtársait is *Toldi* hatása alatt. Sajnos, a népnél egyelőre túlszárnyalták őket azok a „költők“, akik arról dalolnak, hogy *lesz maga juszt is az enyém*, és hogy *maga már régen el lesz temetve, de még általam lesz szeretve*. A magyar földművelő szegényember ma ilyeneket énekel, mikor az eke után ballag, ha ugyan még egyáltalán énekel! A magyar paraszt Arany Jánost és *Petőfi Sándort* adta az irodalomnak, rajtuk keresztül megmagyarosította a várost, ahonnan aztán cserébe ma nyelve romlását kapta vissza.“

A *Petőfi-Társaság*ot *Havas* István főtitkár képviselte az előkelő városorán.

A TURÁNI TÁRSASÁG JUBILEUMA.

Huszonötödik életévéhez érkezett a Turáni Társaság s ezt a nevezetes évfordulót 1936. dec. 12-én nagy ünnepség keretében megülte. A társaságnak fáradhatatlan elnöke *Pekár* Gyula mondta az ünnepi beszédet, megnyitót *vitéz József Ferenc* kir. herceg mondott, *Szathmáry* István pedig ódával ünnepelte a hatalmas turánság gondolatát. Az ódát *Kiss* Ferenc kültagunk, a Nemzeti Színház művésze adta elő. Ezek az urak valamennyien társaságunk tagjai s

hozzájuk számítva *Bán* Aladár tagtársunkat is, a Turáni Társaság tevékeny munkásai. E kapcsolatoknál

fogva is nagy szeretettel köszöntjük a néprokonság eszméjének tisztaságáért működő testvéri egyesülést.

BOILEAU-ÜNNEPÉN.

A francia szellem egyik markáns iroegyéniségének, a klasszikus *Boileau-Despréaux* Miklósnak volt nov. 1-én születése háromszázados évfordulója. XIII. Lajos idejében, 1636. nov. 1-én született Párisban, de írói működése főképp a Napkirály, XIV. Lajos idejére esik. Nálunk, Boileau születése előtt egy évvel alapítja meg Pázmány Péter a nagyszombati egyetemet, a töröktől a felvidékre szerített kis Magyarország szűk területén, hogy a végső pusztulásba rohanó magyar kultúrát megállítsa vészes útján s egy új virágzás felé indítsa. Franciaországban ez időben szinte túlteng a boldog és előkelő élet s az irodalom is. *Rambouillet* márkinő híres szalonjából indul el a prèssziöz-szellem, mely kiáradt az irodalomba is s a költészet már-már a finomkodás és az affektáció posványán süllyedt el. Boileau *Szatirái* 1665-ben megjelenve, hadat üzennek a természetellenségnek nemesak az életben, de főképp az irodalomban s az *egyszerűség* és a *józanág* szellemét hangsúlyozzák. Korszalkalkotó jelentőségük volt: szárnyat adtak Pascal jansenista gondolatainak és Lafontaine, Molière, Racine; Boileau kortársai, műveikben már az egyszerűség szellemét szolgálják, az antik költészet örök kincseinek értékeit szem előtt tartva. Boileau 1674-ben kiadta *Art poetique*-jét, a költészettről szóló híres tankölteményét, melynek tanítása, hatása irányadó volt hosszú ideig, míg csak uralkodóvá nem lett a költészetben a romantika. Ezt a nagy költeményt négy énekben, pompás verseléssel

boecsájtotta útra. (Nyelvünkre Erdélyi János fordította le 1885-ben). Megírta még *Lutrin* c. vig eposzát is. Megemlékezünk Boileauról, mint az európai irodalom egyik nagyságáról, e háromszázadik évforduló idején. Volt idő, mikor a francia szellem tiszta emberfénye a magyar elmék fogékony sejtjeibe is bevilágított.

A TAGOK TEVÉKENYSÉGE S KÍTÜNTETÉSE.

Tagtársaink közül *Bónyi Adorján* a Pesti Hirlap felelős szerkesztője lett. Öszinte szeretettel köszöntjük új állomáshelyén s hisszük, hogy a díszes, de sokoldalú tevékenység nem fogja elvonni az irodalomtól, melynek oly népszerű és kiváló munkása: regényeivel, színműveivel, novelláival, mikben az élet derűs és mély oldalait egyként tárja fel. Ez évi január 15-én ép egy ilyen alkotású vigjátékanak, a *Hódítás*-nak volt első előadása a Nemzeti Színházban. Közönség és Kritika egyforma lelkesedéssel fogadta művét.

Bókay János: Megvédtem egy asszonyt c. vigjátéka a Belvárosi Színházban már a félszázadik előadáson is túl van. A darab derűje, eleven alakjai, az élet frissesége, mely belőle árad, nap-nap után nagy és lelkes közönséget vonzanak a színházba.

Csathó Kálmánnak mult évi dec. 12-én adák elő a Magyar Színházban nagy sikerrel: *Szakítani nagyon nehéz* c. darabját. Ugyancsak hatalmas közönséget vonz: *Pókháló* c. magyar filmje is napról-napra a filmszínházakban.

Gyalui Farkas lev. tagunk a kolkolozsvári egyetem utolsó magyar könyvtárigazgatója most ülte meg ott közszeretben születése 70. évfordulóját. György Lajos szintén erdélyi tagtársunk, ez alkalomból megírta Gyalui Farkas életrajzát, félszázados kiváló munkásságát egy testes füzetben. Azonkívül az erdélyi Pásztor-tűz is nagy elismeréssel emlékezett meg róla mult évi decemberi számában. Gyalui tagtársunk, akit mi is nagy szeretettel üdvözlünk, most is szünet nélkül tevékenykedik, Petőfi külföldi fordításainak repertóriumát állítja össze. A Petőfi-kultusz szolgálatában ennek a műnek nagy jelentősége lesz. Adjon a Gondviselő jeles kartársunknak erőt és egészséget, hogy ezt a munkát s azontúl is még másokat, véghez vihesse.

A TAGOK MEGJELENT MŰVEI:

Babay József: *Mesepapucs*. Ifjúsági elbeszélések, 1 kötet.

Csathó Kálmán: *A szép juhásznő*. Regény, 1 kötet.

Farkas Imre: *Öreg diák visszanéz*. Elbeszélések, 1 kötet.

Földi Mihály: *A század asszonya*. Regény, 1 kötet.

Gulácsy Irén: *Nagy Lajos király*. Regény, 3 kötet.

Gyökössy Endre: *Vasárnapok — hét-köznapok*. Beszédék, cikkek, kritikák, vallomások, 1 kötet.

Harsányi Zsolt: *Mathias rex*. Regény, 3 kötet.

Herczeg Ferenc: *Pro libertate*. Regény, 2 kötet.

v. József Ferenc kir. herceg: *Szüretli szózat*. Költemények, 1 kötet.

Kornis Gyula: *Petőfi pesszimizmusa*. 1 kötet.

Pekár Gyula: *Talizmán*. Regény, 1 kötet.

Petri Mór: *A vándor a kertajtónál*. Versek az ifjúság számára, 1 kötet.

Voinovich Géza: *Képek a nagy képeskönyvből*. Elbeszélések, 1 kötet.

Szász Károly: *Czippus*. Versek, 1 kötet.

Szécsi Ferenc: *Szállóigék*. 1 kötet.

FELOLVASÓ ÜLÉSEK TÁRGYSORA

(1936 szept. 20-tól dec. 13-ig.)

1936. szept. 20-án az Akadémia dísztermében: 1. Elnöki megnyitó, Pekár Gyula elnök. Az elnöki megnyitóval kapcsolatban Váradi Aranka, a Nemzeti Színház örökös tagja, előadta Petőfi: Szeptember végén c. költeményét. 2. Főtitkári jelentés, Havas István főtitkár. 3. Költemények, Gyökössy Endre r. tag. 4. Elbeszélés, Gulácsy Irén r. tag. 5. Költemények, Falu Tamás r. tag. 6. Marjay Ödön vendég novellája. Bemutatja Pekár Gyula elnök.

Október 11-én az Akadémia felolvasó termében: 1. Megnyitó, Pekár Gyula elnök. 2. Főtitkári jelentés, Havas István főtitkár. 3. Az V. finn-ugor kongresszus irodalmi vonatkozásai, Bán Aladár r. tag. 4. a) Emlékezés Kenedy Gézáról; b) Magyar krónika. Elbeszélés. Székfoglaló, Földi Mihály r. tag. 5. Költemények, Szathmáry István r. tag. 6. Michelangelo halála. Ifj. Hegedüs Sándor r. tag.

November 8-án ugyanott: 1. Megnyitó, Pekár Gyula elnök. 2. Főtitkári jelentés, Havas István főtitkár. 3. Porszemek. Költemények, Feleki Sándor r. tag. 4. A műgyűjtés, Lázár Béla r. tag. 5. Költemények, Dutka Ákos r. tag. 6. A bolgár nép Petőfi-kultusza. Dimo Boiklieff értekezése. Bemutatja Pekár Gyula elnök.

December 13-án ugyanott: 1. Megnyitó, Pekár Gyula elnök. 2. Főtitkári jelentés. 3. Elbeszélés, Babay József r. tag. 4. Költemények, Havas István főtitkár. 5. Elbeszélés, Gáspár Jenő titkár. 6. Költemények, Bodor Aladár r. tag.

A PETŐFI-TÁRSASÁG PÁRTOLO TAGJAI

A Petőfi Társaság újabban jelentkezett pártoló tagjai: Dendely Károly ev. lelkész Budapest, Szőke Sándor szföv. főtanácsos Budapest, dr. Krepuska Géza egyetemi tanár, Budapest, dr. Bárány Tibor főorvos Kisújszállás, dr. Ring József polgármester h. Kiskunfélegyháza, Csitos István főjegyző Kocsér, Faragó László iskolaigazgató Ókecske, Orosz István áll. isk. igazgató Ujpest, Timár Sándor h. igazgató Budapest, Rózsa László ny. főjegyző Ujkécske, Pólya M. Irma polg. isk. tanárnő Rákospalota, Szécsy Jenő föv. műsz. főtan. Budapest, Fleischmann Henrik vezérigazgató Budapest, Hollós Dezső műsz. tanácsos Budapest, dr. Kulka György orvos Ujpest, Beretvás István kormányfőtanácsos Kerekegyháza, Gyórfly Mátyás gyógyszerész Kiskunmajsa, dr. Balogh Mihály főorvos Budapest, Gyulai József főigazgató Budapest, dr. Földes Gergely orvos Kelebia, Szigethy Ferenc ref. lelkész Sajószentpéter, Józsa Lőrinc főjegyző Szigetszentmiklós, Cservenka István főmérnök Budapest, Andaházy Gizella igazgató Duna-haraszti, Szepessy Gyula főjegyző Dömsöd, Sternberg Imre bankigazgató Diósgyőr, Szentmiklóssy Ödön főszoftgábiró Edeleny, dr. Schaub Mihály rk. plébános Pestszentimre, Csenki Sándor állomásfőnök Rákoshegy, dr. Szakáts József orsz. képviselő Szatymaz, Vasné dr. Gedő Szeréna isk. igazgató Vác, dr. Nagy Lajos ügyvéd Verecegyháza, vitéz Oláh Gyuláné vezérkari százados neje Egerfarmos, Németh Zoltán ev. lelkész Tolnanémedi, Sránkó Kálmán isk. igazgató Pilis, dr. Csanády Gusztáv főjegyző Budapest, Fridrich La-

jos máv. főtanácsos Budapest, Medgyessy Iván máv. főtanácsos Budapest, Benyó András főjegyző Pátróha, Ujhelyi József főjegyző Nyirkarász, Magyar Gyula tanácsos Diósd, dr. Heinrich Dezső vm. főjegyző Gyula, Géczy Lajos főjegyző Nyirbogát, Hörömpő Ferenc ref. lelkész Pócsme-gyer, Hoitsy L. Pál plébános Vác-rátót, Hajduk János főjegyző Fábian-háza, Pap Ignác isk. igazgató Nagye-csed, dr. Kádár József körorvos Vá-laj, Kovács J. András tanár Duna-pentele, dr. Antalfia Emil v. tanács-nok Gyula, Szentcs Károly főjegyző Gyula, dr. Kaszás Béla alorvos Uj-pest, Gálos Endre okl. mérnök Buda-pest, Papp József főjegyző Nyirme-gygyes, Kursinszky Zsigmond rk. plé-bános Nyiresaholy, Bereczky Sándor ny. ev. lelkész Budapest, Pálmai Kál-mán isk. igazgató Budapest, Widder Salamon gimn. tanár Budapest, Pál Béla állampéztári tan. Pestszenter-zsébet, dr. Nadányi Péter főszoftgá-bíró Nagyléta, dr. Karczag Sándor ügyvéd Karcag, Török Vince ref. lel-kész Karcag, dr. Szichovszky Lajos ev. lelkész Budapest, dr. Hints Elek főorvos Budapest, Blaskovits Gyula ny. ezredes Budapest, dr. Szelényi Aladár kormányfőtanácsos Budapest, dr. Németh Jenő főorvos Budapest, v. Stréter Ferenc ev. lelkész Buda-pest, dr. Brechtel Frigyes ny. ezredes-hadbíró Budapest.

A Petőfi Társaság legközelebbi felolvasó ülését 1937 február 14-én d. e. 1/2 11 órakor tartja a Magyar Tudomá-nyos Akadémia dísztermében. A felolvasó ülésre ezúton is meghívjuk a Petőfi Társaság pártoló tagjait,

A szerkesztő bizottság elnöke:
CSÁSZÁR ELEMÉR.

A bizottság tagjai:
GÁSPÁR JENŐ, HAVAS ISTVÁN, LAZÁR BÉLA.

A szerkesztésért és kiadásért felelős: **GÁSPÁR JENŐ.**

Szerkesztőség: Budapest, VI., Bajza-utca 39.

Kiadóhivatal: Budapest, VI., Andrásy-út 13.

Budapest Hírlap nyomdája. — Felelős vezető: Nedeczky László igazgató.

A PETŐFI-TÁRSASÁG

országos mozgalmat indított

a nemzeti irányú irodalom ujjaélesztésére.

Ezt a célt szolgálja, amikor a Petőfi-Társaság pártoló tagjai részére járó illetményköteteket nagy gondal válogatja össze, a magyar irodalom legjava terméséből.

*

1937 ELSŐ FÉLÉVI ILLETMÉNYKÖTETEINK:

Január:	<i>Bethlen Margit grófnő</i> : A kisasszony
Február:	<i>Herczeg Ferenc</i> : A revízióért!
Március:	<i>Surányi Miklós hátrahagyott írásai</i>
Április:	<i>Dénes Gizella</i> : Kisasszony király I.
Május:	<i>Dénes Gizella</i> : Kisasszony király II.
Június:	<i>Harsányi Zsolt</i> : Nevelő könyv

*

A köteteket kiadóhivatalunk:

Budapest, VI. kerület, Andrásy-út 16. sz. küldi el.

A Koszoru, a Petőfi-Társaság közlönye egy irodalmi évben négyszer jelenik meg: október, január, április és június hónapokban. Előfizetési ára egész évre 4 pengő.

A Koszoru kiadóhivatala: Budapest, VI., Andrásy-út 16. Távbeszélő: 1-266-83.

Felelős kiadó: Gáspár Jenő.

KOSZORÚ

A PETŐFI TÁRSASÁG KÖZLÖNYE

TARTALOM:

<i>Pekár Gyula:</i> A száz éves Nemzeti Színház. (Tanulmány.)	129	<i>Agyagfalvi Hegyi István:</i> A bivaly. (Költemény.)	156
<i>Gyökössy Endre:</i> Vitéz magyarok vezéri. (Költemény.)	134	FIGYELŐ: Petőfi és a cenzura. (r. r.) — Régi és új március. (G. J.) — A magyar negerek. (L. B.) — Lesz-e gyümölcs a fán?... (—ő.)	157
<i>Falu Tamás:</i> Kávéház. (Elbeszélés.)	135	IRODALMI TÜKÖRKÉPEK:	
<i>Szathmáry István:</i> Versek. (Mea culpa, Turán.)	139	(<i>Pekár Gyula:</i> A talizmán. — <i>Lázár Béla:</i> A bezekői Biró Henrik-gyűjtemény. — <i>Nadányi Zoltán:</i> Nem szeretsz. — <i>Larin Kyösti:</i> Csillagok felé. — <i>Földi Mihály:</i> A század asszonya.)	164
<i>Zádor Tamás:</i> Nyugat ígérete. (Regényrészlet.)	141	A PETŐFI TÁRSASÁG ÉLETE	169
<i>Baja Mihály:</i> Elégia Madai Gyula sirja fölött. (Költemény.)	149		
<i>Gáspár Jenő:</i> Újjászületés. (Elbeszélés.)	151		

UJ FOLYAM
*
III. KÖTET
*
3. SZÁM

BUDAPEST
*
1937 ÁPRILIS
*
ÁRA 1 P

A SZÁZ ÉVES NEMZETI SZÍNHÁZ*

ÍRTA: PEKÁR GYULA

Szent az emlékezés a nemzeti élniakarás sorsdöntő harcainak és a nemzeti hála ily mélységes áhítata fog el bennünket ma, a száz éves Nemzeti Színház ideai születésnapján, midőn nemcsak a magyar játékszín diadalát ünnepeljük, hanem hódoló bámulattal tekintünk vissza arra az akkori nagyobb és lelkesebb nemzedékre, mely annyi aggály és áldozat árán, de hittől erősen vívott meg a nemzeti eszme ellenségeivel, a honi nyelv közönyöseivel és végre is sikerült templomot emelnie a költészet és művészet magyar szavú muzsáinak. Vajha példaadó hevélyük mostani bús magyar éjszakánkban újra feltámadna bennünk.

A jelen magyarjának fogalma se lehet arról a siralmas keسرüségről, hogy az Európáért vérző magyarnak a XVIII. század dereka óta mit kellett hona és nyelve szabadságáért küzdenie, szenvednie. 1760-ban tör be a német színészet inváziója, — játszanak a vizivárosi Fehér Kereszt koreshában, a várbeli Vörös Sündisznó csapszékben, a pesti Rondella bástyaromban, utóbb theatrumot nyitnak a mai Vörösmarty- és Erzsébet-téren, sőt a Gyapjú-utcában is, denikve van a bécsi pénzből négy színházuk és ők Kotzebue-val meg Beethoven-nel dolgoznak. Hódító hadjárat ez és ezzel szemben ugyan ki pártolja a saját honában is árva magyart? Egy Reischl nevű derék ácsmester végre deszkaszínt épít, a hajóhíd budai fejénél és kimondottan a magyar színészet számára. Itt pereg le 1790 őszén az első igazi magyar előadás és ugyanekkor a Kassáról felkerekedett magyar aktorok az egykori karmelita-kolostorra, a Várszínházra pályáznak és birtokba is veszik azzal a szent fogadalommal, hogy gázsijukról lemondva, annak summáját az állandó Nemzeti Kőszínház felállításáig

* Elnöki megnyitó a Petöfi-Társaság márciusi nagygyűlésén.

Tekintetes Földváry uram alispáni kezéhez tőkésítik. A koplaló bohémnyomor nagytehetségű lelkes honművészei ez adakozók: Lendvay, Fánecs, a két Egressy, Szilágyi, Szerdahelyi, Szentpétery, Telepy, Udvarhelyi, a halhatatlan Déryné, Kántorné, Laborfalvy Róza és annyian mások, kik zimankós téli estéken a zajló Duna jégtábláin ugrálva jutnak el a budai port s onnan a havas jeges úton fel a Várszínházba... és kell ez a nyaktörő fagyos sport, mert nincs garasuk a hídra! De van éltető humoruk és szent a hitük az ügy vezérharcosaiban, Széchenyiben, a minden magyar haladásért rajongó áldott Nádorban s a gyakorlatian oly erélyes Földváry alispán uramban.

A legnagyobb magyar akkor már kiadta volt útmutató röpiratát a „Nemzeti Játékszínről“ s jellemző, hogy az 1830-as évek lelkesen váró nemzedéke szelvében „Széchenyi Színházának“ nevezte az ország készülő színi palotáját. Az országrendezés hőségének a Lánchíd, a gőzhajó, a lóverseny, a kaszinó, a csatornázás, a hitel és kereskedelem elgondolása után valóban nagy nemzeti tervéhez tartozott a haza hagyományainak, történeti eseményeinek a védelme a honi nyelv kultusza által, mely kultusz egy központi színi szentély gócpontjából indulva ki majdan az egész ország színészetét egy egységesen működő hálózat szervezetévé építse ki. A legnagyobb magyar elgondolása szerint a tervbevett Nemzeti Színház a nyelvében élő nemzet honfenntartó erényeinek és eszményeinek a minta iskolája legyen, mely a színészet révén tiszta magyar hangot és nemzeti képzést adjon az egész hazának.

Nem foglalkozhatom itt részleteiben a Nemzeti Színház építési terveinek és telkeinek a bonyodalmaival, csak annyit emelek ki, hogy Földváry alispán gyakorlati munkája alapján a negyedik telken végre valósággá lett a Széchenyi eszméje. Ez a negyedik ú. n. Grassalkovics-telek, mely hajdan török temető volt, ott terült el a mai Kossuth Lajos-utca végében álló hatvani kapu előtt. A nyílegyenes, de esordáktól annál porosabb kerepesi országút baloldalán (a mai Vigvázó-kúria helyén), poshadó nádas békái kurutytyoltak, jobb felől düledező palánkkerítés mögött a faraktárnak használt Grasalkovics-rész várt a Nemzeti Játékszín munkásaira. Leírhatatlan lelkesedés örvénytett a magyar Pestet, — még kapavágás se történt s a nyelvünket oly fanatikusan szerető Nádor már is három „szín-erkélyt“, vagyis páholyt rendelt családja számára, nemcsak, de még az nap magyar tanárt szegődtetett az ő István főherceg kiesi fiához... Jött aztán az előmunka; ingyen napszá-

mosokként ástak ott nemcsak legelső színészeink, hanem a környék egyszerű parasztjai is, mint Turóczy Pál, s krajcárt se fogadtak el izzasztó honfimunkájukért. Kész már a fundamentum, érkeznek az első téglás szekerek. Rajongtató szent pillanat: a színészhad zokogva borul le a sáros kerekek mellé s babusgatva csókol meg minden egyes téglát! Igen, a könnyek e szent malterától nedvesen maguk a színészek rakták egymásra a növekvő-falak tégláit, amíg csak a szentély tető alá nem került s a honi nyelv temploma Vörösmarty „Árpád ébredésével“ meg nem nyitotta muzsakapuit 1837 nyarán.

Mindezt csak azért mondjuk most itt el, hogy a száz év előtti nagyobb és lelkesebb nemzedék ama vezető eszméire és nemzeti eszményeire rámutassunk, melyek az akkori magyarságot oly imperative készítették a Nemzeti Színház megalkotására s melyeket mint a nagy triász: Széchenyi, József nádor, Földváry szellemi végrendeletének kell tekintenünk ma is. A világjáró Széchenyi, az első igazgatóval, Bajzával együtt, a nemzeti génusz ugyanoly fellegvárának, a nemzeti nyelv, erkölcs és esztétika ugyanoly templomának szánta a Nemzeti Színházat, mint a párizsi Comédie vagy a bécsi Burg. E központi intézmények, amilyeneket decentralizált nemzet, még a német se ösmer, arra valók, hogy a nyelvnek történeti tisztasága mellett az illető nemzet lelkületének tökéletes kifejezői legyenek, vagyis az illető ország szellemét, költészetét, esztétikáját, hagyományait nemzeti fajsúlyyá tömörítsék. Ha valaki, úgy a franciák érezték nemzeti büszkeségüknek, a Théâtre Français-nak ezt a palladium-voltát, sőt a nem is francia, hanem korzikai olasz Napoleon is annyira át volt hatva a párizsi Comédie fontosságától, hogy még Moszkva vér- és lángtengere közepett is ráért „Molière házára“ gondolni, — való igaz, a Császár az orosz pokolból küldte haza a francia Nemzeti Színháznak azt az új szervezeti szabályzatot, melyet ma is „moszkvai dekrétum“ neve alatt ismer az utókor. De ne feledjük, ugyanez a Napoleon, Goethével beszélgetve, a leglelkesebben rajongott Corneilleért s hozzátette, ha ez a legnagyobb, legklasszikusabb és legfranciább költő élne, herceggé tenné meg! Ám kicsoda voltakép Corneille? A legtisztább francia nyelv őrzője, a legnemesebb francia jellem és szellem képviselője, a honfenntartó gall eszmények, hősi hagyományok tároгатója.

Valljuk bé, szó szerinti teljes hasonlósággal, ugyanez eszmék és eszmények méreteiben indult meg most száz éve — Bajza fenn-

költségével és Vörösmarty „Árpád ébredésével“ — a Nemzeti Színház. Száz év nagy idő, vajjon e hatalmas táv alatt, hogy-mint felelt meg a magyar „Comédie“ az alapító nagy nemzedék eszméinek és eszményeinek? Ne akarjunk a centenárium szép percének szigoruan éles ünneprontói lenni, de a kérdésre sajnos, nem felelhetünk teljesen megnyugtató igennel. Amíg az első színész-nemzedék — az 1870-es évekig — tart, e lelkes nagyok sugáregyenes irányban követik a nyelv és a nemzeti eszmények, hagyományok védelmének honfenntartó irányát. E program fennen ragyog még a Nemzeti Színház ama századvégi második szakaszában is, melyet Paulay, Ujházy, Nagy Imre, Halmi, Jászai Mari és Márkus Emma korának nevezhetnénk. A baj, az alapítók eszményeitől való eltávolodás, igazában a XX. század viharaival, világháborújával és forradalmak utáni felfordulásával kezdődik, midőn a nemzetköziség lép sorompóba a nemzeti érzés ellen s a világ a vallási, erkölcsi és esztétikai kakofóniák metelyének hatása alatt elveszti mértékét a szép, igaz és jó eszményei iránt, hogy az egyetemes gyűlölet áldozataként vergődjék a siralmas jelen új dantei poklában.

Maradjunk minden vádaskodás felett állóan tárgyilagosak, de hangsúlyozzuk és pedig nyomatékkal, hogy a vezetőségnek ily nagy-nehez perekben nem szabad se a szívét elvesztenie, se a rábízott szent nemzeti eszményeket a jövedelmezőbb megalkuvás aprópénzére felváltani. Az alapítók fennkölt nemzedéke nem ismerte, legfeljebb megvetette volna ezt a „megalkuvás“ szót, mely lényegében annyit tesz, hogy „ha a nagyérdemű közönségnek nem tetszik a tiszta magyarságú nemzeti és klasszikus előadás, majd szolgálunk mi neki flaszternyelvű, perverz boulevard-előadásokkal, — fő, hogy a színház megteljék és sikeresen konkurráljon a többi színházakkal!“ Itt a szívbe-lélekbe vágó nagy baj, mely annyival súlyosabb, mert érthetetlen tévedésből maga a legfelsőbb vezetőség tűri ezt a konkurrálást. Sajnos tünet, mert legyünk végre tisztában eggyel: mint ahogy Párizs „többi“ színházai mellett van egy kivételes „Comédie“, akként Budapest „többi“ színházai mellett is van egy eszményeket őrző kivételes színpad, a Színház, a Nemzeti Színház, mely a nemzeti nyelv, erkölcs és érzés klasszikus szentélye. Se a párizsi „Comédie“ nem konkurrál a „többi“ színházakkal, se a „mi Nemzeti Színházunknak“ — helyes vezetés mellett — nincs szüksége az ily megalkuvó, vagyis önmagát kifosztó konkurrenciára. Abszurdumként mondom, de van igaz benne: a Nemzeti Színház akkor is templom marad, ha egyetlen ember ül néző-

terén, az is szabadjeggyel... ám ne féljünk ettől, gondoljunk a jeltelen sírú nagy Ivánfi Jenőre, kinek nemes lendületű előadásában és mesteri rendezésében a klasszikus darabok mindig megtöltötték a színházat. Ő hagyományhűen nem alkudott meg s „szenciók” olesó célzatával, nem csinált próbanyulat a Nemzeti Színházból, nem kísérletezett azzal, lehet-e Hamletet frakkban, vagy Fausztot munkászubonyban játszani, nem importált nemzetközi közepszerúségeket s mindenekfelett nem gyűjtötte a fővárosi „többi” színházak aktorait a nemzeti színpadra, ahol is ezek az egyébként tehetséges és jóhiszemű, de mind külön-külön játékmóddal és dikcióval élő művészek bábeli zavarra torzítják a hagyományosan nemes játékmódot, a régi nagy nemzedék magyarosan magyar beszédművészetét, harmónikus és klasszikus nyelvegységét, amely pedig francia kiadásban ma is oly féltékenyen uralkodik a párizsi „Comédie” deszkáin. Hja, a francia örzi nyelvét, mert francia akar maradni. Vajha a nemzetköziség támadó pergőtüze közepett a mi édes és szent magyar nyelvünk is oly diadalmasan állná a vihart, ahogy a Nemzeti Színház építő nagy nemzedék most száz éve ezt megálmodta!

Övék, ez építő alapítóké legyen ez a mai emlékezés pálmája. Nagyot alkottak! A pesti Nemzeti Színház, mondja helyesen Pintér Jenő, — nemesak a magyar nyelv s a magyar színészek első iskolájává, hanem egyúttal drámairodalmunk és színi kritikánk legjobb fejlesztőjévé is lett. Ha ma a hazátlan Antikrisztus vihara dúlja is planétánkat, ne feledjük, e nemzet ezer év óta sok Mohácsot kiállt már s nyelvünk mindig védelmező leghűbb páncélingünk maradt. Higyjük, hogy se saját hibánk, se a nemzetköziség gyűlölete nem üthet részt e létünket jelentő páncélingen. Ezzel a szent hittel s gondolatban a száz év előtti alapítókkal együtt eszokolgatva a régi Nemzeti Színház tégláit, nekik szóló hálás hódolattal nyitom meg a Petőfi Társaság LXI. nagygyűlését!

Vitéz magyarok vezéri

— Az „új kuruc versek“-ből —

Irta: Gyökössy Endre

Hős Horthy, Tamásy, Kárpát őre: Szurmay,

Vitéz magyaroknak vitéz fiaí,

Véres viadalok vezéri!

Szabad-e még remélni?

Van-e lelketeknek lázas lelkünkben nyoma?

Van-e magyar földön kard és katona?

Itt és túl a hazug határon,

Kit sürget büszke álom?

Meddig kell még fáradt fejünket földre szegni?

Meddig lesz még nevünk selma-rab-senki?

Meddig lesz még életünk nyílt seb?

Kenyerünk egyre kisebb?

Hős Horthy, Tamásy, Kárpát őre: Szurmay,

Ezért kellett véreteknek hullani?

Ezért győzött hű katonátok,

Hogy szolgáló-sír vár rátok?

Rokitnó mocsara százával ezért fonta

Sok-szép seregünket holtként halomba?

Ezért gyulladt Doberdó pokla

A vitéz magyarokra?

Jaj, szegény fejünknek! Mire él még ez a nép?

Porlik századonkint s akár hova lép:

Lesi halál, vagy lesi börtön!

Nincs helyünk itt a földön?

Hős Horthy, Tamásy, Kárpát őre: Szurmay,

Hová húznak szenvedésünk útjai?

Belefutunk a csillagokba?

Elnyel a mese, monda?

A Szép Jövő kenyere még a Szép Múlt,

De zord halála lesz, ha a Ma szétdúlt!

S díszítő dicsőség kinek kell

Temetőbe tört csenddel?

Higgyen a hitlen is! Siessen a sánta is!

Kússzunk ki a jaj-ból ájult-nyúltan is!

Szeretettel fűtsük a házunk,

Ruhátalant ruházzunk!

Hős Horthy, Tamásy, Kárpát őre: Szurmay,

Keljetek: kenyeret, kardot osztani,

Mert a halál gyötrelme rángat ...

Jézus, óvd szép hazánkat!

KÁVÉHÁZ

Írta: FALU TAMÁS

A bölcset évtizedeken át nem érdekelte a világ. Csak könyveinek, a tudománynak, problémáinak élt padlásszobájában, melyben a falat plafonig érő könyvespolcok fődtek.

Ide nem hallatszott föl a földi zaj, a fuvarosok hórukkózása, a villamosok esengetése, az autósok kürtje, sem az emberi hangokból összetevődő moraj.

A bölesnek megvolt a képe az életről, az emberről, de ezt a képet könyveiből és elméleteiből alakította magának. És úgy érezte, hogy ez a kép már régóta nem egyezett a valósággal. Az élet ugyanis halad, napról-napra változik, a tudós pedig nem fordított nagyobb gondot a körülötte zajló életre.

Egy tavaszi napon megszállta a vágy, hogy otthoni kávéfőzőjének fekete és nem mindig aromás levét összehasonlítsa egy kávéház főztjével, s négy falának esendjét felcserelje pár órára az életnek emberhangon megszólaló muzsikájával.

— Régi mulasztást kell pótolnom — gondolta magában —, hiszen az igazi élet mégis csak az életben van, s időnként közvetlen közletről is kell látnom és hallanom azt a tüneményt, mely a születés és halál között folyik le. Utóvégre minden bölelelet és minden tudomány az emberről az embernek szól, tehát szükséges is olykor-olykor felvenni vele a kapcsolatot.

Kikefélte felöltőjét és kissé rojtos szélű keménykalapját, az ágyterítőnek földre lógó szélével letörölte cipője orráról a port, kezébe vette régóta szolgáló sítapálcaját, s nekiindult a világnak.

A világot a belvárosnak egy nem nagyon messze fekvő kávéháza jelentette. Egy népszerű, nagy tükörablakokkal ragyogó, forgóajtós kávéház.

Beforgott az ajtón. Nem azzal a mérséklettel, mely eredetileg szándékában volt, hanem azzal a gyorsosággal, melyet egy mögéje lépő fiatal úr adott az ajtónak. Egy pillanatig pörgetyűnek érezte magát, de szerencsére nem veszítette el egyensúlyát, s belülré került. Három feketébe öltözött nő toppant eléje, s ruhátár! kiáltással egyik az egyik karjának, másik a másik karjának esett, a harmadik pedig a fejét kalaptalanította.

Ily módon megszabadulva minden fölösleges ruhadarabjától, belépett a tulajdonképpeni kávéházba.

Le akart ülni a legközelebbi asztalhoz, de a pincér rászólt:
— Foglalt, kérem.

Tovább ment egy asztallal, de a pincér ezt sem állta meg szó nélkül:

— Az is foglalt, kérem. Rajta van a tábla.

A böles végignézett az asztalok során, s mindegyiken látott egy nikkel-tartóba erősített keménypapírt ezzel a felírással: Elfoglalva.

A pincér elé állt és szerényen kérdezte:

— Akkor tehát azt ajánlja, hogy állva fogyasszam-e a kávémat?

— Dehogy, kérem — felelte kegyesen a pincér —, ott a telefonfülke mellett van egy egyszemélyes asztalka, méltóztassék ott helyet foglalni.

Nem lévén nagyobb választék, a böles a kávéház leghomályosabb részén, a telefonfülke mellett álldogáló kis pléhasztal mellé telepedett és kávé-t rendelt. Egy piccoló feketét.

Amíg a fekete megérkezett, ideje volt a körülnézésre. Cigaretta-urakat és hölgyeket látott, elegáns ruhákat, üde arcszíneket, gyönyörű frizurákat, s megállapította, hogy a saját szempontjából nem is a legrosszabb hely jutott neki a kávéházban. Ő ugyanis észrevétlen maradt, míg a kávéháznak fele részét alaposan szemügyre vehette.

— Tetszenek máj lapok? — kérdezte egy ujsággyerek a hóna alatt szorongatva egy esomó lapot azzal a szigorú eltökéltséggel, hogy csak borralaló ígérese ellenében boesátja ki azokat birtokából.

— Köszönöm, — felelte szerényen a böles, — jók lesznek a tegnapiak is.

— Tegnapi lapok már nincsenek — válaszolt az ujsággyerek, furesálva a dolgot.

— Akkor hozzon tepnapelőttieket, — biztatta a böles, — mert azokat sem olvastam. Én ugyanis csak akkor olvasok napilapokat, ha kávéházba megyek. Kávéházba pedig nem szoktam járni.

Megérkezett az illatos feketekávé, fényes tálcán és fényes pohár kíséretében.

És megkezdődött, vagy falán helyesebben: folytatódott a telefonfülke megrohamozása.

Az asztalka olyan közel állt a fülkéhez, hogy a böles kihallgathatott minden beszélgetést.

Csinos fiatalember jött, két méter magas, szőke, vállas, elválasztott hajú, dudoros nyakkendővel és messziről látható nagy vörös pecsétgyűrűvel.

A húszfilléres a készülék száján keresztül beesett a készülék lelkébe, s megkezdődött a beszélgetés.

— Megnéztem a gyűrűt — kiabálta a fiatalember a telefonba. — Nem topáz, hanem ametiszt. A, mint — angyalom, m, mint — mindenem, e, mint — egyetlenem, t, mint — tubicám, i, mint — imádlak, sz, mint — szeretlek, t, mint — tündérem.

A böles már tudta, hogy két szerelmes beszélget egymással. Elkezdte kevergetni kávéját, néhány kanállal elfogyasztott, amikor újra megszólalt mellette a telefon.

Csakhamar nyilvánvalóvá lett, hogy nem is érdemes odafigyelni. Egy férfihang egész közömbös dolgokat közölt a drótnak másik végén álló valakivel. A böles csak akkor kezdett figyelni, mikor a beszélő megint ismételtetni kezdett.

— Halló, — kiabálta, — azt mondtam, hogy színvak. Értse meg. Halló! Színvak. Várjon, majd kibetűzőm. Sz, mint — szepszis, i, mint — izomgyulladás, n, mint — neuralgia, v, mint — vakbélroham, a, mint — agylékelés, k, mint — kámforinjekció.

A böles belenyult a zsebébe, kivette ceruzáját, s ráírta az asztalra:

— Orvos.

Néhányat hörpintett feketéjéből, amikor finom illat felhőjét érezte maga körül. Új beszélgetés indult a fülkében. Vékony, dallamos női hang kezdett csevegni. Egy kis kirándulásról folyt a beszéd.

— Halló, Kerepest mondtam. Ke-re-pest. De rossz ez a telefon, majd kibetűzőm: k, mint — krepdesin, e, mint — emprimé, r, mint — ruzs, e, mint — estélyi ruha, p, mint — pijama, e, mint — ezüstróka, s, mint — soványítókúra.

A böles megérezte, hogy egy mai nő áll a fülkében. Mikor az ajtó kinyílását hallotta, nem fordult vissza, mert nem szerette a modern nőket.

Felhajtotta a feketékávé az utolsó esőpig, s rágyújtott szivarjára. Még hármat sem szippantott, már új beszélő kiabált a telefonba.

Érdeshangú férfihang recsegett ki a féligesukott ajtó mögül.

— Ne az Aladár jöjjön, hanem az Alfréd. Megértette? Majd betűzöm: A, mint — angol font, l, mint — líra, f, mint — forint, r, mint — rubel, é, mint — érepénz, d, mint — dollár.

A böles fogta a ceruzát, s az asztalra írta:

— Tőzsdés.

A fülke újra beszélőt kapott. Izgatott hadaró hang beszélt egy ügyvéddel.

— Nem február — mondta —, hanem január. J, mint — jégverés, a, mint — alperes, n, mint — ninestelenség, u, mint — utolsó felvonás, á, mint — árverés, r, mint — reménytelenség.

— Ez magamfajta kisember lehet — gondolta elszomorodva a böles. — Úgy látom, az életben csak a külsőségek változnak, a lényeg mindig ugyanaz marad.

Már nem is volt kedve a továbbmaradásra, intett a fizető-pincérnek.

A fizetőpincér egy távoli ablaknál lebegett, felhúzott vállakkal, mintha egy láthatatlan bambuszrúddal egyensúlyozott volna.

Természetesen közben újra elfoglalta valaki a telefonfülkét, egy középtermetű, a középkoron túllevő, köpcös, pirosposzgás arcú uriember, s megkapva a kívánt számot, lírai hangú beszélgetésbe kezdett.

Egy szót megint homályosan röpített tovább az áram.

— Azt mondtam: Mókus — kiabálta a beszélő. Majd kibetűzöm. M, mint — Micikém, ó, mint — Micikém, — k, mint — Micikém, — u, mint — Micikém, s, mint — Micikém.

— Úgy látom, — gondolta a böles, hogy a szerelem bizonyos koron túl egészen megzavarja az értelmet.

A fizetőpincér éppen asztalához ért, feltartott karral jelentkezett fizetésre.

— Volt egy feketém. Feketekávé. Kávé. K, mint — Kain, á, mint — Ábel, v, mint — világ, é, mint — élet.

— Értem — felelte a pincér és az eleje tett kétpengősből levont egy csokoládét habbal és két süteménnyel.

Versek

Irtá: Szathmáry István

Mea culpa

Nem vádoltok e dalban s nem dicsérek,
Saját magam
Gyónása csak e bús vitézi ének.

Ó, mea culpa, jaj, nagyot hibáztam:
Magyar dalos
Akartam lenni s lettem Hunniában.

Borzadva láttam: kósza, idegen
Lidérc-tüzek
Lobognak itt, a lápos vizeken.

S birokra keltem a mocsári lázzal:
Az életet
Bolond tivornyán nem dőzsöltem által.

Bár ajkamon is forrtak csóktusák,
Nem zengtem el
Új vad, parázna csókok himnuszát.

Nem volt hitem a Minden és a Semmi:
Nem tudtam én
Egyszerre Júdás és Próféta lenni.

Párisba nem loholtam, mint diák:
Szerelmesem
A Táttra orma volt s a Délibáb.

S bár lázadoztam is fiatalon,
Vad-gőgösen
Meg nem rugdostam árva, bús fajom.

Furcsán szerettem ezt a furesa népet:
Nem loptam el
A hőseit, az elmúlt ezredévet.

Le nem tagadtam, mertem vallani,
Hogy Zrinyi úr,
Rákóczi úr is volt tán valaki.

Hogy nagy múltunkban nagy jövő buzog,
Szentebb, nagyobb,
Mint a „vörös, garázda Krisztusok“.

Hollóseregünk kapzsi, csúf torán
Se voltam én
Kajánul szitkozódó Coriolán.

Sőt a kifosztott, üszkös, csonka rom,
Szívembe hullt
Niobe-gyász lett, zengő fájdalom.

Ó, mea culpa, jaj, nagyot hibáztam:
Az a dicső,
Ki úgy dalol, a megcsalt Hunniában!

Turán

Szívünk büszkén dobog és izmaink feszülnek,
Mikor téged köszöntünk, Turán, szép őshazánk,
Hol az Ural fölött merész sasok repülnek
És tulipánnal ékes a roppant rónaság.
Regék világa vagy, hol átölelve tartja
Európát Ázsia, mint hű szerelmes karja:
Hol zúg a két mesés tó, turáni tengerünk,
Azt zúgja: egybeforrva mi is tenger leszünk.

O, hány vitézi faj dicső szülője voltál,
Amott robogva száguld a hun királyi had,
Majd a kemény török, a szorgoskezű bolgár,
Az okos finn-ugor faj, nemes magyar fiad,
S a messzi napkelet, Nippon hatalmas népe ...
Már tudja, érzi mind: egy ősi fának éke.
És lángra gyúl lobogva a szunnyadó parázs:
Turán testvérisége az új, szent tűzvarázs.

Az óra most ütött, ti hős turáni népek,
Ma kell, hogy megmutassuk, mik voltunk és vagyunk.
Érik gyümölese már az új testvériségnek:
Csodálja öt világrész virágzó sok fajunk.
Célunk nagy és nemes: karunk s eszünk hatalma
Vezesse zászlaink szent, békés diadalra.
Ám, hogyha ellenünk tör kajánul a világ,
Turán tud újra szülni új, győztes Attilát.

Turán, szép őshazánk, feléd repül ma vágyunk,
Bár messzi elszakadtunk, sosem feledhetünk.
Te légy e szent kapocs, te váltsd valóra álmunk.
Tedd nagygyá és szabaddá megannyi nemzetünk.
A rohanó világ, a népek versenyében
Diadalmas jövőnk, mint új aranykor éljen.
Fel hát munkára, tette, Turán hős népei,
E szebb, dicsőbb jövődöt fel kell építeni!

NYUGAT IGÉRETE*

Írta: ZÁDOR TAMÁS

I.

Az író előszava.

Egyedülálló történelmi folyamat volt Judea Messiásvárása az Ókorban?

Ez a kérdés 1909 januárjában Bebel könyvének olvasása közben merült fel bennem. Bebel tanulmányában egyetlen olyan szílat sem találtam, melyre ráfoghattam, hogy a felmerült kérdés gyökere lett volna. A semmiből jött, a tudat alatt támadt és magvető gondolat lett, mely kutató és alkotómunkára kényszerített.

Belemerültem az ókor történelmébe. Megismertem Babilon reinkarnációs vallását. Egyiptom történetében megláttam a denderahi pásztor alakját, aki a Judeában várt Messiás egyiptomi előhírnöke volt. A denderahi pásztor alakját és korát az 1928-ban megjelent „Távol az istenektől“ című regényemben írtam meg.

A másfélveztes munkával azonban nem jutottam közelebb a célohoz. Csak akkor léptem rá a helyes útra, mikor a történelem hajójával Itáliá partjain kikötöttem és Róma históriájából megláttam Titus császár alakját. Titusban a judeai hadjárat után Róma új Nerót félt. Titus azonban a trónra lépve jóságával méltóvá tette magát arra, hogy az emberi nem gyönyörűségének nevezzék. Kutatni kezdtem. Azt kutattam, miért következett be az átalakulás és voltak-e a metamorfozisznak Róma történelméből eredő gyökérszállai? Eljutottam a forráshoz. Első római útam kutató munkája után megállapítottam, hogy Judea Messiásvárása nem volt egyedülálló az Ókorban. Nyugatnak, Itáliának is meg volt a maga hasonló, párhuzamos, de Kelettől teljesen független történelmi folyamata.

Hét római tanulmányút munkájával feltártam az egész anyagot. A nyugati Messiásvárás Krisztus előtt 87-ben kezdődött. A véres polgárháborúkban Itália népét elfogta a béke utáni vágy. Caprea sziklaesúcsán Saturnus rováscsináló papja, a néphangulatot kihasználva megjósolta, hogy Lupercal ünnepén Rómában felölti a férfitógát az ifjú, aki az egész világ megszeli-dítésére született. Cumaei sziklabarlangjában Sybilla is mondott

* Regényrészlet.

hasonló jóslatot. Azt hirdette, hogy az ifjú, aki felölti a tóga virilist és Vénus sarja, csak atyja lesz a Szelídség gyermekének, aki a világot eljuttatja a békéhez.

Julius Caesar volt a megjósolt ifjú. A jóslatok nem teljesedhettek be rajta.

A történelmi folyamatot az első csalódás után Vergilius keltette új életre Negyedik eklogájával, melyben az újszülött Asinius Gallust üdvözölte, mint a Szelídség gyermekét. Asinius Gallus sem bizonyította be tragikus életével Róma népe előtt, hogy csakugyan ő lett volna a várvavárt. Péter és Pál apostoloknak Rómában való megjelenése és hittérítő munkája a szeretet Istenfiával, a Názárethi Jézussal szembe állította a Szelídség gyermekének fantómját. Ez lett azután egyik főoka és hajtó ereje Néro császár keresztény üldözésének. A római nép Néroban látta trónralépése előtt a Szelídség gyermekét és a trónrajutás után a véreskezű zsarnok, a Szelídség gyermeke nevében folytatott keresztényüldözéssel akarta visszaszerezni az elvesztett rokonszenvet. A judeai hadjárat megindításában is szerepet játszott a Szelídség gyermeke. A Jeruzsálem ellen felvonult római hadsereg a háborúval a keleti történelmi folyamatot is le akarta győzni. Jeruzsálem elpusztítása után azonban a vezérnek, Titus Flaviusnak be kellett látnia, hogy a nyugati történelmi folyamatot nem vitte győzelemre, hanem a római légiókkal csak a Megváltó Atyjának, az Istennek halálos ítéletét hajtotta végre Izrael népén. A történelmi küldetés felismerése idézte elő Titus Flaviusban a nagy lelki átalakulást. Mikor Titus császár két évi jóságos uralkodása után meghalt, Róma népe feljajdult, hogy álmképét veszítette el a császárbán, a Szelídség gyermekét, akit amíg közöttük járt, nem ismert fel. A történelmi folyamat Hadrián császár uralkodása alatt lángol fel utoljára és a császár halála után a Szelídség gyermekének fantómja belezuhan a kereszténység mindent előlő tengerébe.

A nyugati Messiásvárás történelmi folyamatának mithoszát, költészetét, harcos korszakát és kilobbanását „Nyugat igérete“ címmel négy regényben írom meg. A quadrilógiából az első és a harmadik regény már elkészült. A harmadik regény a Szelídség gyermekének harcos korszaka, Titus császár regénye, már nyilvánosság elé került a Magyarság napilap hasábjain. Az első regény a Szelídség gyermeke mithosza. Caprea sziklaucsúcsán és a cumaei sziklabarlangban elhangzanak a nagy jóslatok. A kon-

zuli tisztétől megfosztott Cornélius Cinna Campaniában felfegyverzi a rabszolgákat. Vitorlást küld a száműzött Máriusért, aki ben a Köztársaság megtépett demokráciája tér vissza Itália földjére. Brundisiumban Cornelius Sulla, a diktátor behajózza légióit, hogy Pontusba vonuljon Mitridates ellen. Sullát sem a jóslatok, sem politikai ellenfeleinek készülődése nem állítja meg útjában. Történetíró rokonát, Cornélius Sisennát megbízza, hogy távolléte alatt az emberekről és a történésekről készítsen bizalmas feljegyzéseket. Cornélius Sisenna hajója elúszik a készülítő itáliai események színhelyére és a Szelidség gyermekének folyamata elindul a dübörgő történelemmel együtt. Rómában Ambra, a barbár papnő megtalálja Julius Caesárban Venus sarját. Marius és Cinna bevonulnak Rómába és a rövid polgárháború öldöklései után Cornélius Sisenna így folytatja feljegyzéseit a sorsdöntő óráról, melyben Julius Caesar életútja eltávolodik a nagy jóslatoktól.

II.

Toga virilis.

Napok óta nem mozdultam ki a házból. A rémuralom véres óráiról nem csinállok feljegyzéseket. Nem tudom leírni barátaimnak nevét, akiket Cinna hóhérai megöltek. Tudom, kikkel nem fogok találkozni a Fórumon, ha a holttestek eltakarítása után visszatérek oda. Sulla megmaradt hívei gúnyosan mosolyognak. Cinna a rémuralom harmadik napján campaniai rabszolgákból toborzott seregét megtizedelte, nehogy a had a fejére nőjön.

Vakmerően felszította a rabszorgalázadás tüzet és maga fojtotta el a veszedelmet. Mégse tudom Cinnát bámulni. Megbízható rómaiakból hiába szed új légiót uralmának biztosítására. Az új hadsereg a régi had példáján okulva csak addig lesz hű a bitorlóhoz, amíg Sulla Keletről vissza nem tér. Ha Cornelius Sulla, győzelmes hadjárat után Itália partján újra kiköt, akkor Rómában kardesapás nélkül omlik össze a mai uralom.

Történetíróhoz nem méltó jóslásokba bocsájtkozni. Sulla számára készülő munkámban kellemetlen fordulóponthoz érkeztem. Bizalmas feljegyzéseimben eddig csak olyan történéseket jegyeztem fel, amelyeknek tanuja voltam. Ezután már csak közvetett úton hozzámjutó históriák feljegyzésére szorítkozhatom. Már látom az utakat, amelyeken a Sullát érdeklő dolgok el fog-

nak jutni hozzám. Nepos, — jól mondta Saturnus papja, — közel áll a Juliusokhoz. Meghitt barátja Caius Julius Caesarnak. Mindennap megfordul a Suburra-utcai kicsiny házban. Mindent elbeszél nekem, amit Venus nagyjövőjű sarjától hall. Ambrával is találkozni fogok néha. Hallani fogok tőle egyet-mást. Marius és Cinna környezetében is vannak előszeretettel fecsegő barátaim. És mégis nagyon meg kell rostálnom a hozzámjutó anyagot, hogy Sulla megbízhatson feljegyzéseimben.

Most már folytathatom a munkát. Lássuk, hol hagytam abba? A rómaiak holttestén átugrálva tudtam csak a forradalomtól tűzhelyemhez visszatérni. Rettenetes éjszakám volt. A perisztíliumban virrasztottam. A szökőkút csobogása hol megnyugtatót, hol pedig újra felizgatott.

— Mi történik odakünn? Mi van Rómában?! — azt reméltem, hogy valamelyik üldözött barátom bemenekül hozzám és elbeszéli mindazt, amit látott. Egész éjszaka hiába vártam. Háza-mat elkerülték. Ugyan ki keresett volna menedéket egy Cornelius tűzhelye mellett Marius és Cinna bosszújának éjjelén?

Az emberek szorongatót helyzetükben soha nem számítanak helyesen. A rémuralom napjaiban csak az én házam volt biztos menedék Rómában. Cinna és Cornelius Gallus, mint utólag megtudtam, velem szemben kíméletet parancsoltak. Ártalmatlan évkönyvíróknak tartanak.

Marius és Cinna a szenátus véres ülése után a Suburra-utcába siettek. Aurelia asszony hívatta a konzulokat családi tanácskozásra. Aurelia dominának nagyon sürgős volt fia jövőjét a rémuralom első vérgőzéiben megalapozni.

— Fiamnak, — mondta parancsoló hangon a konzuloknak, — Caius Julius Caesarnak, az első embernek kell lenni Rómában a villámok istene, Jupiter után!

Az ünnepélyes kijelentés követelés volt. A meggyilkolt Cornelius Merula után, Jupiter főpapi hivatalát Venus sarjának biztosítani kell. Marius mohóságot érzett a kívánságban és nem helyeselt. Cinna azonban, ő tudta miért, minden kikötés nélkül elfogadta a tervet.

— Caius Julius Caesar lesz Merula után a flamen dialis! — jelentette ki Cinna. — Venus sarja elnyeri a főpapi koronát és az olajágakkal ékes Apexet. Csak öltse fel az ifjú a férfitógát és járja ki Jupiter papjainak kollegiumát.

— Ez a helyes... — bólogatott a győzelem után testbenléleekben megroppant Marius. — Caius öcsémet nem menthetjük fel a tanulás alól. Különben a fiú maga se túrné, hogy főpapi bábut csináljunk belőle.

— Caius néhány nap mulva megkapja a férfitógát! — jelentette ki Aurelia asszony. — Az ellen sincs kifogásom, hogy a Jupiter-kollegium növendéke legyen. A Juliusok és az Aureliusok vérenek hajtása, az én fiam lesz a flamen dialis! Ezt az elhatározásunkat a collegium elvégzése nem teheti kérdésessé!

— Ugy van, Aurelia! — helyeselt Cinna. Marius csak némán bólogatott.

Asszonyi tapintattal síklott át Aurelia domina a tanácskozás másik kérdésére. Élesen Cinna felé fordult. Szúró tekintettel nézett a konzul szemébe!

— A férfitóga felöltése talán mégse lesz elég a flamen dialis életének teljes megalapozására?!

— Mire célszol, Aurelia? — kérdezte Marius hirtelen. Aurelia félvállról nézett az alacsony széken gubbasztó Mariusra.

— Mire célozhatna Aurelia domina?! — nevetett fel Cinna egészségesen.

— Ugyan, Marius... mi másról lehetne szó, mint a fiam házasságkötéséről.

— Ez már sokkal nehezebb, Aurelia, mint a hivatal kérdése... — motyogta Marius. — Nagyon meg kell gondolnunk, kit állítsunk Jupiter főpapja mellé flaminicának.

— Igen, én is azt mondom, nagyon meg kell gondolnunk.

Aurelia megérezte a konzul beszédéből kiáradó ravaszságot és a maga tervében bízva, fölényesen elmosolyodott.

— Csak két előkelő római leány jöhet számításba, — mondta megfontoltan. — Az egyik Cossutius lovag gyermeke, Cossutia. A másik leány az elhunyt főpap árvája, Cornelia.

— Törvényeink szerint... — szólt közbe Cinna mohón, — Cornelia, atyja halála után az én gyámságom alá kerül. Holnap-tól kezdve Cornelia az én leányom.

— Vér szerint úgysis a tied! — lobbant fel Marius hangja sötéten. Cinna visszautasítóan válaszolt:

— Ne bolygassuk a multat, Marius. Mindent el fogok követni, hogy Róma elfelejtse, ki volt Cornelia atyja. Még az évkönyvek se szóljanak róla. A történetírók is csak úgy emlékezze-

nek meg Corneliáról, hogy annak a Cinnának volt a leánya, aki négyszer viselt konzulságot.

— Milyen szépen gondolkodol, Cinna! — hízelt Aurelia.

— Én mindig vállaltam a felelősséget cselekedeteimért! De a fiad házasságkötéséről tanácskoztunk, Aurelia. Jó volna, ha visszatérnénk a tárgyhoz. Én mindenesetre Cornelia jövődö nyugalmáért is csak helyeselhetném a tervet, hogy Jupiter új főpapja mellett a leányom legyen a szent és nagyrabecsült flaminica. Hajlamai is biztosítékot nyujtanak arra, hogy nemesen töltené be asszonyi hivatását a főpap mellett. No, már amennyire egy ilyen fiatal leánynál hajlamainak megnyilatkozásáról beszélni lehet.

— Én csak egyet nem találnék észszerűnek Cornelia szempontjából.

— És pedig? — kérdezte Marius kíváncsian.

— Majd én felelek! — szölt ismét Cinna. — Azt hiszem, Aurelia asszonnyal most közös a gondolatunk. Caius házasságkötése Corneliával ebben az évben még visszatetszést váltana ki a patriciusok és a lovagok körében. Egyébként Corneliának sem ártana, ha Caiussal csak egy-két év múlva kötne házasságot. Mindenképpen helyes volna, ha várni lehetne.

— Cornelia és Caius házasságával várhatunk, — mondta Aurelia nyugodtan. — A fiam és Cossutia házasságát azonban röviddel a férfitöga felöltése után meg kell kötni. Ha ez a házasság létrejön, akkor egy év múlva Cornelia házasságkötése már nem fog feltűnést kelteni.

— Szövevényesen gondolkodol, Aurelia... — mormolta Marius rosszalóan. Cinna újra egészségesen nevetett:

— De okosan!

— Nem helyes és nem okos! — ellenkezett makaesul Marius. — Közöleték egyik se veszi számításba a fiatalokat. Elvégre Caiusnak éppen annyi beleszólása lehet saját házasságába, mint Cossutiának, vagy Corneliának!

— Megint a régi Marius vagy! — nézte le a vén embert Aurelia.

Marius arcába felszökött a vér. Az asszony gögös szavai plebeius származására emlékeztették. Sajnos már nagyon öregnek érezte magát ahhoz, hogy úgy szökjék fel helyéről, mint régen, mikor megbántották a patriciusok. Lehorgasztotta a fejét. Arcából is gyorsan lefutott a vér. Aurelia már csak Cinnával

kettesben tárgyalta le a kérdést. Ez a tárgyalás simán, könnyen ment. Megértették egymást. Megállapodtak, hogy a tóga virilis felöltése után néhány hónappal megkötik a házasságot Cossutia és Caius között. Egy éven belül Aurelia anyai tekintélyével elválasztja a fiatalokat. A válás után rövidesen sor kerül Caius és Cornelia házasságkötésére.

— Ajánlom, Aurelia, — szólalt meg távozáskor Marius, — hogy kettőtök játékából a fiadat ne hagyd ki. Jó lesz Caiussal beszélni. A fiú, korához képest, okos és mindent meg fog érteni.

— Jó, jó, Marius, — türelmetlenkedett Aurelia, — beszélni fogok a fiammal, amikor annak szükségét látom.

— Csak arra akartalak figyelmeztetni, hogy Caius Julius Caesar eddig anyja tiszteletében nőtt fel. Atyja tanította meg mindenekfelett tisztelni téged. Vigyázz tehát, nehogy te tanítsd meg a fiadat, hogy az életben a férfi úgy váltogathatja a nőket, mint a tógáit. Ez végzetes volna Caiusra nézve. Jó éjszakát, Aurelia.

Aurelia kérdően nézett Cinnára, aki egy durva mozdulattal mutatta, hogy Mariust már nem tartja egészen épelméjűnek. A konzulok távozása után Aurelia néhány pillanat múlva Caius hálófülkéjébe sietett. A fiú mélyen aludt. A mécs mellett egy alacsony széken Ambra virrasztott az álma felett. A váratlanul belépő Aurelia nyílt, őszinte kifejezést látott a fiatal papnő arcán. Belepirult a felvillanó gondolatba:

— Ambra megkívánta a fiamat... — pirult bele a gondolatba, de okossága megfékezte. Már mosolyogva nézte a megriadt Ambrát, akit egészen jó eszköznek talált. Még csak szólni se kell neki. Irányításra, vezetésre nem szorul. Ez a papnő önmagától is elvégzi feladatát.

— Ambra! Keltsd fel a fiamat...

— Most keltsem fel, domina? Olyan jól alszik a kedves.

— Majd felkeltem én! Beszélmem kell vele... Hagyj magunkra, Ambra!

A fiú ijedtség nélkül simán felébredt.

— Caius! — halkította hangját Aurelia.

— Parancsolj anyám! — mondta Caesar engedelmesen. Felült az ágyban és mit sem értve kérdően nézett körül.

— Fiam, örömhírrrel keltettek fel. Nem tudtam reggelig várni. Azt akarom, hogy velem együtt örülj és a te örömed ne legyen kevesebb az enyémnél.

— Mi történt, anyám?

— Caius, te leszel Jupiter főpapja!

Caius Caesar anyjára bámult. Azonnal felfogta a hírt. Örült, hogy hatalmas hivatal viselője lesz, de szájszegletében megjelent a gúny. Aurelia megdöbbsent.

— Nem érted?!... Te, az én fiam, te leszel a Flamen Dialis! Jupiter főpapjának koronáját viseled majd okos fejedben. Első leszel a világon a nagy isten után. Milyen boldogság... Milyen öröm! Így leszel a Szelídség gyermeke, Caius.

— Boldog vagyok anyám, hogy téged örülni látlak. Mosoly van arcodon anyám. És atyám halála óta nem láttam mosolyt az arcodon.

— Még boldogabb leszek, Caius! Néhány nap mulva újra vendégek jönnek házukba. Lakomát adunk fiam, mert Caius Julius Caesar felölti a tóga virilist!... Férfi leszel fiam, a ház ura és azután...

— És azután, anyám?

— Maradjon még titok, hogy mi lesz a mi nagy örömünk a tóga felvétele után.

— Sejtem anyám... de nem szólok, ha titokban akarod tartani. Érdeklődéssel várom, Róma leányai közül kit választ ki számomra anyám, akinek őset Róma születése előtt egy ezredévvél már a Nap leányának tisztelték az emberek Keleten...

— A Napleánya lesz Caius, ígérem...

— Remélem, anyám!

A hónap idusa után, mikor Mars isten ünnepei befejeződtek, a Suburra-utcában Caius Julius Caesar felöltötte a tóga virilist. Felvonult a Capitóliumra. A mennydörgő Jupiter oltára előtt fehér bikát áldozott. A haruspex az állat beleiből jóslatot mondott:

— Caius Julius Caesar, soha se feledd, a holnapban mindig visszaüt a tegnap!... Ezt üzènik az istenek...

Hatalmas menet követte a Capitóliumról levonuló Caesart. Bejárták Róma főutait és visszatértek a szűk Suburra-utcaába. A Juliusok kicsiny házának küszöbéről Venus sarja ezüstpénzt szórt a nép közé.

— Ave Caesar! — ordította a mámoros tömeg. — Ave Caesar!

Róma nem tudta, hogy önfelelt üdvivalgása örök életre született.

Elégia Madai Gyula sírja fölött

Írta: Baja Mihály

Tegnap még együtt üldögéltünk
Terített asztalom körül,
A boldogsághoz oly kevés kell,
Aki szeret, mindig örül.
Mosolygó szemmel, nyájas szóval
Olyan jól ízlett a falat,
Ki hitte, hogy a legutolsó?
S ma nyugszol már a föld alatt.

Beszélgettünk, ó, mennyi meghitt
Órának őrzöm illatát!
Mikor a szívemet szívednek
Rózsaláncával fontad át,
Nem nyílt meg így tán senkinek sem!
Mégis, mily sok titok maradt
Bezárva néma börtönében...
S te nyugszol már a föld alatt.

Ha tudtam volna, hogy utólszor
Szorítom meg hű jobbkezed,
Hogy az az út, mely küszöbömről
Ver indulót, hová vezet:
El nem bocsátlak, míg fölötted
Lebeg a baljós pillanat...
Szeretetem legyőzte volna!
S te nyugszol már a föld alatt.

Ó, hogy letörtek, szétomlottak
Lelkednek sólyomszárnyai!
Ahol te jártál, oly magasra
Ki tudna köztünk szállani?
Viharban éltél s vágyakoztál
A völgybe, hol virág fakadt,
Hol koszorúz a dal, a béke...
S te nyugszol már a föld alatt.

Szép homlokod már síri boltja
Eszmének, álomnak... Való?
Derüs pilládra éj lakatja
Zárult, míg ajkad elhaló
Szavával szóltad a Jövendőit,
Mely ép hitedben megmaradt,
Hallgatta néped bizakodva...
S te nyugszol már a föld alatt.

*S ki sírni nem tudtam sokáig,
Most benned siratom magam:
Ifjúágom, multam, jövődöm,
Mi szép volt, minden odavan!
Napfényes ősziidőre vártunk
S ránk egyszerre a tél szakadt.
Hiába hívsz a Cserepesbe:
Ott nyugszol már a föld alatt.*

*Minden göröngyét hogy vigyáztad!
Lested a bogár életét!
A föld, a föld, a bús magyar föld
Szerelme költözött beléd!
Tudtad, hogy része vagy: szívedben
Felőle mennyi dal fakadt!
Fiát már ő is átölelte
S te nyugszol már a föld alatt.*

*Lelkem sugára volt a lelked,
Most szárnyatört az énekem;
Itt hagynak mind, akik szeretnek,
Mit ér az élet így nekem?
Add a kezed, pajtás, a sírból.
Boldogságunk meg nem szakadt:
A hű barátság szent ölében
Együtt nyugszunk a föld alatt.*

ÚJJÁSZÜLETÉS

ÍRTA: GÁSPÁR JENŐ

I.

Fojtogató volt a csend...

A messzeségben néha felhorkant a tenger, mint valami alvó szörnyeteg, s nyugtalanul forgott évezredes ágyában, mint a lázas beteg, de aztán ismét a szomorú, vigasztalan csend vette át birodalmát. A sziget csúcsai fantasztikus óriásokot rajzoltak árnyékukkal az őserdő fái mellé, amelyek, mint valami áthatolhatatlan fal zárták el a sziget fensíkját a mélyebb parti részek-től. Az erdő is pihent. Néha felharsant egy-egy állat éhes ordítása, vagy furesa zörejjel kígyók surrantak tova a kövéren buja fűben, s panaszosan sírt fel egy-egy madár, de aztán ismét a félelmetes, néma éjszaka terült el a csúcsokon, a völgyekben, a ritkás tisztásokon, a patakok mellett és a sziklás tengerparton. A csillagok is, mintha féltek volna az álmában horkoló óceántól, a fel-felsőhajtó erdőtől és a nyomasztó feketeségbe burkolózó szigettől, felhúzódtak az ég titkos magasságaiba, s hidegen vibráltak, mosolytalanul és vigasztalanul.

Az ember hanyatt feküdt egy óriási kenyérfa lábánál és merőn nézte a hideg csillagokat. Karját néha reménykedve tárta ki, valami esetlen mozdulattal, mintha a csillagoktól kért volna segítséget. Bozontos volt a hāja és szakálla, s testét állati bőrök fedték. A szemei tüzes golyókként égtek, szinte villogtak, mint a fenevadaké az őserdő éjszakájában. Néha felállt, hogy új gallyakat rakjon a melléte pislákoló tűzre, amely táplálója és védelmezője volt egyben. Csontok és ételhulladékok bűzhödtek körül, a fák ágain állati bőrök száradtak, s a fűben óriási husáng nyult el, egyetlen fegyvere, ha valamelyik állati szörnyeteg idáig merészkedne ki az őserdőből. Balra pataksietett el az erdő szélén a tenger felé és csobogása szinte kísértetiesen hangzott a csendben. A tűz fellobbant, s ilyenkor az ember a fénykeresők mohóságával fúrta bele szeméit a sziszegő lángokba. Néha felsóhajtott, de ez a sóhaj olyan mélyről jött, hogy inkább hörgéshez volt hasonlatos. Nagyön fájhatott, mert az ember ilyenkor öklével verte a homlokát és fejét eszelősként görgötte a hamuban.

Lent az erdő mélységében megzörrent a bozót és egy párdue dühös üvöltése hasította át az éjszakát. Az ember ösztönös féle-

lemmel ugrott fel. Keze görcsösen ragadta meg a husángot s katonákra emlékeztető támadó állásba feszültek lábai. Szemeiben furesa tüzek gyultak ki. Félelem és elszántság égett tekintetében s szája különös mosolyra torzult, amely tele volt a halálraszántak s a megváltást sóvárgók várakozásával. Valami állati hörgés hagyta el a torkát, de aztán, mikor az erdőben az állat üvöltése elhallgatott, csadódottan esett ki kezéből a dorong. A kezeit kétségbeesetten nyujtotta előre s feje fáradtan hullott a mellére, amelyen valami zászlóféle rongy kopott színei húzódtak meg az állati bőrök között. Az ember megsimította a tépett szövetet, lát-szott arcán, hogy távoli emlékek jutottak eszébe, mintha évek távolságából ködlöttek volna ide az elhagyott sziget sziklái és őserdői közé. Nagyon szomorú emlékek lehettek, mert egyszerre végigvágódott a földön, arcát belefúrta a fűbe, fogai habzással harapták a köveket és a földet, karmai marcangolták amúgyis hiányos öltözékét és arcát, amelyen könnyek helyett vér-cseppek gördültek végig. Sírt volna, de nem tudott. A könnyeket is elfelejtette embersége utolsó ellobbanó érzéseivel.

Mellette aludt az őserdő és fölötte borzalmas magasságban hallgattak a csillagok.

II.

Már csak ösztön-életet élt, Valami öntudatlan szomjúság hajtotta ki reggel a sziget esücsára, ahoman végig lehetett látni minden irányban az óceán mezőit. Régi multjából még megmaradt, úgy látszik, megölhetetlen mozdulattal emelte szemei elé kezeit s kémlelte a tengert, mint egykoron a parancsnoki hídon. Félnapokig el tudott így állni a szirtfokon, mert ilyenkor tisztában rohanták meg az emlékek s jó volt állati sorsából visszamene-külni ember voltának fel-fellobbanó fényeihez. Pedig, milyen szo-morú fények voltak ezek. Eszébe juttatták, hogy évek óta él itt az óceán elátkozott szigetén, mint sorsának hajótöröttje, a tehetet-lenség rabja, akit egy elsülyedt hajó vékony deszkája dobott a partra. Ilyenkor, a reggel szikrázó fényzőzönében tisztán látta a hullámokra kirajzolódó hajó karesú alakját s orrán hatalmas betűkkel az írást: Argos. Milyen gyönyörű alkotmány is volt... Mikor elindult első útjára, a világlapok elküldték tudósítójukat a starthoz s ezrek és ezrek ujjongtak a parton, mikor a hajó orrát diadalmasan belefúrta a hullámokba s az árbocokon büszkén esat-togtak a zászlók... A zászlók... Riádtan kapott a melléhez, ahol

a tépett szövetfoszlány lapult meg. A szép, büszke színek, hogy elsápadtak azon a borzalmas éjszakán, mikor a halál megnyitotta a torkát, összecsapódó fogai között borzalmas reccsegéssel örölte fel a hajó bordáit s ő rémülten kapaszkodott a parancsnoki híd sárgarézkorlátjába, míg körülötte száz és száz ember halálkórusa üvöltötte a szörnyű szót:

— A jéghegy! A jéghegy!

Kifejezhetetlen gyűlölettel nézett végig a tengeren. Pedig hogy szerette valamikor. Fiatalos vágyainak az adott szárnyat, kalandos álmainak vitorláit az feszítette, hogy aztán eltemesse valami távoli, ismeretlen szigeten, mint rabot, mint önmagának halottját, s kiölje belőle az ember fogalmának utolsó szikráit is. Ó, mert ki ismerné fel mostani énjében, a szőrös, bozontos, állati ruhás vademberben az Argos egykori első hadnagyát, a daliás és elegáns tengerészt, aki esténként, mikor nem volt szolgálatban, mámorosan járta a táncot a szalonban milliomosok asszonyaival és leányaival, vagy aki sirályszemekkel kémlelte a parancsnoki hídon a tengert, nehogy valami baja legyen a rábízott százaknak, vagy annak az egynek, miss Laetitia Crammernek... Emlékezett, hogy azon az estén is az ő esőkjával a száján ment fel őrhelyére, a szíve tele volt boldog örömmel, pirosuló vággal, virágos reménységgel s a fülében még ott esengett Cavaradossi búcsúja, amelyet a világhírű tenor énekelt a szalonban... Emlékezett, hogy itta a tüneményes hangot és a híres áriát, amint ott könyökölt közvetlenül Laetitia mögött, s mámorosan súgta a fülébe:

— Laetitia, olyan jó volna meghalni!

— Élni, élni, Richárd! — suttogta forrón a leány és piros ajka lángolón égett a szája előtt.

Richárd... A mérhetetlen messzeség sötétjéből jött feléje ez a név. A saját neve. Eszébe jutott, hogy milyen régóta nem gondolt erre sem... Minek is? Minek neki, az elveszett, elsodort embernek név, itt az elátkozott szigeten, ahol maholnap olyan állattá sülyed ő is, mint a rengeteg többi lakója, amelyektől ösztönösen fél, nem mintha gyöngébb volna náluk, hanem azért, mert mindig, arra emlékeztetik, hogy ő is gyökérevő, vérengző fenévaddá lesz hamarosan. Richárd, gondolta és megkísérelte, ki tudja-e hangosan mondani a nevét. Kétségbeesett erőlködéssel igyekezett a szóra formálni ajkait, de csak artikulátlan hangok törtek elő a száján. Egyszerre valami kínzó sötétség takarta be az agyát, óriási kéz nyult feléje, a torkát szorongatta, hogy ne

tudja kimondani a nevet és szíven csapta a gondolat, hogy itt az örület perce. Richárd, Richárd, akarta kiáltani a nevet, de nem jött hang a torkába, csak valami állati hörgés tört fel a melléből, s csak azt érezte, hogy le kell rohannia a szirtől, mert különben magához rántja a tenger...

III.

Maga sem tudta, mennyi ideig járta az őserdőt. Gyökér volt az eledele, a fák koronája közt aludt a bozótjáró szörnymajmokkal együtt. Nem bántották. Befogadták maguk közé a különös lényt, akin már semmi sem volt emberi, aki éppen úgy ette a vad gyümölcsöket és gyökereket, mint ők, s éppen olyan artikulálatlan hangokat hallatott, ha örömei voltak, vagy megsebeztek az ágak, mint ők. Ha néha a patak vízében megpillantotta arcát, már meg sem ütközött saját magán, olyan természetesnek vette, hogy alig van emberi vonás rajta. Egyre jobban fúrta be magát az erdőbe, messze a tengertől, amelytől most valami beteges irtózat-tal félt, félt, szaladt, menekült. De ha néha, viharos éjszakákon elhallatszott hozzá a nagy vizek üvöltő bögése, ismét valami megmagyarázhatatlan vágy fogta el, hogy lássa, gyilkos szemeibe nézzen, felidézze egyre jobban elboruló elméjében annak a borzalmas éjszakának az emlékét, mikor az Argos kettépattant. Most már egész világosan tudta, hogy ő volt az oka a katasztrófának. Míg lehúnyt szemmel visszagondolt Laetitia édes csókjaira, amíg szóke haját simogatták gondolatai, megfeledezett kötelességéről, a közelgő jéghegyet a boldogság gyémántpalotájának álmodta és a másik percben kettészakadt a büszke hajó. A megnyíló pokol, amely pillanatok alatt nyelte el az utasokat és a személyzetet, kegyetlen irgalomból csak őt hagyván életben, mégis milyen semmi volt az utolsókat pislákoló értelem önkínzásához képest, amely folyton azt suttogja fülébe, hogy száz és száz embernek, az Argosnak és Laetitiának ő a gyilkosa... Futni, rohanni kellett be a rengetegbe, elfelejteni, hogy valamikor ember volt, valamikor ember volt...

De akármilyen mélyre jutott, mindig kihajszolta valami láthatatlan szeges korbács a tengerpartra. Egyik nap villámsujtottan állt meg a szirteken. Lent a széles öbölben, amelyet még soha sem látott, hatalmas hajó horgonyzott. Olyan, mint valamikor az Argos. Diadalmasan, mint a legyőzhetetlen emberi akarat szülöttje, himbálózott a vízen és körülötte fürge motoresónakok

szaladgáltak a partig és vissza. Az ember lehasalt a szírtén, hogy jobban lásson s azért is, nehogy beleszédüljön a meglepetéstől a hullámokba. Homlokára szorította kezeit, hogy jobban tudjon gondolkozni s valami értelmes dolgot tudjon kihámozni a rettenetes gondolatözönből, mely elöntötte agyát. Hajó, motor, árboc, kémény, zászló... Ezer kép gomolygott szemei előtt s ahogyan nézett le az öbölbe, minden elernyedtt agysejtje csak a hajó árbocán csattogó zászlóra összpontosult. A színeket akarta látni, azokat a sávokat, amelyek, mint a nap sugarai ragyogtak s előtte mégis csak sötét és ismeretlen foltok voltak. A szemei ki-dülledtek s valami örömféle villant át arcán, mikor ráeszmélt, hogy a füszeres tengeri szélben kék és vörös színek csattognak. Mintha valami láthatatlan és ismeretlen erő lökte volna meg, felpattant a szikláról és hihetetlen gyorsasággal rohant le a lejtőn...

Órák múltak el, s ő még mindig rohant. Az öböl egy elrejtett beugrójánál pálmaerdő lapult meg, s amögött vidám kacagás hallatszott. És azután hirtelen csend lett s egy szárnyaló tenor zengett fel a gramofonból... Cavaradossi búcsúáriája... Éppen, mint azon a végzetes estén, és ugyanaz a világhírű hang... A forró muzsika áradt, Puccini ott szárnyult a napközelen és minden szépség, ami van a világon, s amit szerelemnek, napsugárnak, csóknak, virágillatnak, élet utáni szomjúságnak, tavasznak, fájdalomnak, vágyódásnak hívnak, ott reszketett a dalban. Fel-szállt az aranyló nap közelébe, hogy mint megváltó aranyeső hulljon vissza a szegény, meggyötört, elsodort ember szívére. Forró hullámok csapták meg, piros forgószél ragadta fel, ismeretlen magasságokba hatolt fel egy pillanat alatt, sohasem látott mélységekbe pillantott bele vérbeborult szeme és mikor az ének utolsó vonaglott, mikor a tenor ajkán elhallgatott az élet után való sóvárgás fájdalmasan szép imádsága, valami leírhatatlan sikoltás szakadt fel a szívéből, odazuhant a gépet némán körülálló társaság elé, s mintha akkor tanult volna meg beszélni, dadogva, vérvörös habbal keverve bugyborékolta fel a szavak a torkán, mint meg-rázó refrénje az éneknek:

— Úgy vágyom élni...

A társaság rémülten ugrott fel. De az emberállat könnyő-rögve tárta szét karjait, s mint szörnyű gyónást nyögte:

— Richárd Wilde... Első hadnagy... Argos...

A társaság tagjai közt egy egyenruhás férfi a fejéhez kapott:

— Szentséges Isten... Az Argos... Wilde hadnagy... Szörnyűség... Huszonöt év.

Az ember csak az évszámot hallotta... Feltápáskodott. Szeme rámeredt az egyenruhás férfira és a rangjelzésére. Aztán feszes állásba igyekezett magát vágni:

— Kapitány! — nyögte.

Meg akart állni a lábán, de térdre bukott. És gyermeki gügyögéssel mutatott ruhátlanságára:

— A köpenyét — tárta karjait a kapitány felé.

És fuldokló zokogás tört elő a kebléből.

Fájdalom és öröm ölelkezett ebben a dübörgő sírásban.

Ember volt megint...

A bivaly

Irta: Agvagfalvi Hegyi István

*Komorsötéten áll a dombon.
Elnagyolt szobor: nyers, nehéz.
Az őshazába vágyva folyton,
A kelő nappal szembenéz.*

*Két ősi, görbe kard a szarva,
— Boltos, bozontos fej felett, —
Izmos nyakát magasra tartja
És orrcimpája megremeg.*

*Most álmodik az új hazában,
— Mely örök bíra hívta át, —
S tisztán érzi a bús hazátlan
A bambusznádak illatát!*

*Aztán szeme a földre csúszik,
S dühös lobbót vet hirtelen:
Tarka foltok a csordakútig...
Nyugati csorda, idegen!*

*Ha szent haraggal rajtuk ütne
És megmutatná erejét,
Az a felemás, hitvány csürhe
Mind világgá ijedne szét!*

*De meg se mozdul lomha vére,
Mit eliszapolt dús Kelet!
Legörbül a domb gyér fűvére,
És minden harcot elfeled!*

PETŐFI ÉS A CENZURA. Vagy két hónapja bejárta a sajtót az a hír, hogy Budapesten a rendőrség megtiltotta Petőfi öt költeményének elszavalását. Lett nagy fölzúdulás *intra et extra muros*, megesonkított országunk határain innen és túl: Petőfi megcenzurázását, a magyar műveltség ellen elkövetett merényletet, irodalmunk meggyalázását emlegették. De egy kissé gyanús volt, hogy a dörgés és villámlás mindig *baloldaltól* érkezett, s a jobboldali irodalmi szervek, nemzeti klasszicizmusunk értékeinek hű sáfárai, a régi nemes hagyományok őrzői nem zúdultak föl. Nem is volt rá okuk. A rendőrség „hallatlan intézkedése“, Petőfi költeményeinek eltiltása és „indexre tévése“ pusztá mese — az igazság a következő:

A Magyarországi Szociáldemokrata Párt egyik munkatársa február 4-én előadást akart tartani a Magyarországi Magántisztviselők Szövetségében *Petőfiről, a forradalmi költőről*, s a költő jellemzésére egyes részleteket akart kiszakítani Petőfi hat költeményéből: *Az országgyűléshez, A nép nevében, A XIX. század költőihöz, Palota és kunyhó, A költészet, Az apostol* (XII. és XIV. rész). A rendőrség úgy látta, hogy a költeményrészletek kiválogatása tendenciózus, az előadó velük izgatni akar, nyilván a társadalom egyes osztályai és a törvényes rend ellen, ezért a fölolvastatásban a formájában kifogásolta — s erre a rendezőség lemondott az előadás megtartásáról. Szóval nem Petőfi hat versének elszavalását tiltotta meg a rendőrség, hanem fölemelte szavát az ellen, hogy a legnagyobb magyar lírikus egyéniségét és költészetét fölhasználják a szenvedelmek fölkeltesére, a társadalmi béke és az állami rend megbolygatására.

Összeomlott tehát az a vád, amit a budapesti rendőrség ellen emeltek, s amelyet a prágai „Kroužek Petőfi (így: ö-vel) Sándor — Petőfi Sándor Kör“ sietett Társaságunk ellen kiélezni. A „megdöb-bentő“ ügy aktáit ezzel lezárhatjuk, előbb-azonban volna egy pár szavunk a prágai magyar körhöz. Ne féltsék ezek a prágai magyarok a „magyar kultúra-jó hírét“, ne akarjanak bennünket kitanítani kötelelességünkre Petőfi és a magyar irodalom iránt. A magyar irodalomnak és magyar műveltségnek lehetnek olyan hűséges szolgálói, mint a Petőfi Társaság, Petőfi géniuszának és művészetének lehetnek olyan lelkes és odaadó csodálói, mint mi vagyunk, — de hívebb szolgálói amazoknak, lelkesebb és odaadóbb csodálói emezeknek nem! Milyen sikerrel teljesítjük, immár a hetedik évtizedben, kötelelessé-

günket, nem a mi dolgunk megállapítani, de hogy minden erőnkkel és legjobb tudásunkkal „örködünk Petőfi örökségének csorbítatlan megőrzésén és terjesztésén“, azt nyugodt lélekkel vallhatjuk — bizonyítanunk sem kell, tudja ezt, vagy legalább is illenék tudnia mindenkinek, aki magyar, akár Magyarországon él, akár külföldön. Irunk és beszélünk, dolgozunk és építünk, hogy nemzetünk legnagyobb kincsét, irodalmunkat nemzeti szellemben és művészi irányban fejlesszük tovább — Petőfi meg éppen állandó gondoskodásunk tárgya. Igaz, hogy védelmében eddig ritkán szálltunk síkra — ritkán azért, mert Petőfit, a nagyok nagyját, még a legmegátalkodottabbak is alig merik bántani. De ha megtennék, itt találnának bennünket teljes fegyverzetben, teljes harci készségben. Legyenek nyugodtak az aggódó prágai magyarok: Petőfit nem engedjük bántani, kisebbiteni, — de félremagyarázni sem s nem tűrjük, hogy nevével visszaéljenek.

(r. r.)

RÉGI ÉS UJ MÁRCIUS. Ennek a folyóiratnak hasábjain nem szoktunk politizálni, de tulajdonképpen az, amit szóvá akarunk tenni, nem is politika, bár ehhez is jogunk volna, hiszen éppen az irodalomnak abból a csoportjából, amelyről szó lesz, szokták hangoztatni a politikamentességet s mégis baloldali politikai törekvések szolgálatába szeretnék állítani a magyar március szent gondolatát.

Nem az ifjúságról van szó, hanem írókról, akik az ifjúság vezéreiként ama régi és ősi márciust szeretnék lemásolni. Petőfi és Jókai baráti körének mintájára. Ez ellen még senkinek sem volt kifogása, ha a márciusi láz ezeket az írókat Petőfi és Jókai szellemében fűtené s nem olyan irányba szeretnék vinni az ifjúságot, amely a magyar gondolatnak befelé és kifelé egyaránt árt. Azok a szónokok, akik a maguk írói tekintélyét vitték a Nemzeti Múzeum szent hagyományokkal ékes lépcsőzetére, új tizenkét pontot harsogtak el, szintén az ősi márciusi tizenkét pont mintájára. Politikai eszméket hangoztatni joga van mindenkinek, de aki az 1848-as ifjúság példájára akar szónokolni, az tartsa magát elsősorban is a nemzeti gondolathoz. Mert az új március hívei és szónokai elsősorban is erről feledkeznek meg, befelé és kifelé egyaránt.

Az ország helyzetében, mai elszigeteltségünkben kétségtelenül a *kifelé* a fontosabb. Mindenki nagy megdöbbenésére az új márciusi szónokok olyan külpolitikai elveket, törekvéseket és délibábos álmodat hirdettek, amelyek nemcsak a magyar nemzeti külpolitikai vonalvezetéssel ellentétesek, hanem a nemzet kilenevenkilenc százalékanak lelkétől is idegenek. A Dunakonföderáció gondolata, amely Trianon óta esábdalként kísért főleg azok részéről, akik a kis magyar szigetet börtönörökként veszik körül, magyar ajkáról a márciusi szent eszmék középpontjában hangozott el. Ennek a gondolatnak Petőfi és Jókai hagyományaiba való belekeverése, a nemzeti ünnep való felelőtlen hangoztatása s mint a magyar ifjúság vágyainak kidomborítása, legalább is felelőtlen merészség volt. Az egyetemi ifjúság illetékes körei siettek is cáfolatokkal aláhúzni, hogy az új

márciusi vezérek nem az ő nevükben és megbízásukból beszéltek s ha már beszéltek, nem az ő külpolitikai, vagy belpolitikai hitvallásukat hangoztatták. Ez nagyon helyes. De a szó már elrepült, a betű megrögzítette és ki biztosítja a magyarságot arról, hogy egyes helyeken nem úgy könyvelik-e el ezeket a szónoklatokat, mint az eljövendő Magyarország fiatal nemzedékének márciusi programját?

Ugyancsak nagy hullámokat vertek föl idebent, a határok között a belpolitikai szólamok is, amelyek nemesak a Múzeum lépcsőin hangoztak el, hanem egy viharvert és ügyészségileg el is kobzott könyvben nyertek nyilvánosságot. Egyik könyvkiadó vállalat a mai divatos szociográfia jegyében könyvsorozatot indított meg, amelynek legelső könyve Viharsarok címmel jelent meg, egy máskülönből tehetséges író-tanárember tollából. A szociográfia modern tudomány, de szerény véleményünk szerint egy hibája van, hogy művelői lehetőleg fiatal emberek, akiknek ha van is tehetségük, legtöbbször nincs meg a magyar vidékek életének megrögzítéséhez a kellő tárgyszerűség és az a képesség, amely a dolgokat nem a fiatalság szemüvegén keresztül szokta mérlegelni. Ezért van, hogy az utolsó esztendőök szociográfiai munkái nagy vitákra adnak alkalmat, nemcsak idehaza, de a megszállott területi magyarságnál is. Így történt a Viharsarok című könyvnél is, amelynek szerzője olyan magyar vidékre vetette rá magát, amelyben csak a nyomorúságot, csak a szegénységet, csak a baloldali politikának kedvező tápanyagot látta meg. Már a könyv címlapja is fejesóválásra adott okot. Az, aki a könyv címlapján a félig ruhátlan, elgyötört, kiéhezett embert látja, jogosan gondolhat arra, hogy ebben az indiai páriaszerű, vagy volgai vontatóhajószerű szerencsétlen emberben a vérlázító magyar igazságtalanság ordít.

Az ügyészség a könyvet akkor kobozta el, amikor néhány példány híján már az egész első kiadás elfogyott. Az ügyészségi elkobzás után a baloldali írói körök természetesen háborognak s újra az írói szabadság tiszta tógájába takaróznak és ismét hangoztatják, hogy az irodalom és a politika két külön dolog, s ezt összekeverni nem szabad. Hát ezúttal mi is igazat adunk nekik. Az irodalom és a politika valóban két külön dolog, de akkor ne tessék összekeverni s nem éppen az első márciusi ifjúság példájára hivatkozva. Mert az a nagy márciusi felbuzdulás a nemzeti gondolat jegyében történt, a magyarság megújhódását és tavaszát akarta és a nemzet nagy többsége tapsolt hozzá. Ez a márciusi mesterkedés szembetalálja magát a nemzet nagy többségével, a nemzeti kül- és belpolitikával s nem az átkos osztrák cenzurával, hanem azzal a magyar ügyészséggel, amelynek magyarságát senki kétségbe nem vonhatja. Nem veszik észre az új március hangoztatói, hogy itt végzetes szakadás van a régi, a mi márciusunk, s az új, az ő márciusuk között? És ezért kell az ellen tiltakoznunk, hogy ezek a márciusi törekvések Petőfi és Jókai nevét tegyék új tizenkét pontjuk alá, mint szentesítő ellenjegyzést. (G. J.)

A MAGYAR NÉGEREK. Az öreg Dumas idején és környezetében — nem tudni, mely ötletből — divatba jött az írómesteremberek egy sajátos fajtaját négereknek nevezni. Célzás volt-e ez arra, hogy maga a mester, id. Dumas Sándor ereiben néger vér csörgedezvén, a rabszolgatartást magától értetődő szokásnak vette: elég az hozzá, hogy azokat a „munkatársait“, kik regényeihez, színdarabjaihoz nemcsak ötleteket hoztak, hanem kész munkákat is, melyeket aztán Dumas, itt-ott átfésülten, saját neve alatt adott ki, négereknek nevezték el. Ő maga is rabszolgáinak nézte őket, úgy is bánt velük, kulifizetésre fogta őket és habotázva beszélt róluk. A Dumas-cég eljárása divatba jött. Scribe is így járt el. Darabjait nemcsak mások ötletéből írta, de másokkal is iratta, néha kettővel, néha többel, aztán csak összeütötte őket, úgy ahogy, jól-rosszul, — többnyire rosszul, ritkán jól. Az üzlet bevált. Messze eltávolodtunk attól a boldog kortól, mikor a Lope de Vegák ezeröttszáz darabot írhattak, négerek segítsége nélkül. Calderon, sem Shakespeare, Goethe, de még Moliére sem szorult négerekre, noha ez utóbbtól maradt ránk a hírhedt mondás: „onnét veszem a nekem valót, ahol találok“. Ha idegen forráshoz nyult is, mindig tudta, hogy mi való neki, semmi esetre sem állott össze gyári munkára. Helyben vagyunk. Megérkeztünk. Mert amit zokon veszünk, az a mai magyar színpad szállítóinak agyafurt eljárása, amelyről egy elmaradt zsüriítélet rántotta le a leplet, Kiderült, hogy a mai darabüzem formát eserélt. Nem írók tartják a négereket, hanem ú. n. „színpadi kiadók“. Ez egy új foglalkozási ág. Valójában egy afféle szerzői díjakban spekuláló üzletág. A főnök egyszerűen megveszi a darabok előadási jogát, jó előre és ha a szerző rászorult egyösszegben előre ki is fizeti. Vagy nyer vagy veszít. Ha azonban a szerző nem szorul rá, akkor azért, mert ellenőrzi a színházakat és behajtja rajtuk a százalékokat, a szerzőktől jutalékot vesz fel, — ezt az ügynöki munkát tisztességes keresetforrásnak is kell tekintenünk. Ha itt megállottak volna. De egy, a Vígszínházban színre került és a tömegizlést tökéletesen kiszolgáló *János* nevű színdarab előadásánál kiderült, hogy megrendelésre készült, de nem a színház rendelte meg, hanem egy színpadi kiadó, aki megvett egy ötletet, kiadta azt egy négernek feldolgozásra, de mivel munkájával nem volt megelégedve, odaadta azt átdolgozásra egy másik négernek, mivel pedig az sem elégítette ki, egy harmadik négerhez fordult és ez az utolsó feldolgozás került azután színre. Igen ám, de az eredeti ötlet szerzője úgy érezte, hogy kiuzsorázták, nem lévén megelégedve a végkielégítéssel és plágiumváddal hozakodott elő. Az ügynek ez a fordulata minket nem érdekel. Csak az üzem maga. A költészet lealacsonyítását látjuk benne. A négerekkel dolgozó Dumasért sem lelkesedtünk, de négerekkel dolgozó ügynökségek ellen tiltakoznunk kell, éppen az írás mesterségének nemes hagyományai nevében. Mikor *Lemaitre* a „Revue Blue“ben az irodalom rovatot írta s egyszer Ohnet, a Vasgyáros híres szerzőjét vette tollára. azzal kezdte kritikáját: bocsanatot kérek olvasóimtól, hogy e rovatban rendszeren írókról beszélek, most

Ohnet úr műveiről szólok... Ha tehát Lemaitrenak Ohnet nem volt író, — minek nevezzük azt a „színpadi szerzőt“, aki ügynöke felhívására idegen ötletnek kétszeri átgyúrásából tákol össze egy újat? A közönség nagy multságára, a költészet nagy szomorúságára. Minek nevezzük? Annak, aminek ő maga: „színpadi szerzőnek“, a magyar szó érdekes kétértelműségére célozva, mert valóban elszerzett műről van szó, valami olyan elszerzésről, mely rokon a pesti cselédszerzéssel, — „ez utóbbinál arról van szó, hogy azok a pesti partájoknak“ szereznek cselédeket, míg a színházi szerzés esetében az ügynökök a színháznak, a közönségnek szereznek előadási anyagot. Mindenről szó van itten, a receptszerűség, az elgépiesedés, az üzemszerű munka e lélektipró eljárása közepett, csak művészetről, tehát alkotási kényszerről, a képzelet szabad szárnyalásáról, a nemes ihletről nem.

Nem esik messze ettől az a mostanság lábra kapott eljárás sem, mikor jeles költői alkotásokat, remekbe faragott regényeket, ügyeskedő kézimunkások visznek színpadra. A költőt lényéből kiforgatva, elfilmesítve, agyon romantikázva, a melodráma olesó és elcsépeelt fogásaival feltűzelve, görögtűzzel, nyafogással, miszticizmussal, a jó ég tudja mely nemtelen eszközökkel, az alacsony ízlés szintjére magához rántva, mint történt ez *Flaubert* Bovarynéjával. Mennyire érezte ezt előre a költő, mikor már életében előre tiltakozott az ellen, hogy alkotása holmi színműgyáros kezébe kerüljön, aki aztán négerével nekiálljon és agyoncsúfolja ihletett perceinek (ez esetben hosszú éveknél) kínosan boldog munkáját. De mostanság lejárt a kíméleti idő, *Flaubert* művét a köz tulajdonába vette és a színműgyáros — négereivel — nekiesett. A Vígszínházban bemutatott darab párja a *Jánosnak*, — a négerek jól dolgoztak, sikerült *Flaubert*-ből Bús Feketét gyártani. Ime ez a sors várakozik a költőre, ha a négerek pusztító munkáját csirájában el nem fojtja egy kultuszminiszteri értelmes rendelet. Persze jobb volna, ha a felháborodott közönség seperné el őket. De a közönség ízlésének elparlagiasodásáról színház, ügynökség, „színpadi szerzők“ összefogva gondoskodnak és mivel már a magas esztétikai feladatukat szolgálni hivatott intézmények is négerek uszályhordozói lettek, „színpadi szerzők“ műveit nyakrafőre adván elő, még igazi költők műveit is elfilmesítve hozzák színre és így tovább, ahogy a bűnlajstrom hangzik, az ízlés nemesítésének reménye már csak igen halványan pislog.

(L. B.)

LESZ-E GYÜMÖLCS A FÁN?... A *Koszorú* mult száma foglalkozott „A tanítás problémái“ című könyvsorozat 12. füzetével, amely magyar tanárok szerkesztésében az új magyar költőket akarja bemutatni. Ugyanez a könyvsorozat legújabb füzeteként (A tanítás problémái, 16. szám) folytatja az anthológiát Új magyar költők II. címmel Makkai László összeállításában. A szerkesztő 23 fiatal költő munkáiból állította össze az új anthológiát. Huszonkét férfi és egy nőköltő foglal helyet az anthológiában, amely valóban a fiatal-

ság költői gyűjteménye, hiszen a huszonhárom költő között még a legidősebb is 1905-ben született, a legfiatalabb pedig 1917-ben. Kíváncsian vettük kezünkbe a könyvet, vajjon az anthológia első részének kifogásai után „A tanítás problémái“ sorozat szerkesztői, mit akarnak a legfiatalabb költői nemzedékből adni az ifjúságnak? Ha a szerkesztő előszavát programnak lehet venni, akkor a következő idézetek igazolják a célkitűzést. „Az új népies költészet, legjelesebb képviselőiben mindig kissé „közügy“, irodalmon túli eszményekre figyelmeztető, magyar sorskutató volt. A legújabb nemzedék, a 20 és 30 közötti szintén szembekerül ezzel a kérdéssel. Idősebb tagjai lírájában a jellegzetes nyugtalanság, csalódottság, a külvilággal szemben kifejezett ellenszenv még itt-ott kísértget... A fiatalok többsége azonban már szűkebbre húzta maga körül a kört. A társadalom reménytelen kátyuban sínylődik, az érte ejtett szavak a semmibe hullnak. Máshol kell tehát keresni a líra célját. Így fordulnak ösztönösen az örökúj tartalom felé, a természet és ön-maga titkai előtt meghökkenő emberi lélek ábrázolásához, a tiszta lírához... Petőfiék lírája közügy volt, ők maguk egy hajnalodó kor áramlásába vetve magukat lázas munkában éltek fel energiáikat. A ma nem kér tanácsot a költőtől, magára hagyja, a kisszerű élet korlátai közé szorítja. Hol kereshet hát igazi nagy életet, hősi életet? A gyermekkorban és az álomban.“

Az anthológia szerkesztője ezen a síkon elindulva állította össze a könyvet. Hangoztatja előszava bevezetésében, hogy egyetlen főreklám volt, hogy jó verseket gyűjtsön össze, mert „írók és életművek elavulhatnak, de a jó vers megmarad“. Nem akarunk most perbeszálni vele a jó verseket illetően, mert az anthológiából igen sok, külső és belső formát illetően érthetetlen és gyenge verset tudnánk felsorolni, csak egy szomorú körülményre kívánunk rámutatni. Az ifjú költőknek mindenre van hangjuk, a szerkesztőtől hangoztatott gyermekkortól és az álomtól kezdve a tavaszi lelkesedésig s a fiataláshoz egyáltalán nem illő komor pesszimizmusig, az élet rajongásától a halál beteges szenvedéséig, a szerelem egész verista, sőt vakmerő képéig. Hajnal Anna például így énekel: „Az ősi kőben két felhőgomoly egymás felé húz, borulj rám, ómolj, összecsapásunk villám, néma csók, csak te, csak én! Borulok, lázadok! Belőlünk szülessen a csóvás fény, mindenben te és mindig újra én!“ Ugyan-csak ő énekl: „Ha leprás lennél, nem irtóznék meg, ágyamba venném sebes testedet és ápolnálak harminc éven át, illatnak véve sebeid szagát“.

De sehol egy hang, sehol egy mozdulat, egyetlen sóhaj, felkiáltás, vagy megrezzenés, amely éreztetné a mai magyar sors fájdalmas tragikumát, mintha ebből a „tiszta lírából“ teljesen kivészett volna a haza fogalma. Mintha külön planetán élnének ezek az új költők s onnan szemlélnék az életet, szomjúhoznák a csókot és vágnák a halált, a magyar föld, a magyar sorsközösség egyszerűen levegő nekik. Ha egy-egy költeményben, főleg az erdélyi és a dunántúli fiatalok verseiben nem rajzolódna meg halvány vonalakkal egy-

egy tájkép, amelyből meg lehet ismerni a falu népét, vagy egy-egy város hangulatát, az olvasó nyugodtan hihetné, hogy valami egzotikus, furesa nép költői ezek a fiatalok, ismeretlen, földrajzilag körül nem is határolható szigetlakó, vagy csupa elefántesonttoronyban élő lélek-maharadzsza dalol önmagának. Még az a mai fiatalság által annyit hangoztatott szociális hang és tartalom sem telíti ezeket a verseket, az a hang, amelyből erőltetett jóakarattal azt lehetne kiolvasni, hogy legalább a szegénységen keresztül magyaroknak vallják az ifjú költők magukat. Nem, sőt egyik kétségtelenül művelt és tehetséges költője az anthológiának, Horváth Béla ezt írja Intelem című versében: „Jaj, európai költők, drága társak, a nemzetek egymásra vadásznak, és bűneink a kárhozatba ráznak, most kell nekünk a bánat és alázat! Az ember pattogó pokolnak adta húsát és körbe jár a háborús vágy, kezükben bomba robban és agyukba puskatúság, barátaim, most kell a vértanuság!”

Az európai költőkhöz intézett intellemmel szemben mi szerényen csak azt jegyezzük meg: a ma költőjétől idebent az országban csak egy vértanuságot várunk, azt, hogy ne felejtse el magyar voltát s legalább úgy néha, ünnepnapokon, szálljon le a maga alá erőszakolt elefántesonttoronyból s ismerje be legalább önmaga előtt, hogy az egészséges népek lírájából nem hiányozhat a nemzeti gondolat, a nemzeti fájdalom s ezeknek az érzéseknek a nagy tömegek felé való kivetítése. Vagy hiányzik az anthológiában felsorolt 23 költő lantjáról ez a hang és akkor megrendülve kérdezhetjük Petőfivel, „lesz-e gyümölcs a fán, melynek nincs virága?“, vagy az anthológia szerkesztője szándékosan mellőzte a kötetből ezt a hangot s akkor még inkább megrendülve kérdezzük ugyancsak a költővel, „lesz-e gyümölcs a fán?“, ha a tanuló ifjúság ilyen anthológiákból tanulja meg a „tisztá líra“ fogalmát?
(—ő.)

IRODALMI TÜKÖRKÉPEK

PEKÁR GYULA: A TALIZMÁN

E kis kötetemet nézegetve s annak sokféle hangulataiba mélyedve önkénytelenül ismét az írói lélek vegyészetének problémája kezd kísérteni. Mi mindennek is kell ebben az esztétikai kémiában benne lennie? Kezdjük a — mondjuk — 50 százalékot kitevő tiszta írói hajlamon, azon a készségen, hogy az illető írott és nyomtatott betűkben fejezi ki álmait, hősökben és hősnőkben testet vevő érzelmi színjátékait... de mi jön aztán, a szomszéd művészetek minő adagolásai színezik ilyenre, olyanra, amolyanra az író és költő tehetségét? Szerintem a poétalélek második 50%-ából 25 százaléknak tiszta muzsikának, 20 százaléknak festészetnek, 5 percentnek szobrászatnak kell lennie. A muzsika, mely tán a legközelebb áll az istenséghez, dinamikát; dallamot ad a stílusnak, a festészet: színt, a szobrászat: plasztikát ad neki. Zenei érzék nélkül az irány száraz statika s nem élő dinamika, festészet nélkül a mondatok, jelenetek színtelenek, szobrászat nélkül a jellemelek nélkülözik a domborító plasztikát. De írónál a szobrászat másra is való: cím- és főként névadásra is szolgál, mert aki lelke szerint Márta, az sose lehet Ella, s egy Bertát nem lehet Fifinek nevezni. Ha a festészet 20 százalékából elvonnék valamit, azt az építészetnek adnám: a regény is épület, sőt egyensúlytörvényei tán azonosak az architektúra törvényeivel, melyek se a jól épített köházat, se a jellemelek vastraverzeiből kinövő betűépületet, a regényt nem engedik összedűlni...

„*Cada persona en un mundo*“, „minden ember külön világ“ s én bevallom, minden újabb művem megkezdésekor nem a mondat szerkesztés, a szó és jelző virtuozitása csábít az első három sor leírására, hanem mindenekfelett a zenei rész incelkedik a legdöntöbben képzeletemmel. Legyen az rövid novella, vagy hosszú regény, én mindig szimfóniát, szonátát, kantátét látok, érzek minden új témában, melyeknek dallama áthatja az egész cselekményt s melyeknek *leitmotivjával kezdődik és végződik* a betűópuszom. Tán innen van az, hogy minden ily „ópuszomhoz“ külön stílust képezek magamnak, — más az „Áttilám“, „Amazonkirálynőm“ nyelve, más a „Rokoko idilljeim“ irálya, ismét más az én antik hangulataim, renaissance krónikáim, „ezüst legendáim“ prózamelódiája s egy egész világ választja el ezektől modern témáim nyelvezetét...

Hogy, a dologra térve, ily nemzetközi modern melódiában lüktet tova jelen kis kötetem vezető regényképe, mely egy Treviso mellett eltemetett amerikai hősi halott, egy amerikai milliomos leány, egy fővárosunkban villamoskalauzként szolgáló fiatal magyar báró s egy falusi halottlátó asszony négyszögében játszódik le, azt mondják, eléggé érdekesítően. A főszereplőkkel együtt utazó kozmopolita társaság mindenestre beutazza a szerelmi regény lebonyolítása alatt egész Magyarországot, s nekem annak idején tán az is volt a célom, hogy egy erős és költői mese körzetében felhívjam a világ figyelmét hazánkra. Sokan mondták már, én magam is azt hiszem, a „Talizmán“-om igen alkalmas lehetne nemcsak filmre, de külföldi fordításokban olvasmányul a hozzánk ránduló idegenek számára...

A kötet következő elbeszélése már „Attilám“ nyelvén meséli el azt a bizánci s eléggé drámai epizódot (*Nemzet születik...*), midőn a magyar szó és név először jelenik meg a történetírók lapjain. Az „Új gyönyör“ irálya „ezüst legendáim“ visszhangja, s arról regél, egy fenevadak elé vetett hívő leány mártirgyönyörtől káprázó arca mint téríti meg az aréna egyik páholyának cinikus világfiját, ki már semmi új gyönyört nem ösmer e földön... A „Kísértet“ egy okkultizmussal játszó tragikus modern történet, a legutolsó novella pedig, a „Galgaparti hűtelen“, az aszódi kisdiák Petőfi első szerelmét, *Cancriné Emiliát* siratja el... A „stílusok skálájában“ új hang új muzsikájával, a harmincas évek világfájdalmával vonom be költőnk alakját.

Hogy nekem magamnak az öt közül melyik tetszik legjobban? Tán nem is ildomos erről szólni. De ha épp kell, bevallom, én a „Nemzet születik“-et s az „Új gyönyör“-t tartom a két legjobbnak.

LÁZÁR BÉLA: A BECZKÓI BIRÓ HENRIK-GYÜJTEMÉNY

A *Koszoru* olvasói már ízelítőt kaptak legújabb művemből, mert előbbi számunkban közöltük az első fejezet egy részletét, mely a gyűjtésről szól. A mű három részre oszlik. Az elsőben a gyűjtés lélektanát tárgyalom s különbséget teszek a vásárló és gyűjtő között. E téren világszerte rokontípusok alakultak ki, a múltban és a jelenben egyaránt, csak a külső körülmények hatása alatt más-más árnyalatban. A második fejezetben a gyűjtőt magát ismertetem, ki közel háromszáz festményből álló gyűjteményt állított össze. Kiderült, hogy az, kivel hozta össze a sors a gyűjtőt, hol találkozott művészettel és kikkel, a gyűjtemény sorsára döntő módon befolyt.

A harmadik rész a gyűjtemény leírása. A gyűjtőt lelki struktúrája a kolorisztikus naturalizmushoz vonzotta, Béli Vörös, Pentelei Molnár és Burghardt Rezső voltak első kedvencei, szóval az átlag műcsarnoki néző fejlett ízlése az övé. Hogy fejlődött ez tovább, a szín tiszta misztikumának megérzéseig: Rippl-Rónai és Szőnyi művészetéhez, Tornyai, Koszta művészetén át, — ennek a lélektani

folyamatnak leírása könyvem főtartalma. Ezenközben persze a hét nagy kollektív művészeinek esztétikai énjéről arcképeket rajzolok és megragadom az alkalmat, hogy az egyes kiváló műtárgyak szerzőiről, hol behatóbb, hol vázlatosabb képeket adjak. Egy zárt ízléskör tárul elénk. Ennek jellemzése érdekelt.

Könyvem elé Csányi Dénes, a Szépművészeti Múzeum főigazgatója előszót írt, mely a gyűjtés szociológiai vonatkozásait nagyvonalú ábrázolásban tárja elénk. A száznál több képpel pazarul illusztrált mű könyvtárosi forgalomba nem kerül. A gyűjtő barátainak, a műbarátoknak és a nyilvános intézmények könyvtárainak ajánlja azt fel, de természetesen minden igazi érdeklődőnek is rendelkezésére áll (lakik: Liszt Ferenc-tér 9).

NADÁNYI ZOLTÁN: NEM SZERETSZ

Úgy van az, ahogy mondom ebben a könyvemben: a versek okosabbak, mint én, azok tudják jobban, mi az igazság. Az ember tévedhet, a vers nem. Szilárdul meg vagyok róla győződve, hogy ez a nő engem dehogy is érdekel komolyabban, szerelemről szó sines, alaptalan minden szóbeszéd. Igen ám, de egyszer csak azt hallom mindenfelől, hogy szerelmes verset írtam. Félreértették a verset. Gondolom magamban, milyenek is az emberek, nem tudtak olvasni. Idő telik bele, míg egyéb jelekből magam is rájövök, hogy itt csakugyan szerelemről van szó. Igaza volt az embereknek, vagyis hát nem is nekik, hanem annak a versnek. Okosabb volt, mint én. Már akkor tudta.

Azért mondom „A versek nem hiszik“ című versekben a versekről:

*Tőlük tudtam meg azt is, hogy szeretlek,
az egyik oly különösen mosolygott.*

Előfordult azután az is, hogy úgy gondoltam, már nem vagyok szerelmes. Erről verset írtam, de a versből éppen az ellenkezője derült ki. Lehet valamit így is mondani, meg úgy is — az a vers *úgy* mondta. Azután gyűlölettel akartam nekirontani annak, akit már nem szeretek, már nem is szerethetek — és mi lett belőle, milyen vers? „Csak fájdalom van benne és inádat.“

Vádatat koholtam, szentül hittem azok valóságában, versekre akartam bízni, hogy kikürtöljék, világgá jajgassák — de a versek sehogyse akartak megszületni. Egyszerűen nem vállalták a vádat. Mert nem volt igaz.

*Én a szemedbe mondom, de a versek,
azok nem mondják a hátad mögött se.
Szájukba adnám, nem mondják utánam
és nincs hatalom, ami rájuk kösse.*

Lassanként rájöttem arra az igazságra, aminek a megállapításával ezt a kis önvallomásomat kezdem, t. i., hogy a versek tudják jobban, okosabbak, mint én.

Attólfogva ezer kételyem közt mindig a versekhez fordultam, azok majd megmondják nekem, mi az igazság. Azokból megtudom, hogy volt, mint volt. Melyikünk a hibás, én, vagy ő, vagy mind a ketten vagy egyikünk se. A versek tudják.

Most egyszerre könyv lett ezekből a versekből. Én magam írtam a könyvet és már sokszor végigolvastam, de még mindig nem tudom, mi van benne, még mindig nem tudom teljes bizonyossággal, hogy volt, mint volt. Szeret vagy nem szeret?

LARIN KYÖSTI: CSILLAGOK FELE

Per aspera ad astra! — Igaz szívből örülök annak, hogy *Ad astra* című álmjátékom első ízben színpadra kerül Magyarországon a Nemzeti Színházban, amelyre mindig tisztelettel és szeretettel gondoltam. Már diákkoromban elragadtak Petőfi Nemzeti dalának patogó, tüzes sorai, amikor hazánk még idegen és igazságtalan elnyomás igája alatt nyögött.

Később, ifjúságom idején Magyarország úgy tűnt fel előttem, mint valami távoli meseország, ahová még a madár sem ér el egy nap alatt. Idő multával a távolság rövidebb lett. Az 1928-i finn-ugor kongresszus alkalmával megvalósult régi álmom: jártam Magyarországon, láthattam a Kárpátokat és a pusztát, Petőfi és Arany hazáját, Árpád és Kossuth ősi földjét. A látogatás eredménye több ismeret, mélyebb érdeklődés és Magyarország jobb jövőjébe, teljességébe vetett hit lett.

A nemes, daliás Magyarországtól, mint szerető anya kebléről, édes gyermekeit tépték le és most úgy fordult a sors, hogy idegen nyelv és törvények igája alatt ők nyögnek. Adja a Gondviselés, hogy az elszakított gyermekek visszatérhessenek édesanyjuk otthonába és a hazai föld örök erőforrásaiból meríthessék azt, amire minden szabad népnek szüksége van. Szenvedésen át vezet az út a győzelem és világosság felé.

— *Per aspera ad astra!*

FÖLDI MIHÁLY: A SZÁZAD ASSZONYA

Sokáig készültem erre a regényre s körülbelül másfél évig dolgoztam rajta. Mikor végignézek a munkáimon, úgy érzem, hogy a legjelentékenyebb regényem „Az Isten országa felé”, a legszebb „A házaspár”, a legjobb pedig ez, ez az utolsó.

Egy nőnek és egy kornak a regénye. Azt akartam megírni, hogy mi lesz egy szép, okos bátor nőből, aki e század fordulóján

elhatározza, hogy külobb, tartalmasabb, emberibb életet teremt magának a családjá életénél. Nem törekszik különös célokra; férjet keres, akit szeret és szeresse, gyermekeket akar, akiknek örül és akik neki örülnek, munkát kíván és családot. Egyszerű, emberi, erkölcsös célok. Mindezt körülbelül el is éri, de hogy hogyan és hogyan tartja meg, hogyan védi meg a férfi, a gyerekei, önmaga ellen, a kora ellen, béke, háború, forradalmak és egy új világ ellen, hogyan erősödik, emelkedik, hogyan vesztí el illuzióit, hogy lesz gazdag asszony a szegény lányból és hogyan resignálódik az okos és gazdag asszony... erről szól a regény. Ezerkilencszáztól napjainkig. Szeretem azt hinni, akik e század elején fiatalok és hívők voltunk; mindnyájunké, hogy Balogh Julia regénye mindnyájunk regénye. Mindnyájunké, akiket viharokon át sodort a korunk, mindnyájunké, akik életben maradtunk annyi vihar után és mindnyájunké, akiknek sikerült megmenteni valamit ... megmenteni vagy meghódítani: egy kis hitet.

Nehezen tudok beszélni a saját munkámról. Talán mindennél többet mondok, ha ideírom: nagyon szeretem ezt a szép, tartalmas testes könyvet és el sem tudom képzelni, hogy akadhat valaki, aki ne szeresse, ne becsülje.

Ugy nézek rá, mint az életre.

Nem is hiszem, hogy csak könyv. Egyszer talán majd megmozdul, felemelkedik, a sorok megindulnak, ez a sorokba zárt sok-sok ember, szép nők, érdekes férfiak, rejtélyes gyerekek elvonulnak és itthagynak engem... itt, mint az élet.

A PETŐFI-TÁRSASÁG ÉLETE

A PETŐFI-TÁRSASÁG EGY ÉVE

Havas István főttkári jelentése a Petőfi-Társaság 1936–1937. irodalmi évéről. Felolvasta az 1937. évi március 14-iki nagygyűlésen

I. A PETŐFI-KULTUSZ VIRAGZÁSA.

Petőfi költészete ezerféle tárgyával, színével s rendíthetetlen igazságával maga az élet. Ezért eszményesült a költő alakja. Teremtő lángész, aki a Szellem Birodalmában világútra kelt, de itt is mindenkor a magyar nép szívében gyökerezett jelenség marad. Mint Széchenyi, aki a gazdasági élet fellendítésére új utakat teremtett a Dunán, a rakoncátlan Tiszán, a sáros és homokos Alföldön át, Petőfi is új utakat nyitott a szellem birodalmában s ezek a szabad utak tovább épülhetnek, gyarapodhatnak, elágazódhatnak ma is és nem hagyhatók el többé, mint a Széchenyi útjai sem.

Íróink közül a világirodalomban is Petőfi a legismertebb név s így az ő kultuszát itthon szolgálni nemcsak dicsőség, hanem észszerű kötelesség is.

Mikor Társaságunk e hatvanegyedik évéről beszámolunk, akaratlanul is rá kell mutatnunk eleven alakjára, egyéniségére.

Misztikus eltűnése ma is izgatja még az emberi képzeletet, aminek bizonyossága, hogy a szibériai legenda újra és újra felbukik, utoljára a *Neues Wiener Tagblatt* egyik (1936 június 20-iki) számában; hogy újabb emléktáblákat állítanak nevének,

mint Dömsödön a százados tölgyfán. Budapesten az egykori Marczibányi-ház megújult halán, (utolsó pesti tartózkodásának volt ez a ház tanúja); de fájdalom, meglevő emléktábláit is leszedik az utódállamok, mint Szatmáron, mintha rettegnének a kőtáblától is, ők, akiknek lelkiismerete, aligha lehet nyugodt. S milyen a sors, ugyanezen a helyen, Szatmáron felfedezték az erdődi oltárt, mely előtt Petőfi és Szendrey Júlia esküvője folyt le.

Idegen kézre jutott a koltói Telekidominium, emlékeiből azonban jut egy-más nekünk is, a Petőfi-háznak: az előregedett somfának sarjadéka, az alatta levő kerekasztal, melyen a költő a *Szeptember végén*-t írta meg, mézesheteinek e világgraszoló remekét. Költeményei is egyre újabb angol, francia és német fordításokban látnak napvilágot. Japán nyelven gyönyörű kiállítású nagy kötet Petőfi-fordítás jelent meg a múlt évben; Pekár Gyula elnökünk kapta a távol keletről: Tokióból. A dedikált példányt a legméltóbb helyen: a Petőfi-házban helyezte el. Könyvek jelentek meg róla, mint pl. Illyés Gyuláé, újabb tanulmányok, mint Kassák Lajosé. Tagjaink közül ketten is írtak Petőfiről nagyobb tanulmányt. Az egyik a múlt év nyarán jelent meg *Petőfi* címmel és

Voinovich Géza írta, összefoglaló, de rendkívül plasztikus, mély benyomású képet rajzolva a költő nagyságáról. A másik karácsonykor jelent meg s *Petőfi-pesszimizmusáról* szól. Valójában a költő világnézetét fejtegeti benne szerzője, Kornis Gyula, a filozófia hírneves tanára, a Pázmány-egyetemen. Egészen új úton vezeti el az olvasót Petőfi lelki világának titkaiba és gazdagságába. A mű egy részét most egy éve, épp e helyen, mint székfoglalót olvasta fel.

Figyelemre méltó jelenség, hogy külföldön ismét két újabb Petőfi-egyesület létesítettek. Az egyiket Tokióban, a másikat Prágában. Mind a kettőnek működését megérdemelt figyelemmel fogjuk kísérni. Nem hagyhatjuk megemlítés nélkül ifj. Hegedüs Sándor tevékenységét, aki ez évi külföldi útjain is előkelő intézmények kebelében Petőfiről előadásokat tartott.

A Petőfi-ház, amelynek Gáspár Jenő titkár a gondos sáfárja, az idén is teljesítette hivatását; a közönségnek, kutatóknak, rendelkezésére állt. gyarapodott ereklyékben, művekben egyaránt. Ez évi látogatóinak száma megközelíti a négyezret.

II. A TÁRSASÁG ÉLETE.

Társasági életünk gazdagon ontotta eseményeit, ezek sorába első sorban felolvasó üléseink tartoznak, melyek a közönség kitüntető érdeklődésével találkoztak mindenkor, akár a fővárosban, akár pedig, ha meghívásra vidéken tartottuk meg. Csupán elsorolni tudjuk azoknak a tagjainknak a nevét, akik a Társaság ezévi beléletében, felolvasó ülésein tevékenykedtek. Ezek a következők: Pekár Gyula elnök, aki elnöki tiszte szerint is megbecsülhetetlen

fáradtsággal közreműködött a Társaság javán, annak élén állva, továbbá Herczeg Ferenc tiszteletbeli elnökünk, Császár Elemér és Szász Károly alelnökök, Havas István főtitkár, Gáspár Jenő titkár, a tiszteletli tagok sorából: Hegedüs Lóránt, v. József Ferenc kir. herceg, Kornis Gyula és Lőrinczy György; a rendes tagok sorából: Agyagfalvi Hegyi István, Babay József, Baja Mihály, Bán Aladár, v. Bodor Aladár, ifj. Bókay János, Bónyi Adorján, Czöbel Minka, Csathó Kálmán, Dutka Ákos, Falu Tamás, Farkas Imre, Feleki Sándor, Földi Mihály, Gulácsy Irén, Gyökössy Endre, Harsányi Zsolt, Harsányi Lajos, ifj. Hegedüs Sándor, Kállay Miklós, Komáromi János, Lázár Béla, Madai Gyula, Nadányi Zoltán, Pintér Jenő, Szathmáry István, Szécsi Ferenc, Vályi-Nagy Géza, Voinovich Géza, Zádor Tamás; a lev. tagok sorából: Gyalui Farkas, Gyalay Domokos; a kültagok sorából: Horváth Henrik, Kiss Ferenc, Watson Kirkeconnell.

Havi felolvasó üléseinken gondosan megemlékeztünk a tagok megjelent műveiről, mintegy negyven kötetről, színműveik itthoni és külföldi előadásairól, kitiüntetéseikről és a társadalom részéről ért elismeréseikről. Közlönyünk: a *Koszorú* hasábjai tanúskodnak minderről, ahol ezeket az adatokat mindig közzöltük. Gazdag tevékenységet, sokoldalú érdemet és sikert összegeznek. A sok közül ma mégis megemlítésre méltónak kínálkozik Pekár Gyula, Herczeg Ferenc és Hubay Jenő kitiüntetése a titkos tanácsosi címmel, Voinovich Gézáé, aki a Kisfaludy-Társaság elnöke, Csathó Kálmáné, aki alelnöke lett; Császár Eleméré, aki a berlini és borszlói egyetemeken Madáchról, Kornis Gyuláé, aki a bécsi tartománygyűlés

házában a nemzeti és világkultúráról, a bécsi egyetemen pedig a napokban az ú. n. eseretanári intézmény keretében tartott három előadást; Bónyi Adorjáné, akinek színművét adták elő Bécsben nagy sikerrel; Raffay Sándor 70 éves és Porzolt Kálmán 75 éves jubileumának megünneplése a társadalom részéről.

Folyóiratunknak, a *Koszorúnak* célja a nemes hagyományokon fejlődő újabbkori irodalm bemutatása, az irodalmi élet jelenségeinek megfigyelése s a Petőfi-kultusz ébrentartása. Tárgyilagos szava és szeleme, merjük hinni, hozzájárul a helyes közízlés kialakulásához, megnyerte a közönség tetszését, aminek bizonyítéka, hogy évről-évre nagyobb példányszámban jelenik meg.

III. HALOTTAINK.

Szomorúan jelentem, hogy a múlt évi nagygyűlésünk óta nyolc halottja van a Társaságnak. Időrendszerint elköltöztek sorainkból:

Berzeviczy Albert tiszteleti tagunk, aki 1936 március 22-én, Budapesten hunyt el, az Akadémia palotájából temették el, melynek 30 éven át volt elnöke. Nemcsak termékeny író volt, de alkotó államférfiú, közoktatási miniszter, számos külföldi és hazai tudományos intézmény tagja, a Kisfaludy-Társaság elnöke.

Móricz Pál rendes tag, aki március 30-án halt meg, Társaságunknak húsz éven át volt tevékeny tagja. Lélekből fakadt sok magyar írása jelzi maradandó író-útját, melyen szülőföldje, a Hajdúság eredeti jelenségeit, általában az Alföld rejtelmes világát szólalta meg. Ravatalánál *Madai* Gyula búcsúzott nevéünkben.

Kőrösi Albin kültag, aki spanyolnyelven írott műveiben terjesztette a magyar irodalom alkotásait, főképp Petőfi-kultuszát, 1936 április 8-án

halt meg, Budapesten. *Bán* Aladár mondott búcsút ravatalánál.

Erdői Béla tiszteleti- és alapítótag május 6-án hunyt el, kileneven éves korában. Társaságunknak alapításától kezdve, kerek hatvan éven át volt tagja. Eredeti írásai, főleg pedig a keleti nyelvekről fordított úttörő munkái, ifjúsági művei alapították meg írói nevét. A köztiszteletben álló férfitú előkelő közönség kísérte utolsó útjára. Ravatalánál nevéünkben *Pekár* Gyula elnök búcsúzott.

Lázár István rendes tag, május 28-án hunyt el. Regényíró és költő volt, a nyelv ragyogó mestere, régen eltűnt világok művész feltámasztója, aki közel száz művet írt, javarészen regényt. Ravatalánál *Pekár* Gyula elnök búcsúzott nevéünkben.

Surányi Miklós rendes tag, június 23-án hunyta le örökre szemét. A lélektani regényírásnak hivatott művelője; tolla plasztikusan tudta érzékeltetni a miliőt, az emberi vágyakat, törekvéseket, bármilyen távoleső időkort is festett. Emberei, akiket nem annyira megítélni, mint megértetni akart, szinte fénylenek az élettől. *Voinovich* Géza mondott búcsút koporsójánál a Kisfaludy- és Petőfi-Társaság nevében.

Leffler Béla kültag, november 8-án Stockholmban halt meg, ahol mint a magyar követség sajtóelőadója működött. Felesége *Liljenkrantz* Signa társaságában sok magyar műveket fordított svéd nyelvre, köztük Madách: Az ember tragédiáját és Petőfi több költeményét. Svédországban, Norra Kyrkogardenban temették el.

IV. ÚJ TAGOK.

Évi közgyűlésünket március 2-án tartottuk meg az Akadémia hagyo-

mányos képestermében. Tagválasztásunk eredménye a következő:

Tiszteleti tagok lettek, egyhangú választással: *Horánszky* Lajos író, a Kisfaludy-Társaság rendes tagja, *Bacsányi János és kora* c. történeti és irodalomtörténeti nagy mű szerzője, mely épp most 30 esztendeje jelent meg. A mű eredeti források alapján készült nagy monográfia s mikor Társaságunk a közelmúltban Bacsányi hamvait haza hozatta, kötelességének érzi, hogy kiváló életíróját, sok nagyobb tanulmány szerzőjét, a legérdemesebb magánkönyvtárak egyik tulajdonosát: tiszteleti tagjai sorába iktassa.

Pap Károly író, a debreceni egyetem tanára, Előadásaiiban, alapos tanulmányaiban Beöthy Zsolt szellemének örököse. Arany Jánosról írt műveiben nemesak ennek a szellemnek szépsége, hanem az adatok gondos gyűjtése és az új meglátások feltárása jellemzi. Mint a magyar irodalom nyilvános tanára, írják ajánlói: Császár Elemér és Pintér Jenő, közel negyedszázad óta neveli a Tiszántúl ifjúságát a divatokon felülemelkedő ízlés esztétikai elveire s a magyar művelődés szellemi multjának történeti értékelésére.

Preszly Elemér író, közéletünk egyik tevékeny vezérharcosa, aki nagy politikai elfoglaltsága mellett is szakított mindenkor időt, hogy szépérzékének és igazságtiszteletének a toll erejével is áldozzon. Cikkeiben főkép hazai és világirodalmi nagyokat, (közöttük Petőfit többször is) vagy egy-egy megragadó életeseményt méltatott, közfigyelmet és gyönyört keltve mindig az olvasóban. A szó nemes értelmében: literary gentleman.

Rendes tagok lettek:

Mariay Ödön novellairó és drámaíró. Munkái nemesak a forma töké-

lettségével, a hangulatok közvetlenségével ragadják meg az olvasót, hanem a tartalom mélységével és a nyelv ősi zamatával is. Kötetei sorából kiemelkedik az *Aranyuszájú Zong* c. novellagyűjteménye, mely egyik regényét is tartalmazza.

Márkus László publicista és drámaíró. Ezrekre megy a lapokban írt cikkeinek száma s bár a legkisebb is vérbeli író műve, csupán egy kötetet adott ki eddig belőlük: *Magyar gondok* címen. Színművei közül az *Attilát* a Nemzeti Színház adta elő. Most az Operaház igazgatója, s itt nem utolsó érdeme, hogy az idegen operák elavult dalszövegeit újra fordíttatta. Maga is jeles műfordító.

Sik Sándor költő, elbeszélő, színműíró, a szegedi egyetem tanára, a Kisfaludy-Társaság tagja. 1910 óta megjelent műveinek száma meghaladja a negyedszázadot. Az új magyar líra egyik úttörő egyénisége, aki folyton mélyül s a szimbólizmus hangjain túl szinte víziószerűen néz bele az élet s a mindenség titkaiba. Költői skáláján egyaránt megzendül az óda és himnus regiszterszerű hangja, meg a dal közvetlen egyszerűsége.

Terescsényi György regényíró, költő, az újabb irónemzedék kiemelkedő tagja. Alkotásai az új népies irodalom örvendetes felleptét jelzik. A magyar humusból sarjadó témái a magyar parasztot, a magyar élet küzdelmét és reménységét glorifikálják, írja egyik ajánlója Falu Tamás. Alakjain a mai élet közvetlen valóságára és a művészet melegsége ömlik el, élnek és hatnak, szinte elhatárolásra készítetik az olvasót.

Külltagok lettek:

Naokazu Nabeshima vicomte, a japáni közélet kiváló harcosa s mint

ajánlója: Pekár Gyula elnök mondja, hűséges apostola távol keleten a Petőfi-kultusznak. Az ő búzditására jelentek meg a gyönyörű nipponi kötetben Petőfi japán fordításai s közreműködésével alakult meg a japáni Petőfi-Társaság is.

Antonio *Widmar* jeles olasz író, az itteni olasz követség attaséja, aki több magyar művet, a Petőffiverset fordított hazája nyelvére, legutoljára Madách: Az ember tragédiáját.

Veikko *Antero Koskenniemi* a turkui (aboi) egyetem tanára, a jelenkori finn irodalom egyik legnagyobb költője, aki egyetemi előadásában Petőfi költészetével már évek óta bensőséggel foglalkozik.

Gustav *Suits*, észt író és költő a tartui egyetem tanára. Ő is behatóan foglalkozik Petőfivel, s nemcsak előadásában fejtegeti nagyságát, hanem költeményeinek egyrészét is kongeniális fordításban adta át az eszteknek.

Társaságunk erejének gyarapítása volt ez a tagválasztás. Üdvözljük új tagjainkat s kérjük, vegyenek részt abban a harmónikus együttes-ségben, mely társasági életünket áthatja. Szolgálják a toll hatalmával továbbra is azokat az író-eszményeket, melyek irodalmunknak s egyben a Petőfi-kultusznak további felvirágozását jelentik.

A PETŐFI-TÁRSASÁG LXI. NAGYGYŰLÉSE

(1937 március 14-én)

A nagygyűlés emlékezetes irodalmi eseménye az esztendőnek. Az Akadémia díszterme zsúfolásig telt meg előkelő közönséggel, mely odaadó, mély figyelemmel hallgatta az előadók ajkáról elröppent igéket. Ki kell emelnünk különösen a karzat ifjú közönségét, amely üde, színes képével, mint eleven koszorú vonult köröskörül a komoly falak mentén. Dicséret illeti ezért az iskolák tanári rendjét, akik a legnagyobb magyar lírikusnak, Petőfinek kultuszára nevelik az ifjúságot. Jövendőbe vetett hitünk a magyar költő dalaiból még ma is milliók szívébe önti termékenyítő erejét, s ifjú virulása, a szabadság szent mómora: szinte nagy nemzeti ígéretként ragyogott fel ezeken a rózsás, lelkes arcokon.

Az emelvény elnöki asztalánál az elnökség foglalt helyet, Pekár Gyula elnökkel az élén: Császár Elemér és Szász Károly alelnökök, Havas

István főtítkárral és Gáspár Jenő titkárral. Az elnöki emelvénytől jobbra és balra ültek a Társaság tagjai nagy számmal s a vendégek sorában a közélet és irodalom kiválóságai. Az Akadémia képviselőjében *Voinovich* Géza főtítkárral, a Kisfaludy Társaság képviselőjében *Kéky* Lajos titkárral jött el.

Az elnöki megnyitó előtt *Pekár* Gyula elnök megemlékezett *Hubay* Jenő t. tagnak egy nappal előbb történt váratlan haláláról. A közönség állva hallgatta meg az elnök szavait, aki ezután a száz éves Nemzeti Színházról tartott gondolatokban s képekben igen gazdag, magasan szárnyaló előadást, amelyet lapunk elején egészében közlünk. *Havas* István főtítkári jelentésében tömören vázolta a Társaság munkáját s kiemelte a Petőfi-kultusz egyre növekvő gazdagodását és virulását. *Gáspár* Jenő titkárral a Madách-

nagydíjról tett jelentést, melyet *Kállay Miklósnak*, a *Roninok kincse* c. színjáték szerzőjének ítélte oda a Társaság a mű színpadi és irodalmi érdemeiért. *József Ferenc kir. herceg* t. tag négy költeményét olvasta fel: *Vitorlát bont*, *Mikor havazott*, *Bábjáték és Himnus a Naphoz* címűeket. Ifj. *Hegedüs Sándor* Petőfőről olvasott fel tanulmányt, melyet a londoni angol tudományos körök meghívására ott fog a jövő hónapban angolul előadni. *Harsányi Lajos* r. tag három költeményt adott elő: A kakas már hajnal kiált, Búza-

szem a hant alatt és Emmánuel címűeket, *Falu Tamár* r. tag pedig: *Kávéház* c. derűs elbeszélését olvasta fel. Legvégül pedig *Lehotay Árpád*, vendég, a *Nemzeti Színház* tagja, Petőfi: *Nemzeti dalát* adta elő.

A taps kitörő lelkesedésének, mely az egyes felolvasások után felhangzott, alig tudott vége szakadni, úgy, hogy az előadóknak ismételten is meg kellett a közönség előtt jelenniök.

A műsor, melyet a Rádió is közvetített Budapest II. hullámhosszán. $\frac{3}{4}$ II órától $\frac{3}{4}$ I-ig tartott.

LÁZÁR BÉLA SERLEGBESZÉDE

A nagygyűlés után a Dunapalotában ünnepi ebéd volt, amelyen sok vendég vett részt és a Társaság számos tagja. Az első felköszöntőt *Peckár Gyula* elnök mondta a kormányzóra, majd *József Ferenc* királyi herceg méltatta a nagygyűlés jelentőségét. Foglalkozott felszólalásában a megszállott területi ifjúság folyóiratával, a *Láthatár*-ral is. Ezután mondotta el *Lázár Béla* r. tag a *Petőfi-serleg* megemelésével a következő ünnepi beszédet:

— *Fenséges Uram! Tisztelt Társaság! Hölgyeim és Uraim!* Serlegbeszédre vállalkozván, engedelmet kell kérnem, amért a szokásos szónoki forma helyett a magánbeszéd, a hangos gondolkodás formáját választom. S azt is olvasom. Természetem alapvető jelleme ellenkezik a gondolatok szónoki felfokozásával, a körmondatok hullámoztatásával, a szavak árjának hőmpolygetésével. A kritika kérdése foglalkoztat. Egy ötvenesztendősi kritikusi pálya tanulságai özönlenek felém. Engedtessek meg, hogy hangot adjak a lelkemben dúló zavarnak.

— Már ősz volt, erős november

eleje, mikor Petőfi 1847-ben nászútjáról hazatért. Idehaza nagy postája gyűlt egybe, könyvek, levelek, füzetek, melyeket Jókai nem tartott érdemesnek utána küldeni. Nos, ha volt füzet, melyet erre csakugyan érdemetlennek tarthatott, akkor bizonyára az a kis sárgaborítékú *Futár* volt, melyet Szarvason nyomattak és nomen est omen, telten teleraktak sajtóhibával, de még szarvashibákkal is. Mikor Petőfi kezébe került, mit sem sejtve forgatta. *Futár* — olvasta — *Greguss Ágosttól*. Mindjárt az elején, a második cikk róla szól. Még felvágás előtt idézetet lát verseiből és mosolyog. Ez a kis szarvasi professzor, ki már évek előtt versben dicsőítette, kínrímes versekben ugyan, de azért kiadta versét a *Pesti Divatlap*-ban, — nos, képzelem — gondolta — mely dicsőítőszókat zengedez a füzetben! Igaz, hogy a verszetét annak idején elfeledte megköszönni. Amit most restell is. De mit köszönjön az ilyesmin?

Boldogtalan valál! Köszönd az égne!

Ki vagy választva milliók közül,

*A képzeletnek tünde bájvidéki
Neked jutottak osztályrészedül,
Hogy andalogván berkek szent
homályán,
Hol a költészet műhelye terül,
S az érzelem forrásai fakadnak. —
Nekünk virágot szedj, babért
magadnak...*

Hát Istenem, a szarvasi poéta jól jósolt, virágot szedett, a feleségek felesége az övé, a képzeletnek tünde bájvidékit is bejárta, andalogva a berkek homályán, de hol a babér? Mely fán terem? Eközben tekintete ide-oda szaladgált a sorokon, egyet-mást kikapva s hűledezve kezdi olvasni: „Jobb lett volna kiadni egy kötet tisztá papirost.“ „Neki nincsenek hibái, csak nagy hibái.“ „Oly rossz, hogy az ördögnek sem kell. Mi oly rossz? A vers?“ „Petőfit a szerénység fogja megbuktatni.“ „Petőfit a színpadon egészségesebbnek tartom, mint a költészetben.“ „Ne adjon példát olvasóinak, hogy megszökjenek, ha a jelen verseit hajlandók volnának — kedves vendégeknek — nézni.“ „Jó, hogy verseit nem adta ki vaspapíron, — így azok nem fognak megrozsdásodni, nem rozsdá, de egerek és molyok fogják azokat tápu! használni.“

*„Petőfi pedig erőlködik vala,
Petőfi pedig poéta nem vala,
Petőfi verseit elolvastam vala,
És ennél még nagyobb inségem
nem vala...“*

— Ájnye! — kacag fel a költő, — a panegirikusom ír így rólam? Mi az? Még újra le is közli a diesőitő éneket, melyet hozzám írt, mondván: „Istenem, mily vak valék én harmadéve.“ Ezzel aztán úgy földhöz csapta a füzetet, hogy csakúgy nyekkent bele és újra hangosat ka-

cagott. Mert akkor már rég megjelent Pulszky Ferencé, sőt báró Eötvös József komoly bírálata is, melyekben mélységes elemzését kapta költői énjének. Ez a kis szarvasi tanár, ezzel az ő börneiadáival csak kacagásra ingerelhetné, — mikor most kezébe került lomhárnak tűnne fel a Futár. Egy félév óta hever postájában? Papiros élcei azalatt megfagytanak. De azért bévül sokáig ette magát és hogy megnyugodjon, előkereste báró Eötvös elősmerő cikket és olvasni kezdte: „Bátran merem állítani, az egész vastag kötetben nincs egy dal, mely nem lenne kezdetől végig magyar, gondolatában, érzéseiben, minden szavában.“ Ez nagy szó báró Eötvöstől, a *Falu jegyző*-je költőjétől, a gondolkodótól, az államférfitől, kit fiatalon is bölcsnek ismertek el. Mit törődjék ezek után holmi szarvasi Futárokkal? Már megírta volt egyszer, hogy csak azért ír rossz verseket, hadd legyen kritikusaiknak min rágódnok.

*Rágódjának szegények,
Csak elősködjének,
Hiszen, ha nem csalódom,
Tán ők is emberek!*

Íme, Petőfi viszonya a kritikához. Azt a tanulságot vonjuk-e le belőle, hogy kritikára nincs szükség? Sőt, hogy káros és elfojtandó és eltiltandó a hatalom eszközeivel? Amért a lángelme is meg nem értéssel találkozhat, amért az irigység, a személyes sértődöttség, a kiesinyes bosszú, ifjúkori barátját, Szeberényit, a személyében sértett Petricsevics Horváthot, a saját vallomása szerint, pénzzel gyűlölködő kritika írására felfogadott Zerffyt, a köszönetre sem érdemesített Gregusst elfogult és hamis kritikák gyártására ingerelték, amért apró lelkek gúnyának ostor-

csapásait is el kellett szenvednie, lehet-e mindez ok arra, hogy a kritikát elfojtsuk, végleg lehetetlenné tegyük? Nem hivatkozom most arra, hogy a hiúság megkarcolásából folyó szenvedés különös boldogságérzetet is kelthet, de annál inkább arra, hogy az igaztalan kritika az önérzetet csak emeli, a csökkent értékűség érzetét elfojtja s a költő, kinek mindkettőre szüksége van, még a legesúfondárosabb hangú kritikából is tud hasznot húzni. Bár tudjuk, hogy az igaztalan kritika tragikus következményekkel is járhat, elnémithatja a sebzett kebelt, mint mikor Kölesey bírálata elkötözte Bersényi költői erét. Van azonban kritika, mely ihlető hatású. Ilyen volt Petőfíre Vörösmarty buzdító szava és Eötvös kritikája. A Pesti Divatlap 1847 februárjában ezt írja: „Költőről csak költő mondhat igaz ítéletet.“ Azért oly jelentős Eötvös ítélete, mert költő volt? A festők már a renaissance óta egyre azt hirdetik, hogy művészről csak művész mondhat ítéletet. De a tények megcáfolják őket. Soha annyi igaztalan, elfogult és ferdítő ítélet, mint aminőket művészek a művészekről, költők a költőkről mondottnak. Minél nagyobb a költő, a művész, tehát minél egyénibb, annál kevésbé képes idegen formákért lelkesedni. A maga formáját kell egyedül igazinak tartania, amiből következik, hogy minden más forma álforma. Innét a sok elképesztő ferde ítélet, melyeket a Michel Angelok a Lionardókról, vagy hogy modernebb példát mondjak, a Böcklinek Leibről, a Székely Bertalanok Munkácsyról mondottnak. Magának Petőfínek ítélete Goethéról csattanós bizonyítéka ennek. Hiszen ha csak Greguss esetét vesszük számba, utóvégre Greguss is költő volt és egy kis egyéni sérelem mégis

minő igaztalan ítéletre ragadta, melyet aztán egész életén át nem tudott többé levezekelni. A kritika kérdését tehát mégsem lehet itt helyesen megfogni.

— Ha megfigyeljük a költészet aranykorát az egyes nemzetek irodalmában, azt látjuk, hogy a nagy költészet és a nagy kritikus mindig egyidőben jelentkezik s amely korának nincs kritikája, nincs teremtő művészete, nincs alkotó költészete sem. Csak egy pár kikopott példát említek: Már Shakespeare-nek hamar megszületett Johnsonja; Corneille, Racine és Molière-nek megvolt a Boileau-ja; Hugo Viktornak és az öreg Dumas-nak Gautier és Saint Beuveje; Balzacnak Taineje; Dumas Fils-nek Sarcy-je. Tudjuk önvallo-másaikból, hogy mit jelentett Goethe nek Lessing, Heine-nak Gervinus, Macaulay Byronnak; Toldy Vörösmartyra, Gyulai Aranyra hatott s. i. t. A példákat minnek szaporítanám? De Önök azt is kérdezhetik: ki volt vajjon Homeros kritikusa? Ki volt Horatiusé és Vergilliusé? Ki volt Chretien de Troyes-é, Rutebeuf-é, Walter von der Vogelweide-é? Ki Dante-é, ki Petrarca-é? Nem tudjuk, de volt, — Homerosé maga a görög nép, mely eleinte névtelenül kritizált, később, már a VI. század óta, nagy számban akadtak kritikusai, a szofisták, egyáltalán a filozófusok, kezdve Herakleitos-tól Platonig és Aristotelesig, akiket a költészet kérdései is izgattak. Hát még azután az alexandriai iskolában! A görögök talán még nagyobb kritikusok voltak, mint drámaköltőik és lírikusai. Ha a rómaiaknak nem ösmerjük kritikai irodalmát, ösmerjük a költők ars poetikáját. Ezek egy kritikus név szellemének visszhangjai. A középkori lírikusok és epikusok kritikusokat találtak a skolasztí-

kus bölesekben, a renaissance pedig feltámasztotta a Plátók és Plotinosok kritikai műfaját. Nem kell szégyel-nünk őseinket, nem szorult védelemre műfajunk, költészet és kritika egymást kiegészítő fogalom.

— Ha a kritikának mindamellett oly nagy az ellenzéke, sőt igen nagy ellenségeinek száma is, nem bizonyít semmit, mert van az igazi kritikának becsülete, nagy az értéke is, mélységes az eszmetisztító hatása, a kritika előkészíti a zseni útját és megérteti a zseni működését. A Petőfi-irodalom nagy hiányossága, hogy nem foglalkozott eléggé a Petőfi eljövételét előkészítő kritikával, mely vágyódást szült a nemzeti költészetre és azonnal felismerte, mikor zseniális virágbaszökkentője megérkezett. Petőfi útjába kicsinyesség és irigység szülte kritika igyekezett akadályokat gördíteni. Maga Petőfi azonban igenis hallgatott a kritikára és tanult belőle, az igazi kritikából; Bajza, Vörösmarty megjegyzéseiből okult, Erdélyi rávezette a népiesség lényegére, a Pulszkyak, főleg az Eötvösök kritikája pedig helyt állott a kritika becsületéért és így volt ez minden nagy korban.

— Nem tudom, olyan-e az igazi kritika, aminőnek Osear Wilde dicsőítette, a titkokat kutató és leleplező szemlélődőnek művészete-e, vagy az-e az igazi kritika, amely olyasmit tár fel a műben, amit a költő nem is helyezett bele, a Walter Paterek kritikája, ki a Mona Lisa mosolyából százados titkokat olvasott ki, vagy Ruskin kritikája, ki Turner csodálatos naplementének színálmait megvédte a vakonlátóktól. Nem inkább igazi-e az a kritika, mely felemelt karmal áll a költő elé, mint tette egykor báró Eötvös és felkiált: „Félre, irigyek, mert szent a hely, ahol a költő álmodik“. Mint széles

folyam sík mezőn, úgy hömpölyögnek Eötvös mondatai. Ha Petőfi belevetette magát árjukba és azt olvashatta, hogy azok, kik ellene berzenkednek, idegen, főleg német kritikai szempontokkal közelednek feléje, aki pedig egész lényében más, törzsökösen magyar; ha azt olvasta, hogy irodalmunk ha valaha naggyá lesz, csak akkor lesz azzá, ha önállóvá, ha magyarrá lesz; ha azt olvasta, hogy aki 24 éves korában ennyi jelest alkotott, mint Petőfi, mindenkit kielégíthet, de önmagát bizonyosan nem, — akkor Petőfi úgy érezhette magát, mint akit, minekutána sárban meghempergettek, belemerítettek utána egy gyöngéden langyos fürdőbe, melyből megtisztulva, újjáéledve szállott ki.

— Én úgy érzem, az igazi kritika az, mely az író lelkét felemeli, az olvasó lelkét pedig átizzasztja. Új világot nyit fel. Új szépséget ösmertet meg. Mint tette ezt Carlyle, mikor Angliának bemutatta Goethet, Ruskin, mikor felismerte Botticellit, Gautier, mikor elsőnek állott oda Victor Hugó mellé, Lessing, mikor megmutatta Németországnak Shakespeare, mikor Arany meglátta Madáchot, Gyulai Katonát. Beóthy Zsolt egy egyszerű levéllel meggyitotta Szabolcska előtt a halhatatlanság kapuját.

— Betiltani a kritikát?! Istenem, mily barbár gondolat, eltiltani a gondolatot, hogy szálljon a szépség felé, útját állni a lelkek megnyilatkozásának, hogy születése előtt már hamvába hulljon.

— Ahol a kritika előtt a sorompót leeresztik, ott baj van, ott elhallgat a költő, ott elnémul az író. Ahol pedig az államhatalom nyúl bele a szellem irányításába, ott a szellem elfonnyad. Igaza van Korniss Gyulá-

nak, aki most Bécsben hirdette: „A szellem hatalom, de a hatalom nem szellem.“ A kritika a szellem harcosa, eszméssel eszméért küzd, de nem él a hatalom, csak a meggyőzés eszközeivel. A kritikának épp ezért függetlennek kell lennie pártédektől, kormányhatalomtól egyaránt. Az igazi kritikát tehát nem szabad, de nem is lehet elfojtani. Születik az és hat. Mert szüli az az emberi sóvárgás, mely ösztönösen kívánja halani a maga visszhangját. Élvezi és ítélkezik, okul belőle és megerősödik öntudatában. Ha Katona még életében olvashatta volna Gyulai írásait, bizonyos, hogy a Bánk-bánok párocáival születtek volna meg. Ha Madách nem hal meg míve sikere után oly gyorsan gyászos végzetszerűséggel, társát kapjuk az Ember tragédiájának. A kritika, a magas kritika védelmében szállok síkra, nem a reportage kritika, nem a kommuniké kritika szószólója vagyok, — ebben az őserdőben sok a dudva. Miként Gyulai halhatatlan kritikája Petőfőről megtisztította a fagyöngyöket, elkélne most is egy új Gyulai, aki a ma zűr-zavaros kritikai átabotájában rendet váгна. De kérjük, hol? A napisajtóban? A mai kor egy új napilaptípust termelt ki, mely híreket, híreket és csak híreket közöl, szóban, képen, karikatúrában, de csak híreket. A legtöbb olvasó már csak a nagybetűs híreket olvassa, részletek egyáltalában nem érdeklik. Ezekhez forduljon a kritika? Hiszen az a reportageszellem beleférközött már a regény formájába is, összetöréssel fenyegetve azt, mert kielégíti azt a közönségréteget, mely már csak a vasúti fülkében olvas. Ez a reportageszellem elterpeszkedett a filmben, a filmből bekerült a drámába, karikatúrává lapítva a klasszikus formát. Ez a reportage-szellem benne van

már az ujságkritikában, melyet ily-kép felver a gaz! Ha akadna olvasó, aki legalább a hétfégi pihenője alatt el tudna merülni a szellem mélységeibe, — hasztalan néz körül, nem talál olyan fórumra, mely helyet adjon az igazi kritikának, az igazi kritikának, amely leszáll a költői lelkek mélységeibe és onnét bányássza ki az igazgyöngyöket. Látnunk és ámulunk igaz kritikát olvasva, hallunk mennyei szózatokat, rajongunk vagy megtörve zokogunk és megtisztulva belemérülünk ennenmagunk titokzatos lelkiállapotainak vizsgálatába. Nincs titka a léleknek az ilyen igazi kritikus előtt, nincs olyan formája a kifejezésnek, melynek mézét ne élvezze, melynek varázsos titkát fel ne tárná. De helyet követel magának a nap alatt, hogy új szellemi légkört teremthessen, hogy a lélek szárnyalása előtt utat nyithasson, világos, hogy az igazi kritikának ki kell kerülnie a politikai ideológia hínárjait. Az igazi kritikának felül kell emelkednie a pillanat szempontjain, a magas irodalom oltára legyen, melynél a nemzeti gondolat papjai áldozhatnak, de nem alkuszhatnak meg soha. Az ilyen kritika maga is művészet, mely csak istenáldotta művészek, kritikuskörművészek tolla alatt válik művésztetté, melyet egetverdeső lelkesedés vagy mélységes elkeseredés szólaltat meg és csak nagy emberi ideálok ihletnek. De hol van ma nálunk ilyen kritikai fórum? Ha kritikuskor akadna, ki, hol gyülekezhetnének? A mi kis *Koszorunk* még csak az elindulás, csak ígéret, telve sok lehetőséggel, de jó elindulás és tiszta ígéret, mert a művészet tiszteletében fogant, a gyom irtását már is megkísérli, olyan úton van, melyen elindulva, — ha segítségére sietne a nemzeti társadalom vagy annak csak

néhány tehetős vezetője, — a nemzeti költészet fáját virulásba hozhatná. Csak egy nagyobb szabású Tóth Gáspárt várunk, aki mint egykor Petőfit, megsegítené törekvéseinket, egy olyan folyóirat megteremtésére, mely riadó, riasztó, korholó, felemelő, s ha kell, dicsőítő szavával a magyar nemzeti szellem, a tiszta művészet, az áhítatos költészet paléozására és virágbaszökkentésére alakult.

— Emelem ezt a serleget, mely Társaságunk szent hagyományainak ragyogó jelképe, jelképe Társaságunknak, mely félévszázadot meghaladó működésével sohasem tévesztette szem elől a magyar nemzeti gondolat kultuszát és szinte már utolsó várórként, nem eresztí be falai közé a bomlasztó erőket; emelem ezt a serleget arra az eljövendő mecenásra, ki messzehangzó harsonává

erősíti a mi szerény *Koszorunkat*, hogy évenként tizenkétszer megjelenő tisztítótűz lehessen és utatmutató kar, hogy poraiból megelevenedett Phönixünk sassá válva szabadon szárnyalhasson. Hogy ez így legyen, a magyarok Istenének segítségéért esedezem!

A nagyhatású ünnepi beszéd után *Gáspár Jenő* köszöntötte az új tagokat, *Szathmáry István* pedig *Kállay Miklóst*, az ez évi nagydíj nyertesét. Az új tagok részéről *Preszly Elemér* mondott köszönetet a köszöntésért. *Dutka Ákos* a nagygyűlés szereplőit éltette. *Jankovics Marcell* levelező tag szintén a *Láthatár* című folyóirattal foglalkozott, s a megszállt területi magyarság problémáit vázolta. *Hegedüs Lóránt* szólott hozzá még a kérdéshez. Végül *Kovács Sándor* evangélikus püspök mondott a vendégek részéről beszédet.

KÁLLAY MIKLÓS KAPTA AZ EZÉVI PETŐFI-NAGYDIJAT

Gáspár Jenő titkár a Társaság márciusi nagygyűlésén a következő jelentésben számol be az idei Petőfi nagydíj odaítéléséről:

— Petőfi-Társaság februári ülésén úgy határozott, hogy ezévi nagydíjával, mint *Madách-nagydíjjal* drámáirót és színpadi művet kíván megkoszorúzni. Ugyanakkor kiküldte a nagydíj-bizottságot s *Császár Elemér* alelnök úr, állandó nagydíjkan-cellár mellé tagokul *Földi Mihály* r. tagot és csekélységemet jelölte ki. A nagydíj-bizottság február 20-án tartott ülésén egyhangú határozatot hozott s ezt a határozatot a Petőfi-Társaság március 2-iki közgyűlése szintén egyhangúlag elfogadta. Eszerint a határozat szerint a Petőfi-Társaság ezévi nagydíjával, mint *Madách-nagydíjjal*, *Kállay Miklós* r. tagot kívánja megkoszorúzni, akinek

A roninok kincse című japántárgyú drámája az elmúlt színházi évadban került bemutatásra a Nemzeti Színházban, áttűtő irodalmi és közönség-sikert aratott s a bemutató után közel egy évvel is állandóan vonzza a közönséget.

— A nagydíj-bizottság engemet bízott meg, hogy márciusi nagygyűlésünkön az egyhangú döntést bejelentsem. Azt hiszem előadó még nem volt szerencsésebb helyzetben, mint most, mikor olyan drámáirót és olyan színművet kell bemutatnia, mint *Kállay Miklós* és *A roninok kincse*. A japántárgyú színmű nemesak mint írói alkotás kiváló, hanem mint színpadi probléma is olyan, hogy a legérdekesebb és egyben nagyon nehéz feladatok elé állította a Nemzeti Színház együttesét. Egy messzi, távolkeleti nép lelkivilágát, életét, ér-

zéseinek mondai hőökké magasztosult legendás alakjait kellett színpadra vinni európai szemek előtt idegen eszközökkel és a Nemzeti Színház együttese a magyar kritika történetében szinte egyedülálló elismeréssel oldotta meg feladatát. Ezt az elismerést tetőzte az Európában szerteszét élő japánok helyeslése is, akik *A roninok kincse* első előadásaira valósággal zarándokoltak Budapestre s meghatottan és könnyezve nézték a messzi Nippon hőseinek magyar és európai színpadra való költözését.

— Mert *A roninok kincse* nem állt meg a magyar sikernél. Kállay Miklóst érte az a kiütetés, hogy a multévi bécsi nemzetközi színházi kongresszus és kiállítás alkalmával az egyetemes magyar színházi világot *A roninok kincse* képviselte s a Bécsbe összesereglett nemzetközi színházi szakértők előtt is megszólalhatott a roninok legendája. A Nemzeti Színház idehaza is elismert együttese a Volkstheaterben mutatkozott be s válogatott szakértők előtt bizonyította be tudását s azt a nagy lelki és fizikai felkészültséget, amellyel *A roninok kincse* előadása jár. Tekintetes Társaság, mélyen tisztelt Hölgyeim és Uraim, ezzel az előadással *A roninok kincse* túlnőtt a szűk magyar kereteken, európai távlatokat kapott, nagy külföldi színpadok figyeltek fel rá s ez a körülmény lényegesen közrejátszott a mérlegelésnél, mikor a kiküldött bizottság egyhangúlag Kállay Miklós és *A roninok kincse* megjutalmazása mellett döntött.

— Mind ez azonban tulajdonképpen külső siker és nem érinti a darab belső tartalmát, lelkiségét. Pedig a bizottság döntésénél ez volt a legfontosabb érv. Nem állapítok meg

új dolgot, mikor azt mondom, hogy az emberiségre szinte új vaskorszak terpeszkedett rá. Nap-nap után kénytelenek megismételni legjobbjaink Ovidius drámái erejű verseit, amelyekben a vaskor küszöbén az égi lakók elköltözését siratja a földről. Mintha az emberiségből kiveszőben volnának a nemesebb érzések, a fel-emelő gondolatok, mindenben és mindenhol rideg érzéketlenség és önző érdek uralkodik. Áll ez, sajnos, sok tekintetben a színházra is, amelyet pedig azelőtt templomnak tartottunk, ahová a hétköznapi gondjai közül, az élet szürke taposómalmából megpihenni, felüdülni és lelkileg ünneplőruhába öltözni siettünk. Ma, tisztelet a kevés kivételnek, a színház is egyszerű kereskedelmi piaccá vált, ahol az adók-vevők kufár lárámája mellett hallgatásra ítélten sápad a költői szó. Lassanként a színház, színpad és az írói toll kis- és nagyipari jelleget vesz fel, sőt nyíltan beszélnek már gyárszerű vállalatokról is, ahol témákat vesznek és adnak el, megfejelnek és kicsiszolnak, lombikokban újjászűrnek és átgyúrnak, hogy így szédítsék meg a közönséget.

— Ebbe a zsbivásári hangzűrzavarba Kállay Miklós darabjával a tiszta és igazi költészet kiáltotta bele az örök eszmény és szép halhatatlan evangéliumát. Költő jelent meg a rivalda előtt s száműzött érzéseket és ideálokat szólaltatott meg. Hűség, igazság, becsületesség, lovagiaság, lemondás, áldozatosság, kitartás, ezek azok az érzések, amelyeket Kállay Miklós hősei képviselnek s amelyeket minden poklokon keresztül képviselve diadalra viszek. Egy távoli, elöttünk meglehetősen idegen nép lelkének alapvonásai, amelyek azonban rokonok a magyar lélek érzéseivel is és mindenhol rokonszen-

vesek, mert örök emberiek, mert szü-
lőik a szép, jó és igaz örök hármas-
sága. A költő szava visszhangra ta-
lált a vaskorszak kiefelétségében is
s darabja nemcsak irodalmi sikert
aratott, hanem még ma is vonzza a
közönséget s ami a Nemzeti Színház
életében ritkaság, a bemutató nap-
jától, 1936 április 23-tól kezdve a mai
napig mindig telt házakkal 38-szor
adták elő. Kállay Miklós nemcsak

szép és költői darabot írt, hanem ta-
nulságos leckét is adott korunk szín-
házának, hogy tiszta irodalommal is
lehet, vagy csak azzal lehet közön-
ségsikert elérni.

— Mindezek alapján tisztelettel
kérjük a Tekintetes Társaságot, hogy
Kállay Miklósnak, mint idej nagy-
díjat, Lux Elek szobrászművész, kül-
tagunk művészi bronz Petőfi-plakett-
jét átadni kegyeskedjék.

HALOTTAINK

A Petőfi Társaság életében szinte
páratlan aratása volt a halálnak az
utóbbi időben. Alig egy hónap alatt
négy illusztris tagtársunk költözött
el a túlvilágra, három közülük tra-
gikus váratlansággal. A négy gyász-
setről időrendben itt számolunk be.

MADAI GYULA

(1881—1937 március 8.)

Alig zajlott le közgyűlésünk, *Madai*
Gyula társunk, e héten, március
8-án, Debrecenben elhunyt. Halála
váratlanul következett be, képviselői
beszámolóján rosszul lett s másnap
elhunyt. Frissen hantolt sírján még
virul a koszorúk tömege, még sajog-
nak a sebek a szerető szíveken s
már csak idő kérdése, hogy enyhül-
jön fájdalmunk. Emléke azonban itt
marad s művei és dalai, melyek
mélységből és nagy lélektisztaságból
születtek, túléltek az idő árfját, mely
hirtelen elzúgott fölötte, midőn ösz-
szeroskadt munkában szüntelenül
fáradó teste. Tanár volt, végigküzdö-
tte a világháborút s több kitünté-
tetést kapott, másfélévtizedig, mint
képviselő szolgált a nemzet ügyét.
Mindenütt példászerűen állta helyét,
de örömet s igazi gyönyört a köl-
tészett adott neki. Lírája az acél ha-
tározottságával, s az aranyérec meleg-

ségével esendült meg mindig fülünk-
ben s eltöltötte szívünket férfias
szépsége komolyságával. A „Hozsan-
na, férfi,“ „A magyar tenger“, „A
magyar ló“ stb. lírai költészetünk-
nek mindenkori kinesi gyanánt
maradnak fenn. Társaságunk nevé-
ben Agyagfalvi Hegyi István mon-
dott búcsút ravatalánál. Szülőföld-
jén Hajdúházában, melynek díszpol-
gára volt, temették el, március 11-én,
a Hajdúföld ezreinek részvételével.
Temetésén a tagok sorából ott volt
még: Baja Mihály, Gyökössy Endre
és Pap Károly.

Megjelent művei: *Bokréta I—IV.*
(Versek.) *Gondolatok szárnyán.* (Ver-
sek.) A költői nyelv és Csokonay.
A hajduk beszéde. Egy év külföldön.
(Tanulmányok.) *Ember szól a tűzből.*
(Hadi napló.) *Magyar feltámadás.*
(Politikai elmefuttatások.) *Protestan-
tizmus és szocializmus.* (Tanulmány.)

Madai Gyula r. tagunkban a lel-
kes önzetlenség és hazaszeretet, tár-
saságunk iránti hűséget gyászoljuk,
amilyen csak a kiválasztottak lelke-
letének adatott meg. Jellemző adat
baráti szíve melegére, hogy tagtár-
saink közül Oláh Gábor, Baja Mi-
hály, Gyökössy Endre, a Bokréta
régj tagjai és Agyagfalvi Hegyi
István egy-egy szép dallal emlékező-

tek meg az áldott lelkületű költőtársról, akire csakugyan illik Eötvös mondása: „Dalt érdemelt, mert költő volt, könnyűt, mert szeretett“.

A Petőfi-kultusz Madaiban a szó nemes értelmében: *élt*. Vallomásaiban megindító szépségeket mond, például: „Legboldogabb talán akkor voltam, mikor tagjává lettem a nevét viselő társaságnak, melynek első elnöke Jókai volt, aki oly sokszor fogott kezét Petőfivel s a kézfogás delejes kapcsolódása révén átvette testi s lelki melegének áramát. Azt egy kézfogás alakjában tovább adta elnökutódjának, Herzeg Ferencnek, Herzeg Pekár Gyulának, ő a tagoknak, tehát nekem is Petőfi lelke s vére áramkörébe így bekapcsolódni egy Petőfi-rajongónak annyi, mint a hívőnek ott ülni az Atya lábának zsámolyán“.

Emlékezetét hirdesse itt a *férfiről* írott gyönyörű versének e szaka:

Hozsánna néked, Úttörő,
Ki mégy s az ember hatalmába
Hajtasz bölényt, villámot, bacillust;
Ki ölsz, éltetsz s ítéletet tartasz!
Hozsánna néked férfiakarat!
Aki hasábot vágsz a sziklatömbből,
Várost építesz, melynek vasfalára
Vihar s vadállat mind hiába bömböl:
A nő dalolva ringatja a bölesőt
S rózsát nevet a lágy, patyolat ágyon.

HUBAY JENŐ

(1858—1937 március 12.)

1937 március 12-én hirtelen meghalt *Hubay* Jenő t. tagunk. A tragikus halálesetről *Pekár* Gyula elnök emlékezett meg a Petőfi Társaság 1937. évi nagygyűlésén. Az emlékezésed a következőképpen hangzik:

— „Tekintetes Társaság, tisztelt közönség, nagygyűlésünk ez idei

Petőfi-himnuszába, március Idusának e most zsendülő szabadságszimfóniájába ím' a röppenő élet egy beethoveni gyással dörgő fájdalom-akkordja vegyül, mely miliók szívét-lelkét rázkódtatja meg a maga vilámként sujtó mivoltában Arany János halhatatlan ódai szavát juttatja eszünkbe: „Egy szó nyilallott a hazán keresztül“... de tegyük mindjárt hozzá: nemcsak a kazán, hanem öt világréssen át, ahol megdicsőült tiszteleti tagunk, *Hubay* Jenő, nemzeti géniuszunk sugárzó fejedelmeként s a magyar muzsika főpapjaként mindenütt és minden népeknek a magyar örökkévalóság diadalát hirdette. Hogy köröskörül e planéta minket ismer és nagyratart, e szellemi hódítás egyik felkent apostola ő... és vajjon ki örökítette meg *Petőfi* nagyságát egyetemesebben, mint *Hubay* Jenő, az ő hatszáz énekes ajkáról felhangzó *Petőfi-szimfóniájában*? *Petőfi* legszebb versei a *Hubay* muzsikájában virultak ki dallá és soha a poézis meg a zene dicsőbben még nem egyesültek, mint kettejükben. Alig egy éve még, hogy itt, e teremben, oly felejtethetlen szépen emlékezett meg *Liszt Ferencről* s vele kapcsolatban *Petőfin*kről... és íme, most ők hárman már fenn vannak a szférák örök harmóniájában. Petfi tavaszának örökifjú lelke lakott *Hubayban*: a kikelet harmatja s könnyeink öntözik azt a koszorút, melyet e pereben a szomszédban álló ravatalára teszek le. A földi fáklýák elhamvadhatnak, de a magyar ég csillagai dicsőségesen szaporodnak s a jövő felé mutatják nekünk az utat. Jenő barátom, Isten veled itt lenn a rögön, de üdvözlégy ott fenn a legnagyobb magyarok örökkévalóságában!“

Hubay Jenő életrajzi adatai rö-

vidre fogva a következők: Budapesten 1858-ban született, Atyja: Huber Károly, a Nemzeti Színház első hegedűse és a Nemzeti zenede legkiválóbb hegedűtanára, volt első zenei oktatója. Tőle örökölte nagy zenei tehetségét s kapta első tanítását. A berlini zeneművészeti főiskolán Joachim József vezetése alatt végezte további tanulmányait. 1880-ban Párisban Padeloup „Concerts populaires“-jeiben mint hegedűművész megalapítja világhírnevét. Művészi körutakat tett Európa összes államaiban. Ugyanakkor megírta 18 Petőfi-dalát, melyekkel a magyar dalműirodalomban új irányt jelölt meg. 1882-ben Brüsszelben, az ottani kir. Konzervatórium első hegedűtanárának nevezik ki Vieuxtemps és Wieniawski utódául. Brüsszelben írta meg első nagy színpadi művét, az „Alienor“-t, melyet 1891-ben adott elő a m. kir. operaház. 1885-ben Trefort miniszter hazahívja és Hubay elfoglalja az orsz. Zeneakadémián a hegedűtanszéket. Működésével megalapítja a magyar hegedűiskolát. Számptalan magyar tanítványa közül nagy hírnévre tettek szert Vecsey, Szigeti, Geyer Stefánia, Rubinstein Erna, Pártos, Konez, Telmányi stb., de iskolája vonzza a külföldieket is. Ezek közül az amerikai Brown Eddie és Solloway Harry és az olasz Albertina Ferrari említendők.

Hazajövele után Popper Dáviddal megalapítja vonósnégyesét. Brahms is eljött Budapestre s egyegy kéziratban levő művét éveken át itt mutatta be Hubayval és Popperrel. Hubay hazajöveteléhez fűződik a magyar zeneéletnek nagyarányú kifejlődése. Az itt előadott népies operája, a „Falu rossza“, mely a külföld figyelmét is magára vonta, Bécs-

ben 25 előadást élt meg. 1919-ben a kommunizmus bukása után a Zene-művészeti Főiskola vezetését vette át.

Főbb művei: Alienor (1891) Edmond Haracourt szövegére. A Cremonai hegedűs (1894) Coppée szövegére. 70 külföldi színpadon adták elő. A falu rossza (1896) Tóth Ede népszínművéből Váradi A. szövegére. Előadták Bécsben és Berlinben is. Moharózsza (1903) szövegét írta Ruttkai. Lavotta szerelme (1906), Berczik és Farkas szövege. Karenina Anna (1923), szövegét írták Góth és Gábor. Dante Szimfónia (1921). Petőfi Szimfónia (1921), előadásra került a Városi Színházban, Petőfi századik születési évfordulóján, majd később Helsinkiben is (1926), finn nyelven. Ezenkívül: szimfóniák, szonáták, 4 hegedűverseny, szvittek, dalok, számos hegedűdarab, csárda-jelenetek és pedagógiai művek.

Díszdoktora volt az egykori kolozsvári, ma: szegedi egyetemnek s nemrégén kapta meg a m. kir. titkos tanácsosságot. Március 16-án temették el, mint a nemzet halottját a Kerepesi-úti temetőben, az Operaház csarnokából, ahol ravatalát felállították. Egyedül Hóman Bálint kultuszminiszter búcsúztatta őt klasszikus szépségű beszéddel a m. kir. kormány és az összes művelődési intézmények nevében. A Petőfi Társaságnak 1909 óta tiszteleti tagja volt. büszke mindenkor e megtiszteltetésre s társasági életünkben, Petőfi kultuszának művelésében fáradhatatlan tevékenységű közreműködő.

GRÓF TELEKI SÁNDORNÉ
(1864—1937 március 15.)

Március 15-én reggel hosszú szenvedés után halt meg a Városmajori szanatóriumban egy kiváló magyar

asszony, aki *Szikra* néven írta meg nagybecsű műveit, főképp regényeit. Özvegye volt Teleki Sándor grófnak, kultúréletünk e kiváló alakjának, aki meg fia volt a koltói grófnak, Petőfi egykori bensőséges barátjának. *Kende*, Julia volt Szikra leánykori neve, maga is ősnemes honfoglaló család sarja, aki azonban életével, tollával annak a világnézetnek hódolt, mely a múlt század negyvennyolcadiki eseményeknek s így Petőfi küzdelmeinek is vívmánya volt. Első regénye: *A bevándorlók* 1896-ban jelent meg s általános feltűnést keltett az irodalmi körökben. A regényt, mely több kiadást ért s külföldi nyelveken is megjelent, követte a többi, melyek közül kiemelkedik: *Ugody Lilla* 1902-ben, *Enyém?* 1906-ban, *A fölfelé szállók* 1911-ben, *Judit* 1911-ben, *Ez az!* 1915-ben, *A nagy-nagy kerék* 1923-ban, *Márta, aki Máriának született* 1934-ben. Novellás köteteinek két legszebbje: *A betörők* 1903-ban és *A hét szilvafa árnyékában* 1909-ben. Írt színműveket és költeményeket, az utóbbiak, tudtommal, kötetben nem jelentek meg.

Műveiben az élet igazságait kereste, az emberi törekvések sokféleségét festette. Boneolta a lelkek összetételét s az olvasót írói célkitűzéseinek, néha merészebb elgondolásainak is meg tudta nyerni, bensőséges költészete nagy erejével. Érdekes volt és modern minden sorában.

Halála fájdalmas veszteség nemcsak az irodalomra nézve, hanem nagy rokonai és társadalmi körére, valamint reánk, a Petőfi Társaság tagjaira is, akikhez három évtizeden át finom szellemmel s mélységes megértéssel fűződött lángoló asszonyi szelleme s meggyőződésének ritka heve.

Március 18-án déli 12 órakor temették el férje mellé a Farkasréti temetőben. Virággal s koszorúkkal gazdagon borított ravatala előtt nagy és előkelő közönség búcsúzott tőle s kísérte el megindultan, némán sirjáiig. Társaságunk nevében, melynek 1905-től volt rendes tagja, ifj. *Hegedüs* Sándor vett tőle búcsút, szólnán a többi közt róla igen találóan: „Soha magyar írózó olyan rohamlépéssel nem hódította meg a közönséget, mint ő; mikor feltűnt, mindenki érezte, hogy új hangot ütött meg az irodalomban, mert biztos szemmel látta meg azt a réteges számlást, mely akkor a magyar társadalomban végbement. Minden regényében és elbeszélésében a körülötte zajló életet rajzolta, azoknak alakjait, félézségeit s egyéni erejével vetítette az olvasóközönség elé.”

Társaságunk tagjai közül ifj. *Hegedüs* Sándoron kívül ott álltak még a ravatalnál *Voinovich* Géza, *Bán* Aladár és *Havas* István főtítkár.

JUHÁSZ GYULA

(1883—1937 április 6.)

Április 6-án este kaptuk a hírt, hogy az évek óta halk lelki elborulásban szenvedő tagtársunk: *Juhász* Gyula, tragikus körülmények közt kiszenvedett. Öreg édesanyja és nővére körében töltötte kínzó betegsége éveit, olykor még írt, de többé nem a régi ragyogással, bár versein ott tündökölt még a *Juhász* Gyula egyéniségének bájos melasága.

Mint a nagyváradi *Holnap* irodalmi egyesülésnek tagja, *Ady*val, *Babits*sál, *Dutkával*, *Emöddel* indult el írói útján, fenti címen kétkötetes, újszerű antológiában, 1908-ban, s 1909-ben. Már egy évvel előbb, 1907-ben jelent meg Szegeden első kötete: *Juhász Gyula versei*. További művei:

Alaunta, operett 3 felvonásban, 1908-ban, s ugyanez évben: *Szép csöndesen* cím alatt (egy) szegedi idill, *Uj versek* 1908—1914-ig Békéscsabán. *Késő szüret* című kötete Budapesten, 1918-ban, *Ez az én vérem*, verskötet Szegeden 1919-ben, *Nefelejts*, versek, Szeged, 1921-ben, *Egy óra sarc*, verses színjáték egy felvonásban, 1923-ban, *Testamentom*, költemények, Szeged, 1925-ben, *Orbán lelke*, kisregény és novellák 1926-ban Budapesten. Utolsó verskötete: *Fiatalok, még itt vagyok*.

Nyugtalan sorsa, örökös vándorlása, mélabuja sokban emlékeztet a délmagyarországi Csatádon született Lenau Miklós életére. Mikor az életben a csalódások keserű érzete megtörte lelkét, édesanyjához menekült, szülővárosába, Szegedre s ott töltötte élete utolsó éveit, ott halt meg. Ott temették el, Móra Ferenc sírja szomszédságában. Szülővárosa, mely szeretettel állt mellette életében, hamvait is méltó gyásszal adta át az anyaföldnek. Társaságunk nevében *Sik* Sándor tagtársunk búcsúztatta el és tette le koszorúnkat virágos ravatalára. Ott volt még *Dutka* Ákos tagtársunk is, neki oly közeli meghitt barátja, még Nagyváradról, a Holnaposok Társaságából.

Sik Sándor tagtársunk búcsúja így hangzott:

„Lelkünk mélyéig átjár bennünket a fájdalom az előtt a csendes, de könyörtelen tragédia előtt, amely egész élete belső tartalma volt és amely most ime elérkezett a véghez, oda, ahol a tragédia végződik és kezdődik az apothéózis. De ez a fájdalom még sem díszharmónikus, még sem szépség nélküli, mert a te éneked felejthetetlen dallama cseng rajta át: a csendes, a szelíd, a békeséges szomorúságnak, a megtisztult és az örökkévalóságba néző szenved-

désnek az a kristály tiszta hangja, amely költészetedet olyan egyetlené és olyan csodálatossá teszi. Átengedjük magunkat ennek a drága dallamnak és érezzük, milyen mélyesen igaz, amit énekeltél:

Minden bánat lassan béke lesz,
És mindenik győtrődés győzelem,
S a kínok kínja, mely vérig sebez,
Segít túllátni a szűk életen.

...Az élet, a szép nagy processzió,
Mely indul örvény és sírok fölött,
Az égi táj felé tart csendesen,
S egy stációja van: a végtelen.

— Igen, a te processziód már elvonult örvény és sírok felett és immár az égi táj felé tart: vár rá a kettős végtelen: az örökkévalóságban — hisszük és reméljük — a könyörületes Úristen kegyelmes békessége, amely után annyira vágytál, a földön, a magyar földön pedig — tudjuk és érezzük — dalaidnak, az örök magyar bánatot, az Alföld örök színeivel kifejező dalaidnak a magyar szívben élő halhatatlansága. Isten veled!”

A mult század utolsó negyedében, az árvízből főnixként kiemelkedő Szeged és a Petőfi-Társaság közt, a véletlen különös rendezése folytán, szinte természetes kapcsolat fejlődött ki a szellemiek terén. Az ott élő és szereplő magyar írók közül a Petőfi-Társaság az első, aki tagul választja s evvel elismerő testvérkezét nyújtja Mikszáth Kálmánnak, Gárdonyi Gézának, Pósa Lajosnak, Sebők Zsigmondnak, Kemechey Jenőnek stb. Április 8-án azonban, Juhász Gyula temetésekor, már negyedik társunknak hamvait vette őrizetbe a szegedvárosi temető, hogy a maga emlékezetes halottjának tekintse. Az első ilyen tagunk Szabados János volt,

nem sok, de igen szép versek szerzője, aki 1891-ben, a második Tömörkény István, aki 1917-ben, a harmadik Móra Ferenc, aki 1934-ben s a negyedik Juhász Gyula, akit most temettek el. Ha nem is Szegeden születtek valamennyien, de kultúrájának építői lettek, részesei viruló életének, fiai, mert hisz tán épp ennek a városnak ősi jelleme keltette föl becsvágyukat és indította munkára tehetségüket.

Juhász Gyula azonban Szeged szülöttje volt mindenképpen; bár mint fiatal tanár Máramarosban, Nagyváradon, Szakolcán, Makón, Léván járja az országot, miközben írja dalait, azokat az új hangú, új ütemű melódiákat, melyekben a csendes, de mélykeblű Tibiszkuszt rónasági varázsa és a magát kereső boldogtalan vándor életakkordjai zengnek föl. Nem volt ő se Baudelaire, se Verlaine követője, túlérzékeny lelkében az Alföld mélabuja, beszédes, dalos esőndje tört föl eredeti és tiszta hangokban, a közvetlenség ihletett megnyilatkozásával. Egyszerűbb lírai-eszközökkel még aligha fejezte ki magyar költő lelkének gazdag, szín-

pompás énjét, a nagy elmerülésből felhozott érzés- és gondolatkincsek tömegét, az ütemek lobogásában, mint Juhász Gyula. Az 1912-ben tartott nagygyűlésünkön egy költeményt mutatott be Váradi Antal, mely a Bulyovszky-díjat nyerte meg, a bírálók nagy elismerése mellett. A költemény címe volt: *Pannóniában a légió dalol*. Az új hang, stílus nagyon tetszett a közönségnek, óriás taps zendült föl a vers nyomán. A jelíges levelet felbontja az elnöklő *Herczeg* Ferenc s abból Juhász Gyula neve hullott ki, aki megjelent az emelvényen s boldogan köszönte meg a kitüntetést. A versnek egy szaka még most is fülemben cseng:

Tibiszkuszt szomorú víz,
oly álmos, oly szegény,
de néha szűz virágzás
pattan ki a színén.
Egy éjszaka: színes lesz,
egy hajnal: vége már.
Álmodik és nagyon vár.
Egyvalakit e táj!

Őt már nem várja, ő már ott pihen a Tisza-parton, „túl a hangokon, a gyászos jegenyéken, hol bús csilloga fénylik a néma égen“.

TAGTÁRSAINK KITÜNTETÉSE

Az *Erdélyi Irodalmi Társaság*, mely a multban és ma is egyaránt éber öre az erdélyi magyarság szellemi ügyének, március 21-én tartotta Kolozsvárott évi közgyűlését, melyen egyhangú választással újjólág báró *Kemény* Jánost ültette az elnöki székbe. Tagjaink közül többen is tevékenykednek a jeles és lelkes társaságban, így *Gyalui* Farkas, akit most tiszteletbeli elnökké választottak, *Gyallay* Domokos, *Jánosy* Béla és *Kristóf* György.

Kornis Gyula t. tagunkat a kor-

mányzó március 27-én m. kir. belső titkos tanácsossá nevezte ki. A tudós író, professzor és politikus érdemeit ismeri az ország és a külföld is, s kitüntetése őszinte örömet keltett.

Sik Sándor oratóriumát: a *Mennyei dal*t nagy sikerrel adta elő a Magyar Színház. A drámai költeményben a magyar vallásos líra ősi szépségeinek éreztük hangjait.

Larin Kyösti finn kultagnak: *Csillogok felé* c. drámáját *Orbók* Attila fordításában nagysikerrel mutatta be a Nemzeti Színház,

Nadányi Zoltán legújabb verseit *Nem szeretsz!* címmel jelentette meg igen izléseesen kiállított kötetben.

Herczeg Ferenc tiszteletbeli elnökünk nagy regényét, a *Pro Libertate*-t a Kisfaludy-Társaság ez évi közgyűlése a Berzeviczy Albert-jutalomdíjjal tüntette ki.

Hegedüs Lórántot a felsőház örökös tagjává nevezte ki a Kormányzó.

Bónyi Adorján r. tag *Hódítás* c. vígjátékát a Nemzeti Színház ez évi január 15-én adta elő. A közönség és a kritika egyhangú elismeréssel fogadta a derűt s életet sugárzó szellemes vígjátékot.

Voinovich Géza r. tagunk, az Országos Eötvös-alap ez évi febr. 2-iki ünnepén Eötvös József báró jelentőségét méltatta nagyszabású emlékszed keretében.

Ifjabb Hegedüs Sándor r. tagunk január 26-án az amsterdami egyetem aulájában, a következő napon Hágában, a Holland-magyar egyesületben olvasott fel; szerepléséről melegen emlékeztek meg a hollandi lapok is. Ifj. Hegedüs Sándor két színműve, *A rab* és a *Bakony* egyébként most jelent meg francia fordításban, Párisban.

PUSKIN HALÁLÁNAK SZÁZADIK ÉVFORDULÓJÁN

(1937 febr. 10.)

Száz éve volt február 10-én, hogy Puskin Sándor, az oroszok Petőfije meghalt. Mert ő is nemzetének szabadságköltője volt, bár azóta a politikai és társadalmi keretek, melyek közt élt, a szabadságeszmények nagyobb kilendülését nem engedték meg. Minden sora, minden betűje cári ellenőrzés alá került, így is azonban az orosz lélek felszabadulásának előmozdítója volt. Nagy egyéniség ő is, aki messzeviharzó szavait hallatja; lelkek megmozgatója, amit megérezett kora és érezzük mi is, akik ma egy század távolában emlékezünk róla.

Főművében, az *Anyegin*-ben az orosz faj őszereje, társadalmi élete, élvívága és közönye, nagyrahivatottsága és elmaradottsága egyként szól hozzánk; a nagy szellem pezsdítő szava felkavarja nyugal munkát s magához emel a meggyőzés isteni erejével. De ezt nem annyira a mese-szövege, alakjainak könnyedén odatevett rajza, hanem az a bűbájós líra kelti, mely soraiból a költőlélek ben-

sőséges lángjával és ihletével csapkod felénk. Ellenállhatatlanul követjük, szinte rabjai leszünk a mű eleven szavának, lázas ütemeinek s betanuljuk sorait, amikből a lélek felszabadulása, az élet öröme, vagy mélsága zeng álmódó éntünkbe.

Az alakok, az élet és környezet, amit Puskin az *Anyegin*-ben megrajzolt, az orosz puszták és steppék különleges világa és lehellete, mely oly sokban hasonlatos a mi régebbi magyar életmilióinkhoz. A Néva-parti síkság, a végtelen hópuszták tengere, a csilingelő szánok vidámsága, a prémekbe burkolt utasok, akik hetekre indulnak víg látogatóba; a vendéglátó, hangos kastélyok, udvarházak tükrös termei, Tatjana, Lenszky, Olga, *Anyegin* élveteg alakja: bizony sok rokonságot mutatnak a Tisza-parti síkság egykori magyar életével. Ez a költői alkotás talán ezért ragadta meg magyar fordítójának: *Béreczy* Károlynak figyelmét, aki évekig olvassatta, tanulta eredetiben s

közben élménnyé téve költői szépségeit, kitartó hevülettel fordította le nyelvünkre. 1866-ban végre megjelenhetett a világirodalom e remeke kristályos magyar megszólalásban, melyhez fogható a legnagyobb irodalmakban is aligha akad.

Bérczy Károly, aki Nógrádmegye szülötte s Madáchnak kortársa és barátja volt, e mű fordításával halhatatlan érdemet szerzett. Költőóriást szólaltatott meg s az a hang, szó, ütem, mellyel szívünkbe varázsolta Anyegin Eugén szépségeit: kongeniális elmének művészi terméke, időálló alkotás, hisz ma már hetven éves és még teljesen üde és friss.

Bérczy Károly a magyar Anyeginhez írt életrajzi vázlatban többek

közt ezt írja Puskinról: „... minden költeményét nemzeti levegő, nemzeti zamat lengte át; ... nagyobb műveiben az egész ország, mintegy költői tükörben látta magát hibáival, erényeivel, gyarlóságaival; ... könnyű, biztos kézzel festett alakokat, melyeken a tiszta orosz jelleget mindenki felismerte s dalolt érzelmeket, melyek minden orosz érzelmeivel közősek; ... főkép kisebb, lantos költeményeivel a nép szívébe dalolta be magát.“

Bérczy Károly ezen felismerésében örök igazságok szólnak a költő-feladatról, szólnak a mához és az eljövendő messze korokhoz, akárcsak remek fordításának klasszikus magyar nyelvezetében a Puskin: *Anyeginje*.

A PETŐFI-HÁZ GAZDAGODÁSA

Egy öreg lámpa, mely ma is világít. Hegedűs Loránt tiszteleti tagunk Pekár Gyula elnökhöz a következő levelet intézte: „Nagyemlékű, szeretett nagynéném, Feszty Árpádné hagyatékából Feszty Masa kedvessége folytán birtokomba jutott egy keleti lámpakészlet és ahhoz tartozó rézművű felszerelés, mely nagynéném és Feszty Masa bizonyítása szerint Laborfalvy Rózának volt a tulajdona. Szerény nézetem szerint az ilyen ereklyék legalkalmasabb megőrző helye a Petőfi Társaságtól kezelt Petőfi-Jókai múzeumban, ezt az ereklyét tehát tisztelettel felajánlom a Múzeum részére stb.“

Az ereklye-lámpát már el is helyezte gondnokunk: *Gáspár Jenő* a Petőfi-házban, a Jókai szobában. Ott függ s habár rég elillant már belőle az olaj, úgy érezzük, hogy most is világít még reánk, korunkra, a régiek

helyébe jött új emberek lelkébe. Mintha látnók ülni alatta a Nagyasszonyt, ki tán valamely nagy színpadi sikerének tanulmányozza szerepét és egyszerre csak ott terem oldalán a szomszéd szobából, kezében gyöngybetűivel teleírt papiroslappal, fején selyem házisapkával a nemzet ünnepelt írója s felolvas egy részletet abból, amit most ír, mert tán kérteljei merültek föl s kéri első olvasójának becses véleményét. Meghallgatja, mert sokat adott rá mindig. Az ereklyéért fogadja Hegedűs Loránt t. tagunk a Társaság köszönetét.

Vasberényi Géza, az ismert Nagykovácsy-cég cégvezetője örök ajándékképpen elküldötte a Petőfi-háznak a Takács Ödön szobrászművésztől készített Petőfi-mellszobrot. Ajándékáért fogadja ő is a Petőfi Társaság köszönetét.

De kapott a Petőfi-ház könyvtára

is újabb ajándékot. A Gyöngyössi Irodalmi Társaság kiadta *Dalmady Győzőnek* összes munkáit négy tettes kötetben. Elhelyeztük a köteteket azzal a tisztelettel, amely kijár a nemzet maradandó szavú énekesének. Dalmady Győző a múlt század 2. felében tűnt fel, a kiegyezés idején s áthajlott munkásságával e századnak elejéig. Az akkori nemzeti felbuzdulásnak és talpraállásunk forró szelleme uralkodik ezekben a kötetekben s él a versben és a prózában egyaránt. A szerelem, a családi élet, az ember- és Isten szeretet, az eszmények tisztelete mind, mind megtalálta Dalmady Győzőben a maga őszinte művészi szavát, méltó énekesét s ezzel költői lelke eltörülhetetlenül írta be nevét irodalmunk történetébe. De kincsei, miket a mélyből felhozott, itt zengnek, beleolvadva abba a költőkörösbe, mely hangjával ostromolja az élet örök kapuját, s irányítja magyar életünket.

A költő fiának: Dalmady Ödön miniszteri osztályfőnöknek ezen a helyen fejezzük ki a Társaság köszönetét a négy kötet megküldéséért.

KISS JÓZSEF EMLÉKSZOBÁJA

A miskolci izr. polgári leányiskola és tanítónőképző intézet *Kiss József önképzőköre* március 7-én, a költő halála 15. évfordulóján emlékünnepet tartott, melyen a *Kiss József-emlékszobát* nyitotta meg épületében s adta át a nyilvánosságnak is. „A költő gyermekeinek áldozatos adományából“, örök letétként megkapták a költő egykori dolgozószobáját, melynek művészi bútorai Thék Endre hírneves alkotásai. Azonkívül sok nevezetes ereklye, emléktárgy is jutott a derék tanári testület birtokába, amelyek kiállítva s bemutatva az ünnepélyen, fölidézték a nagy

poéta hervadhatatlan emlékét, költészetének báját, frissességét, közvetlen emberi melegét. A Petőfi-Társaság, egykori tagjának ezt a követésre méltó megörökítését, hálásan veszi tudomásul s az iskola tanárait innen is őszintén köszönti.

EÖTVÖS KÁROLY EMLÉKMŰVE

Társaságunk egykori tagjának: *Eötvös* Károlynak emlékezetére az Országos Ügyvédszövetség Múzeuma március 13-án az Abbázia-kávéház Andrássy-úti termében, ahol a vajda évek során át társasága élén üldögélve ontotta jóízű, szellemes adomáit és aforizmáit, emléktáblát állított, melyen *Kalotai* Ottó szobrászművész megörökítette a derűs magyar Demokritost. A Petőfi-Társaság nevében *Falu* Tamás rendes tag jelent meg az ünnepségen s beszéddel és koszorúnk letetésével hódolt *Eötvös* Károly szellemének.

MAGYAR ANTHOLOGIA ÉSZT- NYELVEN.

Észt testvéreink újabb tanújelét adták irodalmunk és költészetünk iránti érdeklődésünknek. Magának az államfőnek: *Päts* Konstantin köztársasági elnöknek kezdeményezésére Bernhard *Linde* és Ants *Maraikin* „Szemelvények a magyar irodalomból“ címen egy 264 oldalra terjedő anthológiát adott ki, melyben hét műfordítótól magyar költemények és rövidebb prózai dolgozatok vannak az illető írók és költők arcképeivel. Költőink közül legnagyobb teret *Petőfi* művei töltenek be. A kötetet *Bán* Aladár tagtársunknak Észtországhoz írott ódája fejezi be *Sőöt* Edvárdnak, Társaságunk kiváló észt kultagjának fordításában. Az anthologia segédkönyvül szolgál az észt iskolák irodalmi oktatásában.

A FEOLVASÓ ÜLÉSEK TÁRGY-SORA.

(1937 jan. 10-től ápr. 11-ig.)

Január 10-én. Az Akadémia felolvasótermében. 1. Megnyitó: *Pekár Gyula* elnök. 2. Főtitkári jelentés. *Havas István* főtitkár. 3. Költemények. *Vályi Nagy Géza* r. tag. 4. *Venus sarja*, regényrészlet. Felolvassa *Gáspár Jenő* titkár, *Zádor Tamás* r. tag. 5. Költemények. *Nadányi Zoltán* r. tag. 6. Petőfi diadalmas útja Japánban. Mezey István vendégtől, Bemutatja *Pekár Gyula* elnök.

Február 14-én. Az Akadémia dísztermében. 1. Megnyitó. *Császár Elemér* alelnök. 2. Főtitkári jelentés. *Havas István* főtitkár. 3. Új kurue versek. *Gyökössy Endre* r. tag. 4. Rákóczi a mai magyar költészetben. (Herzeg Ferenc: Pro libertate e. regénye és Szathmáry István: Rákóczi e. eposza.) *Lázár Béla* r. tag. 5. Költemények. Agyagfalvi *Hegyi István* r. tag. 6. Kettlen egy töm-

löczen. Elbeszélés. *Pekár Gyula* elnök. 7. Költemények. *Farkas Imre* r. tag.

Március 14-én, nagygyűlés. Az Akadémia dísztermében. 1. Megnyitó. A százéves Nemzeti Színház. *Pekár Gyula* elnök. 2. Jelentés a társaság munkájáról. *Havas István* főtitkár. 3. Jelentés a Madách-nagydíjról. *Gáspár Jenő* titkár. 4. Költemények. *József Ferenc* kir. herceg t. tag. 4. Petőfi Tanulmány. *Ifj. Hegedüs Sándor* r. tag. 6. Költemények. *Harsányi Lajos* r. tag. 7. Elbeszélés. *Falu Tamás* r. tag. 8. Petőfi: Nemzeti dal. Előadja *Lehotay Árpád*, a Nemzeti Színház tagja.

Április 11-én. Az Akadémia termében. 1. Megnyitó. *Pekár Gyula* elnök. 2. Főtitkári jelentés. *Havas István* főtitkár. 3. Költemények. *Baja Mihály* r. tag. 4. Pázmány Péter jelentősége irodalmunkban. *Kállay Miklós* r. tag. 5. Puskin-versek. Fordítás, bevezetéssel *Pekár Gyula* elnök. 6. A somlyai csodatétel. Elbeszélés. *Gyallay Domokos* l. tag.

A PETŐFI-TÁRSASÁG PÁRTOLÓ TAGJAI

A *Petőfi-Társaság* újabban jelentkezett pártoló tagjai:

Dr. Diósi Géza gimn. tanár, Szeged. Dr. Szalay József ny. r. főkapitány, Szeged. Dr. Tihanyi Béla gimn. tanár, Szeged. Dr. Tonelli Sándor kamarai főtitkár, Szeged, Bucsy István gimnáziumi igazgató, Szeged. Eckerdt Elek tanár, Szeged. Dr. Simkó Elemér főügyész, Szeged. Dr. Katona István tanácsnok, Szeged. Dr. Biedl Samu gyáros, Újszeged. Dessewffy Elek bányafelügyelő, Komló. Dr. Fitz Károly orvos, Vokány. Dr. Szivessy Lehel kormányfőtanácsos, Szeged. Dr. Gyórfy Ist-

ván egy. ny. r. tanár, Szeged. Varga Mihály gyáros, Szeged. Dr. Gálffy Ferenc közjegyző, Szeged. Dr. Grünner István ügyvéd, Szeged. Halmos Viktor adóhiv. főnök, Szeged. Vályi Beke Gyula műsz. főtanácsos, Szeged. Bozsó Ferenc főszámvevő, Szeged. Nemes Pazár Béla tanár, Szeged. Sz. Szigethy Vilmos főlevéltáros, Szeged. Dr. Lugosi Döme főügyész, Szeged. Dr. Tettamonti Béla egyet. tanár, Szeged. Fekete Ipoly kegyesr. tanár, Szeged. Dr. Csefkó Gyula egyet. tanár, Szeged. Dr. Széll Gyula ügyvéd, Szeged. Dr. Kováts József isk. igazg., Szeged. Szobonya

Miklós jb. elnök, Szeged. Lukács Ignác jb. elnök, Szeged. Dr. Novák Jenő tsz. tanácselnök, Szeged. Paraszka Gyula tszki elnök, Szeged. Kiss Ferenc min. tanácsos, Szeged. Dr. Tóth Imre kormányfőtan. ügyvéd, Szeged. Dr. Vinkler Elemér korm. főtan. ügyész, Szeged. Vértés Miksa korm. főtan., Szeged. Dr. Kovács Ferenc főorvos, Szeged. Dr. Széchenyi István körjegyző, Szeged. Dr. Kelemen László tv. bíró, Szeged. Török Sándor igazgató, Szeged. Renkey Lipót tanácsnok, Szeged. V. dr. Szabó Géza tanácsnok, Szeged. Berze Árpád tvi tanácselnök, Szeged. H. Hajtay Etelka tanárnő, Szeged. Beregi Miklós igazgató, Szeged. Dr. Szilágyi Ferenc minisztr. titkár, Szeged. Dr. Bugyi József postaigazg., Szeged. Rátkay Endre tanár, Szeged. Kozma Ferenc korm. főtan. bankvezérigazg., Szeged. Dér FABIÁN postafelügy., Szeged. Gábor György börtügyi igazg., Szeged. Dr. Erdélyi László egyet. tanár, Szeged. Dr. Horger Antal egy. ny. r. tanár, Szeged. Dr. Láng Miticzky Ernő it. táblai elnök, Szeged. Dr. Zombory Jenő kir. főügyész, Szeged. Dr. Kovács Rókus kir. tábl. tanácselnök, Szeged. Dr. Sztojka Miklós ig. helyettes, Szeged. V. Csetneky Árpád állp. főtanácsos, Szeged. Grosz Marcel bankvezérigazg., Szeged. Pick Jenő korm. főtan. gyáros, Szeged. Dr. Gróf Árpád korm. főtan. ügyvéd, Szeged. Dr. Szabó Béla ügyvéd, Szeged. Gellér József gyárigazg., Újszeged. Faragó Lajos gyárigazg., Szeged. Kamocsay Gyula pü. tanácsos, Szeged. Dr. Arnstein Lipót igazg., Szeged. Ladomerszky Béla gk. lelkesz, Szeged. Skultéty Dezső szv. főtanácsos, Szeged. Özv. Berzsényi Janosits Józsefné minisztr. tan. özvegye, Budapest. Kutasi Brunner Ödön isk. igazg., Szeged. Székely

Molnár Béla igazg. Újszeged. Gál Miksa igazg., Szeged. Horánszky Miklós kir. főügyész hely., Szeged. Wilhelm Jenő igazg., Szeged. Littomeritzky János rg. tanár, Szeged. Tunyogi Csapó János g. igazg., Szeged. V. Irányi László üzemigazg., Szeged. Curry Richárd kir. it. tábl. bíró, Szeged. Czappán Szilárd postafőmérnök, Szeged. Ditrich Vilmos postaigazg., Szeged. Nadas László g. mérnök, Szeged. Dr. Csekey István egy. ny. r. tanár, Szeged. Dr. Doroszlai Mihály gk. plébános, Szeged. Takács Antal bankfőnök, Szeged. Schlamadinger József főnökh., Szeged. V. Zsiday Imre műsz. főtan., Szeged. Szepessy József felügyelő, Szeged. Dr. Tarajossy Béla ügyész. elnök, Szeged. Dr. Buday Árpád egy. ny. r. tanár, Szeged. Kiss Géza gyárigazg., Szeged. Dolch György postafőfelügy., Szeged. Rőjtöki Bauer Sándor arm. igazg., Szeged. Dr. Mojzes Tihamér p. ü. tanácsos, Szeged. Dr. Szeremhegyi Béla postaigazg., Szeged. Vadász Ferenc r.-t. igazg., Szeged. Dr. Várkonyi Hildebrand egy. ny. r. tanár, Szeged. Dr. Buszkó Károly főorvos, Szeged. Oroszlamosi Törös Sándor min. tanácsos, Szeged. Dr. Menyhárt Gáspár egy. ny. r. tanár, Szeged. Dr. Koszó György kir. jbíró, Szeged. Dr. Sajó Lajos tisztifőorvos, Szeged. Dr. Erdélyiné Lengyel Vilma főorvos neje, Szeged. Dr. Polner Ödön egy. ny. r. tanár, Szeged. Adler Rezső Futura igazg., Szeged. Nemes Miksa kir. állatorvos, Szeged. Dr. Sáray Lajos tv. bíró, Szeged. Dr. Ludányi Bay Bertalan főügyész, ügyvéd, Szeged. Dr. Marosváry Ferenc tv. bíró, Szeged. V. Vékes Sándor tkpt. igazg., Szeged. Weil Zsigmond gyárigazgató, Szeged. Juristovszky Miklós ezredes, Budapest. Dr. Schreiber

Miklós kir. közjzö, Békéscsaba. Dr. Treer József főorvos, Szeged. Dr. Hunyadi János ügyvéd, Szeged. Horváth István tűzoltófőpar. Szeged. Dr. Hajnal István ügyvéd, Szeged. Fözö Márton igazgató, Szeged. Hábermann Gusztáv tv. tanácselnök, Szeged. Szlovák Iván ny. ig. főmérnök, Szeged. Pap Róbert ügyvéd, kam. elnök, Szeged. Dr. Veress Elemér egy. ny. r. tanár, Szeged. Barna Endre gyáros, Szeged. Prettenhoffer Imre kir. vegyész, Szeged. Laczko Aladár főadjunktus, Szeged. Dr. Purjesz Béla ny. r. egy. tanár, Szeged. Bokor Mihály főmérnök, Szeged. Obermayer Ernő igazg., Szeged. Péntek József kir. telekkvzetö, Szeged. Dr. Komlóssy Albert jbirö, Szeged. Dr. Viola György főtörzsorvos, Szeged. Dr. Oláh József v. tisztiorvos, Szeged. Selmeczy Iván postafelügy., Szeged. Kiss Jenö mész. igazg., Szeged. Nagy Antal it. táblai bíró, Szeged. Dr. Mogán Béla tisztí orvos, Szeged. Stark György kendergyáros, Szeged. Löbl Jenö cecetgyáros, Szeged. Lippay Péter kir. vámszaki tanácsos, Szeged. Beck Ernesztin isk. igazgató, Szeged. Dr. Ujváry István kir. jbirö, Szeged. Szanyi István kir. fővegyész, Szeged. Frankó Andor gyógyszertár tulajd., Szeged. Vitéz

Kováts Béla fényképész mester, Szeged. Kurucsev Sándor nagykereskedö, Szeged. Dudás Béla tvszéki tanácselnök, Szeged. Szegedi László postafőfelügy., Szeged. Dr. Telbisz István ügyvéd, Szeged. Dr. Schwezler János tvszéki bíró, Szeged. Lapu Lajos zálogh. igazg., Szeged. Dr. Szablya Zoltán pü. titkár, Szeged. Cserekyei Károly pü. titkár., Szeged. Dr. Delly Károly tszéki bíró, Szeged. Guttman Géza rt. igazg., Szeged. Hoffer Jenö bizt. int. igazgató, Szeged. Bégavári Beck Károly malomtulajdonos, Szeged. Dr. Weisz Aladár ny. táblabíró, Újszeged. Beck Aladár közvágóhídi igazg., Szeged. Zsurkó János cipögyáros, Szeged. Dr. Szentgyörgyi Albert egy. tanár, Szeged. Dr. Erdélyi Mihály ügyvéd, Szeged. Dr. Lustig István ügyvéd, Szeged. Herke János kísérletügyl. igazg., Szeged. Zilahí Kiss Tibor kir. gazd. főfelügyelö, Szeged. Dr. Leitner Vilmos egy. m.-tanárig. főorvos, Szeged. Bánfalvy Károly városí munkaközi hiv. főnöke, Szeged. Temesváry József gyógyszertártulajd., Szeged. Beck Nándor téglagyáros, Szeged. V. Dóczy Imre lakberendezö, Szeged. Dr. Tömöry József kir. tvszéki bíró, Szeged. Gergely Jenö, gyögytár tul., Szeged.

A szerkesztö bizottság elnöke:
CSÁSZÁR ELEMÉR.

A bizottság tagjai:
GÁSPÁR JENÖ, HAVAS ISTVÁN, LÁZÁR BÉLA.

A szerkesztésért és kiadásért felelös: GÁSPÁR JENÖ.

Szerkesztőség: Budapest, VI., Bajza-utca 39.

Kiadóhivatal: Budapest, VI., Andrásy-út 13.

Budapest Hirlap nyomdája. — Felelös vezetö: Nedeckzy László igazgató.

A PETŐFI-TÁRSASÁG

országos mozgalmat indított

a nemzeti irányú irodalom ujjaélesztésére.

Ezt a célt szolgálja, amikor a Petőfi-Társaság pártoló tagjai részére járó illetményköteteket nagy gondal válogatja össze, a magyar irodalom legjáva terméséből.

✱

1937 ELSŐ FÉLÉVI ILLETMÉNYKÖTETEINK:

- Január: *Bethlen Margit grófnő*: A kisasszony.
Február: *Gulácsy Irén*: Hamueső.
Március: *Dénes Gizella*: Kisasszony király I.
Április: *Dénes Gizella*: Kisasszony király II.
Május: *Harsányi Zsolt*: Nevelő könyv.
Június: *Herczeg Ferenc*: Napkelte előtt.
Gondolatok Nagymagyarországról.

✱

A köteteket kiadóhivatalunk:

Budapest, VI. kerület, Andrásy-út 16. sz. küldi el.

A Koszoru, a Petőfi-Társaság közlönye egy irodalmi évben négyszer jelenik meg: október, január, április és június hónapokban. Előfizetési ára egész évre 4 pengő.

A Koszoru kiadóhivatala: Budapest, VI., Andrásy-út 16. Távbeszélő: 1-266-83.

Felelős kiadó: Gáspár Jenő.

KOSZORÚ

A PETŐFI TÁRSASÁG KÖZLÖNYE

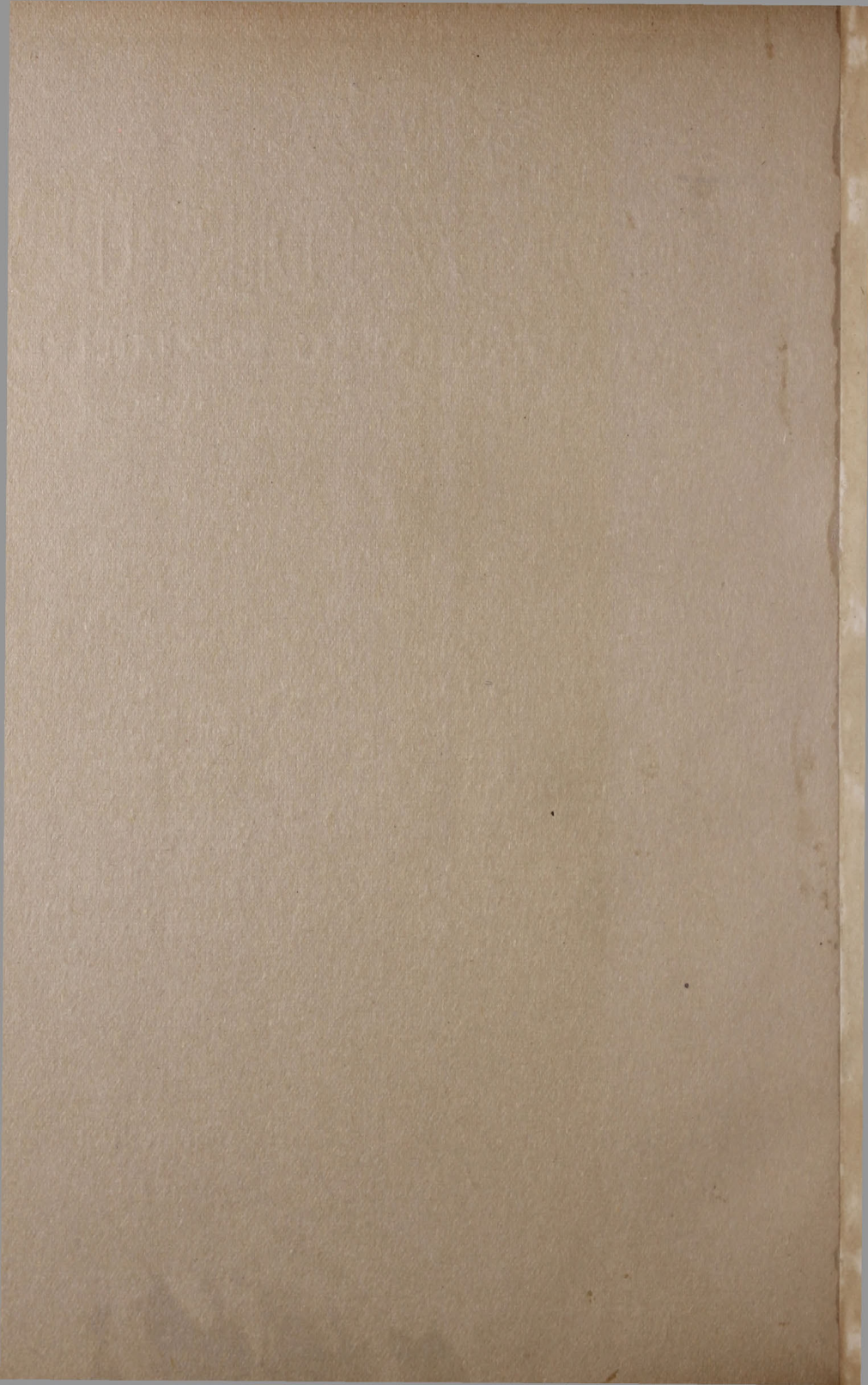
TARTALOM

<i>Herczeg Ferenc:</i> Napkelte előtt. (Részlet a Napkelte előtt című könyvből)	193	<i>Feleki Sándor:</i> Versek. (Verses könyvvel, A vén postás.)	217
<i>Czöbel Minka:</i> Versek. (Szikra hiányzik, Régi kő a Tátrában.)	195	<i>Gyallay Domokos:</i> A somlyai csodatétel. (Elbeszélés.)	218
<i>Bókay János:</i> Büntetés. (Elbeszélés.)	197	FIGYELŐ: A könyv sorsa megingott. (<i>L. B.</i>) — Az antológia-szerkesztés titkai. (— <i>ő.</i>) — S. G. újra háborog. (<i>l. l.</i>) — Francia kritikusok a magyar költőkről. (<i>L. B. dr.</i>)	231
<i>Havas István:</i> Négy szonett. (Rákóczi, Pázmány Péter, A pünkösdi rózsához, Ő járt ott.)	203	IRODALMI TÜKÖRKEPEK:	
<i>Babay József:</i> A veréb. (Elbeszélés.)	205	(<i>Petri Mór:</i> Verseskönyvek. — <i>Gáspár Jenő:</i> A nagy tavasz. — <i>Bónyi Adorján:</i> Kaland a Rivierán. — <i>Sik Sándor:</i> Mennyei dal.)	239
<i>Vályi Nagy Géza:</i> Bölcsődal tavaszi vetés felett. (Költemény.)	211	A PETŐFI TÁRSASÁG ÉLETE	245
<i>Kállay Miklós:</i> A százéves Swinburne. (Műfordítások.)	212		

UJ FOLYAM
*
III. KÖTET
*
4. SZÁM

BUDAPEST
*
1937 JÚNIUS
*
ÁRA 1 P

NAPKELTE ELŐTT

Írta: HERCZEG FERENC*

Lágyan és könnyedén iramlik a gép. A mozdony a Szellem és az Erő isteni gyermeke. Szörnyű acélbordáit Vulkán kalapácsa formálta; tűzlelkét a Tudás szűz anyja, Minerva, lehelte belé. Mint a hámba fogott üstökös rohan útján: szolgaságában is fenséges, eselédsorban is király.

Nyomában gigantikus pulmanok kereke mennydörög. S a vonaton, a száguldó planétán, egész világ él, gondolkozik, szeret s remél.

Vas viadukt feszül által a Sierra szédítő szakadásán. Acélpántokból font, tízemeletes torony-kariatidok hordják fejükön a szörnyű teher. A mérnök, aki ezt a vakmerő csodát elgondolni merte, Prometeusz véréből való lázadó Titán.

De a föld alatt, gránitsziklák méhében, sárkányok rázzák láncukat. Egyszer elszakad a lánc s az ősi gyűlölet kirobban s őrzöngve összezúz mindent, amit ember keze alkotott...

Hol volt a hiba? A tervező mérnök agyában, vagy az acél pórusaiban? Lidérenyomásos álomkép: a pillér részegen tánrtorog, a vasháló megroppan, a viadukt megtörik, süketítő esatlanás, százhangú jajszó, — a vonat összetörtten rohan a szakadásba...

Csak a mozdony ér a tulsó partra... A gépész halott, a fűtő bomlott aggyal szalad világgá. Az óriás gép, mint a halokló elefánt, ott ül a parton és panaszos bömböléssel hörgi ki meghasadt szügyéből a gőzlelkét...

* Herczeg Ferencnek, a kiváló írónak most jelent meg legújabb munkája; címe *Napkelte előtt*, az illusztris író gondolatait tartalmazza Nagy-magyarországról. Ebből a könyvből közöljük ezt a megrázó erejű írást, mely *Előszó helyett* címmel vezeti be a könyvet.

Az éjszaka feketén, mint a jóllakott fenevad, ráfekszik a Sierrára. A szakadásból még egy-egy nyöszörgés hallszik, aztán minden elcsitul. És szomorúan fölkel a hold.

És ekkor megmozdul a sötétség. Kalandos árnyékhad kúszik a viadukt felé. Kígyók, sakálok? Mindennél gonoszabb ellenség: emberevő vadak.

Mert ne higyjétek, ti elbizott fehérek, hogy az emberállat már kiveszett a ti világotokból! Míg süt a nap, gyáván meglapul az őserdő fekete odúiba; de ha leszáll az éj, bagolyfüttel szólít és farkasvonítással válaszol.

Lompos és mocskos csapat; nesz nélkül oson, mint a kísértethad. Ha nekimegy, ijedtében útszéli röggé, fatuskóvá dermed, ha azonban hátat fordítz neki, arcátlanul utánad rugtat, fogcsikorgatva üldöz. Kacagnád, ha nem volna oly gyalázatos. Ő az, aki harcban áll az egész világgal és sohasem nézett még szemébe az ellenségnek. Az ő csatája a törvetés; fegyvere a méreg; az ő hite a hazugság; becsülete a zsákmány.

Gyáva mohósággal, minden zörejtől újra meglapulva kúszik a festett képű vadak; leghátul a vezér, a vérszomjas nyúl- király.

S midőn eszükbe veszik, hogy a gőzcsoda eltört gerinccel fekszik a mélységben, szilajan talpra szöknek és győzelmi ordításuk föl száll a csillagokhoz. A kiszenvedett menyasszony a vámpir prédája lesz. Mohó tolvajszemek nézik tört tagjait, mohó tolvajkezek tépdésik dicsőségének rongyait. Ahol arany csillog, ott károgya összeverekszik a gyülevész had, ahol élet mozog a romok közt, ott röhögő gyilkosok támadnak rá.

S a kannibálvezér rálép boeskorával az árva mozdonyra. „Ime a vassárkány, ki a fehér ember szekereit húzza... Neki köszönheti az ellenség minden hatalmát... Mától fogva az én szolgám lesz és az én dicsőségemet hirdeti a világnak!”

Száz kurjongató vadember nekiesik a mozdonynak. Rudakkal tolják, kötelekkel vonszolják az őserdő felé. De ahol megtörött a sín, ott megbillen a beteg Titán és fáradtan elfekszik az ingoványban.

Ma is ott van még.

Úl a mocsárban és megvakult lámpaszemével búsan bámul a láthatár felé. Egykor a hegyek kincseit, a rónák kenyerét vitte szét a világban; ma óráról órára mélyebben süpped a hinárba. Egykor a havas gránithegyektől a tenger kristálypusztájáig

repült, hol ujjongó túlköléssel köszöntötte édestestvére, az óceánjáró gőzös; ma tudatlan barbárok rabja.

Úl a mocsárban s miközben arcára a szégyen pírját festi a rozsda, beteg acélszívében álmot lát.

Látja szülőhelyét, a ciklops műhelyét, hol éjjel-nappal lobog a tűz és döng a kalapács. Az erős munkáskéz, mely őt megalkotta, most új mozdonyt formál s az gigantikusabb lesz minden testvérénél, az Erő és a Gyorsaság csodája. S a mozdony neve: Akarat.

Eljön a nap, midőn első útjára indul az Akarat.

Büszkén száll az acélpályáján, két lámpaszeme vérpiros tűzben lángol. Száz kocsi alatt kattog a kerék és szilajan zeng a férfiak harci éneke. És ahol szól az ének, ott megremeg a föld, ott megzúgnak az őserdők, ott ragyogni kezd az éjszaka...

Versek

Irtó: Czöbel Minka

Szikra hiányzik

Szép virágos réten

*Kárpátok aljában, himes pázsit szélén
Keresem mi itt volt, keresem mi eltűnt.
Halványabb a virág, fésületlen a kert
Szikra hiányzik.*

Levelek érkeznek, — kedves jó érzéssel

*Szép szavakkal telve,
Csak egy nem jön többé, melyben gondolatok,
Mint ugráló kecskék ide-oda döftek,
De senkit se sértve, senkit meg nem bántva,
Csak zsenge levélkét egy kicsit csipdesve,
Egy kicsit megrághva,
Szikra hiányzik.*

Zajongó nagy város kellő közepében

*Sajátságos esigaház: gyöngyöt rajt a kagyló,
Benn barátság, szellem, melegség, művészet,
Ezer szálú élet. — Hol lesz ez így egyben?
Szikra hiányzik.*

Könyvek jelennek meg, — érdekesek, szépek,
 Nagy értékű könyvek, csak egy nincsen köztük,
 Mely mint sárga rigó vidám füttyülése
 Csattan fel az égre, a kékre, a szépre.
 Szikra hiányzik.

Majd jöttek az árnyak, sötétek, feketék,
 Ráborultak lassan virágos kertjére,
 Mosolygó lelkére.
 Hősök ivadéka — bátran büszkén tűrte,
 Csak adott fényéből, adott melegéből,
 S kiöntötte szíve szorongó bánatát
 Egy hatalmas műben, „Így van“ a címe,
 Amelyben megírta mindenki bánatát, titkos aggodalmát;
 Tizenkét kőműves könyörtelen kézzel,
 Csak tovább falazott kőkockákkal, mésszel,
 Míg a fal elkészült, nyilást nem is hagyva,
 Eltűnt a fal magva
 Szikra hiányzik.

Mintha a napfoltnak nehéz sűrű árnya
 Gyérfényű földünk egy kis lángjára szállna,
 Elalszik a kis láng, a szikra elhamvad,
 Nincs tovább — titkáról a sáros föld hallgat.
 És — Szikra hiányzik.

Régi kő a Tátrában

Felírás: 1813 augusztus 2-án
 felhőszakadás által lesodortatott.

Százhuszonhárom év! mi is egy kőnek?
 Körülötte fenyűk folyton jobban nőnek,
 De ő mozdulatlan, mint óriás torta,
 Cyklop — lakmárol,
 hogy ide sodorta
 Felhőszakadásnak zuhatag nagy árja.
 Tán továbbítását ő még mindig várja?

Magyar a felírás, oldalára vésve.
 Szegény régi írás! Talán nincsen késeve?
 Hiszen körülte mind a megszokott képek,
 De felette zúgnak vad repülő gépek.
 Ellenséges madár, mit víjjogsz te itten?
 Szárnyad csapásától óvjon meg az Isten,
 Engedje, hogy jobb lég járjon a nagy hegyen,
 S ez árva kődarab ismét magyar legyen.

BÜNTETÉS

Írta: BÓKAY JÁNOS

— Mutasd már!

— Nem... várj egy kicsit. Azt akarom, hogy tökéletes legyen.

— Megöl a kíváncsiság!

— Még csak néhány perc.

Ma szép volt Péter, amilyen szép lehet a férfi, amikor az arca a munka áhitatos ihletében átszellemül, szinte megnyúlik s valamilyen titokzatos ragyogást kap, mintha rejtett reflektor világítaná meg halványan, — boldog és fájdalmas ragyogást, amelybe öröm, büszkeség, szenvedés és halálos fáradság vegyül. Szép volt, ahogy ott állt kolduskirályok palástjának tűnő foltos köpenyében, amelyből izmosan és barnán emelkedett ki a meztelen férfinyak, ahogy ott állt hanyagul, összehunyorítva barna szemét, lábát a dobogóra támasztva, ajka szögletében a lecsüngő cigarettával: diadalmasan szép.

— Készen vagy? — türelmetlenkedett a fiatal asszony és arca kipirult a várakozás izgalmától.

— Rögtön.

Most hátrált pár lépést, eltávolodott az állványtól, s úgy nézte a vásznat csipőre tett kézzel, a kép és az asszony között jártatva fürkésző tekintetét, aztán lehajtotta fejét és nagyon csendesen, nagyon egyszerűen, kicsit rekedten mondta:

— Tessék.

Az asszony szinte odarepült a kép elé, de megtorpant előtte; mozdulni, szólni akart, ámde lenyüggözte valami, ajka vonaglott és szemét elfutotta a könny.

Percekig álltak némán a kép előtt:

Fiatal asszony, eszményi szépségében, amely szépség a maga korlátlanságában, a maga tündöklő ragyogásában, a maga diadalmas fiatalságában szinte inzultusként hatott. Az a bizonyos szende monnalisai mosoly fölényes és gúnyoros volt, s talán átszellemültségében kicsit bárgyún hatott volna, ha nem ömlik el az egész arcon, a bőr fényén, a szemek fényén, a haj fényén a szerelem.

Péter figyelte az asszonyt: figyelte hirtelen sápadtságát, vértelen ajka vonaglását, szempillái vergődő reszketését (mint a haldokló lepke szárnycsapásai), egymást göresösen szorongató ujjait és megmámorosodott benne a művész, aki gyötrel-

mes boldogsággal élvezi isteniségének hatását és megmámorosodott benne a férfi, aki öntelt diadallal nézi szerelmese teljes behódolását.

Megfogta Ágnes vállát és maga felé fordította: a szemébe nézett, oly mélységes, komoly, sötéten fénylő tekintettel, ahogyan csak a született hódítók tudnak nézni, s az asszony bebocsájtotta szemébe tekintetét, ellenállás nélkül, teljes meghódulással, teljes odaadással. De ahogy átkarolta derekát és magához akarta vonni, Ágnes hátrafesztette vállát és — szinte olyan pózban, mint a hátrahajló ballerina férfitartnere karján — némán tartotta tekintetét mind sötétebbre váló szemmel, amíg egyszerre csak szinte hisztérikus mozdulattal fel nem kapta fejét és keblére nem borult rázkódó, görcsös zokogással. Most kedvére becézhetette vörösszőke haját, megkereshette ellágyult és megtüzesedett ajkát, símogathatta nyaka köré font karjait, a szerelmes férfi biztonságával, mosolygós, öntudatos erejével.

— No... kis csacsi... Ne sírj! — dörmögte és kis küzdelem után fölemelte fejét, hogy könnyáztatott arcába nézzen.

Az arca szinte eszelős volt.

— Isteni szép... — suttogta Ágnes. — Köszönöm...

És megint sírni kezdett; de most sírás közben nevetett s újra meg újra megcsókolta férjét. Péter érezte csókjaiban a hála forróságát.

Leültek az alacsony kis kerevetre, onnan nézték a képet.

— Szép, csakugyan? — kérdezte a férfi, azzal az aljas kis aggályoskodással, amely akkor merül fel a művészből, amikor biztos a dolgában s nem kíván semmi egyebet, mint újabb, meg újabb elismerést.

— Te, Péter, ennél szebbet még sohasem festettek!

Gáláns mozdulattal felelte Péter az asszonyra mutatva:

— Mert *ennél* szebbet még sohasem alkottak.

— Te!... — mondta az asszony hirtelen támadt kacérsággal: — úgy-e, mindig csak engem fogsz festeni? Én leszek a modelled... mindig?...

— Nem is tudnék mást, — dünnyögte Péter.

— Ez komoly?... Nézz a szemembe.

Valamilyen sötét borongás, esküszzerű ígélet volt a férfi tekintetében.

— Komoly? — ismételte meg a kérdést, az erejét érző nő mohó kapzsiságával.

Péter bólintott.

— Mondd csak, Péter — csacsogott már az asszony elfogulatlan női könnyűséggel, keresztbe vetve lábát: — Lehetséges ez?... Nem árt az ecsetednek, ha mindig csak egy modelled van? Nem válik unalmassá?...

Elgondolkozva fujta ki cigarettája füstjét:

— Nem. Mindig más leszel a képen és mégis mindig te leszel. Rajtad keresztül, a te szemeden, a te mosolyodon, a te mozdulataidon át fogok meglátni és megérezni mindent. Minden ember egy külön világ... az egész világ, a föld minden érzése benne él egyetlen emberben... És kiben tudnék úgy olvasni, mint benned?

Hízelegve fonta át a nyakát.

— Akkor... — mondta: — akkor úgy-e megígéred?... Hogy örökre én leszek a modelled? Egyedül csak én?

Pillanatig mégis tétovázott Péter, aztán kimondta:

— Megígérem.

Kicsit túlheves, színpadias esók.

Ágnes elmosolyodott. Ingerkedve mondta:

— Legalább tudni fogom, szeretsz-e még. Amíg szeretsz, engem fogsz festeni. Ha más modellt választasz, az olyan lesz, mintha megcsalnál... Jó lesz vigyázni!

Fürkészve nézett a férfi szemébe; de ez komoly és nyugodt maradt, legföljebb sötétebb lett egy árnyalattal.

— Tehát?... mindig csak engem?... Amíg szeretsz? Örökre?

— Örökre.

És a kép ott mosolygott fölöttük szende monalisai mosolyával, kicsit fölényesen és gúnyorosan...

*

Csodálatosképen Péter szavának állt. Ágnes maradt az állandó modellje s az egyetlen is a szó igazi értelmében, mert ha festett is megrendelésre más női portrékat, művészi modellje, képzeletének reális forrása, amelyből ihletét merítette, amelyen keresztül vizsgálta az embert és vizsgálta az életet, a felesége maradt egyedül. Nem portrékat festett csupán róla, hanem kompozícióinak női alakjai is az ő arcáról, majdnem az ő lelkéből kapták legkülönbözőbb kifejezésüket.

Péttert felkapta a hír. Fiatalsága ellenére a legkitünőbb

festőnek tartották, akinek bizarr, egyéni fantáziája kiapadhatatlan volt.

Ágnes nyomta férjének a zsenialitása. Igenis nyomta. Ő, aki kivételes szépségével tündöklésre született és ragyogott volna más férfi oldalán, Péter minden szépségnél tündöklőbb ragyogása mellett árnyékba veszett, másodrangú szerepre volt kárhozthatva: a nagy művész kis felesége volt... a legális modell. Aztán meg miről lehetett beszélni Péterrel? Művészetről, a képeiről, róla magáról, a sikereiről, a nagyságáról... sem pletykáról, sem színházról, sem divatról — még a pénz sem érdekelt. Társaságba sem járt, a műtermében élt, mint laboratóriumában a tudós. Nem kényelmes művész feleségének lenni!

Ágnes imádta a társaságot, imádta a mozgalmat, a szereplést, imádta a szépségét, nem hiúbb imádattal, mint ahogyan Péter a művészetét imádta. Szerette a könnyű társalgást, a szellemeskedést, az elsurranó nyegle kis bókokat, az ingerkedő flörtöt, a szavak játékos párviadalát, női varázsának boldog kis diadalait, — ah, súlyos volt neki Péter barna tekintete, tekervényes a képzelete, megfejthetetlen az álma és terhes volt a esőkje is, amely a művész diadalain keresztül forrósodott csak izzóvá.

Péter megtartotta régi rossz szokását, hogy csak akkor mutatta meg Ágnesnek képeit, amikor azok már teljesen elkészültek. Féltve, irigyen, babonásan őrködött fölöttük. Éjszakára ponyvával fedte le készülő vásznait és magához vette a lezárt műterem kulcsát. Az asszony soha nem is sejtette, milyen képhez áll modellt, kit alakít öntudatlanul, milyen nőnek kölesönzi arvonásai járuló kifejezésein keresztül legtitkosabb érzéseit. Mert Péter kísértetiesen olvasott benne, minden érzését lecsente arcáról, hogy megörökítse, hogy leszögezze. Vigyázni kellett!

Az első kép, amely megzavarta, amely felzaklatta, amely megriasztotta: egy tengerparti kávéház terraszán ott ült lenge ruhában ő, keresztbevetett lábbal, álmatag szemmel mértéktelesen hosszú sötét szempillái alatt élénkpiros szájjal, smaragdgyűrűs ujjai között vékonyranyúlt szipkát tartva, vele szemben egy strandruhás, pelyhesállú fiú, aki, mialatt szalmaszálon cocktail-jét szüresölgette, bámész, falánk szemekkel nézte, s a háttérben, mögötte, fantáziásan, ködösen, szinte csak sejtetve, mint valami felhőfoszlány vagy párás káprázat, egy szakállas

férfi komor, égignyúló alakja, amint alig láthatóan föléje hajlik. Mit jelentsen ez? Mit akar ezzel Péter? Mit tud? Mit vett észre?... Miért kellett a rúzszt is odafesteni az ajkára és a kormot a szempilláira?

— Nos? — kérdezte Péter és ráfüggesztette tekintetét.

— Új stílust kezdesz, — mondta élesen.

— Igenis: új stílust kezdek... én is.

Ettől a naptól kezdve keveset beszéltek.

*

Gonoszabb képeket is festett Péter az idők folyamán.

Ágnes szeme a festményeken üres és hideg lett, ajka felé ívelődött gúnyos, cinikus mosollyal, orra megvékonyodott, s az volt a csodálatos ezeken a képeken, hogy minden torzítás ellenére tökéletesen hasonlítottak rá. Odaállt a képek mellé és nézte magát a tükörben: ő volt az csakugyan, a megszólalásig. Szép volt még mindig, tüneményesen szép, de mégis hiányzott valami erről a szépségről, nem volt rajta az első képek meleg, ihletett varázsa.

Kínossá vált a dolog. Hányszor akart szólni neki, hogy nem, ne fessen róla több képet, nem akarja, nem tűri, keressen magának más modellt! Nem merte megtenni.

Ideges lett. Ott állt leálcázva, csupaszon, ott volt a titkos élete kifüggesztve a tárlatok falain, ott állt elárulva, kigúnyolva az egész világ előtt. És mit tudhatja, hogy ez a néma örült, ez a szakállas gondolatolvasó mit lát meg benne holnap, mit fest meg róla holnap!

Olyan ideges lett, hogy fölkelt éjjel az ágyból, elesente a kulcsot Péter szekrényéből, lábujjhegyen a műterembe osont és remegő kézzel felfedte a készülő képet. Hányszor akarta saját képmásába vágni a festékbemártott ecsetet; de a karját mindig lefogta valami, — a művészet hatalma előtti meghunyászkodás.

Egyik éjjel, ahogy belopódzott a műterembe, két kép állt az állványon egymás mellett. Az első és az utolsó. Az első, a szende, átszellemült mosolyú, a szerelemtől sugárzó és az utolsó... egy asszonyi szörnyeteg, aki piros francia cipősarkával egy hanyattfekvő szakállas kolosszus csupasz mellén áll és kifeszített tenyerén egy sereg kis férfit tart, frakkos, ugráló férfifigurákat... Dermedten nézte a két képet és nézte a letiport óriást, amint megkínzott, szemrehányó arccal meredt rá némán — nem a festett képmására, hanem rá, az eleven Ág-

nesra, aki ott állt a képek előtt remegő szívvel; kísérté a tekintetével: nem tudott szabadulni tőle.

„Ilyen voltál és ilyen vagy!“ — hallott megszólalni magában egy hangot, de nem a saját hangját, hanem azét ott a földön...

Mint az örült rohant ki a műteremből, vissza a hálószobába, rázta, cibálta az alvó férfit és magánkívül kiáltotta:

— Nem engedem!... Elég volt!... Keress magadnak más modellt!... Hallod-e?... Nem tűröm...

Úgy feküdt a hátán a férfi, akár csak a képen, némán, mozdulatlanul, rámeredt szemmel.

— Nem lehet... — dünnyögte: — Megigértem.

*

Nem állt többé modellt.

De kellett-e modell a férfinek, aki naphosszat figyelte őt, követte a tekintetével és olvasott benne? Sőt mintha éjjel is, álmában...

Valami meghibbant Ágnesben, a szeme réveteg lett, a szemhéja megduzzadt és két ránc vésődött ajka köré.

Már nem mert felkelni éjszakánként, félt a képektől, félt a szörnyüségtől, álmában rémlátomások üldözték: szívéen táncoló emberkék és hideg talpa alatt a szakállas szörny. És két barna mozdulatlan szem, amely elől nincs menekvés.

Péter hetek óa éjjel-nappal dolgozott. Mogorva volt és megviselt, szeme sötét és karikás, keze mocskos a festéktől.

Egyszer este kijött a műteremből és megfogta csuklóját:

— Gyere — mondta parancsolón.

— Nem vagyok rá kíváncsi, — felelte védekezve és megpróbálta kezét kiszabadítani.

— Gyere, ha mondom!... Akarom!

És bevonszolta maga után a műterembe.

Az állványon a kép:

Alvó asszony, nem, alvó öregasszony, párnáján szétzilált boszorkányhajjal, eszelős kifejzéssel pettyhüdt, fakóbőrű arcán és lefittyedt, keserű, halvány ajakkal... csúnya öregasszony, ott vigyorog rajta az enyészet... És a legborzalmasabb benne, hogy ő az, vonásról vonásra, félreismerhetetlenül az ő arca!

A fejéhez kapott, felemelt ököllel közeledett a kép felé, de megtántorodott és végigzuhant a padlón.

... Ágyában tért magához. Ott ült mellette a férfi és eltűnődve nézte. Esdeklő mozdulatot akart tenni feléje, de aztán elfordult, párnáiba temette arcát és sírt, csendes, keserű sírással. Fulladozó hangon mondta, bele a párnákba:

— Bocsáss meg... Ne büntess tovább!

*

Reggel, ahogy szorongó szívvel beosont a műterembe, hogy Péter elé vesse magát, s átkarolva térdét irgalomért könyörögjön, a kép ott hevert a műterem egyik sarkában, darabokra vágva. Péter dolgozott. Egy fiatal nő állt előtte, beállított pózban: az új modell...

Négy szonett

Írta: Havas István

Rákóczi

Herczeg Ferencnek.

*Neved a kincsek kincse. Palotája
a ritkaságnak, féltett gyűjtemény.
Műemlék, templom. A hit óceánja,
kút, melyből iszik gazdag és szegény.*

*Szentségtartója a honszeretetnek,
páncélszekrény, amelynek kulcsa: szív.
Távírógépe a hadüzenetnek,
szellemkéz, mely egünkre Napot ír.*

*Páztortúz mellett, hűvös éjszakákban
kuruc, akit a balsors megcsapott,
nevedben mostan is lel balzsamot.*

*Te égsz az örökmécsek olajában,
Te szólsz a bölcsődalok ajakán,
Te ragyogsz a zöld erdők harmatán!*

Pázmány Péter

Kornis Gyulának.

*A T u d o m á n y b a n, tudtad, újulás van.
Szétszórt szittyáid sorsa védtelen;
vakságuk szörnyű, a nyáj pusztulásban...
Vihet a jóra gyöngé értelem?*

*Az Igazságban, hitted, él az Isten,
s nyomán patazik feltört ereje;
újul a lélek, átlendül a szirten,
magasba száll, mint Illés szekere.*

*Tüzét az Úr mondataidba tette,
izzott az arany bennök. Éneked
eggyéterelte kósza népedet.*

*Fáklyádra néztek föl, egyetemedre,
igazságot tanított, tudományt...
Napja háromszáz éve süt reánk.*

A pünkösdi rózsához

*A tűz parazsa, hit vigasztalása
piroslik benned. Égi jelírás,
milyet Urunk írat az éjszakába
a szenvedőknek, kikre ő vigyáz.*

*Tavaszi fáklya, istenadta rózsza,
áraszt-e tartós meleget színed!
Koldus-fázóknak itt ég, föld adósa
és fájdalom, ma senki se fizet.*

*Pusztán, mezőn s túlhan sok árva völgyben:
töltsd meg színültig a kiskerteket,
öleld magadhoz a leverteket!*

*Siralomházban ül mind. Elgyötörten
az elviharzott harcok katonája:
tüzes nyelvekre vár, pünkösdi lángra.*

Ő járt ott...

*Ő járt ott s küzdött bizon, álmodón,
Ő, akinél nem látott szem nagyobbat.
Szavát az ember vette nagymohón,
erdők eléje mentek. Meghajoltak.*

*Tűz, víz nem érte. Mégis szenvedett.
A szél, a tenger elállt egy szavára,
görnyedve cipelt mégis terheket...
és lőn megrázó szent kereszthalála.*

*Szentföld, mely hordtad egykor tagjait,
te hallottad megváltó hangjait,
mikkel az Igét a szívekbe írta!*

*Ha hull szívünkbe rontó utipor,
s az élet járma durván megtipor,
vággyunk ragadjon mindig tájaidra!*

A VERÉB

Írta: BABAY JÓZSEF

I.

Abban az áldott kisvárosban, mely az én szívem térképe szerint a nyugalom óceánjának szélén csendesül, sűrűn jár a szél. A messze kéklő horvát hegyek felett utazik az Adria partjáról, átsiklik a Dráván és felfésüli a somogyi rétek sötétzöld fűhaját.

Évszázadok óta nem követett el semmi megróni valót ez a halk susogású atádi szél. Am tavaly, éppen Kisasszony napján így szólott Mikán úr a Kovacsek pék előtti utcapadon:

— Hát ezt a maskarát honnét hozta a szél?

Mert ugyan ki hozhatta volna? Sem kocsin, sem vonaton nem érkezett. Akkor látták volna. Gyalog sem jöhetett, hisz a somogyszöbi út mentén kíváncsiskodik Császár szabó úr lapos házacskája, ablakai s ajtója az útra fülelnek, s velük néz és fülel Császárné öngyásága is. Ő bizonyosan látta volna, egyrészt, mert iparosókulárét visel, másrészt, mert örökfigyelő. Mióta a városi irnok megszökött a félévi kosztpénzzel a somogyszöbi állomás felé, szakadatlan lesi az országútát. Hátha visszatér? Ki tudja.

A maskarát tehát csak a szél hozhatta be Atádra.

Honnét hozta, miért hozta, mely táj alól hozta, tiszta titok.

Itt termett, szobát bérelt a Rozman-ház emeletén és garázdálkodik.

Mert nem garázdaság-e, hogy nem áll szóba senkivel. Sem úrral, sem iparos-úrral, sem az útkaparóval. Nem köszön és nem fogad köszöntést.

A maskara a jegenyék családjából származhatott. Nem volt Atádon egyetlen ajtó, amelyen meghajlás nélkül beférhetett volna. Szikár, felnyúló testét bő, sűrű ruha fedte, antilopbetétes, gombos, magasszárú cipőkben rakta halomra hosszú lépéseit. Kár volt azért maskarának nevezni, hisz kaucukgallér alatt mások is lebegtetnek pepita csokornyakkendőt. Talán még az arca miatt lehetett volna maskara, mert arca, akár egy álarc, sehogy sem illett a kalap s a nyak közé. Álla előreszőkkent, akár sárga, öreg kiszolgálópult a Böhm kisasszony vékony üzletében. Szája keskeny és veres. Mint olesó, csúcsosan elmetszett szalag. Bajusza nem volt, hisz szemöldöke se nőtt. Orra okos, éles, horgoska orr. Homloka aszott, hosszú pergamentszegély, amelyet a

keménykalap széle dekorál. És mázsányi szenvedés az alkatrészek között, behorgolva a némaság gombolyagából örökösen bomló fonállal, jaj nehéz, nagyon nehéz ilyen arcot viselni.

Azt mindenki tudja egyébként, hogy a maskara Peller Kristóf névre hallgatott.

És azt is, hogy szótlan volt és fukar. Fukar szóban, köszönésben, garasban. És csak egy emberhez volt szava, Kollár levélkihordó úrhoz. Ha Kollár postás úr kopogott, kilépett az ajtó elé nagy, vereses hálóköpenyegében, átvette az illatos levelet, meghajtotta álarc-fejét, hegyesre vágott szájaszéle finoman rezgett és azt mondta:

— Nagyon szépen köszönöm uram. Isten önnel.

II.

Október 7-én híveskésebb szelet küldtek át az acélkék horvát hegyek Atádra. Híveskésebbet és hevesebbet. Néha olyan heveset, hogy Zsidlaiék öreg házának faszindelyét úgy felborzolja, akár macska a hátát. Peller Kristóf úr az állami dohánybeváltó előtt találkozott a széllel, a szél lekapta fekete kalapját s az árokba dobta. Nyilván azért, mert Kristóf elfeledkezett köszönni az útszéji kőkeresztnek, amit pedig még Politzer Dávid is megsüvegel. Pedig Politzer olyan hitet hord, amelyből hiányzik a kereszt. De ezt a kőkeresztet tisztelik az atádiak, mert réges-régen, ahogy azt minden somogyi tudja, itt törte el az az elvetemült tyukász a lábát, aki elárulta Szulejmánnak a szigetvári Zrinyi-vár patakalji bejáratát.

Peller Kristóf nem vonta kérdőre a szelet, éppen olyan hiábavaló, mintha a kutyát kérdezné ki az ember az egyszerűegyből, hanem belábolt az árokba, kiszedte csalánaljra hullt kalapját és megindult hazafelé.

Ösendes volt az utca, csupán a Barakonyi sarkon lármáztak a Berta gyerekek. Kövekkel dobálták az öreg gesztenyefát. A nagyobbik Berta gyerek egyszerre felsikoltott az örömtől: — Eltaláltam! Leesett!

Igen, Eltalálta. Egy kis verebet talált el.

A veréb mozdulatlanul állt a földön. De egy pillanattal később balszárnya lecsuklott a porba. Csontfehér kis csőre szétnyílik. És a kis csőr redőskés, sárgás szélén kövér vércsepp

indult lefelé. A véresepp piros, pirosabb a pirosnál, nagyon nehéz lehet, alig bírja el, csoda, hogy a feje le nem hanyatlik. Most a szél végigzavarog a poros hídtéren, megdönti a verebeeskét, a verebeeske balra ténfereg, leesett szárnya félkört szánt a földön, aztán újra áll mereven. De a véresepp már a nyakán csorog tovább.

Peller Kristóf, a maskara, áll a szélben és nézi a vergődő verebet.

Aztán egyszerre lehajol. Most látni csak, mily hosszú kézzel nyitogatja az élet kilincseit. Kezefejéből sovány ceruzaujjak nyulnak ki. Felmarkolja a verebet, aztán fehér kendőt ránt ki szíve feletti zsebéből, s e szív feletti kendőben csakugyan jóság van. A szívfeletti zsebkendő letörli a csőr torkán bugyborékoló vért, aztán átbodyolálja a madarat és anélkül, hogy egy pillantást vetne a Berta-gyerekekre, hosszú jobb lába kilendül és utána a másik. Köpenyét hátul ráforrasztja a szél, köpenye alja előre-repül, szinte vitorlázik.

No lám. Itt a csoda, nézzétek csak atádiak, a maskara másodmagával megy haza. És mily hosszúakat lép. Négy perc s már el is eszi nyujtott alakját a Müncz-ház alatti kapu setétsége.

III.

Az időt az óra méri s a szív. Vannak szívek, amelyekben boldog óra ketyeg, ilyenkor gyors az idő suhanása. Lehet, Peller Kristóf a bánat óráját hordta a szívében, amelynek mutatói várakozásból és vágyból teremtettek, így hát hosszú volt az év, amely a verébmentő októberi nap évfordulóját meghozta végre. Ám mégis csak megjött. Ismétlődve örök törvény szerint, reggeli napfelbukkanással. És még a szél is beszökött Atádra.

Ezen a napon azonban nem bolyongott Peller Kristóf a királyi dohánybeváltó kerítése előtt. Ült otthon, a Müncz-ház emeletén, zárt ajtó és zárt ablak mögött, sötétpettyes díványon, amelyet nemrég sodronyzott újjá Hoffmann kárpitós úr iparoskeze.

Az oroszlánláb asztalon sok-sok lezárt, meg egy nyitott levél halmozódott. A nyitott levélből asszonyírás sírt ki, messzi Pestről érkezett, s reggel kopogtatott vele Kollár levélkihordó

úr. A többi levelet a maskara írta, tizenhárom levél, szakadatlan betűsorral, reggel óta vezette tarfehér mezejükön tollát a keze.

Ha most bekukucskál a Bognár-gyerek a kulcslyukon, vagy ha bárki atádi idelát, sáppadt szájjal szalad tova, s kiabálja, bizonyosan kiabálja: Jaj, jöjjenek gyorsan kegyetek, mert a maskara szeme vörösre sirt, az asztalán asszonyféle levél, meg egy egész halom és... jaj, az Isten szerelmére a levelek mellett egy fekete revolver!

Összkulesolt kezét ölébe ejtve, nyitott elejű inggel ült a maskara s szeme egy képen ittasult e percben is. Fekete, vékony keretben, csillogó üveg alatt mosolygott a kép: döbbenetes szép asszonyarc. A kép alján, ahol élni vágyó mozdulatlanságba hajlik a nyak pompás vonala, nagy, harcos női betűk:

„Kristóf!“ Csak így, felkiáltójellel, s csak ennyi: „Kristóf!“ Mit jelenthetett e nehéz, árnyékolt szó, ez egyetlen sikolyos kiáltás a sok-sok szépség alatt, ki tudja.

Néha nehéz sóhaj szakadt ki Kristóf melléből, a sóhaj kizuhant a keskeny szájon, aztán szétbomlott, mint a köd és betöltött minden sarkot, zugot.

Csend volt, olyan nehéz csend, mint ezek a sóhajok.

Egyetlen egyszer szólalt meg a maskara, akkor, amikor a nyitott levélre meredt újra a szeme, akkor is előbb összerázkódott, aztán azt mondta jaj, majd mély zengéssel sirta-bongta ki:

— Hát most már mindenki elhagyott... Ő is...

Felemelte a revolverét.

Még ott bolyongtak a riadt szavak a szobacsendben, keresve ajtón-ablakon egy kis rést, hogy elszállhassanak, hisz megfullad itt minden, ebben a keserű halálérkezésben, amikor egyszerre felesattant a sarokból az ismerős beszéd:

— Csirip! Csirip!

A tavalyi verebeeske kalitkája függött a sarokban, az ó-zongora fölött, nagy-nagy kalitka, keresztpalcáján a szárnyaslakó. Rég meggyógyult már a verebeeske szárnya is, szíve is, kedélye is. Csőrén nyoma sincs a tavalyi cseppnek, amely vérből sajtolódott. Ó, paradicsom van itt, ezerszer röpköd szabadon a szobában, persze zárt ablak mögött. Eledele? Nincs madárkirálynő, ki tündéribben él széles e kazal-világban.

— Csirip! Csirip! — beszél a veréb.

Maskara Kristóf hirtelen felugrik.

Miért lenne tanuja ez a szegény, szürke jószág annak az útnak, amelyet a golyó az ő szívéig tesz meg. Halálra rémülne a durranástól. Nem, nem, Életke, — mert így hívja a verebet, — nem kell már ittmaradnod, a sír nem tűr meg barátot. Mért aludnék egy koporsóban két szív, a szívek beszédesek s még meg-szólalna valamelyik... Eridj csak Életke, nyitom az ablakot.

Gyorsan nyult fel szikár alakja, leemelte a nagy kalitkát, majd a függönyös ablakhoz lépett. Kinyitotta az ablakokat.

Három hervadt levelet vert be a szél.

Aztán kinyitotta a kalitka ajtaját és azt mondta:

— Eridj Életke, repülj. Teneked nem szabad meghalnod, meg aztán miért is néznéd végig az én haláloamat. Nyitva van az ablak, látod-e, ott a park, ott a világ ezernyi fával és milliónyi magocskával. Ne félj, a Berta-gyerekek nem dobálnak meg többé. No eridj Életke, Isten veled. Szerettelek.

Életke kirebbent a kalitkából és körülszállott a szobában. Suhogott a szárnya, cikázva úszott ide-oda. Aztán egyszerre a maskara felé síklott, a maskara felé, aki újra a díványmélybe rogyott. A nyitott ablakra rá sem nézett.

A maskara eres keze az ing szélébe markolt.

A madár rátelepedett eres kezére.

— Hess, madara! Hess! — kiáltott a maskara.

A veréb elhessent és gyors körbe visszaszállt. A vállára szállt.

— Bolond madár... — mondta csendesen Kristóf.

A bolond madár fütyült a libbenő csipkefüggönyökre, a nagy, nagy szabadságra, a hívogató szélre, amely örök szabadsággal vágta az odakünn. Visszaszállt a kézfejre, majd az ölébe, szinte odaült, cseppnyi, bubus feje felcsúcsosodott és úgy látszott, a maskara szemét kereste. Mert a cseppnyi fej oldalt is fordult egy kevéssé. Aztán megszólalt:

— Csirip! Csirip!

Ezt mondja, így mondja, „Csirip! Csirip!“, de a maskara valahogy mást hallott. Könnyezve nézett vissza a tiszta kis szempárba s ezt vélte hallani:

— Kedves gazdám, vérem letörlője, rongyos kis életem visszarágasztója, csirip, csirip, ne tedd! Ne ne tedd, hát igazán ne tedd, mert megszakad ez a rossz kis verébszívem, amelybe a

te irgalmad ültette el a szeretetet... Csirip... uram, ne hagyj itt, ne öld meg magad.

Kristóf nagy haját felborzolta a besikló, öreg szél. De a veréb nem riadt fel e széles lobogásra. Ült a jegenyember keze erén, ült és nézett. Nézett és oly mozdulatlan volt, mint mikor tavaly, e napon felszedte a cementhid előtt... Tehát mégis, mégis van valaki, egy szív, ha oly parányi is, akár egy babszem. De ide húz, ide sír, ide hullik a melle elé és azt mondja: Gazdám, uram, s énnekem Istenem, ne hagyj el... Ne halj meg... Hisz itt vagyok én és úgy szeretlek, mint, mint fehér kéz hullatta tiszta morzsát.

Peller Kristóf kipirult.

Gyengéden az inge alá tette a verebet, közel a szívéhez, aztán felkelt, a felfelé fordította azt az asszonyi képet, felnyalábolta a leveleket és összetépte valamennyit.

Becsukta az ablakot. S eltette a revolverét is.

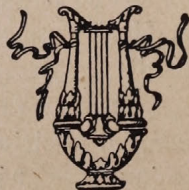
Hirtelen kopogtak.

Sürgöny.

A maskara olvassa és felordít. Aztán hangosan olvassa: „Kristóf, ne vedd szívedre a levelem, utazom hozzád. Anna.“

Peller Kristóf szeme csupa könny lesz és homályos, nagy foltnak látja a verebet. Tekintete a könnyeken át csókolgatja.

A madár ott repdes a bútorok tetején, csak akkor száll be riadtan a kalitkába, amikor felnyílik a zongora, s Kristóf nagy ujjai valami hatalmas erejű, büszke, ujjongó dalt öltöztetnek be zengő akkordruhába.

Bölcsődal tavaszi vetés felett

Írta: Vályi Nagy Géza

Uram! elszórtuk a magot, —
A többi: titkod — titka.
Igéd így biztat: kérj, adok —
— Hinta — palinta —
A mindennapi kenyerünket
Add meg minékünk ma!

Trónod felé pacsirta száll, —
Szívünk: zsoltáros — tiszta.
Hess! szél, köd, rozsdá, jég, aszály —
— Hinta — palinta —
A mindennapi kenyerünket
Add meg minékünk ma!

Szent Veronika keszkenőd
Vérző orcánk simítja, —
Zöld himén ég: könnyünk, erőnk —
— Hinta — palinta —
A mindennapi kenyerünket
Add meg minékünk ma!

Ha áldásbölcsőd langy esőt
Ahitoz termő künba,
Itasd meg Péter-Pál előtt —
— Hinta — palinta —
A mindennapi kenyerünket
Add meg minékünk ma!

Kékmosolyú eged alatt,
Két tenyereden ringva
Szökelljen szár, érjen a mag —
— Hinta — palinta —
A mindennapi kenyerünket
Add meg minékünk ma!

Uram! aranyzhatagod:
Nagy, ezeréves inga:
Addig élünk, míg ringatod —
— Hinta — palinta —
A mindennapi kenyerünket
Add meg minékünk ma!

A SZÁZÉVES SWINBURNE

ÍRTA: KÁLLAY MIKLÓS

A mult hónapban volt száz esztendeje, hogy Charles Algernon Swinburne, az angolok egyik nagy lírikusa született. Öt évvel a világháború kitörése előtt halt meg, tehát még nagyon sokaknak közülünk kortársra volt. Mégis úgy emlékszünk rá, mint rég letűnt kor költőjére. És nem egészen joggal. Közel félévszázada annak, hogy Swinburne költészete valósággal lázba hozta az angol fiatalságot. Rajongói úgy tekintettek rá, mint a régi formák és tisztas hagyományok lerombolójára, aki új korszakot indít el az angol irodalomban. Swinburne, akár csak Petőfi, lángoló dalnoka és szerelmese volt a szabadságnak, szabadságért harcolt a művészetben is. Új időknek új dalaival akart betörni a megcsontosodott angol irodalmi közvéleménybe s a megújhodást áhító fiatalok mint nyugtalan harcra lobogó után tódultak a nyomába.

A mai kritika éppen ellenkezőleg, egy nagy irodalmi korszak lezárójának tekinti Swinburnet, akiben kortársai a líra új aranykorának megalapítóját látják. Ma úgy érezzük, hogy Swinburne utolsó fellángolása volt az angol romantikának, amelynek kapujában Lord Byron titáni alakja áll.

Titáni lélek volt ő is, bár külseje ellentmondott ennek. Óriási, lángvörös üstökű feje, vézna testen imbolygott. Aki nem ismerte, betegesnek, szinte nyomoréknak hihette. De ezt a cse-nevész testet szertelen lobogású lélek éltette és adott neki hihetetlen energiákat. Swinburne nem ismerte a fáradtságot, munkabírása, tevékenysége a csodával határos volt. A legkevesebb álommal beírta. Sokszor hajnalig tartó beszélgetések és viták után csak karosszékében összekuporodva aludt keveset. Roppant boltozatos homloka mögött emberfölötti, szinte hipertrofiás értelem lakott. Tehetsége olyan volt, mint valami káprázatos tűzijáték, amely csodálatos csillagzaporokban egyszerre gyújtotta ki szívérványfényű lángbokrétáit, vakító tűszökökutat lobbantott a magasságba, elsziporkázott hirtelen és nem maradt utána csak a fekete éjtszaka.

Swinburne óriási népszerűségét elsősorban nyelve titokzatos, sokszor szinte ámulatba ejtő szépségének köszönhette. A szavak buja gazdagsága legendássá vált nála. Bámulták vakmerőségét is, amellyel minden melléktekintet és megalkuvás

nélkül rontott neki a puritán Anglia előítéleteinek. Nemcsak költő volt, hanem a költők harci lobogója is, amikor 1866-ban *Költemények és Balladák* című verskötete megjelent, olyan vihar rázta meg Anglia költői berkeit, aminőt Byron óta nem láttak.

Swinburne egész lényében volt valami furcsa, don quijotei vonás. Valósággal reménytelen szélmalomharcot vívott a Vic-tória-korszak szemforgató álszenteskedésével. De minden furcsasága, testi torzsága mellett sem vált soha nevetségessé. A lángelme megejtő varázsa sugárzott egész lényéből. Aki közelébe került, nem tudott szabadulni lenyűgöző egyéniségétől. A költészetet szenvedélyesen szerette. Élt-halt érte. Ebben találta minden gyönyörűségét, ezt szolgálta minden szeszélyes külön-ségével. Úgy jött, mint valami üstökös. Félelmesen, káprázatos fényvel csillogott csodálatos égi pályáján egy darabig. Versein kívül megírt néhány erőteljű duzzadó drámai költeményt, néhány tökéletes művű irodalmi tanulmányt, aztán hirtelen kilobbant a lángja. Visszavonult a nagyvilágtól, ahol fejedelmi szeszéllyel élt és a csöndes polgári életbe maga is beleszürkült. Amit írt, már nem érdekelt senkit. Még életében elfelejtették.

De ha elolvassuk néhány régi, szép versét, megértjük a rajongást, amely fénykorában körülvette. Fordításomban itt adom három jellegzetesen szép költeményét.

KAMEA

Aranymezőn, színezve bíbor vérrel,
Dús képbe vésve tűnt a Szerelem,
Mellette vének, ifjak kétfelen
S Kín, melynek teste lángözönben ég el.

S a Kéj, kezében rút, csókverte bérrrel,
Csömör, mely egyre szomjaz éktelen.
Egy szárnyas griff bokáját tépte lenn,
Míg meztelen két lába sárba lépdel.

Vágyak, Keservek, Bűnök és a furesa
Fanyar Gyönyör, melynek mellébe vág
A vak Düh habzó foggal, üzték futva,

Mint sárkánylángot fúvó bestiák,
S a Halál várta sírraács oldalán
S a tárt kapun csak egy szó állt: Talán!

ÁLOMORSZÁG BALLADÁJA

Rózsák puha fészken rejtettem a szívem.
Hol nap sose süt, se kósza sugár,
Lágy hó se símul rá ily lepkeszeliden,
Úgy rejti a szívem e rózsahinár.
Mért késik az álma, ébren mire vár?
Szirom se rezdül a lombfal alól.
Mért nem csap a szender szemére le már?
Mert távol egy titkos madárka dalol.

És szóltam: „Aludj!“ Szél fodra se libben,
Hév lángját hűti a lombon a nyár,
Tikkadt fuvalom zsong a méla habiven,
De nálad kószábban szél lába se jár,
Mint tüske, sebez tán a gondolat-ár?
Vagy vakremény hálóján csüngsz valahol
S pillád reteszén álmom sose zár,
Mert távol egy titkos madárka dalol?

Az örökzöld tájnak varázsát híven
Nem írta le vándor. Nincs útja se már,
És mézes gyümölcsét száz lángoló színben
Nem hordja semerre piacra kufár.
Álomfecske a néma határ.
Vad nem riad ott, mert kopó se csahol,
S álmok nesze sóhajt, ha zúg a sudár
És távol egy titkos madárka dalol.

Ajánlás:

Ez álmovilág szűz varázslata vár.
Ott szunnyad a szívem s rá nyár esöndje hajol,
Nem szól a szerelme, ha kék, ha kín-ár,
Csak távol a titkos madárka dalol.

ELHAGYOTT KERT

Mély lankán, hol kezét bérecel a sík fog,
— Parti fővény szegi, szél járja, meg ár —
Sziklával övezve, mint viharvert szirtfok,
Borongva halott kert kísértete vár.
Oly puszta sok ágva, mit senki nem ápol.
Gyűrűt fon körülük a tüskefal ott,
S ha kelt is dudva rózsái porából,
Már rég halott.

E bús telek hirtelen dél fele hajlik,
Merre a roppant föld határa halad.

Itt lépés se ver zajt, szó messze se hallik,
Vendégek elébe szellem se szalad,
Rég járt itt vendég sok szürke, vak úton.
S ha áttörné most e bozót vadonát,
A szél fogadná csak, mely itt bolyog únton
Éj s napon át.

A vad, köves ösvény, mit hullt lombok üszke.
Haraszt szeg, kígyózón magasba vivő
Kietlen vadonba, hol gyom nő s a tüske,
Ezt hagyta sok év csak s az éhes Idő,
Mely őrzé a gazt, míg múlik a rózsa,
A szikla csak áll, míg a rét elenyész,
De vándor szél nem húny s aszú fűtorzsa
Egyre tenyész.

Se virág, se forrás, egy levél alig van,
Mint holt szíve, kő itt mind a csira,
Ha csalogány szólna a kúsza csalitban,
Egy rózsa se lesne lágy hangjaira.
A rét zsendül, fonnyad. Hab csobban a parthoz,
Sirály sikolyától hangzik a rév,
Erre csak esőt s napsugarat hoz
Váltva az év.

Esőtől rozsdál és naptűzbe sápad
Egy illatavesztett régi szírom.
Csak szél száll itt s töri, tépi a fákat
S dermedt az élet, mint holt a siron,
Kacaj sírt egykor itt s könny fult be kacajba
S régfeledt, süppedő sírba lezárt
Szeretők nézték száz éve sóhajtva
A tengerárt.

S a férfi könnyörgött szívretett kézzel:
„Nézd, nézd csak a tengert, szebb, mint a virág.
A hab egyre virul, ha rózsa se mézel.
Nem hull soha csalfa szó átka miránk“
S a szél dala dudolt, hab habra kivillant,
S még nyár tüze égett bíbor levelen,
Már esküvő szájról, szemből tovallant
A hült szerelem.

Vagy szerettek híven, míg semmibe vesztek?
Tán révbe is értek? S ma hol van a rév?
A rontó Idő egy percre se veszteg,
S mint rőt pipaacs lankad a szerelmi hév.
S buzoghat-e lenn hült holtnak a szíve?
Volt ágy valahol, mint sír öle, mély?

Mint fejfa, nem érez, kit hanttal borít be
Csóktalan éj.

A sok rózsáról s a tört szeretőkről
Már nem tud a tenger, se mély szakadék.
Tünt kor fuvalma, min mult foga öröl,
Nem száll ide, hol már új nap nyara ég,
Még árnya se rebben, ha napjaink húnnytak.
Annak, mi ma élet, dal s színe láng.
S mint rájuk, kik vágytól, könnytől szabadultak.
Éj száll le ránk.

Itt a Halál már élet se tiporhat,
S míg egyre másul bús körben a lét,
Itt semmi nem újul, csak sír rabja porlad,
S a rabló Idő is álomba alélt.
Vad tájon a szikla s a tüske bozótja
Áll szélbe, viharba, ha tél jó, ha nyár,
Míg felforr egyszer a vészek kohója
S ráront az ár.

A lomha víz mozdul, felnyögnek a bércek,
Felissza az ár a pászitpadokat,
A hullám tombol, bög öble a vészeknek,
A szírt meginog s a part leszakad.
S vad mámorában, ha rombadólt minden,
Hever a prédán, mely bús ronccsal áll,
Mint oltárán önmagát áldozó Isten,
A holt Halál.

Ezek a versek Swinburne első tüneményes ragyogású kor-
szakából valók. De ez a ragyogás hirtelen meg is szűnt. A költő
negyvenéves korában megmagyarázhatatlan lelki válságon esett
át. Kezdett megcsontosodni. Ő, akit első megjelenése alkalmával
az új formák, az új gondolat és érzésvilág úttörőjének tekintet-
tek, értetlenül és közömbösen állt az újuló irodalom legérde-
kesebb jelenségeivel, Stevensonnal, Dosztojevszkijjel és Ibsennel
szemben. Zolát pedig egyenesen ellenséges érzülettel fogadta, —
ami különben érthető: az ő szertelen és egekbe szárnyaló roman-
tikáját sérthette, a föld sarában csúszó naturalizmus.

Igaz, hogy ekkor már nem volt irányadó az angol irodalom-
ban. Amit ez idő tájt írt, alig érdekelt valakit. A mai kor ismét
visszanyúl első verseihez, amelyben az égő képzelet és csodálatos
szóművészet remekeit becsüli.

Versek

Irta: Feleki Sándor

Verses könyvemmel

Az életemből mi maradt
A sok küzdelmes év alatt?
Egy pár széthullott, tört remény,
Egy pár szomorú költemény
Egy pár drága sírhalom,
Ahol magam kisírhatom.

A vén postás

Egy mohos kő, szürke, nagy kő,
Olyan, mint a többi.
Mogorva, vén és otromba,
Ellepi a penészgomba,
Mely százsámra nő ki.

De nem, még sem, ez a nagy kő
Különös faj, ritka.
Rá van bízva, bár nem mondja,
Két szív féltett bújja, gondja,
Legszentebbek titka.

Rózsás arcú leány reggel,
Egy legény meg este
Felkeresi a vén követ,
Ellenség hogy merről jöhet,
Kémlelődve, lesve.

Kis levél vár a kő alatt
S egy-kettőre zsebben,
Helyében már más levélke
S zsákmányával lopva, félve
Gyorsan tova lebben.

Mennyi titok elfedője,
A kő, a vén postás.
Két szív álma, baja, kedve
Van ott sűrű mohával fedve
S ki tudja, mi sok más.

Napról-napra, hétről-hétre
Adja által híven,
Izenetet visz ott meg itt,
Legény s leány baján segít,
Két szerelmes szíven.

A vén postást be irigylem!
Egyedül ő tudja,
Mi lesz majd a szótt regénnyel,
Egy lesz a lány a legénnyel,
Vagy ketté vál útja?

Akár így lesz, akár úgy lesz,
— Ki láthat előre? —
De akárhogy lesz a vége,
Egyikük se cserélné be
Bármely drágakőre.

Hogy titkukat kifecsegtem,
Bántja lekem régen.
Jaj, ha tudná leány, legény,
Hogy őket mint lestem meg én,
Lenne akkor nékem!

A SOMLYAI CSODATÉTEL

Írta: GYALLAY DOMOKOS *

I.

Csomortány Pál hű vitéze volt Tökölyi fejedelemnek. Hadakozás veszedelméből, bujdosás keserűségéből bőven kivette részét a fejedelem oldalán.

Miért szakadt el mégis jó urától?

Nem volt vétkes szándék cselekedetében.

Akkoriban Havasalföldön, török császár hópénzén táboroztak a fejedelem hadai. Elegy-belegy népből állott a had, magyar hajdúk, székely lófők, bujdosó nemes urak, törökök, tatárok szolgáltak benne.

Nem volt az valami henyélő táborozás! Tökölyi kurucai állandóan portyáztak Erdély szélein, meg-megellenkeztek a német ármádia katonáival.

Igy történt, hogy egy vitézi száguldozás alkalmával Csomortány Pál súlyosan megsebesedett Szeben város közelében. Ellenfelei, a német muskétályosok, fölszedték véréből s a szebeni istápolyba vitték gyógyulásra.

A főparancsnokság is Szebenben volt akkor. Veteroni tábornok állt a császári hadak élén. Olasz nemzet fia, régi tanult vitéz, emberséges ember.

A tábornok Csomortány Pálnak is megadta a katona-becsületet. Gyógyítását jó doktor kezére bízta, orvosságot, sebgyógyítót írt nem sajnált tőle.

Lábbadozó állapotában pedig tisztí asztalához is meghívta a székely vitézt. És ilyenkor nyájasan elbeszélgetett vele.

— Bizony, fiam, meg kell értenetek a világ nagy változását! — mondogatta. Vége itt a török uraságnak, immár a bécsi császár szolgálatához kell szabnotok szíveteket, elméteket. A császár birodalmában pedig nemesak vitézséggel mérik az embert; pallérozott elme, tudomány is kell az előmenetelhez.

A tábornok végül azzal tetézte meg sok szívességét, hogy lovát is visszaadatta a búcsuzó vitéznek, Messze van Csíksország,

* Az erdélyi magyar falusi nép történeti tudatát új tanítások igyekeznek elhomályosítani. Ott tehát a szóhagyományok, mondák, régék ma már nemzetvédő szerepet játszanak. Tagtársunk, Gyallay Domokos, aki néplapjával szolgálja az erdélyi lélekvédelem feladatait, olvasói számára sorozatosan feldolgozza a néptörténelem érdekesebb írott vagy szóbeli emlékeit. A somlyai csodatétel e. történet a szóbanforgó sorozatnak, a „Székely legendák könyvének“, egyik darabja.

nem való lovas katonához, hogy gyalogszerrel tegye meg az utat odáig.

Mindez kétségtelenül hatással volt Csomortány Pálra, végképpen azonban mégsem tántorította volna el Tökölyi ügyétől. De útközben meghallotta, hogy tábori hadnagya, Cserey Mihály urám is Havasalföldről hazakövetkezett Ajtára. Elhatározta, hogy útba ejti Ajtát s volt föllebbvalóját kikérdezi a Tökölyi-had állapotáról.

Tyühh, milyen gyilkos, rossz kedvében találta Cserey urat! Fennszóval háborgott Tökölyi s más hazug ígéretők ellen, akik a jószándékú embert kibolondítják otthonából.

— Már én többet senki hazugságára ki nem bujdosom Erdélyből! — fogadkozott a megtért bujdosó. — „Inkább erdélyi kutyák egyék meg testemet, semhogy még egyszer idegen országra menjek reménység fejében.“

Pál vitéz iránt persze, jó szívvel volt s magánál marasztotta pár napig.

Elmondotta, mi kedvetlenítette el annyira Tökölyi zászlójától. Bizony hamis reménység volt a Tökölyi hozta szabadság! Maga Tökölyi is únja már pünkösdi királyságát, látja, hogy nem tud használni nemzetének, ingyen kell töröknek, franciának érdekét szolgálnia... Örülne, ha vezérségét ott hagyhatná s magános emberként magát Törökország valamelyik szép vidékén békecsésben megvonhatná.

Így szóltak Cserey uram leckéi s nyilván igazat szóltak, mert mondójuk, mint fő írástudó ember, gyakran forgolódott a fejedelem közelében.

Mindezekből bőven megértette a kedvetlen körülállásokat és így lovát nem Havasalföld felé, hanem Csikország felé fordította Csomortány Pál.

II.

Útja szülőfalujába, Csomortánba, ott vitt el Csíksomlyó mellett, a nagy kolostor árnyékában.

Gondolata, vágya támadt: ne köszöntsen-e be a barátokhoz egy kis pihenőre? Hogy van Ferenc főatya és a páterek, akiknek tanítói pálcája alatt ifjúságát töltötte? És a diákok, akik akkora lelkesedéssel néztek utána, mikor pár esztendővel ezelőtt a Csomortány-család nevében Tökölyi zászlója alá sietett.

Bezörgetett a kolostor vaspántos kapuján.

Nagy örvendezéssel fogadták, éjszakára is ott marasztották a barátok. Dejszen ilyen jártas-költés, próbált ember beszédét hallgatni! Elmondatták vele, hol, merre járt, milyen vitézi próbakon esett át.

Miután pedig az elmúlt dolgokat méltóképpen megemlegeték, Ferenc főatya megkérdezte az ifjútól.

— És a jövődő, fiam? Ki akarsz-e vetkőzni a vitézi köntösből, vagy csak pihenőre tértél haza?

— Bizony, itthon szeretnék maradni s békés munkálkodásba fogni! — felelte Csomortány Pál. Mint jó keresztény, a családalapítással sem várakozhatom sokáig.

— Akkor hát sűrűn fogunk ezután találkozni! — örült az ifjú szavának Ferenc gvardián. Mert minket ezután is igaz, jó barátainak tekints, édes fiam!

— Köszönöm, kedves atyáim jóságát, élni is fogok vele. Veterani tábornok is lelkemre kötötte, hogy tudományomat szorgalmasan gyarapítsam s mivel művelhetném ezt sikeresebben, mint jó lelkiatyáim társaságának keresésével és a klastrom könyvesházának látogatásával.

— Elvárunk, édes fiam! — ölelte meg Ferenc főatya Csomortány Pált.

III.

Elméje köszörülésére, tudománya gyarapítására egyelőre nem volt érkezése Csomortány Pálnak. Fejszét, fűrészét s más kézbeli szerszámokat kellett köszörülnie, házat újítania, havasi szállást tataroznia, künnvaló, bennvaló földeket kövériteni, állatokat csereberélni, az egész életszert, amely távollétében özvegy édesanyja s kis öccsei kezén ugyancsak megromladozott, jó rendbe állítania.

És a házasság gondját is jó végre kellett jutatnia. Az elindításban örvendetes szerencséje volt. Anyjának, rokonainak, emberséges embereknek javallásából, kedvére való leányzóval mátkásodott el. Pethő Barnabásnak, csikszentmihályi jeles és értékes székely nemes embernek leányát, Judithot jegyezte el magának jövődő boldogságára.

Végre, miután dolgait jó gazda módján elrendezte, 1694-ik esztendőnek első napjaiban megrakott elemóziás szekérrel beköszöntött a somlyai kolostorba. Az volt a terve, hogy a tél hátralévő részét a tudós atyák társaságában fogja tölteni.

A gvárdián nagy buzgalommal karolta föl Csomortány Pál jó szándékát. Megmutogatta a könyvesház polcait: bőven válogathat törvénygyűjteményekben, vallásos, történeti és verseskönyvekben... Itt vannak a néhai jeles gvárdiánnak, Kájoni Jánosnak maganyomtatta munkái, itt vannak a kéziratai s ezek között orvosságos könyve, amelynek segítségével a barátok — a lélek orvosai — a híveknek testi betegségeit is gyógyítani tudják.

Mindezek a tudományos források buzogni kezdettek Csomortány Pál lelki épülésére. De nem kevésbé épült azokból a beszélgetésekből, amelyeket a cella bizalmas csendjében Ferenc főatyával folytatott. A főatya nemcsak Csíkszékét ismerte szélében, hosszában, tekintete messzebbre is elhatott. Ismerte a nyugati országok szövevényes politikáját, az ausztriai ház uralmának, amely úgylátszik végkép Erdélyre szállt, jó és rossz oldalait.

Vajjon a boldogulás vagy romlás vár-e Erdélyre az újmódi világrendben? Bizony, a kezdetből nem leht jó véget jósolni. Az ország jelesebb családjai mintha megszedültek volna az új világ maszlagától.

Példának itt van Tamásfalvy Gergely, Felesík vicekapitánya. Ez amilyen mohón kezd törni világi előmenetelre! Már nem elég neki az ösöktől maradt tisztos, nemesi állapot: bárói rangért instanciázik a bécsi udvarnál.

Ott, persze szívesen hallják az alázatos beszédet. Mult évben arra utasították Gergely urat, állítsa össze családfáját s terjessze föl a bárói rang megokolásaképpen. János úr dehogy jött zavarba: szerkesztett olyan fényes családi táblázatot, hogy uralkodók is büszkék lehetnének rája. Honfoglaló hősök, királyok és fejedelmek tündökölnék a Szentmihályi-család vérségében.

Nagy baj azonban, hogy a családfát gyökerében és ágai-ban hiteles levelekkel kellene megerősíteni. Már most mit forralt ki erre nézve vicekapitány uram? A kolostorral akarja bizonyítani, hogy a családfa adatai a kolostor hiteles leveleiből, kéziratokból származnak. Ő, mint a kolostor becsületének őrizője, természetesen visszautasította a kísértést s rendtársainak is megtiltotta, hogy hamis bizonyságok gyártásában résztvegyenek. Most aztán megvan a szörnyű harag: alkapitány uram úton-útfélen becsúszta a kolostort s kisebbíti a barátok emberiségét.

De Tamásfalvy Gergely nemcsak a családja előkelőségét keresi hamis kamarán. Vagyont is akar szerezni a bárói méltóság hordozásához.

De milyen úton hajszolja a meggazdagodást?

Ferenc gvárdián ezt is elmondotta Csomortány Pálnak.

Csikszék vicekapitányának az a főkötelessége, hogy Gyimes-szorosának útjait székly katonáival őriztesse. Falunként kell a szorosra a strázsáló embereket kirendelnie s hetenként váltania az őrseget. Éber vigyázásra van itt szükség, mert Erdélybe ezen az úton törhetnek be leghamarább, Moldván keresztül a török-tatár zsákmányoló hadak.

És amiként Erdély őrséggel védekezik a török becsapások ellen, Moldva is őrseget tart az Erdélyre szállt német hadak ellen. Gyimesen túl, egynapi járóföldre van a moldvai vajda őrségének táborhelye. Mavrodin kapitány, az őrség parancsnoka, egyike azoknak a görög tiszteknek, akik hópénzért szolgálnak a Duca vajda seregében.

Már most mi történt közelebről a székely és a moldvai parancsnok között?

Egy napon Mavrodin kapitány átüzent ellenfelének, Tamásfalvy Gergelynek: nem volna-e kedve vele találkozni s a határok őrzésének rendjét, módját barátságosan megbeszélni? A találkozás ott eshetnék meg Gyimesen, a két ország határkövén.

Érthető dolog, hogy Gergely úr nagyon kíváncsi volt moldvai kollégája szándékára. Elfogadta a meghívást, időt tűzött a találkozásra.

Akkoriban még állt a barátság a vicekapitány és a klastrom között. Erre jártában be-benézett hírhallásra, hírmondásra. Azt is elmondotta, hogy a találkozáson a moldvai kapitány milyen találékony javaslatot tett neki Gyimes-szorosának őrzésére. Ha ők, a két parancsnok — magyarázta a moldvai — egyetértésre tudnának jutni, nemcsak foganatosabban, de nagy nyereséggel tudnák az őrsegtartást elrendezni. Mert mi a teendője a gyimesi őrségnek? Nemde az, hogy a szoros útjait, ösvényeit a török-tatár hadak elől elvágja s ha mi olyas hírt hall a pogányság moldvai mozgolódásáról, azt az erdélyi német had fővezérének jelentse. De minek erre a célra olyan számos népet őrsegen tartani? Hiszen itt van ő, elvégre ő is keresztény ember, ő is szívesen dolgozik a török ártalmára. Ha tehát meg tudnának egyezni arra nézve, hogy mi módon osszák meg a nyereséget, ő

fölöslegessé tenné a gyimesi nagy őrségtartást, maga tartaná szemmel Moldvát s töröknek, tatárnak ártalmas szándékairól titkos postán idejében hírt adna Erdélybe.

— De hol itt a nyereség? — kérdezte Tamásfalvy vicekapitány.

— A nyereség önként kínálkozik, csak zsebre kell raknunk! — állította Mavrodin kapitány. Mert hogy áll a dolog a kegyelmed oldalán? A kegyelmed székely őrei nem fizetett, zsoldos katonák, mint az enyéim, hanem szántóvető, gazdálkodó falusi emberek. Bizonyosan tudom, hogy ezek nem végzik egyenlő jókedvvel az őrségtartást, legtöbben szívesen fizetnének némi váltságdíjat, hogy a szolgálat teljesítésétől mentesüljenek. Nos, ezt a váltságdíjat oszthatnók meg magunk között barátságos megegyezéssel...

Gergely úr nem falta be mindjárt a moldvai sütetű pecsenyét. A kolostorban is gyakran tusakodott, mitevő legyen, megegyezzek-e a zsoldos kapitánnyal... mert hiába, az sem volna kis nyereség, ha Erdély nyugalmát nemcsak a határon, hanem a határon túl is őrizné valaki... Havon-heven addig s addig forgatta a dolgot, míg végül mégis erőt vett rajta a kísértés, a görög kapitány tanácsa szerint kezdte csökkenteni a Gyimes-szoros őrségét. Ma már odáig jutott a dolog, hogy csak a falvak legszegényebb emberei szolgálnak az őrségen, akiknek nincs tehetségük a megváltkozásra. A nép java, tehetősebbje otthon marad s borsos havi rovatait fizet a vicekapitánynak, amit ez az egyezés szerint megfelel szomszédjával.

Most aztán vastagon foly be a pénz Tamásfy uram ládájába s napról-napra növeli ennek gőgös reménységét: a bárói diplomát máris tarsolyában érzi.

— Mi mindenre nem ragadja a nagyzolás! — folytatta panaszát a gvárdián. Mavrodin kapitány mostanság gyakran látogat át Moldvából Szentmihályra. Vígán vannak ilyenkor, nagy áldomásokot csapnak a könnyű kereset örömére. Minapában a klostrom megtekintésére is elhozta cimboráját a vicekapitány. Katona voltukat emlegették s elsősorban a klostrom fegyverzete iránt érdeklődtek. A szakállas ágyúkat, puskákat, kardokat, dárdákat, dobokat, amelyek zsákmányoló török, tatár csapatok elriasztására szolgáltak, rendre szemlélgették.

S mi sült ki végül a nagy érdeklődésből! Pár nappal a látogatás után a vicekapitány ráírt a kolostorra, hogy a fegy-

vereket késedelem nélkül szolgáltatassák ki neki, mert Felesíkban minden katonai dolog az ő hatalma alá tartozik, ő tehát el nem szenvedheti, hogy háta mögött hivatlan emberek hadiszerszámokkal kérkedjenek. Hír szerint a moldvai kapitány köszörülte fel Tamásfalvy uramat, válltig hánytorgatván, hogy a fegyverek birtokában a kolostor gvárdiánja várkapitánynak játszhatja ki magát s alkalomadtán a köteles engedelmességet is megtadaghatja.

A főatyából nagy elszánás áradt, amikor erre a pontra tért, a kolostor fegyverzetére.

— Nekünk pedig eszünk ágában sincs, hogy a klastrom fegyvereit kiadjunk kezünkől. Bármint ármánykodjék ellenünk a vicekapitány, a magunk oltalmazásáról le nem fogunk mondani...

Csomortány Pál meg tudta érteni Ferenc gvárdián panaszait. Ő is elég méltatlanságot tapasztalt a vicekapitány részéről. Menyasszonyáék egy faluban laknak a vicekapitánnyal, gyakran kellett sínyleniök a dölyfös ember fennhéjzását. De őt magát is nem egyszer vagdosta meg méltatlan szavakkal. Miután Tökölyi zászlója alatt törökökkel, tatárokkal kellett együtt szolgálnia, gúnyolódva kérdezgette: nem cimborál-e most is titokban a pogánysággal? Mert csak beigazolódjék a német császár iránt való hűtlensége — hangoztatta fennen — Pethő Barnabás leányát a következő lustra alkalmával, az özvegyek sorában fogják följegyezni...

IV.

Már egy hónapja mult, hogy Csomortány Pál a klastrom lelki javaival töltözött.

Odakint ezalatt farsang vigása folyt, nem kis kedvetlenségére a barátoknak, akik búsongva szemlélték, hogy a nép mennyire elvetemedik templomától, vallásától. Csoda-e ez, mikor világi előljárói olyan rossz példát adnak neki a farsangi tobzódásban!

Februárius tizenkettedikén, esütörtök napon, Csomortány Pál jelentkezett Ferenc gvárdiánnál.

— Ma délután hazamegyek Csomortánba s elintézem gazdasági teendőimet, — mondotta. Jövő hét elején megint visszatérek s szíves engedelmmel folytatni fogom az olvasgatást.

— Bizonyosan Szentmihályra is áttekintesz, — mosolygott a főatya.

— Igaz... az a számításom! Szombatot, vasárnapot mátkám társaságában szeretném tölteni.

— Mikor lesz esküvőtök? A mostani farsangon?

— Csak a zöld farsangon, szentatyám. Húsvét, pünkösöd táján.

— Hát csak eridj, hová szíved húz! Pethő Barnabáséknak add át üdvözetem.

Csomortány Pál tréfásan kérdezte:

— A vicekapitánynak nem üzen tisztelendő uram? Alkalmaint találkozom vele Szentmihályon.

A főatya nagyot nevetett.

— No, az én üzenetemmel bizonyosan nem szereznél kedvességet magadnak Tamásfalvy uramnál! Egyébiránt el sem mondhatnád neki, mert nincs odahaza. István fráter tegnap Alcsíkban találkozott vele. Italos, farsangos fővel bolondoskodott Istvánnal, hogy úgy, meg úgy, majd megtanít minket, csak tovább dugdossuk előle a kolostor fegyvereit.

Csomortány Pál másnap, pénteken otthonában foglalatoskodott. Gazdasága után látott, igavonó állatait, apró marháit, asztagait, boglyáit, hombárait, túrós dézsáit vizsgálgatta.

Majd holnap, szombaton átszánkázik Szentmihályra s vasárnapot is ott üli meg Pethő Judithéknál.

Szombatra virradólag arra serkent fel álmából, hogy rettenetes sivalkodás hangzik az utcán. Szaladnak mindenfelé az emberek és kiáltják:

— „Ihol jön a tatár.“

Hozzája is berohannak nagy jajveszékeléssel:

— „Tatárok jöttek ránk! Rabolnak és foglyokat kötöznek a faluszéleken.“

Csomortány Pál fegyverre kapott, lovon termett, fölverte és maga mellé állította a maga utcaszerét, aztán nagy hamarsággal „az ellenség ellen szegezte magát“... a faluba jövő utat elállotta... a tatárok közül egyet elejtett, a többieket elmessze üzte a falu környékéről.

S amint az üldözésről visszafordította harcosait, két csoportra osztotta őket.

Az egyik csoportnak azt mondta: — Ti itthon maradtok s őrt álltok, amíg az asszony nép a gyemekekkel Somlyóra taka-

rodik, a barátok védelme alá. Ti pedig, mondotta a másik csoportnak, velem jöttök Szentmihályra: tekintsük meg, nem próbálkoznak-e ott is a gonosz ragadozók.

Sarkantyúba kapták lovaikat s átnyargaltak Szentmihályra. No, hiszen, volt mit megtekintenők: ott folyt csak igazában a tatárok szüretje! Égették a házakat, kötözték az embereket, hajtották az állatokat, harácsolták a zsákmányt.

Csomortány Pál Pethő Barnabásék házához ugratott.

Nagy lárma, sivalkodás fogadta őket. A pitvar lépcsőjénél halott és megvagdalt tatárok heverték, fent a tornác könyöklőjénél pedig Judith állt, kezében lándzsával. „Miután testét pogány fertőztetésre juttatni semmiképpen sem akarná, megmarada állhatatosan bátorságában és sebeket kapván sem adá meg magát és meg sem szűnék ellenthányi a tatároknak.“

Hiszzen nem hiába szolgált tatárokkal együtt Pál vitéz, tudta, hogy kell karddal szólni hozzájuk. Nemsokára szívet vesztítve száguldoztak ki a faluból a martalócok.

A csomortániak pedig fölszedték a sebesülteket, Judithot maga Pál emelte maga mellé nyeregbe s elindultak velük Somlyó felé. Hozzájuk csatlakozott a szomszéd faluk, Szépvíz, Delne, Vacsáresi, Göröcsfalva bódult népe is. A somlyai kolostor megtelt futott néppel.

Volt keletje Kájoni Péter gyógyító könyvének! A barátok a könyv utasításai szerint orvoslás alá fogták a sebesülteket, fagyottakat, ijedteket. Pethő Judith is iratos borítást kapott sebeire.

V.

Déltájt Tamásfalvy vicekapitány is hazaloholt Alesíkből. Híradókat szalasztott szét Felesík falvaiba szigorú parancsal: a székely vitézlő rend azonnal üljön fel s gyűljön össze a tatárok ellen!

„Össze is gyülekezének mindenfelől s bottal ütven a tatárok nyomát, a Tamásfalvy Gergely vezetése alatt a gyimesi szoroshoz sietének.“

A határszélen persze meg kellett állaniok. A vicekapitány embert küldött Mavrodin kapitányhoz, jöjjön és adjon számot, mért nem tett hírt a tatárok jöveteléről.

Mavrodin kapitány ugyancsak bámult, hüledezett, amikor a székelyek kérdőre vonták. Csakugyan, hogy történhetett a be-

törés az ő tudta nélkül? Hamar megtalálta a magyarázatot: íme, az erdőben nyomok mutatkoznak, erről jöttek, emerre meg visszavonultak a tatárok. Kisebb rablócsapat lehetett, őt is ki tudták kerülni, a rendes hadiutakon nyomuk sines a tatároknak. Fogadkozott, hogy nagyobb bizonyosság kedvéért azonnal portyázókat küld szét a környékre s ha mi gyanús dolgot megtud, mindjárt értesíti szomszédurát.

Tamásfalvy vicekapitány „megbolondula és a hadakat hazabocsátá.“ S maga is megtére szentmihályi házához. Példáját azok is követték, akik erre-arra a tatárok elől elmenekültek: vasárnap megnyugovással hazatakarodtak falvaikba.

Azok zonban, akik a kolostorban kerestek menedéket, fölhasználták az alkalmat és a barátok ajkán csüggvén, az egész vasárnapot hálaadásnak és áhítatosságoknak szentelték. Tél van, nincs szorgos dolog, majd a következő mívesnapokon megkönnyebbült lélekkel térnek meg otthonukba.

Hétfőn azonban, hajnali szürkületben, szörnyű hír riasztotta föl a kolostorban nyugvó sokaságot. Egymás sarkát taposták a menekülők s rémes hírt hoztak: a tatárok az éjszaka megint betörték a Gyimesen át, mégpedig most már derék hadal, Mirza khán és fia vezetésével tizenkétezer ember. Most már nem egyes falukon kapdosnak, hanem széltében fogták Felesíkot s „rajta lőnek az összes falvakon.“

Áradtan áradtak a menekülők a kolostorba. Szerencsés volt, aki ki tudott siklani a ragadozók gyűrűjéből.

Tamásfalvy Gergely nem tudott elmenekülni. „Mind feleségestől, háznépestől otthonüték házánál s mint értékes rabot, külön kísérték át a gyimesi szoroson Moldvába s azon keresztül Krimiába.“

A közönséges rabokat — újították a később érkezők — csoportokba gyűjtik, nyilván a zsákmányolás végeztével egy seregben hajtják ki az országból és odahaza, Krimiában, osztoznak meg rajtuk.

Szerte a falvakat már kiüresítették s összeterelték s sereghajtók, de ott van a kolostor az összefutott néppel!

A toronyból már látni lehetett, amint mindenfelől a kolostor felé terelődnek a tatár csapatok s nyomban levő zsákmányos szekereik.

A keresztény sokaság a templomba gyűlt a kolostor terméből meg folyósóiból s a Szentszűz szobra előtt esedezett nagy

töredelemmel. Csodát kértek, szabadító kegyelmet. Remegő ének töltötte be a templomot:

Élesztője s ébresztője,
Kis vagy kétes szívünknek,
Légy vesztője s sülyesztője
A mi ellenségeinknek!

Csodáért esengett a megrettent nép. Ha a Szentszűz csodát nem tesz, nincs útja a megmaradásnak.

Ketten voltak, akik nem veszítették el lelküket: Ferenc gvardián és Csomortány Pál. A tatár-hír megbizonyosodásakor előbb ketten tanácskoztak, majd összegyűjtötték a diákság nagyját és a menekült férfiak főbjeit. Az a kérdés, hogyan lehetne a kolostort megoltalmazni a pogányok dűlásától? A falak és bástyák hiszen oltalmat adnak kisebb próbálkozások ellen, „de hátha öreg lövészszámokkal ostromra vetemedik a pogány?”

Csomortány Pál szava forgott legtöbbit a tanácskozáson, neki volt a legtöbb hadi tapasztalata! Ő pedig azt mondotta: Többit ésszel, mint erővel!

A tatárokat meg kell tévesztetni a kolostor hadiereje és készsége felől. Mi módon? Azt a hitet kell kelteni a pogányban, hogy nem védekezni, hanem támadni akarnak. A kolostor fegyvereivel szereljük föl a diákságot és a harera alkalmas férfiakat s a falak közül vonuljanak ki a kolostor mellett levő magaslatra. „És legyenek dobosok és trombitások is a sereggel, akik katonamódon verjenek lármát, hadd higye a tatár, hogy puskás kompániák is vannak a sereg között.”

— De nem vagyunk elég számosan ahhoz, hogy derekas hadnak látszódjunk — vetette ellen valaki.

Megszámlálták a diákokat s a fegyver alá való férfiakat: bizony nem telt ki belőlük figyelemreméltó sereg.

Csomortány Pál azonban újabb gondolattal pótolta meg javaslatát.

— „A férfiak mögött állítsuk sorba a nőket is. Hogy pedig ezek a távolból férfiaknak tetszedjenek, a fehér főkötők helyett tegyenek fekete kuesmát, vagy kuesmamódján kötött fekete kendőt a fejükre.”

Az indítványt elfogadták, de aztán azon kezdettek tusazkodni: lehet-e a lelket vesztett népbe akkora bátorságot önteni, hogy a falak oltalma alól a nyílt mezőre kiseregljenek? S ha a

férfiak készen lesznek is erre, rá lehet-e bírni a nőket, hogy a csodatevő Szentszűz védelme alól eltávozzanak?

Ferenc gvardián emelt szót a kétségek ellen.

— Majd én szólni fogok a néphez és megkísérlem lelket önteni beléjük.

Csomortány Pál és a gvardián újra szót értettek kettesben, majd bementek a templomba. A főatya szószékre lépett és a sokaságot, amely siralomban jajjongott, vagy zsolozsmákat énekelt, hallgatásra intette.

Feddő szóval kezdette beszédét.

— Íme a tobzódó farsangolásnak rettenetes bőjtjel — olvasta a nyáj fejére. — De ti jól cselekedtetek, kedves atyámfiai, hogy a veszedelem pillanatában a Szentszűz oltalmát kerestétek. Hallgassátok meg a Szentszűz akaratát, amelyet e nehéz órában kinyilatkoztatott nekem. Dícsőséges égi patronánk kész ezúttal is megmutatni csodatevő erejét: kész visszafordulást engedni nektek a halál pitvarából, de viszont azt várja tőletek, hogy ti meg rabságra vettetett testvéreiteket próbáljátok kiszabadítani a pogányok kezéből. Próbára állít titeket: akarjátok-e a menekvés örömét a mentés örömével megsokszorozni? Akartok-e életért étellel, szabadulásért szabadítással fizetni? A Szentszűz sugalattal ihletett engem s legitt a sugalattal követve, kiválasztjuk azokat a férfiakat és nőket, akik az ő szent akaratát szolgálni hajlandók. Szembe fogunk szállni a pogánnyal! A férfiakat Csomortány Pál fogja toborozni, a nőket pedig az ő jegybeli mátkája, Pethő Judith, aki szívének bátorságáról a női renden levőknek is tündöklő példát adott. Nos, készek vagytok-e követni őket, készek vagytok-e a Szentszűz katonái gyanánt harcra sorakozni?

A tömeg megbolydult, morajlani kezdett a főatya beszédére.

— „Harcot állunk“ ...

— „Rajta leszünk a pogányon!“ — hangzott az elszánás.

— Vezessetek, tűzbe megyünk, ha a Szentszűz akarja.

Percek múltán Csomortány Pál a kolostor folyosóin fegyverezte a férfiakat, Pethő Judith pedig a nagy étkezőszobában öltöztette a nőket fekete kucsmába vagy ahhoz hasonlatos fekete fejrevolóba.

„Annak utána pedig Csomortány Pál a kolostor kertjéből egész seregét egy kis látható dombocsára, a kolostor közelében

állítja s táborát úgy intézi, hogy legelől a tanuló ifjúság, középben a férfiak, hátul a fejeérnépek valának. Mindnyájuk előtt menének a dobosok és zászlótartók az oskolai dobokkal, zászlókkal, köröspataki gróf Kálnoky Ádám háromszéki királybírónak a fia legelől, ki katona módon a dobolást a németektől megtanulván, azt legjobban értette“.

„De már a tatárok is a kolostor felé terjeszték táborukat.“

Csomortány Pál szívesítő szavakat ejt serege előtt, aztán elsütik a puskákat, megütik a dobokat, megfújják a trombitákat, magasan lengetik a Szentszűz zászlóját s hathatós Jézuskiáltással és bátorító énekszóval elindulnak a tatárok felé“.

Nosza, a váratlan támadástól megrettennek a tatárok s egymásba roppanván, futásra vetik minden gondjukat.

Kisebbik felének sikerült Mirza khánnal kiloholni a Gyimes-szoroson, nagyobbik fele a khán fiával Alesik felé próbálta irháját menteni. Vesztére próbálta! A zsögödi szorosnál nagy hegyek martjai közt, Alesik tábora állta útját a zsákmánnyal vesződő hadnak, hátul pedig Ferenc főatya és Csomortány Pál emberei üzték, fogyatták a két tűz közé szorult ragadozókat.

Írás mondja, hiteles krónika, de szóhagyomány is őrzi, hogy hétezerszél több székely szabadult ki akkor a tatárok rablásából. Ferenc főatya és Pál vitéz vezérletével a szabadító hadak énekelve vonultak a somlyói kolostor templomába, hogy hálát adjanak a csodatevő kegyelemért...

VI.

Nem mindenki részesült a csodatétel áldásában. Az első becsapás alkalmával s Mirza khán menekülő seregével számosan kerültek Krimiába, keserves rabkenyérre.

Tamásfalvy vicekapitány is házanépestől évekig Krimiában raboskodott Mirza khán bilincsén. Maga és rabtársai nevében sokat alkudozott Mirza khánnal a váltságdíj könnyítéséért.

A khán végül megúnta a sok próbálkozást s csúfondárosan kacagván, kifakasztá a vicekapitány előtt, hogy miért nem engedhet a sarcból.

— Tudjátok meg tökéletlen gyaurok, hogy nemesak rajtam fordul meg a sarc összege. Osztozó feleim is vannak, jeles keresztények, nem csökkenthetem a sarcot az ők rovására. Erős egyezség kötelez hozzájuk, amit még a betörés előtt kötöttünk a börtökökre...

A KÖNYV SORSA MEGINGOTT. Lezajlott újra egy könyvnap és talán le fog zajlani még egynéhány, anélkül, hogy annak az irodalomra való jelentős hatását megfigyelhetnők. A könyv tehát csakugyan kiesett a mai közönség érdeklődéséből? Nemesak nálunk, de sokkal nagyobb népeknél is panaszzolják ezt. Most egy francia könyv is felsikolt, mely a napokban jelent meg s Georges *Duhamel* írta, a francia akadémia imént beválasztott tagja, az ismert regényíró, a Salavin ciklus, a Pasquier krónikák és sok más regény, útirajz, kritika szerzője, kinek két műve, az *Éjjéli Vallomás* és a *Két Ember* magyarul is megjelent. Duhamel a *Mercure de France* folyóirat szerkesztő-kiadója lett, és mint ilyen, nyakig benne él az irodalmi élet mozgalmában. Szava tehát nyomós. A könyvben, melyet a könyv sorsáról írt, súlyos megállapításokat olvasunk. A *Defense des lettres* (Az irodalom védelme) hangos vádirat és egyben szigorú védelem is. Vádolja a kort és védi a szellemet, melynek a könyv az igazi védőbástyája. Duhamel finom lélektani elemzéssel mutat rá, hogy a köznapi ember — kit napi munkája elcsigázott — oly fáradtan veszi kezébe — ha kezébe veszi — a könyvet, hogy már előre fél az újabb szellemi megerőltetéstől. Világos, hogyha csak teheti, kerüli az olvasást, mint fáradtságát fokozó alkalmat. Az ujság ezt észrevette, ezért fokozottabban telerakja hasábjait képekkel. Innét van nagy közönségsikere a rádióknak és a mozinak is, mert mindegyik a szellemi lustaságot szolgálja. A könyvnek, mely a szent magány, az elmélyedés, az ennen lelkünkbe való behatolás barátja, mi lesz vajjon a sorsa a könyvnek, a zaj, a csinnadratta, a sok kép-mutogatás korában? Duhamel igen sötéten látja a könyv jövőjét. A nagy demokratikus hullám, mely a kommunizmusban szeretne torkolni, el fogja a könyvet seperni. Újra, mint a középkorban, kevesek luxuscikke lesz. Ha a helyzet nem változik — és vajjon remélhetünk-e változást? — ez a sorsa nem sokáig fog magára váratni.

Mire vezet mindez? A felületes emberek tömegének kitenyésztesére, akik megszokják azt, hogy mint az ujságokat, a könyveket is csak átlapozzák. A könyv pedig ellenkezőleg az elmélyedés számára való, azt szolgálja. Megállhatunk olvasás közben, ahol akarunk és gondolkozhatunk az olvasottakon. A moziban a vetítés

azonban rohan előre, feltartóztatathatatlantul. Ha a rádiót kikapcsoljuk, a szám lejárt, mire újra bekapcsoljuk. Pedig a kultura maga a gondolkozás. De ki akar, ki tud ma már gondolkozni? Nézni, hallani, felejtetni. Ez a tömeg szellemi működése. Duhamel finoman elemzi, hogy mily kiábrándulás volt számára, mikor egy jól beszélő barátja elmondotta neki egy mozi tárgyát, mely meghatotta, de mikor megnézte a filmet, mélységesen kiábrándult. A mozi a tárgy minden finomságát elmosta. Az ujság még brutálisabb tényközlő. Átfutjuk a lapunkat, s mint a kifacsart citromot, eldobjuk. Erre a sorsra jusson a könyv? A könyvkereskedés azelőtt a gondolatok születését, kiérlelését, kicsiszolását mozdította elő, azáltal, hogy a szellemi arisztokrácia gyülekező helye volt. Hogyan, Párizsban is? Mert egészen jól emlékszem a régi Eggenberger könyvkereskedésre, hol művészek, tudósok és írók minden délben egybegyülekezének és a napi eseményeket igazán magas szempontból megtárgyalták. Hány eszme, hány elhatározás, tett és rendelkezés született e félhomályos boltban, a könyvek között. Duhamel is ebben látja a könyvkereskedés ideális létjogosultságát, innét kellene kiindulnia a finom ízlés ki-nevelésének. (62. l.) Ez a helyzet ma már — a rohanás, a zakatolás századában — megszűnt. Sőt éppen az ellenkező végletbe esapott át. Ime a könyvnap, melyen zenekarok fujják a harsonákat, a gramofón szól, az írók névaláírásokat osztogatnak, zsúrszerű összejövetellel vedlett az egykori eszmesere-alkalom, — a könyvnap immár egész komédia!

Ezt nagyon nehezményezi Duhamel. S nincs-e vajjon igaza? Nem hisz ő a reklám, a hangos hirdetés sikerében sem. Ez nem lehet gyógyszer, mert az olvasó a kommuniké és kritika között nem tud különböztetni, végül más az igazi kritikának se hisz. Ahelyett, hogy odavonzaná a könyvhöz, eltávolítja tőle. Milyen igaz ez és mennyire illik a mi viszonyainkra is, ami azt bizonyítja, hogy nálunk minden külföld-majmolás, tehát a könyvnap is. Pedig a francia olvasó és a magyar intelligens közönség nemesak számban különbözik, de hajlam, mult, hagyomány, ízlés tekintetében is. A szőröstől-bőröstől való átvételek sikerrel nem járhatnak. Így a könyvnap sem. Az idén már kilencedik esztendeje, hogy életbelépett a könyvnap és vajjon micsoda eredményeket mutathat föl? Pedig Párisban még inkább volna értelme, ahol nagy multja van annak, hogy a könyv a boltok előtt kitergetve fekszik, a Szajna partján a ládáiban felhalmozott könyvek között szabadon lehet turkálni, s az ellopott könyvek százalékszámára igen csekély. De nálunk a könyvhöz avatatlan kézzel nem lehet nyúlni. A könyvkereskedők félnek a „kíváncsiaktól“, csak a vevőt szolgálják ki. Egészen újabb keletű az olesó, régi könyvek utcai árusítása, valamint a pályaudvarokon való árusítás. Újabban az ujságárus bódékban is könyveket árulnak. Az utcai könyvterjesztés tehát megindult. Meg kell azonban nézni, hogy mely könyveket árulnak? Egy pengős, félpengős detektívregényeket. Ezzel szolgáljuk a kultúrát? Vajjon igaz-e, hogy a detektívregények és más fércművek rákapatják a közönséget a

magasabb színvonalú olvasmányokra? Inkább azt hiszem, hogy rákapatják a betörésekre. Intelligens olvasót a detektívregény el-távolíthat egy időre önmagától és bajaitól, de igazi irodalomhoz detektívregény még senkit sem vezetett.

De ha megnézzük, hogy mit csinál a könyvnap, mely könyveket hozott ki, első kérdésünk: miért kell a könyvnapnak könyveket egyáltalában *kihozni*? (Az idén pláne hatvanöt könyvet.) A könyvnap célja az volna, hogy megkedveltesse a könyvet. Ezt csak bizonyos könyvekkel lehet elérni? Csak erre az alkalomra „kihozott” vagy erre az alkalomra árleengedéssel forgalombahozott könyveket szabad a közönségnek vásárolni? A kiadótól függjön az ízlésük? A könyvnapon szerintem a bódékban minden könyv kapható legyen, de nem *árleengedéssel*. Mert kérdem, ha a kiadó három napig olcsóbban adhatja a könyvet, miért nem adhatja a könyvnapok után is? Azt hiszi, hogy oly nagy példányszámban fogy el e három nap alatt a könyv, hogy a különbözetet behozza? Hiszen ezzel nem a könyvhöz, csak az olcsó könyvhöz szoktatjuk a közönséget, sőt az a gondolat is felvetődik a vevőben, hogy egész éven át becsapták, mikor drágábban árulták ugyanazt a könyvet, mely a könyvnapon olcsón kapható. Ilykép nemhogy megkedvelné a könyvet és vásárlókedvre kapna, ellenkezőleg, bizalmatlan lesz és visszavonul a kellemes közönybe. Egyáltalában világszerte hangos a könyvbarátok panasza, hogy a könyv máris drága és ahelyett, hogy olcsóbbá tennék, a cellulóze drágulása folytán a papír egyre drágul és vele a könyv és ujság. Most már aztán — panszolja Duhamel — ott tartunk, hogy tudományos irodalom alig jelenhetik meg. A művészeti irodalom, mely nem nélkülözheti a drága illusztrációkat, egyenesen befagyott. Csak gazdag szerzők, saját zsebükből fizetve a költségeket, adhatnak ki ilyenfajta műveket, vagy legjobb esetben állami támogatással. De a szépirodalom is megdrágult, a francia, a német és az angol is egyaránt. Ezt a könyvnapokkal ellensúlyozni azonban nem lehet.

Duhamel könyvében még nem beszélhet a *front populaire* kultuszminiszterének új tervéről, mely, orosz mintára, állami üzemmé akarja átalakítani a könyvkiadást, aztán a magánalkalmazottak szindikátusának nyomása alatt azt kívánja, hogy a könyvkereskedések szombaton is zárva legyenek. Azóta a két tervet az írók, kiadók és könyvbarátok felzúdulása alaposan kivégezte. De mennyi tintát kellett e halvaszületett idea miatt elpocsékolni! Az egyik kiadó kiásta Diderot egy alig ismert levelét, melyben a nagy francia enciklopédista a könyvkiadás szabadsága mellett foglalt állást és kora szigorú cenzúrájának idejében nemesak a szabad gondolatot, de a gondolat szabad kimondását és terjesztését is követelte. Bámulatos, milyen aktuális volt ez a levele ma, a diktatúrák és féldiktatúrák korszakában. A francia írók Zay kultuszminiszterük terve ellen felkiáltottak: hogyan, nincs még elég monopóliuma az államnak? Ahol, a diktatúrák az irodalomra is ránehezednek, látjuk az eredményt. Elhal a képzelet, befagy az érzés, elvész a szellem.

Követelik Franciaország szellemi fölényének épségben való megőrzését, hogy az az ország maradjon, ahol nem bűn a gondolkodás. A könyvkereskedőségek hétvégi pihenője kedvéért sem lehet a könyvkereskedéseket két napig zárva tartani, mert a könyvvásárlás nem életszükséglet, és ha abban a minutában, ha a könyvre kedvünk szotyan, nem vehetjük meg, a vásár száz közül kilencvenkilenc esetben meghiúsul. Ezt is a francia írók hangoztatják és ebben is igazuk van.

Duhamel a kölesönkönyvtárakról is beszél, de ez minket nem igen érdekel, mert nem jönnek számításba, oly kevés a számuk, és így nem ronthatják az eladható példányszámot, míg Angliában nagyon fontos tényezők, ott egy regény — ha a kölesönkönyvtárak szindikátusának tetszését megnyerte — az első órában 40—50.000 példányban fogy el, hacsak a kölesönkönyvtárak egyetlen példányban veszik meg. Siker esetén az átvett könyvek száma megkétszereződhetik és így tovább. Ettől még nem kell félnünk, itt még nem tartunk, de a franciák sem, noha Duhamel már eleve fél attól, hogy a francia író ki lesz szolgáltatva a kölesönkönyvtár olvasói tömeg-ízlésének és a kiadó csak olyan munkát fog majd kiadni, melyet a kölesönkönyvtárak szindikátusa elfogad. Már is így van ez Angliában, ahol az ilyenfajta regények áradata vidáman hömpölyög évről-évre szakadatlanul. Máshol ilyen jüesztő mértékben még nem fejlődött ki. Mindamellett ennek ellenére a művészi angol regényt — mert a nagyigényű olvasók száma ott aránylagosan nagy — nem kell féltetni. A Huxley-knek lesz ott olvasója mindig. Akárhogy álljon is a kérdés, mindezek az aggasztó tünetek azt igazolják, hogy a könyv sorsa világszerte megingott, hogy a doktorok konzíliumra gyűltek és most várunk kell, hogy mit sütnek ki. (L. B.)

AZ ANTOLOGIA-SZERKESZTÉS TITKAI. A *Koszorú* már két ízben volt kénytelen foglalkozni a legújabban megjelent antológiákkal, amelyek állítólag a mai magyar lírát akarták megszólaltatni. Legutóbb „*Lesz-e gyümölcs a fán?*“ címmel írtunk A tanítás problémái című könyvsorozat 16. füzetéről, amelyben Makkai László szerkesztő az új magyar költőket gyűjtötte össze. Cikkünk végén a következőket írtuk: „Vagy hiányzik az antológiában felsorolt huszonhárom költő lantjáról ez a hang (tudniillik a hazafias érzés, a nemzeti fájdalom hangja) és akkor megrendülve kérdezhettük Petőfivel „*Lesz-e gyümölcs a fán, melynek nincs virága?*“, vagy az antológia szerkesztője szándékosan mellőzte a kötetből ezt a hangot s akkor még inkább megrendülve kérdezzük ugyancsak a költővel „*Lesz-e gyümölcs a fán?*“, ha a tanuló ifjúság ilyen antológiából tanulja meg a „tiszta líra“ fogalmát?

Amint ez az idézet is mutatja, már a multkoriban kifejeztük gyanúkat, hogy Makkai László antológiája erősen egyirányba van hangolva, ami annál is veszedelmesebb, mert a 20—30 éves költők költészete egyoldalú beállításban kerül a közönség elé, úgy, hogy az olvasó jogosan gondolhatja: a mai költői nemzedéknek

mindenre van szava és hangja, csak a magyar érzésre és a magyar fájdalomra nincs. Cikkünk megjelenése után az egyik költő, Horváth Béla, aki szintén szerepel az antológiában, levelet intézett a *Koszorú* szerkesztőségéhez, amely annál is érdekesebb, mert igazolja azt a feltevésünket, hogy az antológia szerkesztője, ha nem is irányzatosan, de gondatlanul válogatta össze a fiatal költőket és munkáikat.

Horváth Béla hivatkozik arra, hogy számos hazafias verse jelent meg napilapokban és folyóiratokban, sőt más, a mostaniti megelőző antológiában is s ezek között a versek közül nem egyet ajánlottak szavalásra hazafias ünnepélyekre is. Ilyen versei: *A Dnyeper hőse*, *Március a Bug partján*, *A csatahajó*, *Erdély, Keserű vatesek*. Azt is megírja, hogy *Intelem* című verse nincs is, az *Intelem* címmel leközölt vers a *Ballada* című versének utolsó szakasza s a költemény, amely az antológiában szét van szakítva, s így értelmileg meghamisítódott, egészen másként és helyesen jelent meg az egyik folyóiratban. Horváth Béla végül elítéli az antológia szerkesztőjét, mert számos nagyszerű hazafias és szociális tartalmú műve közül egyet sem választott ki az antológiába.

Horváth Béla levelének tartalmát örömmel közöljük, mert bevilágít egyes antológiák szerkesztésének műhelytitkaiba. Íme a huszonhárom fiatal költő közül egy máris jelentkezett, mondván, hogy az antológia az ő költői arcát teljesen meghamisította, mikor költészetét jól-rosszul bezsúfolta egy olyan teóriába, amelyet a szerkesztő előre kicirkalmazott a gyűjtemény bevezetőjében. Kiderül, hogy az antológia szerkesztőjének már előző antológiák álltak rendelkezésére, ezekből is válogathatott volna, ha már nem vett annyi fáradságot, hogy a könyvébe besorozott huszonhárom fiatal költő köteteit végigolvassa. Így aztán valóban könnyű dolog az új magyar költészetben „sajátos“ jellegzetességeket felfedezni, velük érvelni s az új költői nemzedék helyét odahatárolni a mai irodalomban, mintha csak világfájdalmas, vagy pláne csak semleges hangja volna. Az antológiászerkesztésnek ilyen módja ellen ismételten tiltakoznunk kell s mert a huszonhárom fiatal költő közül egy már megszólalt, megmutatja igazi arcát és tiltakozik az antológia egyoldalú beállítása ellen, a *Koszorú* már el is érte célját. Ez az eredmény tovább buzdít minket arra, hogy továbbra is éberren álljunk őrhelyünkön, figyeljük a magyar irodalom sokszor furesa jelenségeit, felemeljük tiltakozó szavunkat mindig, amikor a nemzeti irodalom ügye van akár a legkisebb veszedelemben is.

(—ő.)

S. G. UJRA HÁBOROG. A *Koszorú* olvasói előtt nem ismeretlen a *Literatura* szerkesztőjével való többszöri egybeakaszkodásunk, minden alkalommal azért, mert a Petőfi Társaság köztiszteltetben álló elnökét, Pekár Gyulát immár hosszú évek óta célba vette. Eddig a társaság csak közvetve, elnökén át, érezte e támadás ille

téktelen és sunyi voltát. De az első áprilisi számában, egyenesen és tökéletesen alaptalanul, magát a társaságot illetve a legdurvább sértésekkel. Eppen a méltó válaszra készültünk, mikor lapja első júniusi számában palinodát zeng, nemcsak mosakodik, de visszavonul, tördelési hibákra hivatkozik és így a kérdés ezen részére fátyolt vetünk.

Ezt az alkalmat azonban arra használja fel, ő, a „modern magyar író“, hogy elnökünk ellen uszítson és arra szólítsa fel a társaságot, hogy ne azonosítsa magát elnökével, ellenben háborodjék fel, valahányszor a nemzetietlen irodalmat az elnöki székből megrójjá. Aztán gombostűre szúrja Pekár Gyula tíz-tizenöt év előtti nyilatkozatait, mely alkalmakkor a Petőfi Társaságnak, szerinte, okvetlenül fel kellett volna hördülnie. Ezt a csuda emlékezőtehetséget! Ballagi Aladár — Gyűlöletország egykori fő cédulagyűjtője — hasonlít csak hozzá, az ellenség ellen gyűjtött „esetek“ pontos számontartásával. Mert s. g. — mint e sorok írójának három évvel ezelőtt írta — megfogadta, hogy „utolsó lehelletéig“ üldözni fogja Pekár Gyulát, amiért az 1920-ban, államtitkár korában azon a bizottsági ülésen elnökölt, mely s. g.-t kommunizmus alatti viselkedéseért felelősségre vonta és elítélte. Egy hivatali ténykedés keltette engesztelhetetlen gyűlölet vezetői s. g.-t ebben a feneketlen fenekedésben, hogy feljegyezze: 1. Mit mondott Pekár 1927-nen a *Reggel*-nek, a nagy Pen Club-viszálykodás alkalmából (miért nem jegyezte fel azt is, hogy mit mondtak a *Nyugat* emberei ugyanakkor pl. a Füst Milánok róla, vagy Berzeviczy-ről?) stb. 2. Feljegyzí, hogy elnökünk 1922-ben és 1937-ben Petőfi megcenzurázását eltúrte (olvassa el, hogy a *Koszorú*-ban erről a kérdésről mit nyilatkoztunk). 3. Feljegyzí, hogy a társaság eltúrte, hogy (Kodolányi szerint) elnökünk 1932-ben a *nem hivatalos irodalom* ellen fellépjen. A nem hivatalos irodalom ellen? Dehogy, Pekár Gyula a méteyhintők, a nemzetietlen stb. irodalom ellen szólalt fel s vajjon ők, a „modern“-ek, találva érezték magukat? Valóban az e fajta irodalom ellen nem elég a lázongás. Van már tapasztalatunk 1918 előttről. Tudjuk, hogy hová vezet... Hasztalan próbálják a Schöpflin Aladárok szerecsenmosdatással ártalmatlannak feltüntetni, sőt görögtűz fénybe mártani. A testünkön éreztük az ártatlanságuk súlyát. Minden józan megfigyelő 1932-ben, de ma. 1937-ben sem mondhat egyebet: erkölcsi megbélyegzést kell követelni, a méteyhintőkkel való minden gyengeségünk öngyilkos politika, mert ha befészkelik magukat sorainkba, sorsát nemzetünk el nem kerülheti. 4. Mikor 1923-ban Pekár Gyula Párisban az örökre emlékezetes Petőfi-ünnepélyt rendezte a Sorbonne amfiteátrumában, Trianon után először hallatva ezzel hangunkat, akkor Milotay *Magyarsága*, — írja s. g., — azt hirdette, hogy Pekár a kontárság és tehetségtelenség Petőfijét teremtette meg, — ami jellemző lehet Milotay felfogására, de ellenkezik a tényekkel, mert hiszen a dicsőséges Petőfi-év Európaszerte a Sorbonne-ünnepellyel indult meg és azonnal a leghatásosabban. És ezekért hördüljön fel a Petőfi. Tár-

saság? Ha ez a bűnünk, — vállaljuk. Talán jobb volna, ha s. g. a saját küszöbe előtt seperne. E pillanatban nem akarunk rekrimálni. Egyszerűen utasítjuk őt a saját lelkiismeretéhez. A Petőfi Társaság ismeri őrtálló és nemzetvédő feladatát, mert mi, a költészet síkján, a nemzeti gondolatnak vagyunk és leszünk katonái, — mi is „utolsó lehelletünkig“, de nem gyűlölködve, csak eszméinkért élve, ha kell halva.

(l. b.)

FRANCIA KRITIKUSOK A MAGYAR KÖLTŐKRŐL. A költői antológiák ma úgy teremnek, mint gomba az eső után. Honnét kapják ezt az égi permetezést? Költők, új költők, régi költők, legújabb költők antológiája mind egymás hegyén-hátán sorakozik elénk, sőt most már idegennyelvű antológiák is jelennek meg, de ezt aztán nem lehet „elvileg“ eléggé dicsérni. Ha a francia költők, angol, olasz, vagy német költők, akár magyar segédlettel, költőinkhez fordulnak, az a magyar génusz diadalát jelenti. Természetesen sok függ a fordítás hűségétől és költői voltától. Nemrég egy francia antológia jelent meg, mely Hankiss debreceni professzor és Molnos-Müller, a párisi *Magyar Ház* igazgatójának szerkesztésében, tíz fordító közös munkája. A fordítók névtelenek maradtak. Örömmel látjuk, hogy a könyvet a francia kritika észrevette. Két jeles francia kritikus, Jaloux Edmond, a Francia Akadémia imént megválasztott tagja, a *Nouvelles Littéraires* főmunkatársa, aztán Thérive André, a *Temps* irodalmi kritikusa, tehát valóban igen tekintélyes két fórum, nyilatkozott az antológiáról, még pedig nagy elismeréssel. Mindkettő nagyon kellemes benyomást kapott a magyar költészetéről a könyv révén és ezt hálával kell nyugtáznunk. Előre kijelentjük, hogy nem az antológiának a legújabb költőket bemutató része, mely valóban vegyes felvágott, keltette fel figyelmüket, hanem a magyar költészet igazi nagy értékei.

Jaloux első megfigyelése, hogy a magyar költészet nagyrészen hazafias költészet. „Ez legkevésbé átültethető“ — írja — „mert a hazafias költészet mindig a történeti eseményektől függ, ezeket pedig az újabb események folyton háttérbe szoríthatják és így aktuálitásuktól megfoszthatják.“ A magyar lyrát általában nagyon mélyről felfakadónak tartja és Arany, Ady, Babits, Kosztolányi, Falu Tamás, Kaffka Margit, Kemény Simon és Remenyik Sándort emeli különösen ki. Aztán hozzáteszi: „A jegyzetekből kiderült, hogy a legtöbb nagy költő olyan vidékről való, ami ma már nem tartozik Magyarországhoz. Ez többet mond az ország igazi helyzetéről, mint a politikusok tudós és egyoldalú fejtegetései.“ Ime, ha burkoltan is, de megmondja, hogy mit gondol Trianonról. A másik kritikus, Thérive, a *Temps*-ban egész nagy tárcát szentel a könyvnek, kár, hogy egyetlen napilapunk sem fordította le teljes terjedelmében, pedig egy igazi kritikus igazán megszívlelendő megjegyzéseiben gazdag. Mindenekelőtt megállapítja irodalmunk magas európai színvonalát, latin kultúrán való nevelkedettségünket. Köleseynél

látja, hogy Cicero, Boileau, Voltaire, Homér, a Biblia és Dante voltak nevelői. Gúnyosan hozzáteszi, hogy Kölcseynek nem jutott eszébe, hogy Arminiushoz, Árpádhoz, vagy Vercingetorixhoz való visszatérést prédikáljon (ez persze vágás a németek új pogány kultuszára). Megállapítja Berzsenyinél a latin szellemmel való átitatottságát, s nem tartja túlzásnak azt az állítást, hogy magyar nyelven lehet a latin költőket legjobban kifejezni. Megállapítja azt is, hogy a francia irodalom hatása végigkísérhető a magyar művelődés egész folyamán, s hivatkozik Kont Ignácnak ezt kimutató, még 1902-ben megjelent könyvére. Észreveszi ezt a hatást Kazinczyn, Csokonain, Kisfaludy Sándoron, Vargha Gyulán, Adyn, Szabó Lőrincen, Kosztolányin, akik mind fordították is a francia költőket. A százötven költő közül, kiket az antológia bemutat, igen kevés az, akire ne hatott volna a francia költészet, — ezt leszögezi.

Egy ilyen tájékozottságú kritikustól szívesen vesszük költészetünk méltánylását és valóban az antológia alapján elsősorban Petőfit méltatja a francia kritikus is. Csak azt fuesálja, hogy Berangert szerette, — de teszi hozzá, elvégre Goethe is osztozkodott ebben az ízlésben. Idézi Petőfinek az Alföldet dicsőítő egyik versét, az Ökrösszekérről pedig elragadtatással nyilatkozik. Aranyánál is a népies elemeknek örül és így folytatja: „Valóban kedvünk kerekedik megirigyelni ezt a fiatal irodalmat, ahol szabad az egyszerűség, mialatt a mi költészetünkben, nyelvünk hagyományai miatt, már csak a negélynek és a köznapiságnak van helye.“ Gyulai *Előre*-jét, Gárdonyi egy finom balladaszerű versét idézi, dicséri népdalainkat, végül pedig az újabb költők közül figyelmére méltatja *Kemény* Simont és *Mécs* Lászlót, akiből idéz is. Ellenben sem Dsida, sem Gulyás, sem Olasz, sem Sipos, sem Tompa stb., stb. nálunk is nagy, „országszerte ismert“ költőnket nem idézi. Pedig, sajnós, az antológia utolsó harmada ezekkel és egyívású társaikkal, főleg a *Nyugat* költői körének szinte teljes seregével van tele, elhallgatva a nemzeti érzés épen való megérzését hirdető költőink nagy részét és nem a legrosszabbakat. Pedig a francia kritika, jelesen Jaloux hamar észrevette, hogy a magyar líra alapérzése a hazafias érzés, mert hiszen kis népnél, ha valaki, hát éppen a költő az, akinek nemcsak joga, de kötelessége is a népével való együttérzés, örülnie kell örömén és sírnia kell bánatán. (*L. B. dr.*)

IRODALMI TÜKÖRKÉPEK

PETRI MÓR: VERSESKÖNYVEK

„Magyar szonettek s egyéb versek“ című verseskönyvem rövid idő alatt két kiadást (1933, 1934) érvén, ez ösztökélt újabb kötetre. Így jött létre „A megifjodás varázsregéje s egyéb versek“ című kötetem (1935), ebbe foglaltam részben a kiszorult újabb verseket s néhány régebbit is. „A vándor a kertajtónál“ c. könyvem az egyik bírálómnak arra a kívánalmára készült, hogy verseimből az ifjúság számára állítsak össze egy kisebb kötetnyi antológiát (1936). Ősszel jelenik meg a legújabb verseim kötete: „Naplemente fáklyalángja“. Szimbólikus címét, beosztását *Kirkconnell* Watson külföldi tagtársunknak pályámról írott angol cikkétől nyerte. A kritikák, elismerések hatása köszönő s köszöntő szonettek írására is hangolt, bemutatom a következőket:

WATSON KIRKCONNELL¹

Nyelvek bányásza és fárosz vagy ott,
Távolbalátó tenger messzeségen,
Hajnal ecsetje óceáni égen.
Estbe futó pályámon fény ragyog.

„Parnasszusi napnyugta“... én vagyok,
Borongó kedv az őszi napsütésben.
A kupolámat már talán bevégezem,
A nyár nem vár — munkámban itthagytott.

Kirkconnell, magyar háladal köszönt.
Dús kezed adhat ily dús pályabért,
Lebír bántó gáncsot, színvak közönyt.

A briliánst: a drága szál babért
— Napszálltamon egy egész élet ára —
Hadd tüzzük Hazám vérző homlokára!

¹ *Kirkconnell* Watson kanadai írónak „A Parnassian Sunset“ c. egy angol lapban („The Young Magyar-American“ 1936 márc.) megjelent cikke alkalmából.

JÖVEL, KRITIKAI FÓRUM²

Ha bal-esztéta a művedbe rüg
— Hirdette hajdan jó Gyulai Pál —
Sebaj, ha mindjárt hajadnál cibál,
Ne öltö fel gyászt, hagyd csak a dőre bút.

Diadalt hoz egy igaz szemleüt
S a Zöld Nyeglész, bárhonnan kandikál,
Ugy eltűnik — nem érhet semmi kár.
A vaksi ítésh sülyesztőbe jut.

Mert jön majd oly ítélkezési fok,
Aki pártatlan ítélkezni fog,
Sőt már itt áll páncélos jelleme.

Sebet balgán nem ejt Ő, hogyha vág,
Mintha súgná Gyulai szelleme:
Várdaié legyen egy pálmaág.

KÖLTŐPAP BARÁTOMNAK³

Branyizkó papját, ki megénekeltem,
Most Tégedet kereslek föl szonettel.
— Egyben köszöntő válasz-köszönettel —
Hős pap Te is, keresztrel síkra kelten,

Hirdette bölcsen a Nagy Wesselényi:
Dobj a lelkekbe hitgyanus vizályt,
Ettől szövődnek szerte a kuszált
Zenebonák, civódás-szövevényi.

Isten, Haza... eszményed, hű magyar
Nagy zeneművész! — értük állsz ki bátran.
Csupa összhangzat, semmi hangzavar.

Ha a világ ezer örkanja dül is:
Minket együttel szent harmóniában,
De élj Romuald korhatárán túl is!

² Várdai Bélának *Egy félszázados lírikus pályá c., a Budapesti Szemlében* (1936 márc.) megjelent cikke alkalmából.

³ Varázséji Béla költői levelére, amelyet „A vándor a kertajtónál” című versesköttyvem megjelenése alkalmából írt, záró sorai: Mint muzsikuskikerestem a legszebb ódái hangot, S felhangolt lanttal zengem el óhajomat: „Tartson az Úr jókedvben, tartós földi javakban, S lelki öröm közepett szent-Romuáldi korig!”.

POÉTATESTVERI SZONETTLEVÉL⁴

Szép a bíráló, ámbe nagy a baj,
Termő kort gázol gáncos indulat.
Mert ekképpen Reviczky is — avar,
Holott virul: „A világ hangulat“;

Hogy szokványcím a „Szülőföldemen“,
„Hazám“ . . . ! Petőfi zsenije kivétel.
Leesúztunk volna akkor mind. — De nem.
Zengett új hangon annyi régi tétel.

De aztán szárnyal ítésk-kereked
S poétatestvér, önzetlen barát,
Lantod hú hangja: Hit. Haza, Család —

Petőfi egység. — A gáncs elreked.
Talpig magyar szív, megállsz emberül,
Egy pálmaág pályádra is kerül.

⁴ *Gyökössy* Endrének — „A megifjodás varázsrégéje“ c. verseskötetéről a „Magyar Szárnyaskerek“ 1935 nov. 5-i számában megjelent bírálatára.

GÁSPÁR JENŐ: A NAGY TAVASZ

A Palladis R. T. kiadásában az idei könyvnapra jelent meg A nagy tavasz című regényem. A regényt, melynek terjedelme 14 és fél ív, Ver sacrum címmel előzőleg közölte a Képes Krónika. Regényemben, amely nagyon is szubjektív írásmű, egyetemi éveimet írtam meg, azokat az esztendőket, amelyekre visszagon-dolni mindig jólesik, s melyeknek emlékeinél ma is melegség lepi el a szívemet. Az örök, halhatatlan és szent ifjúság regényének szántam ezt az írást, visszaemlékezésként tanárookra és kollégákra, tanárookra, akik közül már legtöbb elköltözött az élők sorából, kollégákra és kolleginákra, akik ma komoly tanárok vagy viruló szép-asszonyok, vagy pedig ismeretlen sírokban nyugszanak, észak, kelet és dél világháborús csataterein. Ezért volt eredetileg Ver sacrum a regény címe. Ehhez a címhez szerettem volna mindvégig ragaszkodni, de mert a regény a júniusi könyvvásárra jelent meg, győzött a kiadó érvelése. A könyvnapra való tekintettel adtam regényemnek magyar címet s vele kapcsolatban nem is tudnék mást mondani, mint amit bevezetőként már megírtam s éppen ezért az elmúlt szép ifjúság emlékeként közlöm e néhány visszaemlékező sort.

„Mindenki életében van egy dal, amely évek távolából visszaeseng. Öntudatlanul is dudoljuk, ha jó kedvünk van, vagy ha az élet gondjai összeszorítják szívünket. Talán nincs is határozott dallama és nincs is szövege. Csak dal, amely él és emlékezik. Az ifjúság zenéje ez a dal, amely annál gyakrabban feltör a szívünk-ből, minél jobban haladnak az évek fejünk felett. Huszonkét év elteltével egyre követelőbben kísértett ez a dal az én emlékezetemben is. Hiába akartam elfojtani, vagy elhessegetni, annál erőszakosabban jelentkezett, s ahogy az első ősz hajszálak megcsillantak halántékomon, már tudtam, hogy nem tudok szabadulni tőle s hogy regénnyé fog kiszélesedni. Egyszerű, szürke regénnyé, pedig aranyból való hárfa volna szükséges, hogy méltóan meg tudjam énekelni a huszonkét év előtti ifjúságom szépségeit, annak az ifjúságnak emlékét, amely dalolva, táncos lépésekkel, virágos jókedvvel, szívében a legszebb álmokkal ment a nagy háború oly sok harcéterére, hogy vérével áldozzon.

Ezért is lett ez a két latin szó, Ver sacrum, a regény magja. Mert Tavasz volt, Szent volt és Áldozat volt ez az ifjúság. Mert amint a régi rómaiak, mikor nagy válságok szakadtak a Városra, ver sacrumot rendeltek el, a legnagyobb áldozatot, amelynek esztendejében minden születés és termés legzsengőbbjét áldozták fel a haragvó isteneknek, úgy adta oda a huszonkét év előtti ifjúság is minden dalát, jókedvét, tervét, álmát, jövőjét az áldozati oltárra. Az egyetem padjairól mentek el azok, akiket szerettem és nem jöttek vissza; kódexek, auktorok, költők, tudósok, gondolkozók világából léptek a lóvészárkokba, szívükben mindent ígérő szerelmek álmokképeivel, a szívük felett friss diplomák büszkeségének boldog igazétével s azóta hamu lettek az áldozati oltáron. Dalként indultak el, hogy ballada legyen belőlük, győzelmi induló volt az ajkuk, s gyászének lett belőlük.

Elhatároztam, hogy semmi cícomát sem rakok rájuk, mikor most huszonkét év távolságából feltámasztom őket. Azokat, akik meghaltak és azokat is, akik még élnek és bizonyára olyan szeretettel gondolnak erre az ifjúságra, mint én. Olyan egyszerűen fognak megelevenedni hőseim, mint ahogy éltek, szerettek, dolgoztak, hittek, reméltek, álmodtak és meghaltak, s amilyen természetesnek tartjuk ma is áldozatukat mi, akiknek az a szerencse, vagy szerencsétlenség jutott osztályrészül, hogy élünk. Mert az elsüllyedt aranykor boldog és utoljára nevető hónapjaiban játszódik le a történet, amelyet igazán megérteni csak az tud, aki maga is megízlelte ennek a kornak borát, mézét, kenyerét, csókját, dalát és levegőjét, s kalapja mellé tűzte feledhetetlen virágjait. Ezekből a csókokból született, nevető és mégis vérbeboruló virágokból akarok most Koszorút fenni ennek a soha vissza nem térő tavasznak, áldozatos ver sacrumnak fejfájára. És ha néha sírok és néha nevetek, bossássa meg az olvasó, hiszen ez a tavasz az én ifjúságom is volt...”

Amint tehát ezekből a sorokból is látszik, az ifjúság balladává tompult ódája akar lenni ez a regény. Hiszem, hogy aki szeretettel gondol vissza a maga fiatal éveire, el fog merengeni regényem alakjainak derűs — könnyes sorsán. Még csak annyit akarok megjegyezni, hogy bár a regénynek minden alakja élt vagy élő, senki ne keressen ebben a könyvben kulesregényt. Mellékes, hogy ki a főhős és kik a főszereplők, mellékes, hogy szenvedtek vagy nevettek, boldogak voltak vagy boldogtalanok. Bármennyire is főalakjai a regénynek azok, akik meghaltak vagy még ma is élnek, tulajdonképpen csak statiszták, mert a regény hőse a halhatatlan és örök ifjúság, a nagy tavasz. Ő körülötte történik minden és őbenne él minden. Benne élnek még a halottak is, akik éppen ezért nem is haltak meg. Hosszú éveken keresztül kísérték és visszajártak álmaimba s ezért kissé talán önzés is volt részemről, hogy regényembe zsúfoltam őket. Így azonban nem kísértetek többé, s ha mégis néha meglepnek a régi emlékek, egyszerűen csak előveszem ezt a könyvet és elbeszélgetek hőscimmal, éppen úgy, mint húszegynehány esztendővel ezelőtt, amikor még az egyetem folyósóin nevetgélünk és nem is álmodtunk arról, hogy a mi szép tavaszunkra a világtörténelem legnagyobb vérlavinája omlik.

BÓNYI ADORJÁN: KALAND A RIVIERÁN

Ezt a regényemet tartom a legjobb munkámnak. Talán a témája miatt, amely mélyen emberi lélekbe nyul a főhősén keresztül, és amely — azt hiszem — még soha ennyire formásra és kerekdedre nekem nem sikerült.

A téma négy-öt éve kószált bennem. Negyedévekre elpihent, aztán váratlan pillanatban előállt és életet követelt magának. Többnyire olyankor, amikor más témához akartam nyulni, mást akartam megírni. És mindig mást is írtam meg, mert a „Kaland a Rivierán” témája kicsit félelmes, félelmesen nehéz volt.

A téma ez: mi történik a pályáján, hivatásában nagyon komolyan, eredményesen dolgozó férfi lelkében, ha egyszer csak elfogja a kételkedés, vajjon valóban helyesen, tökéletesen teljesíti-e feladatát? Vagy más világításban a téma ez: mi történik, ha egy tökéletesen korrekt, okos, higgadt, előkelő életű és gondolkodású férfi egyszer csak szemben áll az élet nagy megkísértetésével? Hogyan viselkedik, hogyan küzdi ezt le, vagy hogyan ismeri meg a bukás érzésének megrendültségét?

A regény másik főszereplője: a nő, aki egy férfit okol az őt végzetesen ért, vélt igazságtalanságért és ezért nő módjára akar bosszút állni. De ennek a halk bosszúálló hadjáratnak a során beleszeret a férfibé, akit gyűlölni és szerencsétlenné tenni akart. Mit írnál ilyen helyzetben, ilyen izgalmas és keserves szerelemnek a válaszútján a nő?

Ez a nőalak épp annyira érdekelt, mint a regény főhőse, a magasállású, élete delén levő bíró, aki annyi kitűnő és megfellebbezhetetlen ítélete után a saját ügyében s önmaga felett kénytelen ítéletet mondani, a lelke mélyén.

Most, hogy ez a regény már könyvalakban megjelent, fájdalmas visszavágyással gondolok azokra a számomra oly izgalmas és érdekes órákra, éjszakákra, hetekre, amelyeket a regény alakjaival íróasztalomnál töltöttem. Kár, hogy már elszakadtak tőlem, könyvlapra költöztek és elindultak útjukra. Nagyon szerettem őket.

SIK SÁNDOR: MENNYEI DAL

A szavaló kórusokra írt oratórium-féle újszerű kísérletével próbálkoztam először, melyet néhány évvel ezelőtt a Katolikus Leányok Országos Szövetsége adott elő a M. kir. Operában (másodszor pedig a Városi Színházban) közel 200 tagú férfi és női szavalókórusal és a Nemzeti Színház néhány művészenek közreműködésével a fő szólista szerepekben.

Ez a költemény — nagyon nehéz pontosan megneveznem, mert a meglévő műfajok egyikébe sem illik bele — az előadáson meglepően hatásosnak bizonyult. A színpadi tapasztalat hatása alatt világossá lett előttem, milyen irányban nyílnak a műfaj lehetőségei. Második enémű kísérletem tavaly jelent meg *Advent* címmel a Szegedi Fiatalok Művészeti Kollégiumának kiadásában, Buday György pompás fametszeteivel. Azóta többfelé gondoltak előadására, mert egyes modern színházi embereket vonzott a mű drámai újszerűsége és a szövegében rejlő színpadművészeti hatáslehetőségek; előadásra azonban nem kerülhetett sor, nemcsak a költemény tartalmi és formai szokatlansága és bizonyos tekintetben merészsége miatt, hanem még inkább azok miatt a nagy követelmények miatt, amelyeket színrehozása, rendezés, szereplők, kórusok és kiállítás tekintetében egyaránt támaszt. Így aztán nem csekély meglepetés és öröm volt számomra, amikor a Magyar Színház igazgatósága avval a tervvel fordult hozzám, hogy a művet előadja. A darab stílusbeli újszerűsége Hevesi Sándort ragadta meg és indította arra, hogy valami újszerű és ünnepi színpadi produkciót alkosson belőle. A darab jóformán csonkítatlan szövegével *Mennyei dal* címen került színre, mindössze annyi változással, hogy még vagy negyven verssort írtam hozzá. Stílus tekintetében azonban első formájához képest a mű jelentékeny árnyalati különbséget mutat: a kórusokra írt oratórium erősen közeledett a misztérium formája felé. Kevesebb benne a kórus, több a drámai szóló és felhasználja aláfestésre, de bizonyos drámai átmenetek érzékeltetésére az akkor mellőzött zenei hatásokat is. A *Mennyei dal* drámai cselekményét a Három Királyok hordozzák, akik az emberiség nagy problémáira keresnek választ és keresésük során eljutnak a pogány bálványokon, a klasszikus Ó-kort jelentő Sibyllákon s az Ó-szövetség profétáin át a Jászolhoz és a Kereszthez, amelyben megtalálják a megoldást.

A PETŐFI-TÁRSASÁG ÉLETE

PETŐFI DIADALMAS ÚTJA JAPÁNBAN.

A Petőfi Társaság januári ülésén *Pekár Gyula* elnök mutatta be *Mezey István* vendég következő felolvasását:

A népek lelkében élő nagy hitek néha valósággá válnak. A szabadságharc leverése után a magyar nép sokáig nem tudott belenyugodni abba, hogy nemzeti ügye bukásával együtt meghalt a Nagy Március költője: Petőfi Sándor is. Nem hitték el, hogy a segesvári tömegsírban pihen a szabadság, az ifjúság és a nagy magyar akarat minden időkre legnagyobb lírikusa. Az abszolutizmus idején született a legenda, hogy Petőfi Sándor nem halott, hanem a haza földjére betört oroszok magukkal hurcolták és valahol távol, Szibéria ólombányáiban raboskodik. Hatvan esztendővel azután, hogy a nagy látnok a fehérgyházi csatásokon vérével pecsételte meg költészetét, a Petőfi-legenda valósággá vált. A világháború magyar hadifoglyai a szibériai fogolytáborokban megtalálták Petőfit, — de nem mint az ólombányákban sínylődő aggastyánt, hanem az ifjú, tüzes, mindig új harcokra lelkesítő költőóriást, ki ott, a szibériai táborokban sínylődő kései bajtársait is lelkesítette, vígasztalta és kintartásra buzdította. Mikor pedig a japáni nép segítőkészt nyújtotta a szörnyű rabságban éhhalálnak, ragályoknak, eseh légionisták gyilkának kitett magyar hadifoglyok felé, a Buddhaként mindig megifjodó Petőfi sem maradt tovább Szibériában, átkelt a tengeren a japáni szigetek felé, hogy ott új test-

véreket szerezzen sokáig testvértelenek tartott nemzete számára. Azután, hogy a Szibériából megváltott magyar hadifoglyok annyi hányattatás után visszatértek a szétzaggatott, megeseonkított távoli hazába, Petőfi továbbra is künn maradt Japánban, hogy az ott hivatalos diplomáciai képviselő nélkül álló magyarságnak Kőrösi Csoma Sándorral együtt nagykövete legyen.

A szibériai táborokban a magyar hadifoglyoknak a kenyér, a fűtött szoba, a testet betakaró rongynál is jobban hiányzott: a betű, — mert magyar könyv nem juthatott el hozzájuk. A magyar életakarat, a magyar leleményesség azonban nem hagyta el hadifoglyaikat. Ha nem volt magyar könyv, hát csináltak. Egy-két Petőfi-költeményre mindenki emlékezett. Ezeket szép sorjában lemásolták. Talán a középkori szerzetesek celláiban készült kódexeket írták olyan lelkesedéssel, ahogy ezek a kiéhezett, rongyos, örökös rettegésben élő hadifoglyok másolták a fabarakokban, gyalulatlan deszkákból összetákolt asztalaikon valóságos áhítattal a Petőfi-költeményeket, hogy azután kézről-kézre adva, táborból-táborba vándorolva, a rabmagyarok tízezrei számára adjon erőt és kintartást a további szenvedésekhez.

1918 augusztusában sorsdöntő változás állott be a szibériai hadifoglyok életében, mikor Vladivosztkában Otani tábornagy parancsnoksága alatt partra szállott a japáni expedíciós hadsereg, hogy a Bajkál

tóig megtisztítsa Szibériát a bolsevikiektől. A japáni hadsereg védelme alá vette a látolkeleti hadifoglyokat, de nemcsak ruhával, élelemmel látta el őket, hanem a megszálló csapatok tisztjei bajtársilag közeledtek azokhoz, kiket azelőtt az oroszok (a fehérek épúgy, mint a vörösök) emberszámba sem vettek. A magyar hadifogolytisztokkal élénk összeköttetésben álló japáni bajtársak érdeklődni kezdtek minden iránt, ami magyar. Így kerültek elő a duplafedelű katonaládákban feltvo őrzött Petőfi „kéziratok“. A költő-katona típusa speciálisan japáni, — hát még az ifjú hős, ki feleségét és kisfiát a bizonytalanságban hagyva, a haretérre sietett: valóságos „busid“ — eszmény. Mikor pedig megtudták, hogy Petőfi éppen az oroszok elleni harcban esett el, nemcsak az életét akarták megismerni a hősnek, hanem költészetét is. Hevenyészett fordítások készültek ott Petőfi legismertebb költeményeiből, gyakran német, angol, vagy éppen orosz közvetítő fordításokon keresztül. Valóságos Petőfi-kultusz fejlődött ki a táborokban. Magam voltam a fültanuja, amikor egy japáni altiszt a tábortűz mellett a János vitéz meséjével szórakoztatta társait. Okubo lovassági főhadnagy pedig egyszer háromnapos felderítő útról kimerülten, éhesen egyenesen a barakunkba jött, mert a Szeptember végén két utolsó versszakát is le akarta két fordítani, mert Nipponban maradt feleségének születésnapjára ezt a *Shiberija-omiage-monot* (szibériai emlék) akarta küldeni. A *tankákra* emlékeztető rövid leíró költeményekből egy-kettőt gondos tusrájjal selymen örökítették meg és ma bizonyára japán katonacsaládok legféltettebb *kakemonói* (japáni tekereskép) közé

tartoznak ezek a Szibériában feljegyzett dalok. Így indult el Petőfi Sándor diadalmas útjára Japánba. Valószínűleg a Szibériát járt japáni tisztek hívták fel *Aibara Susumu* figyelmét Petőfi költészetére, ki az első műfordításokat készítette és jelentette meg japáni napilapok és folyóiratok hasábjain.

A világháború után Japánban megindult magyarbarát megmozdulások egyik legelső úttörője volt *Aibara Susumu*, ki többek között tervbe vette, hogy egy teljes japáni Petőfi-kötetet ad ki, — sajnos — ezt a tervét nem valósíthatta meg, mert 1931 december 28-án egészen fiatalon tüdőgyulladásban meghalt. Ha igaz az, hogy a japáni népnek kettős arca van, az egyik a világhódító mongol ősökre emlékeztetve, a vérrel és vassal való hódítás, a gazdasági és politikai imperializmus kifejezője, míg a másik a nap felkeltésben gyönyörködő, a eseresznye fa virágjáért lelkesedő szívetembert ábrázolja, akkor egészen biztos, hogy az oly fiatalon elhunyt *Aibara Susumu* az utóbbinak volt a megtestesítője. Élete és működése a világbékéért, a nemzetközi igazságtalanságok kiküszöböléséért, az erőszak, a hódítás elleni harc jegyében folyt le. A világháború befejezése után mint egészen fiatal újságíró az európai helyzet tanulmányozására adta magát. Elolvasott minden munkát, mely a háborús felelősség és a békeszerződések kérdésével foglalkozott. Anélkül, hogy életében valaha magyar emberrel találkozott volna, anélkül, hogy nyelvünket ismerte volna, csupán a kezébe került idegennyelvű könyvek és forrásmunkák alapján megállapította, hogy a háború és a békekötések igazságtalanságai között a legnagyobb volt az,

mely egy Európa keletén élő, az övével talán rokon népet érte. Mikor pedig erre a meggyőződésre jutott, lelkiismerete nem hagyta nyugodni és úgy érezte, hogy emberi kötelessége erre az általa felfedezett nagy igazságtalanságra saját nemzete és a világ figyelmét felhívni. A világ publicistái között talán ő volt az első, aki a trianoni béke revízióját követelte. Az 1921—1931. években majdnem minden héten cikkei jelentek meg Japán jelentősebb lapjaiban, melyekben a magyar ügy jóvátételét sürgette. Eleinte alig figyeltek reá, később azonban mind nagyobb visszhangja támadt működésének. Sikerült jelentős politikusokat és közirókat is megnyerni törekvéseinek. Részben az ő munkájának volt köszönhető, hogy Sumioka Tomoyoshival az élen megalakult Tokyóban az ottani magyarbarátok első szövetsége, a Daido-társaság. (Nagy-Út Társaság). Összeköttetést keresett minden jelentősebb kultúr-intézményünkkel, levelezésben állott a magyar irodalmi, társadalmi és közélet minden jelentősebb tényezőjével. Egész kis vagyont tehetett ki csak az az összeg, amit évente levélbélyegekre fordított.

Később már nem elégedett meg az-
zal, hogy a magyar ügy érdekében kifejtett működését csak szűkebb hazájára korlátozza, az egész világhoz akart szólni. Megtanult ezért eszperantóul, még pedig úgy, hogy rövid időn belül ennek a nemzetközi kiegészítő nyelvnek egyik legjelesebb művelője lett. Most már az eszperantó segítségével az öt földrész minden helyére eljuthatott. Eszperantó nyelven küldte Magyarországról írt tanulmányait szét az egész világon és eszperantóból fordította át Petőfi költeményeit is. Levelezett

mindenkivel, ki érdeklődést tanúsított a magyar kérdés iránt. Figyelme mindenre kiterjedt, ahol csak úgy vélte, hogy segítségére szükség van. Midőn a japáni császárkoronázás alkalmával kiállítást rendeztek Tokyóban, elviselhetetlen volt számára a gondolat, hogy a nemzetközi pavilonban a magyar színek hiányozzanak. Miután hazánkknak az egész távoli Keleten hivatalos képviselője nincsen, közvetlenül fordult a magyar társadalomhoz és anyagot kérve, maga rendezte meg a kiállítás magyar csoportját. Az ő közbenjárására történt először, hogy István király napján a tokyoi rádió leadóállomás magyar hangversenyt közvetített. Végtelen nagy szerénységében ő maga sohasem szerepelt nyilvánosan, mindig másoknak juttatta a főszerepet, de mindenki tudta, hogy minden magyarirányú megmozdulásnak ő volt a lelke és irányítója.

Utat teremtett a távoli Keleten a magyar irodalomnak. Nemesak kedvenc költőjét, Petőfit fordította, de megszerezte eszperantó nyelven a klasszikus és a modern magyar irodalmi alkotások legjelentősebb termékeit és ezeket mesteri műfordításban hazája nyelvén önálló kötetekben, részben folyóiratok hasábjain kiadta. Felkutatta azt a néhány Japánban élő magyart, kik a világháború után mint volt hadifoglyok ott maradtak, Magyarországról kapott könyvekkel, újságokkal látta el őket, hogy a magyar érzést így tartsa fenn közöttük. Ha megtudta, hogy egy-egy honfitársa Európába készül, felkereste és lelkére beszélt, hogy európai útján ne mulassza el Magyarországot meglátogatni. Ajánló levelekkel látta el őket és gondoskodott arról is, hogy közénk kerülve, jó benyomásokat szerezhessenek nálunk. Ha nagyritkán egy-egy ma-

gyar vetődött el Japánba, rendszerint már a hajóállomáson fogadta az illetőt és egész japáni tartózkodása alatt önzetlen kísérője maradt. Közben hozzálátott nyelvünk megtanulásához is s az volt a szándéka, hogy ha elsajátítja a magyar nyelvet, el látogat hozzánk, hogy közvetlenül felvegye a kapcsolatokat azokkal a magyar tudományos és társadalmi intézményekkel, melyekkel már hosszabb idő óta együttműködött. Elsősorban a Petőfi Társasággal és a Magyar Nippon Társasággal.

A korai halál megakadályozta Aibarát szép tervei megvalósításában, de azokat a gondolatokat, eszményeket és törekvéseket, melyeket ő szolgált, már semmisen fogja többé elnyomhatni Japánban. Ezt látszik bizonyítani az a levél is, melyben Sumioka Tomoyoshi, a másik nagy magyarbarát japáni politikus Aibara halálhírét közölte velünk: „Most, hogy Aibara Susumu nincs többé, nekünk, akik itt maradtunk, megkettőzött erővel kell tovább dolgoznunk, míg nagy célunkat, a trianoni béke revízióját el nem érjük.“

Petőfi költeményeit eddig csak idegen nyelvű közvetítésen keresztül ismerhette meg a japáni közönség. Szükség volt már olyan fordításokra, melyek közvetlenül a magyar szövegből lettek japáni nyelvre átültetve. A *Romaji* mozgalom révén került összeköttetésbe néhány japáni Petőfi rajongóval Pap Ferenc, fiatal evangélikus lelkész, ki magánszorgalomból tökéletesen elsajátította a japáni nyelvet.

A *Romaji* mozgalom célja, hogy Japánban is bevezesse a latinbetűs írást a jelenleg használatos *kanji* (kinai jelírás) helyett. Több folyóirat jelenik meg Tokyóban és az ország nagyobb vidéki városaiban latin be-

tűkkel. A *Kotobano-Hikari* (A szó világossága) című ifjúsági havi folyóirat közölte *Szeptember végén*, *Kug-watu-no sue*. *Erdőben* (Mori ni) és *Ki a szabadba* (Soto e!) című Petőfi költeményeket Pap Ferenc fordításában. E fordítások a Távolság 1926 májusi számában is megjelentek. A *Szeptember végén*, mely talán a legnépszerűbb költeménye Petőfinek Japánban, kezdő sorai így hangzanak:

KUG-WATU-NO SUE.

Taniai niwa mada Niwa no Hana ga saite iru.

Mado do maeno Hakoyanagi wa mada— aao site iru.

Sikamo omae wa sudeni haruka kanatani Huyu no kite iru no ga mieru ka?

Yuki wa Yamo no Itadaki wo oote iru.

Watasi no Kokoro niwa mada atui Natu no Hikari ga kagayaite iru ag.

Sono naka niwa Haru no Tyoozyoo ga aru.

Demo, watasi no kuori Kami wa Siroge ga maziru,

Sudeni, watasi no Atama niwa Huyu no Simo ga kite iru.

Petőfi lelkes japáni híveinek száma évről-évre szaporodik, úgy hogy 1936 január 14-én külön egyesületbe tömörültek és megalapították a *Japáni Petőfi Társaságot* (Dai — Nippon Petőfi Kyokai). A társaság elnökévé Nabeshima Naokazu örgrófot, a tokyoi Magyar-Japán Társaság alelnökét választották meg. Nabeshima örgróf, ez a keleti „literary gentleman“ egész életét a magyar ügy szolgálatába állította. Kiállításokat, előadásokat rendez. Mint lelkes zenebarát, ő hívta fel honfitársai figyel-

mét Liszt Ferencre és a Liszt-év alkalmából számos Liszt-hangversenyt is rendezett részint az Aoyámában lévő palotájában, részint a Főnemesek Klubjában (Peer's Club). Míg a tokyoi Liszt Ferenc Társaság a magyar zenét népszerűsíti Japánban, addig a Petőfi Társaság a magyar költészetnek és irodalomnak szerez újabb és újabb barátokat. Ez év tavaszán adta ki a Japáni Petőfi Társaság a Tokyoban élő hazánkfiá, Metzger Nándor kitűnő fordításában igen díszes kiállításban az első japáni nyelvű antológiát. A kötet, melyet a Japánban élő Sass-Brunner Ferencné és Brunner Erzsébet illusztráltak, huszonöt Petőfi költeményt tartalmaz. (Élet, vagy halál. — Nemzeti dal. — Csatadal. — Egy gondolat bánt engemet. — Katona élet. — Nézek, nézek kifelé. — Az alföld. — A Tisza. — A puszta télen. — A koldus sírja. — Falu végén kurta kocsma. — Füstbe ment terv. — Igyunk. — Hová lesz a kacaj? — Est. — Egy telem Debrecenben. — A remény. — Szeretője-e vajjon? — Halálom. — Megy a juhász számon. — Fa leszek. — Síkos a hó, szalad a szán. — Alku. — A jó öreg kocsma. — Szeptember végén.)

Az első japáni Petőfi kötetnek váraflanul nagy volt a visszhangja. Az összes nagy japáni napilapok majdnem kivétel nélkül hosszasan ismertették, a *Keiryokai* (Világ) című irodalmi folyóirat pedig hosszabb szemelvényeket hozott belőle és leközölte Petőfi fényképét és kiskőrösi szülőházát is. Hogy Petőfi diadalmas

útján a japáni nép szívébe beérkezett, talán a legszebben bizonyítja, hogy a japáni Petőfi antológiához nem kisebb ember, mint *dr. Shira tori Kurakichi* írt előszót. Shiratori neve fogalom nemcsak Japánban, hanem a világ orientálistáinak ő a *great old man-ja*. Az uralkodó császár egykori nevelője, a Császári Egyetem emeritus professzora, a *Toyo Bunko* (Keleti Kultúrintézet) elnöke ajánotta népe szeretetébe a távol nyugati rokonkép legnagyobb költőjét. Alighogy az antológia megjelent, a Japáni Petőfi Társaság mozgalmat indított egy teljes japáni Petőfi kiadás érdekében. A magyarbarát japániak buzgóságát ismerve, nem is kételkedünk, hogy szép tervekét rövidesen valóra váltják.

Nehéz lenne megmondani, hogy a japániaknak Magyarország iránt táplált őszinte barátsága és rokonszérzése keltette-e fel ezt a nagy érdeklődést Petőfi iránt, vagy pedig Petőfi halhatatlan zsenije ébresztette fel érdeklődésüket irántunk. Akárhogy is van, Petőfi diadalmas útján megérkezett Japánba és ott újabb és újabb híveket fog szerezni hazája számára. Három éve avatták *Bosatsuva*, „Buddha szentté“, a nagy székely vándort: Kőrösi Csomát Japánban, kinek szobra azóta ott áll a *Taysho* Egyetem aulájában, égő gyertyák és lótusz virágok között. Petőfinek ugyan még nincs Tokyoban szobra, de közkezen forgó költeményei ma már a japáni ifjúság legkedvesebb olvasmányai közé tartoznak.

PETŐFI-KULTUSZ

Petőfi külföldi kultuszáról újabb híreket kaptunk. Danzigban, nagyszabású magyar est keretében ünnepezték Petőfi nevét. Az ünnep

rendezésének főérdeme *Nederbragt* népszövetségi biztosé, kiemelkedő pontja pedig leányának: *Jakos Lajosné Nederbragt Gerdának* művészi

előadása, aki Petőfinek németre fordított verseivel ragadta el az ünneplő közönséget. Az előadó művészről különben az alsónémedi református lelkész neje.

— A finn Rádió hullámhosszán május 11-én Lahtiban, Pekkola Lauri: *Manninen Ottó* kultagunk fordításában több Petőfi-verset olvasott fel.

— Mindezeknél is öröndetesebb hír, hogy Petőfi: *János vitéze* újabb, igen szép francia fordításban jelent meg épp a napokban. *Georges Philippe Dhas*, a jeles fordító, aki nagy becsvággyal végezte az átültetés nagy tehetséget és tudást kívánó munkáját, igaz hálaára kötelezte le a magyar irodalmi közvéleményt. A mű Párisban jelent meg, *Hankiss János* előszavával és *Márton Ferenc* illusztrálásával. Egyébként a mű *Kállay* Orsikának van ajánlva.

Ifj. *Hegedűs Sándor* május 19-én a londoni Kings-College-ben *Petőfiről*, mint a tudósítás írja, a magyar *Byronról* nagyszabású előadást tartott, melyért *Bernard Pares* rektor mondott köszönetet. A magyar követség képviselőjében *Marosy Ferenc* követségi tanácsos volt jelen.

ÚJ PETŐFI-EMLEKTÁBLA BUDAPESTEN.

A Rákóczi-út, Síp-utca és Dohány-utca sarkán álló egykori *Marczibányi-ház* helyén új tulajdonosa: *Holtscher Szigfrid* kir. közjegyző hatalmas bérpalotát emeltetett a nagyvárossá lett Budapest e legforgalmasabb pontján. A modern palota el fogja feledtetni a biedermeyeres öreg házat, mely egy évszázadon át szolgálta a városlakók egyik legfontosabb érdekét, a lakásügyét. A régi ház jól teljesítette életfeladatát, még *Petőfi Sándornak* is hajlékául szol-

gált 1849-ben, mikor *Petőfi* Debrecenből jött ide vissza, szüleit eltemetni. Felesége is vele volt, s ott, abban a régi házban béreltek lakást, melyben akkor *Egressy Gáborék* is ott laktak. Május közepén mehetek oda s ott voltak július 3-ig. Ezen a napon hagyta el a költő Pestet, melyet többé nem is látott. *Mezőberénybe* indult, ott megpihent, aztán elbúcsúzva feleségétől: *Bem* táborába sietett, Erdélybe, ahol a fehéregyházai csatatéren, július 31-én örökre eltűnt.

Minden valószínűség szerint a *Marczibányi-házban* írta *Petőfi A honvéd, Jött a halál és a Föl a szent háborúra* c. verseit.

A második emeleten laktak, a háznak azon az oldalán, mely a *Dohány-utcára* nézett. A ház kútja, melyből a lakók valamennyien vették a vizet, már ott van a *Petőfi-házban*, az udvar egyik falában elhelyezve, az új tulajdonos ajándékaaképpen. Most *Holtscher Szigfrid* új háza falán, emléktáblán megörökítette azt a történelmi tényt, hogy *Petőfi* ott lakott.

A Rákóczi-út 12. számú ház kapujának széles bejáratával szemközt, igen művésziesen kiképzett oszlop áll, melynek felső részét *Petőfi* érebeöntött reiefje ékesíti, alatta pedig ez a sokatmondó rövid szöveg tájékoztatja a házba lépőt:

„Ezen a helyen állt az egykori *Marczibányi-ház*. E ház második emeletén lakott *Petőfi Sándor* utoljára *Petőfi Sándor* 1849-ben.“

Az emléktábla felállításáért *Társaságunk* e helyen is köszönetét fejezi ki az új ház érdemes tulajdonosának.

UTÓHANG A MÁRCIUSI NAGYGYŰLÉSHEZ

Dr. Kovács Sándor evangélikus püspök mint vendég részt vett a Petőfi-Társaság márciusi nagygyűlése után rendezett lakomán, s ott felszólalt. A beszédet, amely igenszép megemlékezése volt a márciusi eszméknek, sikerült megszerezniünk hitelen szövegben s az alábbiakban közöljük.

— A böjti időszakban, a nagyhét küszöbén lelkünk szent megindultsággal tekint a váltság szent hegye, a Golgota orma, az emberiség örök oltára felé, viszi oda áldozatát s egyúttal onnan várja, reméli sebei gyógyulását. Oly mélyen gyökerezik ez az érzés az emberi lélekben, hogy onnan semmi hatalom, e világnak minden kísértése sem gyomlálhatja ki.

— A nagyhét és a golgotai kereszt azonban nekünk, szegény magyaroknak nem csupán a vallásos áhítat forrása, hanem egyúttal egy évről-évre meg-megújuló nagy nemzeti fájdalomnak örök emlékjele. Történelmünk utolsó öt századának legkiválóbb magyarjait, akikben koruk nemzetünk erényeinek, történelmi küldetésének legtisztább tükörképeit látta, éppen a nagyhét folyamán vesztettük el: Mátyás királyt nagyhét keddjén, Rákóczi Ferencet nagypénteken, Széchenyit nagyszombat éjszakáján, Kossuthot nagyestűrtökön. Mintha Isten még súlyosabbá akarta volna tenni a keresztet, amit mint a történelem örök száműzöttje és ostorozottja a messze Ázsia méhétől fogva évezredek meggyéin végig hordozunk. De éppen ebből méríthetünk erőt és reménységet. Szereti az Ur, akit megdorgál és megostorozza, akit fiává fogad. A földmívelő nem haragból hasogatja fel ekéjével földje kebelét, a kertész

nem gyűlölségből nyesegeti sokszor kegyetlen késével a fák ágait, hanem, hogy megtisztítsa és több kalászt, szebb gyümölcsöt teremjenek. A szenvedés nem harag jele, — hiszen akkor Isten szent Fiát sem bocsátotta volna keresztfára, — hanem a tisztító szereteté. Az igazság érvényesül a nemzetek életében is. Az a nemzet áll legközelebb hozzá, mely fel tudja venni a szenvedés keresztjét, azt hordozza is, mely legodaadóbb szívvel tud áldozni azon a szent oltáron, amelyet Isten keze minden nemzet számára készített, de amelyet kevés nemzet vesz észre, mert az áldozni tudás, a keresztordozás tehetsége nem jutott néki osztályrészül.

— A mi nemzetünk az igazi választott nép, mert szenvedő, mert keresztordozó és áldozó nép, akit az Isten a szenvedéssel jegyzett el maga számára szent szándéka eszközül, amelynek történelmi címe a felhő, amelyen csak ritkán törést a napvilág arany sugara, amelytől nemzedékről-nemzedékre áldozatot vár. Vajjon mivel áldozhatunk mi, akik földi kincsekben oly szegények vagyunk? Szegények lehetünk, de mégsem vagyunk teljesen kifosztott, istenfelejtette kol-dusok. Van nekünk is kincsünk, még pedig elfogyhatatlan kincs, amivel szünet nélkül áldozhatunk és áldozunk; a legdrágább, legszentebb osztályrész Isten kezéből, amit senki el nem rabolhat tőlünk, a mi multunknak legdicsőbb ékessége és jövődönknek legbiztosabb záloga: *három szent csepp*. Az első a könny, amellyel siratjuk vértanúinkat, gyászoljuk reményeink hervadását. A második csepp a *veríték*, amely az arcon gyöngyözik, amely ott van a

kalászos barázdában, ott van iskoláink, templomaink falában, a vasúti sínekben, minden kis szerszámban, amelyet mestere munkára, életesközül készített. A harmadik szent csepp a *vér*, amelyet csatamezőkön ontottunk hazánkért, minden eszményért, amit lelkünk mélyén földi érdektől ment szentélyben őrzünk. Addig élünk, amíg e három szent cseppel áldozni tudunk, amíg forrásuk ki nem apad. Talán vasrudakkal sem lehet fölemelni a sziklát, amivel egy hitvány kor valamely

nemzet igazságát sirba zárta, de e három szent csepp fölemeli, mert hit és szeretet él, dolgozik benne. E három szent csepp, a könnynek, verítéknek és vérnek földi szentháromsága támasztja fel a mi eltemetett igazságunkat is. E feltámadás hitével távozzunk innen, akik Petőfi lelkének örökösei, tűzhelyének őrei, lángjának élesztői vagyunk. Magvetők, akik hisznek a gazdag aratás eljövételében. Higgyünk és már győztünk. Úgy legyen!

SZÁSZ KÁROLY ELNÖKI MEGNYITÓJA

(1937 május 23-án.)

Szász Károly elnöklő alelnök a következő beszéddel nyitotta meg az ülést:

Mindenekelőtt néhány jelentést kívánok tenni: Az első: fájdalmas és szomorú, mert irodalmunk gyászáról szól. *Bárd Miklós*, aki a közelmúltban fejezte be földi vándorlását, nem volt ugyan tagja Társaságunknak, de nemzeti irodalmunk olyan nagy értéke az ő költői pályája, hogy úgy érzem, nem hagyhatjuk nevét itt ma megemlékezés nélkül.

A magyar katona-költők fényes gárdájába tartozott, azok közé, akik — mint Balassi és Zrinyi, Gvadányi és a Kisfaludyak, de a mi nagy névadó Petőfink is: karddal és tollal szolgálták a hazát. *Bárd Miklós* — családi nevén leveldi Kozma Ferenc — irodalmunknak Anonymusa volt, elvonuló, s amint saját személyéről egyik versében mondta: „*magában álló őrjegenye*“ — aki, szintén saját szavai szerint: „*derűsen, dacosan, magányosan*“ suhant be ebbe a „fakó világba“.

Egy ízben azt zengette Petőfiről szóló versében:

„*A lant jegyében született.*

Elküldetése égi,

Hagyott ránk gazdag örököt,

Költő volt, hős volt, s ami több:

Iz-vérig büszke férfi...“

Ez a jellemzés szó szerint illik magára *Bárd Miklósra* is. S mikor most róla — az ő elrejtőzést kereső nemes egyéniségéhez illő rövidséggel, csak egy meleg könnyel s egy szívből jövő szóval itt megemlékezem, hadd kérjem arra a tisztelt Társaságot, hogy a mély gondolatokban és nemes érzésekben oly gazdag, s lelke minden gyökérszállával nemzeti irodalmunk ős-televényébe erősen fogódzó költő halála fölötti őszinte fájdalomnak, a költő muzsája: gyászba borult hitvese iránti igaz részvétünknek mai ülésünk jegyzőkönyvében adjunk kifejezést, s erről az özvegyet jegyzőkönyvi kiadvonat csatolásával értesítsük. Ha indítványomat elfogadni méltóztatik.

akkor azt határozatképpen mondom ki.

Van két örvendetes bejelentésem is. Egyik — hogy Társaságunk rendes tagja, szeretett író társunk s méltó büszkeségünk, *Pintér Jenő*, ritka szép és jelentős kitüntetésben részesült: a Tisza István halhatatlan nevét viselő Debreceni Tudomány-Egyetem őt, az irodalomtörténetírás buzgó bajnokát, s nevelés- és oktatásügyünk egyik hivatott vezető emberét, tiszteletbeli bölcsészeti doktorrá — honoris causa philosophiae doctorrá — avatta. A fényből, mely *Pintér Jenő* tiszteletreméltó egyéniségét és nagyszabású pályáját e dicsőséges kitüntetés nyomán beragyogja: egy sugár — bizonyára szabad mondanom — a mi Társaságunkra is esik, hiszen *Pintér* a mi körünkben is buzgón és szeretettel dolgozik. Ha igaz az a mondás — pedig igaz —, hogy „nyelvében él a nemzet“, akkor igaz az is, hogy nyelve viszont irodalmában él. A mi nemzeti irodalmunknak munkása és krónikása, rendszerbe foglalója és ítélkező bi-

rája *Pintér Jenő*, kinek hatalmas munkáját tudományos életünk legmagasabb fóruma, a Magyar Tudományos Akadémia a legértékesebb koszorúval: nagy díjával tüntette volt ki. Most a Tisza István-Egyetem nyújtja neki az újabb koszorút, s ezzel örömet és ünnepet szerez nekünk is. Indítványozom, hogy e kitüntetés fölötti örömünknek, *Pintér Jenő* társunk iránt való nagyrabecsülésünknek és meleg ragaszkodásunknak szintén adjunk kifejezést mai ülésünk jegyzőkönyvében.

Másik örvendetes bejelentésem, hogy lelkes költőtársunk — aki ugyancsak a katona-poéták díszes sorába tartozik, *Vályi Nagy Géza*, örnagygyá nevezetvéen ki, tisztii gallérijára megkapta az aranyat, ami az ő szárnyaló költészetében régóta ragyog, s ami iránta való szeretetünket is fényesíti. Kérem a tiszelt Társaságot, hogy *Vályi Nagy Géza* kedves tagtársunkat előléptetése alkalmából jegyzőkönyvileg melegen üdvözljük, s további munkásságára is Isten gazdag áldását kérjük.

TOLNAI LAJOS CENTENÁRIUMA

Az a kor, amelyből Tolnai Lajos markáns íróegyenisége kinőtt, a XIX. század második fele, új szellemi áramlatoktól terhes, nyugtalan korszak, amit azonnal észrevehetünk, ha világirodalmi képére bármily rövid pillantást is vetünk. A korfelismerés az írólelkek megértéséhez mindenesetre magyarázattal szolgálhat.

A magát, irányát kereső századvég idején a Zola naturalizmusa, Maupassant realizmusa, Rostand romantícizmusa, Verlaine dekadenciája, Wilde Oszkár szellemessége, Tennyson modern klasszícizmusa az uralkodó irodalmi csillagzatok. Ib-

sen a fjordok komor világából nézte a társadalmi erők küzdelmét, Strindberg a svéd partok magasságában teszi mérlegre a szociális problémákat, Tolstoj, az igazságkeresés óriása pedig a megmozdulásra alig bírható orosz tömegeket próbálja mozgatni.

Itthon, nálunk sem egészen nyugodt a szellemi atmoszféra, bár a Gyulai Pál köré csoportosult írók az Arany nemzeti hagyományainak kiegyensúlyozott nemes folytatói, valójában vezérei is, hiszen mögöttük áll az Akadémia és a Kisfaludy-Társaság tekintélye.

A regényirodalomban a Jókai ro-

manticizmusa bájolja el az olvasókat, de már feltűnik mellette a Mikszáth realiztikus íróalakja, akinél a mese tán inkább arra való, hogy derűs-borús véleményét az emberekről elmondhassa s a helyzetek rajzát alaposan kiaknázhassa.

A színmű-irodalomban Rákosi Jenő új romantikája teszi meg hódító lépéseit, de megjelenik Csiky Gergely is, aki a polgári élet reális hangját, jelentkező problémáit viszi a színpadra. Ezek a jelenségek többé-kevésbé már az Aranyhagyományokon túl mennek s újabb útkeresésre mutatnak. Petőfi sugárzó alakja pedig, utánczóinak csöndes kimúlásával, mind tisztábban, mind tündöklőbbben ragyog fel. Egyénisége oly hatalmas horizontot jelez, hogy messze jövendők nemzedékei fognak még visszatérni hozzá — újlásért.

De a kor költőinek meg kell találniuk koruk szavát és hangját. Vajda János, Reviczky, Bartók, Endrődi, Kiss József hűrjain jelentkezik ez; megszólaltatják az új ember újszerűbb küzdelmeit, szociálisabb témákat vetnek föl; bátorságuk, forrongásuk rokonszenves a kor gondolkozó emberei szemében. Nem forradalmárok, de egy haladottabb irodalmi fordulat előfutárjai ők, akik — vagy ez talán csak látszat, — az Akademiikus irányzattal, a konzervatív szellemmel szemben támogatják a Petőfi-Társaságot, mely ifjú lendületével csakhamar országos népszerűsége tesz szert.

Nem folytatom tovább. E korvonalak idevetítésével csupán érthetőbbé akartam tenni, születése századik évfordulóján: *Tolnai* Lajos íróegységét, immár történeti alakját, akit Társaságunk már 1878-ban tagul választott.

A XIX. század második fele tehát, ismétlem, világszerte egy önmagát

s az embert kereső korszak, főképp az irodalomban, s nemcsak a külföldön, de itthon is.

Az önmaga-keresés és nyugtalan-ság tán sehol és senkire sem illik jobban, jellemzőbben, mint Tolnai Lajosra.

Ebben az évben (január 31-én) van századik évfordulója születésének. A tolnamegyei Györkönyben 1837-ben született, ahol atyja Hagymássy Sándor községi jegyző volt, aki túlzásba vitt elvei s indulatos, makacs természete miatt egyszerre csak elvesztette állását. Lajos fia, (aki később a költőibb Tolnai nevet vette föl írói névül) középiskolai tanulmányainak felsőbb részét Nagykőrösön végezte, itt Arany Jánosnak volt kedvelt tanítványa, és már itt kezdte el, versekkel, irodalmi tevékenysége zsenge korát. Felsőbb tanulmányait Pesten végzi el s a kiváló, sokat ígérő jeles ifjú csakhamar a pesti református gimnázium tanára lesz s már 1866-ban a Kisfaludy-Társaság tagja. Két év múlva azonban búcsút mond Pestnek, mert Marosvásárhelyre kap lelkészi meghívást. Ezt az állását, mintegy másfél évtizednyi ottmüködés után 1884-ben elhagyja, s ismét Pestre jön, ahol egy darabig mint író tartja el családját, majd megint tanári állást vállal a főváros egyik polgári iskolájában, ahol igazgatóvá választják meg. Itt maradt aztán 1902 március 19-ig, halála napjáig.

Első verse 1860-ban a Hölgyfutárban jelent meg, első verskötetete 1865-ben Pesten, Arany Jánosnak ajánlva, benne feltűnést keltő szép balladái: *A mostoha leány*, *A szegény vándorló legényről*. 1867-ben már három elbeszélő kötete jelenik meg: *Beszélyek* (2 kötet.) *Életképek*. *Nyomorék*, regény; ez utóbbit a Kisfaludy-Társaság adta ki.

További munkái, főképp regényei mind Pesten, illetve Budapesten jelentek meg: Az urak, A báróné ténsasszony, A nemes vér, Az oszlop-báró, A falu urai, A polgármester úr, Dániel pap lesz, A jubilánsok. Az új főispán, Eladó birtok, A jégkisasszony stb.

Mint a realista irány híve, ezekben a regényekben s elbeszélésekben is az életet akarta festeni a maga valóságában s e helyett inkább a körülé élő, vele érintkező alakokat rajzolta meg, s annyira átvette vonásaikat, oly nyersen, hogy az emberek magukra ismertek, fölháborodtak az író eljárása fölött s kérelhetetlen ellenségei lettek. De nem csoda, mert Tolnai Lajos, bármily nagytehetségű is volt, *Pintér Jenő* nagy Irodalomtörténetének tanubizonyossága szerint (VII. kötet, 629.l.) „Regényeiben és novelláiban az éles megfigyelő tehetség erős torzító kedvteléssel párosult. Ismeri az embereket, de csak a rosszlelkű alakokat ragadja ki közülük. Munkáiból a református papok, tanítók, nemesurak, földes gazdák, mesteremberek és cselédek személyei visszataszító színben lépnek elénk; a mágnások, polgárok, tisztviselők, politikusok, írók és művészek jellemzésében is szarkasztikus mérgű.“

Ime, ez a véleménye róla mai irodalomtörténet-írásunk egyik legnagyobb mesterének!

Igen. Azok közül az írók közül való volt, akik az élet realizmusát akarták éreztetni műveikben, de a maguk életrealitását nem tudták megtalálni. Nyugtalansága egyik helyről a másikra üzte s az emberek, akikkel a sors összehozta, idegenül nézték, és méginkább azok lettek, olvasva gyűlölködő torzító alkotásaiban: megcsúfolt figuráikat, cselekedeteik rút ellenszenvét.

Sokaknak s nemcsak barátainak, az a véleménye, hogy Tolnai Lajos alapjában véve nem akart rosszszat, nem volt bosszúálló, kicsinyes lélek. Ellenkezőleg, a hitványságot, a vétket, a bűnösöket akarta ostromozni, s egész odaadással festette meg esetüket és alakjukat. Rá akart mutatni magyar glóbusunk sok gyökeres hibájára, hogy tudatra ébredjünk és okuljunk. E szándéka közepett azonban elfeledkezett a jókról, az igazakról, tisztalelkűekről, mint ha ilyenek itt nem is élnének. Rokonszenves lélekre alig lehet bukanni munkáiban s ez a sivárság rettentő világot teremt az olvasó lelkében, aki kénytelen megundorodni. Az igazságot kereste, de nem az igazság valószerű útján. Eltévedt, de meg is bűnhődött érte, minden nagy tehetsége ellenére. Már életében sokan elhagyták, halála után pedig elfelejtették. Fel fog-e támadni, erre a kérdésre születése századik évfordulóján sem tudunk még határozott választ adni.

A FRANKENBURG-KÖR JUBILEUMA.

A Sopronban szép sikerrel működő *Frankenburg Irodalmi Kör* április 18-án díszgyűlés keretében ünnepelte meg *hatvanadik* évfordulóját, *Sopronyi-Thurner* Mihály elnöklésével, aki ünnepi beszédjében rámutatott a Kör eddigi kiváló tevékenységére, mely Sopron szellemi életében mindenkor hűséggel szolgálta a város nemzeti eszményeit. *Mészáros Sándor* ódái hangulatú versében: *A kerepesi temetőben* Frankenburg Adolfnak, Sopron megye szülöttjének, s Petőfi egykori barátjának emlékéért dicsőítette. *Erdélyi* Tibor főtitkári jelentése különösen azt a munkásságot emelte ki, melyet a

Kör Sopron magyarosodása érdekében hatvan éven át fejtett ki.

Az üdvözlések sorában *Voinovich Géza* az Akadémia és a Kisfaludy-Társaság, *Sik Sándor* pedig a Petőfi-Társaság nevében köszöntötte a ritka érdemeket szerzett Kört s annak mai jeles vezetőségét.

A TAGOK MUNKÁSSÁGA ÉS KITÜNTETÉSE.

Bónyi Adorján: *Kaland a Rivierán*. Regény.

Csathó Kálmán: *Ezernyolcszázhuszonöt*. Regény.

Gáspár Jenő: *A nagy tavasz*. Regény.

Gulácsy Irén: *Történelmi miniatűrök*.

Harsányi Zsolt: *Liline*. Regény.

Herczeg Ferenc: *Napkelte előtt*. Tanulmányok, cikkek.

Lázár Béla: *A Beckói Bíró Henrik gyűjtemény*. Tanulmány.

Nadányi Zoltán: *Nem szeretsz*. Költemények.

Pekár Gyula: *Amazon cárnők*. Rajzok és portrék.

**Oláh Gábor* r. tagunk lefordította *D'Annunzio: Jorio leánya* c. pásztorjátékát, melyet a Nemzeti Színház adott elő május 21-én.

Babay József Csodatükör c. színművét előadta a Nemzeti Színház.

Ifj. *Hegedűs Sándor* Londonban

három előadást tartott. Május 5-én *Jóka*ról, *Magyarország Dumas-járól* a londoni egyetem dísztermében. A nagyszerű előadást lord *Charnwood*, a lordok házának tagja köszönte meg. A május 19-iki *Petőfi-előadás*ról másutt emlékezünk meg. A május 26-iki harmadik előadása a Kings College-ben *Kossuth Lajosról* szólt. Az előkelő közönség ezt a tanulmányát is nagy figyelemmel hallgatta meg s ünnepelte az előadót.

*Pintér Jenő*t, oktatásügyünk terén szerzett érdemei elismeréséül, a *Magyar Pedagógiai Társaság* május 15-én tartott nagygyűlésén tiszteletti tagjává választotta.

Császár Elemér alelnökünket a Pázmány Péter-Tudományegyetem bölcsészettudományi kara június 1-én tartott ülésében, egyhangú határozattal, a kar *dékánjává* választotta.

A FELOLVASÓ ÜLÉSEK TÁRGYSORA.

1937 május 23. Akadémia felolvasó terme. 1. Megnyitó: *Szász Károly* alelnök. 2. Főtitkári jelentés: *Havas István* főtitkár. 3. A százéves *Swinburne*. (Műfordítások): *Kállay Miklós* r. tag. 4. Költemények: *Czóbel Minka* r. tag. 5. Elbeszélés: *Babay József* r. tag. 6. Költemények: *Szathmáry István* r. tag.

A szerkesztő bizottság elnöke:
CSÁSZÁR ELEMÉR.

A bizottság tagjai:
GÁSPÁR JENŐ, HAVAS ISTVÁN, LÁZÁR BÉLA.

A szerkesztésért és kiadásért felelős: **GÁSPÁR JENŐ.**

Szerkesztőség: Budapest, VI., Bajza-utca 39.

Kiadóhivatal: Budapest, VI., Andrásy-út 13.

Budapesti Hírlap nyomdája. — Felelős nyomdavezető: *Nedeczky László* igazgató.

A PETŐFI-TÁRSASÁG

országos mozgalmat indított

a nemzeti irányú irodalom ujjáélesztésére.

Ezt a célt szolgálja, amikor a Petőfi-Társaság pártoló tagjai részére járó illetményköteteket nagy gondal válogatja össze, a magyar irodalom legjava terméséből.

*

1937 MÁSODIK FÉLÉVI ILLETMÉNYKÖTETEINK:

Július: *Zsigray Julianna*: Egy férfi, két nő.

Augusztus: *Havas István*: Szép az élet.

Szeptember: *Sásdi Sándor*: Ősz előtt.

Október: *Székely Tibor*: Magányos úriember.

November: *Nagy Lajos*: Három boltoskisasszony.

December: *Surányi Miklós* posthumus kötete.

*

A köteteket kiadóhivatalunk:

Budapest, VI. kerület, Andrásy-út 16. sz. küldi el.

A Koszoru, a Petőfi-Társaság közlönye egy irodalmi évben négyszer jelenik meg: október, január, április és június hónapokban. Előfizetési ára egész évre 4 pengő.

A Koszoru kiadóhivatala: Budapest, VI., Andrásy-út 16. Távbeszélő: 1-266-83.

Felelős kiadó: Gáspár Jenő.